

ზურაბ ძლიერიშვილი

**ნარდობის ხელშეკრულების
სამართლებრივი
გუნება**

გამომცემლობა „პერიდიანი“

თბილისი 2011

წიგნი შეეხება პრაქტიკაში ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მეტად გავრცელებულ ხელშეკრულებას, როგორცაა ნარდობა. მასში შედარებითი-სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით განხილულია ნარდობის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხები.

ნაშრომი განკუთვნილია იურიდიული ფაკულტეტის (სამართლის სკოლა) სტუდენტებისა და პედაგოგებისათვის. იგი დიდ დახმარებას გაუწევს ასევე აღნიშნული საკითხით დაინტერესებულ როგორც თეორეტიკოს, ისე პრაქტიკოს მუშაკებს.

**ნაშრომი იბეჭდება საქართველოს უნივერსიტეტის აკადემიური
საბჭოს რეკომენდაციით**

რედაქტორი სამართლის დოქტორი,
პროფესორი მარიამ ცისკაძე

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2011

© ზ. ძლიერიშვილი

ISBN 978-9941-10-329-2

წინათმხა

საქართველოში საბჭოური სამართლის სისტემის დაშლამ და თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ განსაკუთრებით შეუწყო ხელი კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას. ამის ნათელ გამოხატულებას წარმოადგენს საქართველოს ახალი სამოქალაქო კოდექსის მიღება (მიღებულია 1997 წლის 26 ივნისს, ძალაშია 1997 წლის 25 ნოემბრიდან), სადაც გამოიხატება მანამდე არსებული სამართლებრივი სისტემისათვის უცხო ფორმით ახსნილი კერძო სამართლის ცნება, არსი და საერთოდ, ნების ავტონომია.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილი აღიარებს და განამტკიცებს კერძო სამართლის ერთ-ერთ ფუძემდებლურ პრინციპს — მხარეთა კერძო ავტონომიას, რომლის თანახმადაც, სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებს შეუძლიათ განახორციელონ კანონით აუკრძალავი ნებისმიერი მოქმედება, მათ შორის ისეთიც, რომელიც კანონით პირდაპირ არაა გათვალისწინებული.

სამოქალაქო საზოგადოებისა და საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, როცა წარმოების საშუალებებზე, მათ შორის მიწაზე, კერძო საკუთრება არსებობს, კერძო ავტონომია ეკონომიკური წინსვლისა და კეთილდღეობის საფუძველი ხდება. სამოქალაქო სამართალი კერძო ინტერესებსა და ინიციატივებს ხელსაყრელ ნიადაგს უქმნის. უპირველეს ყოვლისა, ეს გამოიხატება ხელშეკრულების თავისუფლებაში, რომელსაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 319-ე მუხლის პირველი ნაწილი განამტკიცებს, კერძოდ: „კერძო სამართლის სუბიექტებს შეუძლიათ კანონის ფარგლებში თავისუფლად დადონ ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ ამ ხელშეკრულებათა შინაარსი. მათ შეუძლიათ დადონ ისეთი ხელშეკრულებებიც, რომელიც კანონით გათვალისწინებული არ არის, მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას“.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი თავის გამოხატულებას პოულობს ორი ფორმით: ა) ხელშეკრულების დადების თავისუფლება; ბ) ხელშეკრულების შინაარსის თავისუფლება.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ხელშეკრულებები პირობითად შეიძლება დაყვით ოთხ ჯგუფად: ა) ქონების საკუთრებაში გადაცემის ტიპის ხელშეკრულებები; ბ) ქონების სარგებლობაში გადაცემის ტიპის ხელშეკრულებები; გ) სამუშაოს შესრულების ტიპის ხელშეკრულებები; დ) მომსახურების ტიპის ხელშეკრულებები.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულია სამუშაოს შესრულების ტიპის ისეთი ხელშეკრულება, როგორიცაა ნარდობა. ნარდობის ხელშეკრულება, ნასყიდობის ხელშეკრულების მსგავსად, ყველაზე უფრო გავრცელებული ხელშეკრულებაა სასაქონლო-ფულად ფასეულობათა ბრუნვის სფეროში. ამგვარი ხელშეკრულება აწესრიგებს უშუალოდ წარმოების პროცესში წარმოშობილ ურთიერთობებს, რამეთუ იგი დაკავშირებულია მენარდის ვალდებულებასთან – შეასრულოს ხელშეკრულებით განსაზღვრული სამუშაო და გადასცეს შეძკვეთს შეთანხმებული საზღაურის მიღების პირობით შესრულებული სამუშაოს შედეგი.

საბაზრო მეურნეობაზე გადასვლასთან დაკავშირებით, საქართველოში დღითიდღე იზრდება ნარდობის ხელშეკრულების ეფექტურად გამოყენების შესაძლებლობა, ასევე ფართოვდება მისი გამოყენების არეალიც, როგორიც შეიძლება იყოს არა მარტო ახალი ნივთების დამზადება, არამედ გადაკეთება, შეცვლა, სამშენებლო ან სარემონტო სამუშაოები, საერთაშორისო თუ ადგილობრივი მნიშვნელობის მქონე გზების, გაზსადენების, ნავთობსადენების და ა.შ. გაყვანა. ყველაფერი ეს წარმოადგენს სწორედ იმ სფეროს, სადაც შესაძლებელია ნარდობის ხელშეკრულების გამოყენება. ნარდობის სამართლებრივ მოწესრიგებას დიდ ყურადღებას უთმობს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, რომელშიც ნარდობას დათმობილი აქვს 629-656-ე მუხლები.

ნაშრომში შედარებითი სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით განხილულია ნარდობასთან დაკავშირებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხები. განსაკუთრებული ყურადღება

აქვს დათმობილი დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკას.

ნაშრომი წიგნად ვერ იქცეოდა და დღის სინათლეს ვერ იხილავდა მეგობრებისა და კოლეგების დახმარების გარეშე.

განსაკუთრებული მადლიერების გრძნობით მინდა მოვიხსენიო ნაშრომის სამეცნიერო რედაქტორი, პროფესორი მარიამ ცისკაძე, რომლის ფასდაუდებელმა რჩევებმა დიდი დახმარება გამიწია ნაშრომის წერის პროცესში.

უღრმესი მადლობა საქართველოს უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის დეკანს, ბატონ სულხან გამყრელიძეს და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეს, ქალბატონ ნუნუკა კვანტალიანს, რომლებთანაც საუბრები დამეხმარა ჩამომეყალიბებინა ჩემი შეხედულება ნარდობის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემური საკითხის მიმართ.

2010 წლის ივლის-აგვისტოში შესაძლებლობა მქონდა მეპუშავა იენის უნივერსიტეტის (გერმანია) მდიდარ ბიბლიოთეკაში და იქ დამეწერა ნაშრომის გარკვეული ნაწილი. განსაკუთრებული მადლობა კილის უნივერსიტეტის (გერმანია) დოქტორანტს – გიორგი სვანაძეს, იენის უნივერსიტეტის მაგისტრანტს – ირაკლი რობაქიძეს, კონდრად ადენაუერის ფონდის სტიპენდიანტ დოქტორანტს – მაგდა ტატიშვილს და ჩემს ძმას – თემურ ძლიერიშვილს, იმ დახმარებისათვის, რომელიც მათ გამიწიეს უცხოენოვანი ბიბლიოგრაფიის მოძიებასა და ტერმინოლოგიური საკითხების დაზუსტებაში.

რასაკვირველია, წიგნი არ იქნება დაზღვეული ხარვეზებისაგან. მკითხველთა შენიშვნებს სიამოვნებით გაეთვალისწინებ შემდგომ გამოცემებში.

ზურაბ ძლიერიშვილი

*სამართლის დოქტორი, საქართველოს
უნივერსიტეტის კერძო სამართლის
დეპარტამენტის უფროსი, სრული პროფესორი
იენა – თბილისი
2010-2011.*

აბრევიატურა

ქართულ ენაზე

გვ.	გვერდი
იხ.	იხილე
ა.შ.	ასე შემდეგ
მაგ.	მაგალითად
რედ.	რედაქტორი
სსკ	საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
სსსკ	საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი
სუსგ	საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება (გადაწყვეტილება)
ტ.	ტომი

უცხო ენაზე

AT	Allgemeiner Teil (ზოგადი ნაწილი)
Aufl.	Auflage (გამოცემა)
Bd	Band (Bände) (ნაწილი)
BGB	Das Bürgerliche Gesetzbuch (für die Bundesrepublik Deutschland) (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი)

BGHZ	Entscheidungen des BGH in Zivilsachen (Band, Seite) (გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო საქმეებზე (ნაწილი, გვერდი))
BGH	Bundesgerichtshof (გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო)
Diss.	Dissertation (დისერტაცია)
Rn	Randnummer (რიგითი ნომერი)
Hrsg.	Herausgegeben (გამომცემელი)
Einl.	Einleitung (შესავალი ნაწილი)
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (გაეროს კონვენცია საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის შესახებ)
Komm.	Kommentar (კომენტარი)
S.	Seite (გვერდი)
PECL	Principles of European Contract Law (ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები)
Bamberger/Roth (Hrsg.) Bearbeiter	Bamberger Heins Georg/Roth Herbert (Hrsg.) Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი)
NJW	New Juristische Wochenschrift (ყოველკვირეული გერმანული იურიდიული ჟურნალი)
Red	Redakteur (რედაქტორი)

Staudinger/Bearbeiter Staudinger, Iahn., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einfuhrungsgesetzen und Nebengesetzen (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი)

Münch Komm BGB/ Münchener Kommentar zum BGB, Bearbeiter hrsg. v Prof. Dr. Kurt Rebam, Prof. Dr. Roland Rixecker und Prof. Dr. Dr. Dr. h.c. Franz Iürgen Säcker (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი)

Palandt/ Bearbeiter Palandt, Oto., Bürgerliches Gesetzbuch (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი)

С. страница (გვერდი)

ред. редактор (რედაქტორი)

отв. ответственный (პასუხისმგებელი)

თავი I. ნარდობის ხელშეკრულების წარმოშობა და
განვითარება

ნარდობის ხელშეკრულებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. მისი მარეგულირებელი ნორმები გვხვდება ჯერ კიდევ ძველი რომის კერძო სამართალში. რომის კერძო სამართალში, ნარდობა (*locatio conductio operis*) წარმოადგენდა ხელშეკრულებას, რომლითაც ერთი მხარე – მენარდე (*conductor*) – კისრულობდა ვალდებულებას შეესრულებინა მეორე მხარისათვის – შემკვეთისათვის (*locator*) – განსაზღვრული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი კისრულობდა ვალდებულებას გადაეხადა მენარდისათვის შესრულებული სამუშაოსათვის განსაზღვრული ოდენობის ფულადი საზღაური.

რომის კერძო სამართალში ნარდობა შეადგენდა იმ ვალდებულებების ჯგუფის ნაწილს, რომლებიც მიეკუთვნებოდა ქირავნობასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს (*locatio conductio*).

locatio conductio-ს ვალდებულებების შესაბამისად, შესაძლებელი იყო ნივთის (იჯარის ხელშეკრულება) ან მუშახელის დაქირავება (შრომითი ხელშეკრულება), ასევე შესაძლებელი იყო ორივე ამ ვალდებულების ერთმანეთში შერწყმა: სხვა პირისათვის ნივთის გადაცემა მისი დამუშავებისა და გაწეული სამუშაოს შედეგის ანაზღაურების მიზნით (ნარდობის ხელშეკრულება).

რომის კერძო სამართალიდან მოყოლებული, ნარდობის ხელშეკრულებას ყოველთვის ახასიათებდა იმის პოტენციური შესაძლებლობა, რომ გამოყენებული ყოფილიყო სრულიად განსხვავებული სახის ურთიერთობებში, როგორიცაა: საქმიანი ბრუნვა, ანდა არასამეწარმეო პირადი ხასიათის ურთიერთობები (მაგალითად, მხატვრისათვის პორტრეტის დახატვის შეკვეთა).

ამიტომ, როგორც წესი, ნარდობის ხელშეკრულების ძირითადი ნიშნების დახასიათება მოითხოვდა პარალელების გავლებას სხვა მსგავს სამოქალაქო სამართლებრივ ხელშეკრულებებთან, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი იყო მხარეთა შორის წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგება. სამუშაოს შესრულებასთან მიმართებით სხვადასხვა სახის ხელშეკრულების გამოყენების შესაძლებლობა მოითხოვდა ხელშეკრულების პირობების ზუსტად ფორმულირებას, რათა მომხდარიყო ნარდობის ხელშეკრულების დამახასიათებელი ძირითადი ნიშნების ხაზგასმა. მხარეთა შორის აღმოცენებული ურთიერთობები, ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად, შეიძლება კვალიფიცირებული ყოფილიყო როგორც: ქირავნობის, ასევე ნასყიდობის, მომსახურების და ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებად.¹

რომის კერძო სამართალში ერთ-ერთ პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენდა მომსახურების ქირავნობისა (*locatio-conductio operarum*) და ნარდობის ხელშეკრულებათა (*locatio-conductio operis*) ურთიერთგამიჯვნა. მომსახურების ქირავნობის ხელშეკრულებით ერთი მხარე – დაქირავებული (*locator*) კისრულობდა ვალდებულებას გაეწია მეორე მხარისათვის – დამქირავებლისათვის (*conductor*) გარკვეული მომსახურება, ხოლო დამქირავებელი კისრულობდა ვალდებულებას გადაეხადა დაქირავებულისათვის გაწეული მომსახურების შეთანხმებული საზღაური.

ნარდობის ხელშეკრულების განსხვავება მომსახურების ხელშეკრულებისაგან რომის სამართალში გამოიხატებოდა იმაში, რომ *locatio-conductio operarum*-ის ხელშეკრულებით, დაქირავებულს უნდა გაეწია გარკვეული სახის მომსახურება, მაშინ, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულება მიმართული იყო იქითკენ, რომ მენარდეს შემკვეთისათვის გადაეცა შესრულებული სამუ-

¹ Гай. Институции. М., 1997. Книга 3. с. 142, 147

შაოს შედეგი (რეზულტატი).

„Opere locatio-conductio“: his verbis Labio significari ait id opus, quod Craeci apotelesma vocant, non ergon, id est ex opere facto corpus aliquod perfectum (D.50, 16.5.1). გამოთქმა „locatio-conductio operis“ ლებონის სიტყვებით, აღნიშნავს ისეთ სამუშაოს, რომლებსაც ბერძნები გამოხატავენ ტერმინით „დასრულებული სამუშაო (სამუშაოს შედეგი)“ საწინააღმდეგოდ „სამუშაოსი“ (როგორც შრომითი პროცესი), ანუ როგორც შესრულებული სამუშაოს განსაზღვრული დასრულებული შედეგი.²

საუბარია სწორედაც შრომის ქირავნობაზე: შემკვეთს, რომელიც ღებულობს სამუშაოს შედეგს, ეწოდებოდა locator, ხოლო სამუშაოს შემსრულებელ პირს კი ეწოდებოდა conductor.

ხელშეკრულების დახასიათებაზე გავლენას ვერ ახდენდა ის გარემოებაც, შეთანხმდნენ თუ არა მხარეები იმის შესახებ, რომ შესრულებული სამუშაოსათვის შეპირებული გასამრჯელო გადახდილი იქნებოდა ერთჯერადად სამუშაოს შესრულებისა და მისი შემკვეთისათვის გადაცემისას, თუ საზღაურის გადახდა მოხდებოდა ნაწილ-ნაწილ, შესრულებული სამუშაოს შესაბამისად: „მნიშვნელობა არა აქვს იმას, საზღაური გადახდილი იქნა ერთიანად თუ სამუშაოს ცალკეული ნაწილების გადაცემის მიხედვით (ნაწილ-ნაწილ), თუკი მენარდეს ეკისრება გადასცეს შესრულებული სამუშაოს შედეგი (D. 19. 2. 51. 1)“.

რომის კერძო სამართალში, იმ შემთხვევაში, როდესაც მენარდე შეკვეთილი სამუშაოს შესასრულებლად იყენებდა თავის კუთვნილ მასალას (მთლიანად ან ნაწილობრივ), ნარდობა საჭიროებდა გამიჯვნას ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან. რომაელი იურისტების აზრით, ამ ორ ხელშეკრულებათა გამიჯვნა ხდებოდა იმის მიხედვით, თუ ვინ გადასცემდა სამუშაოს შესასრუ-

2 Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М., 1996, с. 459.

ლებლად საჭირო მასალის არსებით ნაწილს.

დიგესტების (D. 18. 1. 20) თანახმად, „საბინისადმი დასმულ შეკითხვაზე ამ იურიტმა უპასუხა, რომ თუკი გვსურს ჩვენთვის შეუკვეთოთ რაიმე ნივთის დამზადება, მაგალითად, ჭურჭელი ან ტანსაცმელი, იმგვარად, რომ ხელოსანს (სამუშაოს შემსრულებელს) ფულის გარდა არაფერს გადავცეთ, მაშინ ეს არის ნასყიდობის ხელშეკრულება. არ შეიძლება საუბარი იყოს ნარდობის ხელშეკრულებაზე იმ შემთხვევებში, როდესაც ის პირი, ვის სასარგებლოდაც სრულდება სამუშაო, არ გადასცემს სამუშაოს შესრულებისათვის საჭირო მასალას. სხვა საქმეა, თუკი მე გადავცემ ხელშეკრულების მეორე მხარეს მიწის ნაკვეთს, რათა მან იქ ამიშენოს სახლი: ასეთ შემთხვევაში ყველაზე არსებითი გადაცემა ხდება ჩემგან.“³

მიწა წარმოადგენს ძირითად ელემენტს, რომელიც უზრუნველყოფს მშენებლობის განხორციელებას, და რამეთუ სახლის მშენებლობა ხორციელდება შემკვეთის საკუთრებაში არსებულ მიწის ნაკვეთზე, ამიტომაც მხარეთა შორის სახლის მშენებლობის შესახებ დადებული ხელშეკრულება განიხილება, როგორც *locatio-conductio operis*⁴.

აღნიშნული მაგალითი დიგესტებში მოყვანილია დამატებითი მითითებებით იმის შესახებ, რომ მართალია სახლის მშენებელი მენარდე *sua impensa*, გადასცემს საკუთრების უფლებას შემკვეთს თავის კუთვნილ დახარჯულ მასალებზეც, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ხელშეკრულება მაინც არის ნარდობა (*locatio*): *locat enim artifex operam suam, id est faciendi necessitatem* — სპეციალისტი გადასცემს თავის შრომას, რომელიც წარმოადგენს სახლის აშენების აუცილებელ პირობას (D. 19. 2. 22. 2).

3 Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М., 1996, с. 460.

4 „იქვე“, გვ. 460.

იუსტინიანეს ინსტიტუტებში (3.34.4), განმეორებითაა მოყვანილი გაიუსის მაგალითი ბეჭდების შეკვეთასთან დაკავშირებით; საკითხის გადაწყვეტა ხდება იმ გარემოების გათვალისწინებითაც, თუ ვის საკუთრებას წარმოადგენს ოქროს მასალა, რომლისგანაც მზადდება შეკვეთილი ბეჭდები: თუკი შეკვეთილი ბეჭდები მზადდება იუველირის საკუთრებაში არსებული ოქროსაგან, მაშინ სახეზეა ნასყიდობის ხელშეკრულება, ხოლო თუკი შეკვეთილი ბეჭდები მზადდება შემკვეთის კუთვნილი ოქროსაგან — სახეზეა ნარდობის ხელშეკრულება. იავოლენი ახდენს ამ საკითხის განვრცობას: „*quotenis (materia) et immutatur et alienatur, emptio magis quam locatio intellegi debet*“ ანუ იმ შემთხვევაში, როდესაც ადგილი აქვს მასალის გადამუშავებასაც და გადაცემასაც, ხელშეკრულება წარმოადგენს ნასყიდობას და არა ნარდობას (D. 18. 1. 65).

რომის კერძო სამართლის მიხედვით, მენარდე ვალდებული იყო ჯეროვნად შეესრულებინა შეკვეთილი სამუშაო დათქმულ ვადაში და გადაეცა სამუშაოს შედეგი შემკვეთისათვის. იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდე შემკვეთთან შეთანხმებით გადაუხვევდა შეთანხმებულ პირობებს და დაამზადებდა შეკვეთილისაგან განსხვავებულ ნაკეთობას, მას არ დაეკისრებოდა პასუხისმგებლობა (D. 19. 2. 60. 3). თუ ნარდობის ხელშეკრულებით არ იყო განსაზღვრული სამუშაოს შესრულების ზუსტი დრო, მაშინ მენარდეს სამუშაო უნდა შეესრულებინა გონივრულ ვადაში (*quantenus vir bonus de spatio temporis aestimasset* ანუ დროის იმ შუალედში, რომელსაც კეთილსინდისიერი, ბრუნვის გონივრული მონაწილე გონივრულად მიიჩნევდა) (D. 19. 2. 58. 1).

თუკი ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო შემკვეთის უფლება, შეეწყვიტა ხელშეკრულება მენარდის მხრიდან სამუშაოს შესრულების ვადის გადაცილების შემთხვევაში და შეეკვეთა სამუშაოს შესრულების დამთავრება სხვა

შემკვეთისათვის, შემკვეთს არ ჰქონდა უფლება ასეთ შემთხვევაში შეეცვალა მენარდე, ვიდრე არ დადგებოდა სამუშაოს დასრულების ვადა (*non ante rollocari id potest, quam dies efficiendi praeterisset*, ანუ არ შეუძლია დაავადლოს სამუშაოს შესრულება სხვა მენარდეს იმაზე ადრე, სანამ არ დადგება სამუშაოს შესრულების ვადა) (D. 19. 2. 13. 10).

მენარდე პასუხს აგებდა ყოველგვარი ბრალისათვის, მათ შორის მარტივი გაუფრთხილებლობისათვისაც (*culpa levis*). გაიუსი ამბობდა, რომ მენარდის ბრალს არა აქვს ადგილი იმ შემთხვევაში, როდესაც მან გააკეთა ყველაფერი, რასაც გაითვალისწინებდა ყველაზე გულისხმიერი ადამიანიც კი, *diligentissimus* (D. 18. 2. 25. 7). მაგალითად, თუკი მკერავმა იკისრა ვალდებულება შეეკერა მატყლის საბანი, მატყლი კი მღრღნელებმა დააზიანეს, მაშინ მკერავი პასუხს აგებს *actio locati*-ის შესაბამისად, რამეთუ მან არ განახორციელა საჭირო ღამცავი ღონისძიებები ამის თავიდან ასაცილებლად. მკერავი პასუხს აგებს მაშინაც, როდესაც ერთი შემკვეთის შეკვეთილ ნაკეთობას გადასცემს მეორეს, თუნდაც შემთხვევით (უცოდინრობით) („*ignarus*“ D. 19. 2. 13. 6).

რომის კერძო სამართლის მიხედვით, მენარდეს სამუშაოს შესასრულებლად შეეძლო გამოეყენებინა სხვა პირთა შრომაც (ქვენარდობა), თუმცა მათი ბრალეული ქმედებისათვის პასუხს მაინც მენარდე აგებდა შემკვეთის წინაშე. წყაროებში (D.19.2.25.6) მოყვანილია ასეთი კაზუსი: მენარდემ ვალდებულება იკისრა გადაეტანა ძეგლი ერთი ადგილიდან მეორეზე. აწვევისას, გადატანისას და/ან სხვა ადგილზე დადგმისას ძეგლი დაზიანდა. იურისტი ასეთ შემთხვევაში პასუხისმგებლობას დააკისრებს მენარდეს, თუკი დადგინდება, რომ მენარდეს ან მის მიერ გამოყენებულ დამხმარე პირებს ამაში ბრალი მიუძღვით. ანუ, პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის საკმარისია, მენარდეს ან მის დამხმარე პირებს მიუძღოდეთ ბრალი და არ არის

საჭირო, რომ ბრალი მიუძღოდეს მენარდესაც და მის დამხმარე პირებსაც.⁵

შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკთან დაკავშირებით, რომის სამართლის წყაროებში გვხვდება განსხვავებული მიდგომა. რისკთან დაკავშირებით, წყაროებში მოცემულია მთავარი პრინციპი, რომლის თანახმადაც, მენარდეს ეკისრება შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი შემკვეთისათვის შესრულების გადაცემამდე. გადაცემასთან ერთად, შემკვეთზე გადადის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი. ასე მაგალითად, ლაბეონი საკითხს წყვეტს შემდეგ შემთხვევასთან მიმართებით, ხელშეკრულების თანახმად როდესაც მენარდემ გათხარა არხი, მაგრამ მეწყერმა იგი მთლიანად ამოავსო (D.19.2.62). ამასთან, წყაროების იმავე მონაკვეთში მოყვანილია პავლეს მოსაზრება, რომელიც ახდენს გამიჯვნას: თუკი ეს მეწყერი (მიწის ჩამოშლა) მოხდა *Soli vitio* შემთხვევითი გარემოებების შედეგად, მაშინ ჩამოშლის უარყოფითი შედეგები ეკისრება შემკვეთს, ხოლო თუ ჩამოშლას ადგილი ჰქონდა *operis vitio* – შესრულებული სამუშაოს ნაკლის გამო, მაშინ უარყოფითი შედეგები ეკისრება მენარდეს. გამოდის, რომ სამუშაოს შედეგის გადაცემამდეც კი, შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის რისკი ეკისრება თითქოსდა შემკვეთს (D.19.2.62).⁶

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ რომის კერძო სამართალში გაბატონებული პოზიცია ეკავა იმ მოსაზრებას, რომ მენარდეს ეკისრებოდა შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი შემკვეთისათვის გადაცემამდე. სავარაუდოა, რომ აღნიშნულ მაგალითში, პავლეს მხედველობაში ჰქონდა არა შემთხვევითობა, არამედ დაუძლეველი ძალის (სტიქია)

5 Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М., 1996. с. 461.

6 „იქვე“, გვ. 461.

მოქმედება, რომლის შედეგებსაც სხვა რომელი იურისტებიც აკისრებდნენ შემკვეთს. იავოლენი დიგესტებში (19.2.59) შემკვეთს – locator-ს აკისრებს რისკს იმ შემთხვევაში, თუკი ბუნების ძალებით, მაგალითად, მიწისძვრის შედეგად ნაწილობრივ განადგურდება მენარდის მიერ აშენებული შენობა-ნაგებობა – *Vi naturali veluti terrae motu*. უფრო ნათლად საუბრობს ფლორენტინი: „*si vi maiore opus prius interciderit, quam adprobaretur, locatoris periculo est*“, ანუ, თუ შემკვეთისათვის გადაცემამდე შესრულებული სამუშაო დაიღუპება ან განადგურდება დაუძლეველი ძალის შედეგად, ყველა არახელსაყრელი შედეგი დგება შემკვეთისათვის (D.19.2.36).⁷

ჩვეულებრივი შემთხვევითობის რისკი სამუშაოს გადაცემამდე ეკისრება მენარდეს, ხოლო სამუშაოს გადაცემის შემდეგ კი – შემკვეთს. შემკვეთზე რისკი გადადიოდა იმ შემთხვევაშიც, თუკი იგი გადააცილებდა სამუშაოს მიღების ვადას („*si tale opus fuit, ut probari deberet*“ D.19.2.3).

შემკვეთის ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენდა არა მხოლოდ შესრულებული სამუშაოს მიღება, არამედ მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდაც. თუკი სამუშაოს შესრულების პროცესში გამოირკვეოდა, რომ მენარდის მიერ შედგენილი ხარჯთაღრიცხვის გადაჭარბება ხდებოდა აუცილებელი, მაშინ შემკვეთზე იყო დამოკიდებული, გაგრძელებოდა სამუშაოს შესრულება ახალი ხარჯთაღრიცხვით, თუ მოხდებოდა ნარდობის ხელშეკრულების შეწყვეტა. თუკი შემკვეთი მოითხოვდა ხელშეკრულების შეწყვეტას ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო, მაგრამ მენარდე თვითნებურად მაინც გააგრძელებდა სამუშაოს შესრულებას, მაშინ შემკვეთს შეეძლო მენარდისაგან მოეთხოვა გადახდილი დაუხარჯავი ავანსის უკან დაბრუნება (D.19.2.60.4). თუკი შემკვეთი დაუსაბუთებლად უარს განაცხადებდა სამუშაოს

7 Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М., 1996, с. 461.

მიღებაზე, იგი არ თავისუფლდებოდა მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდის ვალდებულებისაგან. მენარდეს ასევე შეეძლო მოეთხოვა შემკვეთისაგან ზიანის ანაზღაურება, თუკი შემკვეთი დაუსაბუთებლად უარს იტყოდა შესრულებული სამუშაოს მიღებაზე. ზიანის ანაზღაურების ოდენობა განისაზღვრებოდა იმის მიხედვით, რასაც მენარდე მიიღებდა თავისი სამუშაო ძალის სხვაგვარი გამოყენებით, შემკვეთს რომ ვადისათვის არ გადაეცილებინა.

რომის კერძო სამართალში *locatio-conductio operis*-ის გამოყენების ერთ-ერთ პრაქტიკულად მნიშვნელოვან შემთხვევას წარმოადგენდა გადაზიდვა, სახელდობრ, საზღვაო გადაზიდვა. იმის გამო, რომ საბერძნეთში რომზე ბევრად ადრე განვითარდა ზღვაოსნობა, სადაც ჩამოყალიბდა საზღვაო გადაზიდვებთან დაკავშირებული ჩვეულებები, რომლებიც მოგვიანებით რეცეფტირებული იქნა რომის სამართალში. ასე მაგალითად, საზღვაო გადაზიდვებთან მიმართებით, რომის სამართალში ჩამოყალიბდა სპეციალური ნორმა, რომელსაც ეწოდა *lex Rhodia de iactu* (როდოსის კანონი ზღვაში გადაყრის შესახებ).

თუ საზღვაო გადაზიდვის დროს წარმოიშობოდა საერთო საფრთხე როგორც გემისათვის, ისე გადასაზიდი ტვირთის მიმართ და ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად გემის კაპიტანი იძულებული იყო გადასაზიდი ტვირთის ნაწილი გადაეყარა ზღვაში, ასეთი ქმედების შედეგად დამდგარი ზიანი ნაწილდებოდა მათ შორის, ვისაც საფრთხე ემუქრებოდა. „*Lege Rhodia cavetur, ut, si levande navis gratia iactums mercium factus est, omnium contributione sarciatur quod pro omnibus datum est.*“ ანუ, როდოსის კანონით გათვალისწინებული იყო, რომ თუკი გემის გადასარჩენად ხდებოდა ზღვაში გადასაზიდი ტვირთის გადაყრა, ამის შედეგად დამდგარი ზიანი ანაზღაურებული უნდა ყოფილიყო იმ პირთა შორის განაწილების გზით, რომელთა ინტერესების დასაცავადაც მოხდა ტვირთის გადაყრა ზღვაში (D.14.2.1). ასე-

თი განაწილება ხდებოდა შემდეგნაირად: გადაყრილი ტვირთის მესაკუთრეები, რომლებიც გადამზიდავი გემის მესაკუთრის მიმართ წარმოადგენდნენ locator-ებს, გემთფლობელს წარუდგენდნენ actio locati-ის, ხოლო გემთმფლობელი წარუდგენდა actio conducti-ის იმ ტვირთმფლობელებს, რომელთა ტვირთიც გადაჩეხოდა, ut detrimentum pro portione (რათა ზიანი განაწილებულიყო პროპორციულად).⁸

თავი II. ნარდობის ხელშეკრულების ცნება და ძირითადი ნიშნები

ნარდობის ხელშეკრულება სამოქალაქო სამართლის ერთ-ერთი უძველესი და უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტია. ნარდობა, ნასყიდობის ხელშეკრულების მსგავსად, ყველაზე უფრო გავრცელებული ხელშეკრულებაა სასაქონლო ბრუნვის სფეროში. ნარდობა მიეკუთვნება ხელშეკრულებათა იმ ჯგუფს, რომელიც აწესრიგებს უშუალოდ წარმოების პროცესში წარმოშობილ ურთიერთობებს, რამეთუ იგი დაკავშირებულია მენარდის ვალდებულებასთან – შეასრულოს ხელშეკრულებით განსაზღვრული სამუშაო და გადასცეს შემკვეთს განსაზღვრული საზღაურის გადახდის სანაცვლოდ შესრულებული სამუშაოს შედეგი, ანუ ნარდობა მიეკუთვნება სამუშაოს შესრულების ტიპის ხელშეკრულებას.

საქართველოში საბაზრო მეურნეობაზე გადასვლასთან დაკავშირებით, ნარდობის ხელშეკრულების ეფექტურად გამოყენების შესაძლებლობა მნიშვნელოვნად იზრდება, ასევე ფართოვდება მისი გამოყენების არეალიც, როგორიც შეიძლება იყოს არა მარტო ახალი ნივთების დამზადება, არამედ გადაკეთება, შეცვლა, მშენებლობა, სხვადასხვა შიდა თუ საერთაშორისო მნიშ-

⁸ Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М., 1996, с. 463.

ვნელობის მქონე გზების, გაზსადენების, ნავთობსადენების და ა.შ. გაყვანა. ყოველივე აღნიშნული მიეკუთვნება საქმიანობის იმ სფეროს, სადაც შესაძლებელია ნარდობის ხელშეკრულების გამოყენება.

საქართველოში საბჭოური სამართლის სისტემის ნგრევამ და თავისუფალ საბაზრო მეურნეობაზე გადასვლამ განსაკუთრებით შეუწყო ხელი კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას. ამის თვალსაჩინო მაგალითია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილი ნების ავტონომიის პრინციპი. კერძო (ნების) ავტონომია ეწოდება კონკრეტულ პირთათვის სამართლით მინიჭებულ და უზრუნველყოფილ⁹ შესაძლებლობას ერთმანეთს შორის ურთიერთობა განსაზღვრული ფარგლების შიგნით მოაწესრიგონ გარიგების, განსაკუთრებით კი ხელშეკრულების მეშვეობით.¹⁰

ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელ სამართლებრივ ნორმებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, რომელშიც ნარდობას დათმობილი აქვს მე-სამე წიგნის – ვალდებულებითი სამართალი – კერძო ნაწილის კარი პირველი – სახელშეკრულებო სამართლის მეორე ნაწილის თავი მეათე, მუხლები 629-656.

ნარდობის ხელშეკრულების საკანონმდებლო განმარტება მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის I ნაწილში, კერძოდ: „ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე კისრულობს შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური“.¹¹

9 ჭანტურია ლ. „შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში“. თბილისი, 1997. გვ.

10 Säcker, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 5. Aufl., Band 1, 2006, Einl. Rn. 33.

11 სუსგ 2009 წლის 14 მაისის განჩინება საქმეზე №ას – 307–628–09; სუსგ 2009 წლის 28 მაისის განჩინება საქმეზე №ას – 2503–ბ–6–09;

აღნიშნული ცნებიდან გამომდინარე, ნარდობა, როგორც სამუშაოს შესრულების ტიპის ხელშეკრულება, არის ორმხრივი, კონსენსუალური და სასყიდლიანი ხელშეკრულება.

ნარდობის ხელშეკრულება კონსენსუალურია იმიტომ, რომ იგი დადებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც მხარეები მიაღწევენ შეთანხმებას მის ყველა არსებით პირობაზე საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. შესაბამისად, ნარდობის ხელშეკრულების ძალაში შესვლა არ არის დაკავშირებული შემკვეთისათვის სამუშაოს შედეგის გადაცემასთან.

ნარდობის ხელშეკრულება არის ორმხრივ მავალდებულებელი ხელშეკრულება, რამეთუ ხელშეკრულების თითოეულ მხარეს (ანუ როგორც მენარდეს, ისე შემკვეთს) აქვთ უფლებამოვალეობები, ანუ ნარდობაში ადგილი აქვს მხარეთა შემხვედრი ვალდებულებების არსებობას: მენარდის მიერ გარკვეული სამუშაოს შესრულება და შემკვეთის მიერ შეთანხმებული საზღაურის გადახდა. ეს ორი ვალდებულება ერთმანეთს განაპირობებს. ამიტომაც, ნარდობა არის სინალაგმატური ხელშეკრულება („synallagma“ – ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს „ორმხრივ მავალდებულებელს“).

ნარდობის ხელშეკრულების სინალაგმატური ხასიათი იმაში გამოიხატება, რომ მენარდის მიერ თავისი ვალდებულების, რაც დაკავშირებულია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შედეგის შემკვეთისათვის გადაცემასთან, ჯეროვნად შესრულების შემთხვევაში, შემკვეთს ეკისრება შემხვედრი ვალდებულების შესრულება, ანუ შეთანხმებული საზღაურის გადახდა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 369-ე მუხლის თანახმად, იმ პირს, რომელსაც ვალდებულება აკისრია ორმხრივი ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, შეუძლია უარი თქვას ვალდებულების შესრულებაზე საპასუხო მოქმედების განხორციელებამდე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი ვალდებული იყო თავისი ვალდებულება წინას-

წარ შეესრულებინა (*exceptio non adimpleti contractus*).^{12, 13} მაშასადამე, თუკი მენარდე არ შეასრულებს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ სამუშაოს შედეგის შემკვეთისათვის გადაცემის ვალდებულებას, შემკვეთს უფლება აქვს არ გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც შემკვეთს საზღაური წინასწარ უნდა გადაეხადა.

ჯერ კიდევ რომის კერძო სამართალში, რომხრიც ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეთა ინტერესების დასაცავად გამოიყენებოდა წინასწარი შესრულების მოთხოვნის საწინააღმდეგო შესაგებელი (*exceptio non adimplenti contractus*), რომელიც მიმართული იყო ვადად შესრულების მომთხოვნი მხარის წინააღმდეგ, რომელსაც არ ჰქონდა შესრულებული თავისი ვალდებულება.¹⁴

ვალდებულებათა შესრულების ერთდროულობა გამომდინარეობს სინალაგმატური, ანუ რომხრიც მავალდებულებელი ხელშეკრულებებიდან.¹⁵ სინალაგმატური ვალდებულება ხასიათდება ურთიერთკავშირის გენეტიკური და ფუნქციონალური ასპექტების ერთიანობით. ხელშეკრულება ძალაში შედის, თუკი ვალდებულება ურთიერთობის ორივე მხარეს წარმოეშევა და თითოეული მხარე ვალდებულია შეასრულოს მანამ, სანამ შემხვედრი ვალდებულების შესრულება შესაძლებელია. ასე რომ, მეორე მხარისაგან შესრულების მოთხოვნა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუკი თავისი ვალდებულება უკვე შესრულებულია (ანდა უკიდურეს შემთხვევაში ვალდებული პირი შედგომილი მაინც არის საკუთარი მოვალეობის შესრულებას).¹⁶

საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების პრინციპების (უნიდრუა-ს პრინციპები) 7.1.3-ე მუხლი ადგენს, რომ

12 Münch Komm BGB/Emmerich Bd. 2a §320 Rn. 31. Palandt/Heinrichs §320 Rn. 5.

13 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 298.

14 Гримм Д. Д., „Лекций по догме римского права“, М., 2003, с. 333.

15 ძლიერიშვილი ზ., „ვალდებულების შესრულება“, თბილისი, 2006, გვ. 130.

16 Бернгсфот Ф., Колер И., „Гражданское право Германии“, СПб, 1910, с. 88.

„თუკი მხარეებმა თავიანთი ვალდებულებები უნდა შეასრულონ ერთდროულად, ნებისმიერ მათგანს შეუძლია შეაჩეროს შესრულება მანამდე, სანამ მეორე მხარე არ შესთავაზებს თავის შესრულებას“.¹⁷

ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 9:201-ე მუხლი განსაზღვრავს, რომ მხარეს, რომელმაც ვალდებულება უნდა შეასრულოს მეორე მხარესთან ერთდროულად ანდა მის მიერ ვალდებულების შესრულების შემდეგ, უფლება აქვს შეაჩეროს შესრულება მანამ, სანამ მეორე მხარე არ შეასრულებს ან არ შეთავაზებს შესრულებას.¹⁸ ნარდობის ხელშეკრულება არის სასყიდლიანი ხელშეკრულება, რამეთუ შემკვეთმა უნდა გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური (როგორც წესი, ფულადი სახით).

ნარდობის ხელშეკრულებასთან მიმართებით, სრული მოცულობით მოქმედებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 319-მუხლის I ნაწილით განსაზღვრული ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი, სახელდობრ: კერძო სამართლის სუბიექტებს შეუძლიათ კანონის ფარგლებში თავისუფლად დადონ ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ ამ ხელშეკრულებათა შინაარსი. მათ შეუძლიათ დადონ ისეთი ხელშეკრულებებიც, რომლებიც კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული არ არის, მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას. თუ საზოგადოების ან პიროვნების არსებითი ინტერესების დაცვისათვის ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია სახელმწიფოს ნებართვაზე, მაშინ ეს უნდა მოწესრიგდეს ცალკე კანონით.

ქართული სამართლის რეფორმის სერიოზულ მონაპოვარს წარმოადგენს სახელშეკრულებო თავისუფლება.¹⁹ სახელშეკ-

17 Принципы Международных коммерческих договоров. Пср. с англ. Комарова А.С., М., 1996, с. 134.

18 Principles of European Contract Law. Parts I and II/ Ed. by O. Lando, H. Beale. The Hague, London, Boston, 2000.

19 ზოიძე ბ. „ევროპული კერძო სამართ. რეცეპცია საქართველოში“. თბ., 2005, 268

რულებო თავისუფლების საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი გაგება შეესაბამება ევროპული ვალდებულებითი სამართლის უნიფიკაცია-ჰარმონიზაციის პროცესს. საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების პრინციპების პროექტი, რომელიც ამის გამოხატულებაა, პირველივე მუხლში ადგენს: „მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად დადონ ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ მათი შინაარსი“.²⁰ სწორედ სახელშეკრულებო თავისუფლებაში ვლინდება პიროვნება, როგორც ქონებრივი უფლებების მატარებელი სუბიექტი. „ინდივიდს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, თავისი ურთიერთობები სხვა ინდივიდებთან ააგოს საკუთარი შეხედულებისამებრ და არა წინასწარ დადგენილი, სავალდებულო დებულებების მიხედვით. მას ენიჭება თავისუფლება იმ მიზნების განსახორციელებლად, რომლებსაც მართლზომიერად მიიჩნევს, მაგრამ იმ პირობით, რომ არ დაზარალდება სხვა პირთა ანალოგიური თავისუფლება. ამრიგად, სახელმწიფომ ანგარიში უნდა გაუწიოს ინდივიდის თავისუფლებას და დაუთმოს უფლება, დამოუკიდებლად განსაზღვროს თავისი არსებობის პირობები. ინდივიდისათვის ეს ნიშნავს არა მხოლოდ აღმსარებლობისა და მეწარმეობის თავისუფლებას, არამედ ზოგადად ხელშეკრულების თავისუფლებასაც“.²¹

ნარდობის ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი ორი ნაწილისაგან შედგება: ერთის მხრივ, იგი მოიცავს ხელშეკრულების დადების თავისუფლებას, ხოლო მეორეს მხრივ – ხელშეკრულების შინაარსის თავისუფლად განსაზღვრის შესაძლებლობას. თუმცა, მხედველობაშია მისაღები, რომ „სახელშეკრულებო თავისუფლება სახელშეკრულებო წესრიგის ფარგლებშია შესაძლებელი და თუ იქიდან ამოვარდა, სამოქალა-

20 Schulze R./Zimmerman R. (Hrsg.). Basistexte zum Europäischen Privatrecht. Textsammlung. 2. Auflage. Baden-Baden. 2002. S. 436.

21 Zweigert, Konrad; Kötz, Hein. Einführung in die Rechtsvergleichung, Tübingen., 1996. S. 316.

ქო ბრუნვაში ანარქია და განუკითხაობა დაისადგურებს“.²²

ნარდობის ხელშეკრულების შინაარსს შეადგენს მისი პირობების ერთობლიობა. ნარდობის ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრას დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც მასზეა დამოკიდებული ხელშეკრულების მხარეთა უფლებამოვალეობების წარმოშობის თავისებურებები, ვალდებულებების ჯეროვანი შესრულება და სხვა.

ნარდობის ხელშეკრულებაში ყველა იმ პირობის გათვალისწინება, რომელიც ხელშეკრულების შინაარსს ქმნის, სავალდებულო არ არის. ამ თვალსაზრისითა და იურიდიული მნიშვნელობის მიხედვით, ხელშეკრულების პირობები იყოფა: არსებით, ჩვეულებრივ, შემთხვევით და სტანდარტულ პირობებად.²³

არსებითად ჩაითვლება ხელშეკრულების ის პირობები, რომელიც ასეთად მიჩნეულია კანონის მიერ, აუცილებელია მოცემული სახის ხელშეკრულებისათვის და ასევე ის პირობები, რომლებზეც თუნდაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით უნდა მოხდეს შეთანხმება.²⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულება დადებულიად ითვლება, თუ მხარეები მის ყველა არსებით პირობაზე შეთანხმდნენ საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. ნარდობასთან მიმართებით არსებითად ჩაითვლება მხარეთა შეთანხმება ხელშეკრულების საგანზე ანუ რა სამუშაო უნდა შეასრულოს მენარდემ.²⁵ რაც შეეხება მენარდისთვის გადასახდელ საზღაურს, იგი არ ითვლება ხელშეკრულების არსებით პირობად, რამეთუ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 630-ე მუხლის თანახმად დადგენილია ნარდობის ხელშეკრულების სასყიდლიანობის პრეზუმფცია (ამ საკითხზე დაწვრილებით ვისაუბრებთ შემდგომში

22 ზოიძე ბ. „ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში“. თბ., 2005, გვ. 273.

23 ახვლედიანი ზ. „ვალდებულებითი სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 22.

24 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 89.

25 სუსგ 2009 წლის 27 ნოემბრის განჩინება საქმეზე ას-1090-1354-09.

630-ე მუხლთან მიმართებით). არსებითი პირობები აუცილებელი და საკმარისია ნარდობის ხელშეკრულების დასადავად. თუ მხარეები ნარდობის ხელშეკრულების ყველა არსებით პირობაზე არ შეთანხმებულან, ხელშეკრულება არ ჩაითვლება დადებულად თუნდაც მიღწეული იყოს შეთანხმება ყველა სხვა პირობაზე.²⁶

არსებითი პირობებისაგან განსხვავებით, ჩვეულებრივია პირობა, რომელიც შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს ხელშეკრულებით, მაგრამ არაა აუცილებელი, ხელშეკრულების ნამდვილობა არაა დამოკიდებული იმაზე, შეთანხმდნენ თუ არა მხარეები ასეთი პირობის თაობაზე. ჩვეულებრივი პირობები, როგორც წესი, სამოქალაქო სამართლის დისპოზიციური ნორმებითაა გათვალისწინებული და ავტომატურად მოქმედებს ხელშეკრულების დადებისთანავე. იგულისხმება, რომ თუკი მხარეები შეთანხმდნენ ნარდობის ხელშეკრულების დადებაზე, ამით ისინი დაეთანხმნენ იმ პირობებს, რომლებსაც შეიცავს ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმები. აღნიშნული სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ ნარდობის ხელშეკრულების მხარეებს არცერთ შემთხვევაში არ შეუძლიათ ხელშეკრულებაში ისეთი პირობების შეტანა, რომელიც აუქმებს ან ცვლის კანონის დისპოზიციური ნორმით გათვალისწინებულ ჩვეულებრივ პირობას. მაგალითად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 648-ე მუხლის თანახმად, შემკვეთი მოვალეა გადაუხადოს მენარდეს საზღაური სამუშაოს შესრულების შემდეგ, თუ ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს ნაწილ-ნაწილ გადახდას. მაშასადამე, ამ ნორმაში მოცემული ჩვეულებრივი პირობა საზღაურის გადახდის ვადის შესახებ, შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა შეთანხმებით.

დისპოზიციური ნორმები კერძო სამართლებრივ კანონმდე-

26 Lando O., Beale H., „Principles of European Contract Law”. Parts I and II. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000, 385.

ბლობაში მოცემულია იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიც მოქმედების თავისუფლება მხარეებს საკუთარი სამართლებრივი ურთიერთობის შესაბამისი ინტერესების უკეთ განხორციელებისთვის სჭირდებათ.²⁷

დისპოზიციური ნორმების შესაბამისად, მხარეთა მიერ განხორციელებული შეთანხმება დაიშვება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის არ ეწინააღმდეგება კანონისა და სამოქალაქო კანონმდებლობით განვითარებულ კეთილსინდისიერების პრინციპს.²⁸ დისპოზიციური ნორმები უშუალოდ წარმოშობს მათში გათვალისწინებულ მოთხოვნას, თუ ამ ნორმის მიერ დადგენილი თავისუფლების ფარგლებში მხარეთა შეთანხმება არ ახდენს მის მოდიფიცირებას და არ წარმოშობს მისგან განსხვავებულ მოთხოვნას.²⁹

შემთხვევითი პირობები ცვლიან ან ავსებენ ჩვეულებრივ პირობებს. ისინი, მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს ნარდობის ხელშეკრულებით. მაგრამ, თუ შემთხვევითი პირობა ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არ არის, ჩვეულებრივი პირობის მსგავსად, თავისთავად არ იგულისხმება. მაგალითად, თუ ნარდობის ხელშეკრულების დადებისას მხარეებს არ გაუთვალისწინებიათ რა სახის სატრანსპორტო საშუალებით უნდა მიეწოდოს შემკვეთს შესრულებული ნაკეთობა, ნარდობის ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება ამ შემთხვევითი პირობის გარეშე.

რაც შეეხება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 342-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები წინასწარ ჩამოყალიბებული, მრავალჯერადი გამოყენებისათვის გამიზნული

27 Larenz/Wolf, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, 9. Aufl., 2004, §3, Rn. 96.

28 კერესელიძე დ. კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბ., 2009, გვ. 83.

29 ჩაჩავა ს. „მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში“. სადისერტაციო ნაშრომი, თსუ, თბ., 2010, გვ. 5.

პირობებია, რომელთაც ერთი მხარე (შემთავაზებელი) უდგენს მეორე მხარეს და რომელთა მეშვეობითაც უნდა მოხდეს კანონით დადგენილი ნორმებისაგან განსხვავებული ან მათი შინაარსის შემცვლები წესების დადგენა.³⁰ თუ ხელშეკრულების პირობები მხარეთა მიერ დეტალურადაა განსაზღვრული, ეს არ მიიჩნევა ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობად. უშუალოდ მხარეთა მიერ შეთანხმებულ პირობებს უპირატესობა ენიჭება სტანდარტულ პირობებთან შედარებით.³¹

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, როცა ყოველდღიურად მილიონობით ხელშეკრულება იდება მომხმარებლებთან, წარმოუდგენელია, რომ ყოველ მათგანთან გაიმართოს ცალკე მოლაპარაკება ხელშეკრულების ყველა პირობაზე და მხოლოდ ამის შემდეგ დაიდოს ხელშეკრულება.³² ურთიერთობათა გაიოლების მიზნით ცხოვრებაში დამკვიდრდა ხელშეკრულების ე.წ. სტანდარტული (საბაზისო) პირობები, რომელსაც წინასწარ გამზადებული სახელშეკრულებო ფორმულირების ფორმით მენარდე სთავაზობს შემკვეთს და შესაბამისად, შემკვეთი ყოველგვარი ინდივიდუალური მოლაპარაკების გარეშე უერთდება ამ პირობებს და ისე დებს ნარდობის ხელშეკრულებას. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ჩვეულებრივ ისეთ წესებს შეიცავს, რომელც ხშირად კანონში არ არის გათვალისწინებული და შემთავაზებლის საქმიანობის სპეციფიკას გამოხატავს.³³ როდესაც საუბარია კანონის ნორმებისაგან განსხვავებული წესების დადგენაზე, იგულისხმება მხოლოდ კანონის დისპოზიციური ნორმები. რაც შეეხება იმპერატიულ ნორმებს, ნარდობის ხელშეკრულების მონაწილეებს მათი შეცვლა არ შეუძლიათ. მართალია, სტანდარტული პირობები ნარდობის ხელშეკრულების მხარეთა შორის ურთიერთობის წესებს ადგენს,

30 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 180.

31 Palandt/Heinrichs, §305. Rn. 2.5. Staudinger/Schlosser, Einl. AGBG Rn.19.

32 ახელქიანი ზ. „ვალდებულებითი სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 24.

33 Münch Komm BGB/Bascdow §305 b Rn. 5. 13. Palandt/Heinrichs §305 b Rn.1.

მაგრამ ისინი მაინც არ წარმოადგენს სამართლის ნორმებს, ვინაიდან მათი მიზანი მხოლოდ კონკრეტულ პირთა შორის ურთიერთობის მოწესრიგებაა, მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი პირის მიმართ გამოიყენება.

თუ ნარდობის ხელშეკრულების პირობები მხარეთა მიერ დეტალურად არის განსაზღვრული, ეს არ მიიჩნევა ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობად. მხარეთა მიერ შეთანხმებულ პირობებს უპირატესობა ენიჭება სტანდარტულ პირობებთან შედარებით. პრაქტიკულად ეს იმას ნიშნავს, რომ დავის შემთხვევაში მხარეთა შორის ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად გამოყენებული უნდა იქნეს არა სტანდარტული პირობების წესები, არამედ ის წესები, რომლებზეც მხარეები ხელშეკრულებაში შეთანხმდნენ.³⁴ ასე მაგალითად, თუ სილამაზის სალონში წინასწარ არის განსაზღვრული თმის შეჭრის საფასურის ოდენობა, რომელსაც მენარდე სთავაზობს შემკვეთს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მხარეები შეთანხმდნენ სხვა საზღაურზე, მაშინ ასეთი პირობა აღარ იქნება სტანდარტული პირობა და შესრულების დროს უპირატესობა მიენიჭება მხარეთა შორის შეთანხმებულ საზღაურს.

იმისათვის, რომ მენარდის მიერ თავს მოხვეულმა ხელშეკრულების სტანდარტულმა პირობებმა შემკვეთი მძიმე მდგომარეობაში არ ჩააყენოს (ან პირიქით, შემკვეთის მიერ მენარდისათვის თავს მოხვეულმა პირობებმა მენარდე არ ჩააყენოს მძიმე მდგომარეობაში), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 342-348-ე მუხლებით გათვალისწინებულია ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების სამართლებრივი მოწესრიგება.³⁵

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ შეიცავს რაიმე სპეციალურ ნორმას ნარდობის ხელშეკრულების ფორმის თაობაზე. ასეთ შემთხვევაში გამოყენებული უნდა იქნეს ის ნორმები, რომ-

34 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 186.

35 თოდუა მ., ვილქსი პ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 43.

ლებიც ზოგადად ხელშეკრულების ნამდვილობისთვისაა საჭირო. ასეთია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 68-ე და 328-ე მუხლებით დადგენილი წესები. ნარდობის ხელშეკრულება დადებულიად ჩაითვლება, თუ მხარეები ყველა მის არსებით პირობაზე შეთანხმდნენ საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. მაშასადამე, ნარდობის ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის აუცილებელია დადგენილი ფორმის დაცვა.³⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 328-ე მუხლის თანახმად, თუ კანონით ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დადგენილია განსაზღვრული ფორმა ან მხარეებმა ხელშეკრულებისათვის გაითვალისწინეს ასეთი ფორმა, მაშინ ხელშეკრულება ძალაში შედის მხოლოდ ამ ფორმის შესახებ მხარეთა მოთხოვნის შესრულების შემდეგ.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განამტკიცებს ზოგადად ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპს.³⁷ კანონით ზუსტად განსაზღვრული შემთხვევების გარდა, მხარეებს დამოუკიდებლად შეუძლიათ შეთანხმდნენ ხელშეკრულების ფორმაზე. ხელშეკრულებათა აბსოლუტური უმრავლესობა ზეპირად იდება. ეს ზუსტად შეესაბამება მხარეთა მოთხოვნილებას ერთმანეთთან ურთიერთობები მოაწესრიგონ ზედმეტი ფორმალობის გარეშე. მაგრამ, იქ, სადაც აუცილებელია მეტი წინდახედულობა, სიფრთხილე და მხარეთა უსაფრთხოების დამატებითი გარანტიები, კანონი სავალდებულო წერილობით ფორმას ითვალისწინებს.

ნარდობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება ფორმა-თავისუფალ ხელშეკრულებათა რიცხვს. ეს ნიშნავს იმას, რომ ნარდობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს როგორც ზეპირად, ისე წერილობითი ფორმით. კანონი ერთმანეთისაგან განასხვავებს მართი წერილობით ფორმასა და რთულ (სანოტარო) წერილობით

36 ახვლედიანი ზ. „ვალდებულებითი სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 20.

37 კერესელიძე დ. კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბ., 2009, გვ. 281.

ფორმას. თუ ნარდობის ხელშეკრულების მხარეები შეთანხმდნენ მარტივ წერილობით ფორმაზე, ამ დროს ხელშეკრულების დასადავებლად საკმარისია მასში მონაწილე მხარეთა ხელმოწერა. ხელმოწერა უნდა განხორციელდეს საკუთარი ხელით და მითითებული უნდა იყოს ხელმოწერის სახელი და გვარი გარკვევით. დოკუმენტზე ხელის მოწერა დასაშვებია წარმომადგენლის მეშვეობითაც.³⁸ თუ გარიგების დადებისას შედგენილია ერთი და იგივე შინაარსის რამდენიმე დოკუმენტი, მაშინ საკმარისია თითოეულმა მხარემ ხელი მოაწეროს დოკუმენტის იმ ეგზემპლარს, რომელიც განკუთვნილია შესაბამისი მხარისათვის.³⁹ იმ პირს, ვინც თვითონ ვერ მოაწერს ხელს გარიგებას, წერა-კითხვის უცოდინარობის, ფიზიკური ნაკლის ან ავადმყოფობის გამო, შეუძლია გარიგებაზე ხელმოწერა მიანდოს სხვას. ამ უკანასკნელის ხელმოწერა დამოწმებული უნდა იქნეს ოფიციალურად. ამასთან, უნდა აღინიშნოს ის მიზეზი, რომლის გამოც გარიგების დამდებმა ვერ შეძლო გარიგებაზე ხელის მოწერა.⁴⁰

კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის⁴¹ აუცილებელია ხელშეკრულების დამოწმება ნოტარიუსის ან მასთან გათანაბრებული პირების მიერ.⁴² თუ ნარდობის ხელშეკრულება დაიდო კანონით ან მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული ფორმის დაუცველად, ასეთი ხელშეკრულება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 59-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, ჩაითვლება ბათილად.

ზოგიერთ შემთხვევაში ნარდობის ხელშეკრულების დასა-

38 ჭანტურია ლ. „შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში“. თბ., 1997. გვ. 349-350.

39 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, გვ. 221.

40 ჭანტურია ლ. „შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში“. თბ., 1997. გვ. 351.

41 სუსგ 2010 წლის 12 ივლისის განჩინება საქმეზე №3 ას-535-503-2010;

42 ზოიძე ბ. „ევროპული კერძო სამართლის რეცეპტია საქართველოში“. თბ., 2005, გვ. 227.

დებად, აუცილებელია სახელმწიფოს ნებართვა. თუმცა კი, სამოქალაქო სამართალი კერძო პირთა სამართალია და ისინი დამოუკიდებლად წყვეტენ ერთმანეთთან ურთიერთობის საკითხს,⁴³ თანამედროვე მართლწესრიგი ითვალისწინებს შემთხვევებს, როდესაც საჯარო ხელისუფლების (სახელმწიფოს) ჩარევა აუცილებელი ხდება ამ კერძო ხასიათის ურთიერთობებში. „კერძო ავტონომია სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მხარეები ყველაფერს დამოუკიდებლად აწესრიგებენ და წყვეტენ“.⁴⁴ სახელმწიფოს მხრიდან ამგვარი ჩარევის ერთ-ერთი საშუალება, გარდა საკანონმდებლო მოწესრიგებისა, არის სპეციალური ნებართვის დაწესება ამა თუ იმ ხელშეკრულების, მათ შორის ნარდობის ხელშეკრულების დადებისას.⁴⁵ ასეთი ჩარევის შესაძლებლობას განამტკიცებს სსკ 319-ე მუხლის I ნაწილის ბოლო წინადადება, რომლის თანახმადაც, თუ საზოგადოების ან პიროვნების არსებითი ინტერესების დაცვისათვის ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია სახელმწიფოს ნებართვაზე, მაშინ ეს წესრიგდება ცალკე კანონებით, მაგალითად, ზოგჯერ იმისათვის, რომ მენარდემ შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, მას უნდა ჰქონდეს ლიცენზია (ნებართვა). თუკი ხელშეკრულების მხარეები დაარღვევენ კანონის მოთხოვნას ნარდობის ხელშეკრულების დასადებად სახელმწიფოსაგან ნებართვის მიღების შესახებ, მაშინ დადგება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 59-ე მუხლის I ნაწილის მეორე წინადადებით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, „ბათილია ნებართვის გარეშე დადებული გარიგება, თუ ამ გარიგებისათვის საჭიროა ნებართვა“.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის I

43 ზოიძე ბ. „ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში“. თბ., 2005, გვ. 269.

44 von Staudinger, Iahn, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetzen und Nebengesetzen, Buch I, Neubearbeitung, Berlin, 2004, S. 12.

45 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 61.

ნაწილში მოცემულია სამოქალაქო სამართლისათვის ტრადიციულად დამახასიათებელი ნარდობის ხელშეკრულების განმარტება, როგორც განსაზღვრული საზღაურის გადახდის პირობით გარკვეული სამუშაოს შესრულება. ამასთან, განსხვავებით საქართველოს 1964 წლის სამოქალაქო კოდექსის 343-ე მუხლისაგან, მასში არ არის მითითება იმის შესახებ, რომ სამუშაოს შესრულება ხდება მენარდის რისკით. ამასთან, ნარდობის ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელი ეს ერთ-ერთი არსებითი პირობა მოცემულია სსკ-ის 651-ე მუხლში.

თავი III. ნარდობის ხელშეკრულების გაშიჯვნა სხვა მსბაჟსი ხელშეკრულებებისაბან

რადგან ნარდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს მენარდის მიერ შემკვეთისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებას, ამიტომ საჭიროა მოხდეს ნარდობისა და შრომის ხელშეკრულებათა ურთიერთგამიჯვნა. შრომითი ურთიერთობებისა და სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობების გამიჯვნა ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხად რჩება კერძო სამართლის ინსტიტუტების ურთიერთგამიჯვნის პრობლემის შესწავლისა და კვლევის თვალსაზრისით.⁴⁶ ამ ფაქტს ადასტურებს სასამართლო პრაქტიკაც, სადაც ხელშეკრულების მხარეები ხშირად ურთიერთსაწინააღმდეგო პოზიციებზე დგანან მათ შორის შემდგარი შეთანხმების დაკვალიფიცირებასთან დაკავშირებით.

შეიძლება ითქვას, რომ შრომითი ურთიერთობა უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე შრომის ხელშეკრულება. მასში მოიაზრება ყველა ის ურთიერთობა, სადაც შრომა გაწეულია ერთი პირის მიერ მეორეს სასარგებლოდ შემხვედრი ანაზ-

46 ქარდავა ე. შრომისა და ნარდობის ხელშეკრულების ურთიერთმიმართების საკითხისათვის, თსუ, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009 წ., გვ. 210.

ლაურების სანაცვლოდ. ზოგიერთი მეცნიერი ერთმანეთისაგან განასხვავებს შრომის ხელშეკრულებას (contract of labour) და დასაქმების ხელშეკრულებას (employment contract), იმ თვალსაზრისით, რომ შრომის ხელშეკრულებამ შეიძლება მოიცვას ყველა კერძოსამართლებრივი ურთიერთობა, სადაც კი ხდება ერთი პირის მიერ მეორესადმი შრომის გაწევა.⁴⁷ კოლექტიური შრომის ხელშეკრულება, ინდივიდუალური შრომის ხელშეკრულება, ნარდობის ხელშეკრულება, დავალების ხელშეკრულება, შუამავლობის ხელშეკრულება და ა.შ. ამ გარიგებებში ურთიერთობები ერთმანეთისაგან განსხვავდება მხარეთა უფლებრივი თუ ფინანსური მდგომარეობით, ხელშეკრულების პირობების ჩამოყალიბებისა და შეთავაზების შესაძლებლობებით, ხელშეკრულების დადების, შეწყვეტის, შეცვლის ფაქტორებზე მხარეთა მიერ ზემოქმედების მოხდენის ხარისხით, შეთანხმების საგნით, ვადით, ჩასატარებელი სამუშაოს ბუნებით, მოცულობით, ხანგრძლივობით, ანაზღაურების სისტემით და სხვა ასპექტებით, რაც არის კიდევ სამართლებრივი რეგულირების განსხვავებული მოდელების არსებობის საფუძველი.

შრომის ხელშეკრულების გამიჯვნას სამოქალაქო სამართლებრივი ხელშეკრულებებისაგან დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც დასაქმებულისათვის შრომის კანონმდებლობით დადგენილი უფლება-მოვალეობების წარმოშობა უკავშირდება შრომის ხელშეკრულების და არა სხვა სახის ხელშეკრულების დადებას.⁴⁸

ნარდობისა და შრომის ხელშეკრულებებს შორის განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში:

- 1) ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს მენარდის შრომის შედეგი (რეზულტატი),⁴⁹ ამასთან, მენარდის შრომა

47 ქარდავა ე. შრომისა და ნარდობის ხელშეკრულების ურთიერთმიმართების საკითხისათვის, თსუ, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009 წ., გვ. 211)

48 გოლოშვილი გ. შრომის სამართალი. თბ., 2000, გვ. 72.

49 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 5.

შეიძლება ითვალისწინებდეს ახალი ნივთის დამზადებას (ავეჯი), შექმნას (ნაგებობის აშენება), ნივთის შეცვლას, აღდგენას, შეკეთებას, გადაკეთებას, გადამუშავებას, სხვა სახის სამუშაოს შესრულებას (გარეცხვა, გაწმენდა და ა.შ.). ნარდობის ხელშეკრულება ორიენტირებულია კონკრეტული შედეგის მიღწევაზე, რომელშიც სამუშაოს შესრულების პროცესს ნაკლები ყურადღება ექცევა.⁵⁰ შრომის ხელშეკრულებით კი მუშაკი ვალდებულია შეასრულოს განსაზღვრული სამუშაო დაკავებული თანამდებობის, პროფესიის თუ კვალიფიკაციის მიხედვით, მაგრამ სამუშაოს შედეგი, როგორც ასეთი, არ წარმოადგენს შრომის ხელშეკრულების საგანს, რამეთუ, განსხვავებით ნარდობისაგან, შრომის ხელშეკრულებით სამუშაოს შედეგის (რეზულტატის) გადაცემა არ ხდება.

- 2) შრომის ხელშეკრულების და ნარდობის ხელშეკრულების საგანია სამუშაოს შესრულება ანაზღაურების სანაცვლოდ. სამუშაოს შესრულების პროცესი და შედეგი არის კიდევ ხელშეკრულების საგანი, რომელიც ურთიერთობათა გამიჯვნის კრიტერიუმად უნდა იქნეს მიჩნეული. თუ ნარდობის ხელშეკრულება მიზნად ისახავს არა ნაკეთობის დამზადებას, არამედ კონკრეტული სამუშაოს შესრულებას, მისი გამიჯვნა შრომითი ურთიერთობისაგან უნდა მოხდეს ისეთი კრიტერიუმების დადგენით, როგორიცაა სამუშაოს ერთჯერადი ხასიათი, ერთი კონკრეტული შედეგი, რომლის დადგომისთანავე ხელშეკრულება წყდება. ნარდობის ხელშეკრულების დროს შემკვეთისათვის მნიშვნელოვანია მხოლოდ მომენტალური ან სწრაფ რეჟიმში დამდგარი რეზულტატი და არა პროცესი.
- 3) ნარდობის და შრომის ხელშეკრულებათა გამიჯვნის ერთ-ერთ პრინციპს წარმოადგენს დაქვემდებარება. დაქვემდებარების პირობებში მუშაობა ნიშნავს ერთი პირის მიერ შრომის

50 Эрделевский А.М. Трудовой и гражданско-правовой договоры: сходство и различия. Трудовое право. №2, М., Интелсинтес, 2003, с. 4-6.

გაწევას მეორე პირის მითითებებისა და ზედამხედველობის ქვეშ. პირი უმეტესწილად კვალიფიცირდება როგორც დასაქმებული, თუკი დამსაქმებელს აქვს უფლება, აკონტროლოს მოქმედების მეთოდი და რეზულტატი. შრომის ხელშეკრულებაში დასაქმებული არის დამსაქმებლის მიერ დაქირავებული პირი, რომელიც დამსაქმებლისადმი ერთგვარ დაქვემდებარებაში იმყოფება.⁵¹ დაქვემდებარებულ მდგომარეობაში საქმიანობასთან დაკავშირებულია ისეთი ცნებები, როგორიცაა ზედამხედველობა და კონტროლი, რაც გულისხმობს: დადგენილი წესრიგისადმი დასაქმებულის დისციპლინარულ დამოკიდებულებას, სამუშაოს შესრულების დროსა და ხარისხს, დასაქმებულის პიროვნული თვისებებისა და პროფესიული უნარ-ჩვევების სამუშაო სპეციფიკასთან შესაბამისობას, საერთო საქმიანობაში ინტეგრირებას, აგრეთვე სუბორდინაციულ და იერარქიულ ურთიერთობებს. დამსაქმებელი აღჭურვილია მუშაობის პროცესზე კონტროლით, დასაქმებული კი შებოჭილია დამსაქმებლის ბრძანებებითა და მითითებებით.

შრომის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, ნარდობის ხელშეკრულების დროს ძალაუფლებისა და დაქვემდებარების ფაქტორი არ წარმოიშობა და მხარეები თანასწორუფლებიან მდგომარეობაში იმყოფებიან, რასაც არა მარტო ხელშეკრულების დადების, არამედ მთელი პროცესის ხასიათიც ადასტურებს. მენარდე შემკვეთისაგან ქონებრივად და ორგანიზაციულადაა დამოუკიდებელი და მას არ ექვემდებარება.⁵² მენარდე არ არის ვალდებული ყოველდღიური ანგარიში წარუდგინოს შემკვეთს სამუშაოს შესრულების თაობაზე ან ზოგადად, სამუშაო პროცესზე, რომელიც ადვილი შესაძ-

51 ზაალიშვილი ე. სამომხმარებლო და შრომითი ხელშეკრულებების კოლიზიურ-სამართლებრივი ასპექტები. ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. №7/2004-4, გვ. 676.

52 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 6.

ლებელია, კომერციული საიდუმლოც იყოს. მენარდესა და შემკვეთს შორის არ არსებობს იერარქიისა და სუბორდინაციის რეჟიმი. მისი ანგარიშვალდებულება გამოიხატება შეკვეთილი სამუშაოს საბოლოო შედეგის (რეზულტატის) სახით მიწოდებით. რეზულტატის დადგომის დღემდე შემკვეთი არ არის უფლებამოსილი შეამოწმოს, კონტროლი გაუწიოს მენარდის მუშაობის პროცესს, სამუშაო რეჟიმს. მენარდეს აქვს ავტონომია და მისი მოქმედების თავისუფლების ხარისხიც, დასაქმებულთან შედარებით მაღალია. მენარდ/დამოუკიდებელი კონტრაქტორი, პასუხისმგებლობას იღებს მხოლოდ მოთხოვნილ რეზულტატზე და არ იმყოფება შემკვეთის კონტროლის ქვეშ.⁵³ ხელშეკრულების დადების საფუძველზე მხარეები იბოჭებიან მოქმედებებში, რაც დაბალანსებულია წინასწარ განსაზღვრული შედეგის მიღების სურვილით. ხელშეკრულება არის ძირითადი მტკიცებულება, რომ მხარეებმა ხელშეკრულებაშივე ჩადეს მათთვის მისაღები, სასურველი ურთიერთობების სქემა. ამიტომაც, პირობების შეთანხმების პროცესში მხარეები თანაბრად უნდა მონაწილეობდნენ. შრომის ხელშეკრულების დადების პროცესი – ესაა ძლიერი და სუსტი მხარის ურთიერთობა. სუსტი ყოველთვის არ დგას არჩევანის წინაშე, მაშინ, როდესაც ძლიერს მუდმივად აქვს არჩევანის უფლება – შესთავაზოს ხელშეკრულება წინასწარ შემუშავებული სტანდარტული პირობებით. შრომის ხელშეკრულების დადებისას დასაქმებული მოკლებულია შესაძლებლობას, მონაწილეობა მიიღოს ხელშეკრულების ყველა პირობის განსაზღვრაში. ნარდობის ხელშეკრულების დადებისას ხელშეკრულების შინაარსის ჩამოყალიბებაში მხარეთა მონაწილეობის ხარისხი თანაბარია, კონსენსუსი მიიღწევა ორმხრივად თავისუფალი ნე-

53 Shantimal J. Contract of Service and Contract for Service. <http://www.ebc-india.com/lawyer/articles/2003 v 8a 2.html>.

ბის გამოვლენის საფუძველზე, რისი დეფიციტი ნამდვილად არის შრომით ურთიერთობებში.

- 4) ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე სამუშაოს ასრულებს შემკვეთის ან საკუთარი მასალით. უმეტეს შემთხვევაში მენარდე იყენებს საკუთარ მატერიალურ რესურსებსა და შესაძლებლობებს შედეგის დადგომის მიზნით. გარდა ამისა, მენარდეს ეკისრება შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი შემკვეთისათვის გადაცემამდე. შრომით ურთიერთობებში კი ქონება, რომელიც შეადგენს მუშაკის (დასაქმებულის) შრომის ბაზას, წარმოადგენს დამსაქმებლის საკუთრებას. დასაქმებულს არ ეკისრება ასევე შესრულებული სამუშაოს დაღუპვის რისკი.⁵⁴ შრომის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, რეზულტატთან ერთად, თუ ის ნაკეთობის სახით არის წარმოდგენილი, მენარდე შემკვეთს გადასცემს ნივთზე საკუთრებას.⁵⁵
- 5) შრომის პროცესთანაა დაკავშირებული ისეთი არსებითი დეტალი, როგორიცაა სამუშაოს შესრულება პირადად თუ მესამე პირის დახმარებით. შრომის ხელშეკრულების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა სამუშაოს შესრულება პირადად დასაქმებულის მიერ.⁵⁶ დასაქმებული შეიძლება დროებით შეცვალოს მესამე პირმა, ისიც კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში (დეკრეტული შვებულება, დროებითი შრომისუუნარობა, სასწავლო შვებულება და სხვა). ნარდობის ხელშეკრულებით კი მენარდემ პირადად უნდა შეასრულოს სამუშაო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს გამომდინარეობს სამუშაოს არსიდან ან მხარეთა შეთანხმებიდან. სხვა შემთხვევაში მენარდეს შეუძლია გამოიყენოს მესამე პირები შეკვეთილი სამუშაოს შესასრულებლად, რაც ხორციელდება

54 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 6.

55 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2001, გვ. 237.

56 Эрделевский А.М. Трудовой и гражданско-правовой договоры: сходство и различия. Трудовое право. №2, М., Интелсинтес, 2003, с. 4-6.

ქვენარდობის ხელშეკრულებით; ასეთ შემთხვევაში მენარდე გენერალური მენარდეა, რომელიც პასუხისმგებლობას კისრულობს მესამე პირების მიერ შესრულებული სამუშაოსათვის.⁵⁷

- 6) შრომის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, ნარდობის ხელშეკრულება არ შეიძლება უვადოდ დაიდოს. მისთვის არსებითი მნიშვნელობისაა სამუშაოს შესრულების კონკრეტული ვადების დადგენა, რაც პირდაპირი თუ ირიბი ჩანაწერებიდან გამომდინარეობს. ნარდობის ხელშეკრულებით განისაზღვრება სამუშაოს შესრულების დაწყებისა და დამთავრების ვადა. სამუშაოს დათქმულ დროს მიუღებლობა იწვევს შემკვეთის პასუხისმგებლობას.

აღსანიშნავია, რომ გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებით გათვალისწინებული შრომითი ურთიერთობები იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად, კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების წიგნი II – ვალდებულებითი სამართალი, განყოფილება VIII – ცალკეული ვალდებულებები, ტიტული VIII გათვალისწინებულია მომსახურების (შრომითი) ხელშეკრულება – Dienstvertrag, §611-630, ხოლო IX ტიტულით კი გათვალისწინებულია ნარდობისა და მსგავსი ხელშეკრულებების სამართლებრივი მოწესრიგება. IX ტიტულის I ქვეტიტული შეეხება სწორედ ნარდობის ხელშეკრულებას, რომელსაც ეთმობა გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 631-651-ე პარაგრაფები (Werkvertrag).

ნარდობის ხელშეკრულებასთან ახლოს დგას მომსახურების ხელშეკრულება, რომლითაც ერთი მხარე მომსახურებას უწევს მეორეს სათანადო ანაზღაურების მიღებით. განსხვავება ამ ორ ხელშეკრულებას შორის მდგომარეობს შემდეგში: ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს მენარდის მიერ შესრულებული სამუშაოს შედეგი (რეზულტატი). მაშასადამე, ნარდო-

⁵⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტ.1, თბ., 2001, გვ. 247.

ბის ხელშეკრულება აგებულია შემდეგი ფორმულით: თუ არ არის სახეზე შესრულებული სამუშაოს შედეგი, მაშინ ადგილი აქვს სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობას. რაც შეეხება მომსახურების ხელშეკრულებას მისი შედეგი ატარებს არამატერიალურ ხასიათს. მომსახურების ხელშეკრულებებს მიეკუთვნება კავშირგაბმულობის, სამედიცინო, აუდიტის, საკონსულტაციო, საინფორმაციო, ტურისტული მომსახურება და სხვა მისი მსგავსი ხელშეკრულებები.

აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს როგორც ნარდობის (მუხლი 702), ისე მომსახურების ტიპის ხელშეკრულების (779-ე მუხლი) ლეგალურ დეფინიციებს. ასე მაგალითად, რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო კოდექსის 702-ე მუხლის თანახმად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე მოვალეა შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი ვალდებულია მიიღოს შესრულებული სამუშაოს შედეგი და გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური. იმავე კოდექსის 779-ე მუხლის თანახმად კი, სასყიდლიანი მომსახურების ხელშეკრულებით შემსრულებელი მოვალეა შემკვეთის დავალებით გაუწიოს მას მომსახურება (შეასრულოს რაიმე მოქმედება ან განახორციელოს რაიმე საქმიანობა), ხოლო შემკვეთი მოვალეა გაწეული მომსახურებისათვის გადაიხადოს საზღაური.⁵⁸

გერმანიაში ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს ნარდობის ხელშეკრულების გამიჯვნა სასყიდლიანი მომსახურების ხელშეკრულებისაგან. ამ საკითხთან მიმართებით მნიშვნელოვანია გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 631-ე, 649-ე და 628-ე პარაგრაფების შედარებითი ანალიზი, რომელიც მოცემულია გერმანიის ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილებებში. გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ თავისი

58 Гражданский Кодекс РФ. М., 2006. <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-001.htm>

გდაწყვეტილებებით დაადგინა მთელი რიგი ძირითადი დებულებები, რომლებიც გამოყენებული უნდა იქნეს ნარდობისა და სასყიდლიანი მომსახურების ხელშეკრულებების გასამიჯვნად⁵⁹ (ამ საკითხზე უფრო დაწვრილებით იხილეთ ნაშრომის ბოლო თავში).

სანარდო სამუშაოს შესრულების პროცესში ზოგჯერ იბადება კითხვა: შეიძლება თუ არა, რომ მენარდე განხილული იყოს როგორც რწმუნებული, ანუ აქვს თუ არა მენარდეს უფლება, მხოლოდ ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე განახორციელოს რაიმე მოქმედება შემკვეთის სახელითა და ხარჯით? ამ კითხვაზე უარყოფითად უნდა ვუპასუხოთ. მენარდეს მხოლოდ მაშინ შეუძლია განახორციელოს რწმუნებულის უფლებამოსილებები, თუკი შემკვეთი მასთან დებს დავალების ხელშეკრულებასაც.

მნიშვნელოვანია ნარდობისა და გადაზიდვის ხელშეკრულებების გამიჯვნა. ასე, მაგალითად, ავეჯის გადაზიდვის შესახებ შეთანხმება განიხილება ნარდობის ხელშეკრულებად იმ შემთხვევაში, თუკი ხელშეკრულების საგანი ავეჯის მხოლოდ სივრცობრივი გადაადგილებით კი არ შემოიფარგლება, არამედ ითვალისწინებს აგრეთვე ავეჯის შეფუთვის, დაშლას, აწყობას, დამონტაჟებას. საქართველოს სინამდვილეში ასეთი ურთიერთობები დაკვალიფიცირებული უნდა იქნეს როგორც შერეული ხელშეკრულება (სსკ 340-ე მუხლი). შერეული ხელშეკრულების განმარტების შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ⁶⁰, ⁶¹.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების მიხედვით, ნარდობის ხელშეკრულების მსგავს ხელშეკრულებად განიხილება ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულება, რომელიც დაკავშირებული

59 BGHZ 31, 224 26.11. 1959

BGHZ 62, 204 07.03.1974

BGHZ 82, 105 22.10.1981

60 იოსელიანი ნ. ხელშეკრულების განმარტება. თბ., 2008, გვ. 40.

61 სუსგ 2010 წლის 10 ივნისის განჩინება საქმეზე № ას-1244-1503-09;

ლია მოგზაურის სივრცობრივ გადაადგილებასთან და მისთვის სხვა სახის მომსახურების შეთავაზების შერწყმასთან (გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 651a-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი).⁶²

მეტად მნიშვნელოვან დებულებას შეიცავს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, კერძოდ, თუ ნარდობა ითვალისწინებს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას და მენარდე მას ამზადებს თავის მიერ შეძენილი მასალით, მაშინ იგი შემკვეთს გადასცემს საკუთრებას დამზადებულ ნაკეთობაზე. თუ დამზადებულია გვაროვნული ნივთი, მაშინ გამოიყენება ნასყიდობის წესები.

მაშასადამე, აღნიშნულ შემთხვევაში საჭიროა, რომ ნარდობა განვასხვავოთ ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან. ეს განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში:

1. ნარდობის ხელშეკრულების საგანს, როგორც წესი, წარმოადგენს ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნაკეთობის დამზადება; რაც შეეხება ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანს, იგი უმრავლეს შემთხვევაში გვაროვნული ნივთია (ამიტომაც მიუთითებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, რომ თუ ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდის მასალით დამზადებულია გვაროვნული ნივთი, მაშინ ანალოგიით გამოიყენება ნასყიდობის წესები).⁶³
2. ნარდობის ხელშეკრულების პირობები, უპირველეს ყოვლისა, მიმართულია სამუშაოთა შესრულების პროცესში მხარეთა ურთიერთობის განსაზღვრისაკენ, რაც დაკავშირებულია შეკვეთილი ნაკეთობის დამზადებასთან. ნასყიდობის ხელშეკრულების ძირითად შინაარსს წარმოადგენს ხელშეკრულების საგნის (უკვე დამზადებული ნივთის) მყიდველისათვის გადაცემა. მაშასადამე, გამოიჯენისათვის

62 Bürgerliches Gezertzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.Juris.de/bgb/>.

63 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 7.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ნარდობის ერთ-ერთ არსებით ნიშანს – ნარდობა მოიცავს არა მარტო სამუშაოს შედეგს, როგორც ასეთს, არამედ სამუშაოს შესრულებასაც (მენარდე კისრულობს ვალდებულებას, შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო). აქედან გამომდინარეობს დასკვნა იმის შესახებ, რომ ნარდობის სახელშეკრულებო მოწესრიგება მოიცავს სამუშაოთა შესრულების მიმდინარეობასაც. ნასყიდობაში კი ასეთი რამ არ არის, რამეთუ ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საგნის (ნივთი) დამზადება ხელშეკრულების ფარგლებს გარეთაა.⁶⁴

3. ამ სფეროში წარმოშობილი სხვადასხვა პრაქტიკული შემთხვევის სწორად გადაწყვეტისათვის საჭიროა ასევე მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების სხვა პირობების განმარტება (ხელშეკრულების სახელწოდება, მხარეები, ანგარიშსწორების წესი, საგნის გადაცემა და ა.შ.).
4. ერთ-ერთი ძირითადი ყურადსაღები გარემოება, რომლითაც უნდა ვიხელმძღვანელოთ მოცემულ სიტუაციაში, მდგომარეობს იმაში, რომ გამყიდველი რეალიზაციას უკეთებს ნაკეთობას, რომელიც უკვე დამზადებულია, ხოლო მენარდე კი იმ ნაკეთობას, რომელიც უნდა დამზადდეს მისი ან შემკვეთის მასალით. აღნიშნული საკითხი საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის შესახებ ვენის კონვენციით⁶⁵ (კონვენცია მიღებული იქნა 1980 წლის 10-11 აპრილს, ე.წ. „ვენის კონვენცია“, ძალაში შევიდა 1988 წლის 1 იანვრიდან იმ სახელმწიფოებისათვის, რომლებმაც მოახდინეს მისი რატიფიცირება. საქართველო აღნიშნულ კონვენციას მიუერთდა 1994 წლიდან) გადაწყვეტილი იქნა შემდეგნაირად: იმ საქონლის მიწოდების ხელშეკრულებები, რომ-

64 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 9.

65 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. <http://www.cisg.ru/content/download/cisg.ru.pdf>.

ლებიც დამზადებული ან წარმოებული უნდა იქნეს, ითვლება ნასყიდობის ხელშეკრულებად იმ პირობით, თუკი საქონლის შემკვეთი მხარე არ კისრულობს ვალდებულებას მიაწოდოს მწარმოებელს თუ დამამზადებელს იმ მასალის არსებითი ნაწილი, რომელიც აუცილებელია ასეთი საქონლის დასამზადებლად ან საწარმოებლად (მე-3 მუხლის პირველი პუნქტი). მაშასადამე, თუკი შემკვეთმა (მყიდველმა) შეუკვეთა რა განსაზღვრული რაოდენობის საქონელი, ასევე თავის თავზე აიღო შეკვეთილი საქონლის დამზადების უზრუნველყოფა მის მიერ მიწოდებული მასალით, მაშინ მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების კლასიფიკაცია დამოკიდებულია ამ მასალის რაოდენობაზე, კერძოდ, საკმარისია თუ არა მიწოდებული მასალა შეკვეთილი საქონლის დასამზადებლად (მაშინ სახეზეა ნარდობის ხელშეკრულება), თუ ეს მასალა არ არის საკმარისი და არაარსებითი ხასიათისაა (მაშინ სახეზეა ნასყიდობის ხელშეკრულება).⁶⁶

რომის სამართალში შემუშავებული პრინციპი, რომლის თანახმადაც, პირი, რომელიც რეალიზებას უკეთებს საქონელს, დებს ნასყიდობის ხელშეკრულებას, თუკი ეს საქონელი დამზადებული იქნა მისი კუთვნილი მასალისაგან (ხოლო თუ შემკვეთის მასალისგანაც არის დამზადებული, მაშინ იგი დებს ნარდობის ხელშეკრულებას), დიდი ხნის განმავლობაში უცვლელად იყო შენარჩუნებული თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში (მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების ძველი რედაქციის 651-ე პარაგრაფის I აბზაცი). საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1787-ე მუხლის თანახმად, ნარდობის ხელშეკრულება შეიძლება ითვალისწინებდეს ან მხოლოდ სამუშაოს შედეგის გადაცემას, ან ასევე ითვალისწინებდეს, რომ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ნაკეთობას მენარდე

66 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 26.

დაამზადებს თავისი მასალით. მხარეთა შეთანხმების სამართ-
ლებრივი ბუნების განსაზღვრისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელო-
ბა ენიჭება გადასაცემი მასალის რაოდენობას – თუკი სამუშაოს
შესასრულებლად საჭირო ძირითადი მასალა არის შემკვეთის
საკუთრება, სახეზეა ნარდობის ხელშეკრულება (მაგალითად,
სახლის ასაშენებლად გამოყოფილი მიწის ნაკვეთი), ხოლო
თუკი მეორე მხარის (ანუ მენარდის) – მაშინ სახეზეა ნასყი-
დობის ხელშეკრულება.⁶⁷

თანამედროვე პირობებში ევროკავშირის ქვეყნებში ევროპარ-
ლამენტის და ევროპის საბჭოს 1999 წლის 15 მაისის 1999/44/
EC დირექტივის რეალიზაციის შედეგად, იმ ხელშეკრულებათა
მიმართ, რომლის საგანია დასამზადებელი ან საწარმოებელი
მოძრავი ნივთების მიწოდება, გამოიყენება ნასყიდობის მომ-
წესრიგებელი ნორმები⁶⁸ (დირექტივა შეეხება სამომხმარებლო
ნივთების გაყიდვის ზოგიერთ ასპექტს და დასამზადებელი მისა-
წოდებელი საქონლის მიმართებით გარანტიებს). ამასთან, ადრე
მოქმედი პრინციპის გამოყენებაც სრულად არ არის გამორიცხუ-
ლი საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის შესახებ გაეროს
ვენის კონვენციის მე-3 მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად.

67 Гражданское и торговое право зарубежных государств. Отв. ред. Е.А. Васи-
льев и А.С. Комаров. Т.2. М., 2004, с. 125.

68 Palandt/Sprau §651 Rn.4.5. Staudinger/Peters §651 aF, Rn 3.23. Bamberger/Roth/
Voit W. §651, Rn

თავი IV. ნარდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობები

§1. მენარდის მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საბუთის ჯეროვნად შესრულება

ნარდობის ხელშეკრულების მხარეებს წარმოადგენენ შემკვეთი და მენარდე, რომლებიც შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები (კერძო სამართლის ან საჯარო სამართლის იურიდიული პირები), ასევე გაერთიანებები, რომლებიც არ სარგებლობენ იურიდიული პირის სტატუსით (ამხანაგობა, არარეგისტრირებული კავშირი და ა.შ.).

იმისათვის, რომ მხარეებმა დადონ ნარდობის ხელშეკრულება, დაცული უნდა იქნეს კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნები მათ სამართალსუბიექტურობასთან (უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა) მიმართებით.⁶⁹

ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდესა და შემკვეთს ერთმანეთის მიმართ წარმოეშვებათ განსაზღვრული უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც პირობითად შეიძლება დაეყოს პირველადი და მეორადი მოთხოვნის უფლებებად. ზოგადად, სამართალი ინდივიდთა თანაცხოვრებას მათი ინტერესების რეალიზების სამართლიანი ფარგლების დადგენითა და ინტერესთა კონფლიქტის გადაჭრის მექანიზმების შეთავაზებით აწესრიგებს.⁷⁰

სამართალს ნებისმიერი შესაძლო ინტერესთა კონფლიქტის გადაჭრა უნდა შეეძლოს.⁷¹ სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმების მიზანია, ხელი შეუწყოს ინდივიდთა ინტერესების განხორციელებას და მშვიდობიანი გზით გადაჭრას მონაწილეთა შორის

69 ზოიძე ბ. ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში. თბ., 2005, გვ. 210.

70 კერესელიძე დ. კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბ., 2009, გვ. 3.

71 „იქვე“. გვ. 10.

შესაძლო ინტერესთა კონფლიქტი.⁷²

უფლება პირის თავისუფლების სფეროს მიკუთვნებული და მის ნებას დაქვემდებარებული უფლებამოსილებაა, რომელიც პირისათვის საკუთარი ინტერესების დაცვის კანონმდებლობით მინიჭებული მექანიზმია. ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე უფლებები, თავისი სამართლებრივი ბუნებით მიეკუთვნება რელატიურ (შეფარდებით) უფლებათა რიცხვს. რელატიური უფლება არის განსაზღვრული პირის მიმართ შესრულების მოთხოვნის უფლებამოსილება. იგი მიმართულია არა ნებისმიერი, არამედ მხოლოდ განსაზღვრული პირის მიმართ კონკრეტული ვალდებულების შესასრულებლად.⁷³ რელატიური უფლება წარმოიშობა ნამდვილი ვალდებულებით – სამართლებრივი ურთიერთობის საფუძველზე.⁷⁴

ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდის ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენს შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საბუზო საკარტელოს სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული მოთხოვნების დაცვით. კერძოდ, ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას. ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება გულისხმობს მოვალის (მენარდის) მიერ იმ მოთხოვნების განუხრელად დაცვას, რომელიც დაკავშირებულია თვით შესრულების საგანთან.⁷⁵ მაგალითად, თუკი მენარდე მოვალეა დაამზადოს განსაზღვრული ხარისხის და მოდელის ნაკეთობა, ჯეროვან შესრულებად ითვლება სწორედ ასეთი ნივთის გადაცემა შემკვეთისათვის.

საბაზრო ეკონომიკაზე მორგებული კერძო სამართლის ჩა-

72 Staudinger; Kommentar zum BGB/Coing/Honsell., Einleitung, Berlin, 2004, Rn. 164.

73 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 25.

74 Münch Komm BGB/Kramer Bd/ 2a vor §241 Rn.27. Palandt/Heinrichs vor §241 Rn.5. Bamberger/Roth/Gruneberg §241 Rn.3.

75 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 268.

მოყალიბების პროცესში განსაკუთრებით გამოიკვეთა „კეთილ-
სინდისიერების“ კატეგორიის მნიშვნელობა. განვითარებული
ქვეყნების სამართალში იგი წარმოადგენს მთელი სამოქალაქო
ბრუნვის პრინციპს. სამოქალაქო ბრუნვის სიმყარე და სტა-
ბილურობა მისი მონაწილის კეთილსინდისიერებაზეა დამოკი-
დებული. კეთილსინდისიერება ვალდებულების შესრულების
დროს პოზიტიური გაგებით გამოიყენება და არა ნეგატიურით.
კეთილსინდისიერება პოზიტიური გაგებით ვალდებულებას წარ-
მოშობს, მაშინ როცა ნეგატიური გაგებით იგი ვალდებულებას
წყვეტს. კეთილსინდისიერად ქცევის ვალდებულება ემყარება
სამართალში ზოგადად მოქმედ კეთილსინდისიერების ვარაუდს.
ეს ვარაუდი განსაზღვრავს სამართლებრივი ურთიერთობის გან-
ვითარების საერთო მიმართულებასაც. კეთილსინდისიერად ქცე-
ვა უპირატესად სუბიექტის შინაგანი იძულების გამოვლინებაა.
მან იცის, რომ პარტნიორთან ურთიერთობაში სწორედ ასეთი
დამოკიდებულებით შეიძლება მისი უფლებების რეალიზაცია.⁷⁶
ურთიერთობის მონაწილეთა ინტერესების დაპირისპირება კი
არა, არამედ მათი სოლიდარობაა ნორმალური სამოქალაქო
ბრუნვის საფუძველი.⁷⁷ კეთილსინდისიერება გულისხმობს სამო-
ქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა მოქმედებას გულისხმიერებითა და
პასუხისმგებლობით, ერთმანეთის უფლებებისადმი პატივისცემით
მოპყრობას⁷⁸. ქართული სამოქალაქო კოდექსი კეთილსინდისი-
ერებას აღიარებს არა მხოლოდ ვალდებულებითი სამართლის,
არამედ მთელი სამოქალაქო სამართლის პრინციპად (კეთილ-
სინდისიერების პრინციპთან დაკავშირებით უფრო დაწვრილებით

76 ზოიძე ბ. ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში. თბ., 2005, გვ. 275.

77 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 270.

78 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 14.

იხილეთ^{79, 80, 81}).

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-8 მუხლის III ნაწილის თანახმად, სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებულნი არიან კეთილსინდისიერად განახორციელონ თავისი უფლება-მოვალეობები. ეს დათქმა კერძო სამართლის მთელ სისტემას მოიცავს და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის II ნაწილს ავსებს. ამ მუხლების მოქმედება ცალსახა და იმპერატიულია, ამიტომაც ხელშეკრულების მხარეებს არა აქვთ უფლება, შეთანხმებით გამორიცხოონ მათი მოქმედება.

ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდის ერთ-ერთ ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენს შეთანხმებული სამუშაოს დროულად შესრულება. ზოგადად, ვალდებულების შესრულების დროდ ითვლება იმ განსაზღვრული მომენტის დადგომა, როდესაც ვალდებულება შესრულებული უნდა იყოს. ის ჩვეულებრივ განისაზღვრება ხელშეკრულებით⁸² (თუმცა შესაძლებელია შესრულების დრო განსაზღვრული იყოს სასამართლო გადაწყვეტილებით, კანონით ან ცალმხრივი გარიგებითაც)⁸³.

შესრულების დროს ორგვარი მნიშვნელობა აქვს. კრედიტორისათვის ის მნიშვნელოვანია იმ გაგებით, თუ როდიდანაა იგი უფლებამოსილი მოითხოვოს შესრულება, ხოლო მოვალისათვის იგი მნიშვნელოვანია იმ გაგებით, როდიდან ხდება იგი ვალდე-

79 კერესელიძე დ. კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბ., 2009. გვ. 83.

80 იოსელიანი ა. კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში (შედარებითი სამართლებრივი გამოკვლევა). ჟურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. 2007, სპეც. გამოშვება.

81 ვაშაყიძე გ. კეთილსინდისიერება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით – აბსტრაქტია თუ მოქმედი სამართალი. ჟურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. №10, 2007.

82 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 286.

83 Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: книга первая. М., 2000, с. 430.

ბული განახორციელოს შესრულება.⁸⁴

ყველაზე მეტად გავრცელებულია ვალდებულების შესრულების გარიგებით (ხელშეკრულებით) განსაზღვრული ვადები. ამ შემთხვევაში შესრულების დროის შეთანხმება შეიძლება აშკარად გამოხატული ან ღუმილით ნაგულისხმევი იყოს. ხელშეკრულებით განსაზღვრული შესრულების დრო შეიძლება იყოს როგორც აბსოლუტური, ისე რელატიური ბუნების. აბსოლუტურია ვადა, როდესაც ვადის გადაცილების შემდეგ შესრულება კარგავს ყოველგვარ ინტერესს. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით შეკვეთილი საქორწინო კაბა ქორწინების დღისთვის ან ნამცხვარი დაბადების დღისათვის. რელატიური ვადის შემთხვევაში ვადის გადაცილება აზრს არ უკარგავს ვალდებულების შესრულებას, მხოლოდ ართულებს მას ანუ შესრულება გამოწვევადია. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდეს საზაფხულო კაბა უნდა შეეკერა 20 ივნისისათვის. მენარდემ საზაფხულო კაბა შეეკერა 22 ივნისისათვის.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სამუშაოს შესრულების ვადას განსაზღვრავს შემკვეთი. ასეთ შემთხვევაში კანონმდებლობით დადგენილია მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ ვადა უნდა განისაზღვროს სამართლიანობის საფუძველზე. ამდენად, ნარდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ სამუშაოს შესრულებისათვის დაწესებული ვადა მეორე მხარის ინტერესებსაც უნდა შეესაბამებოდეს. დავის შემთხვევაში საკითხს წყვეტს სასამართლო.⁸⁵

ის გარმოება, რომ ნარდობის ხელშეკრულებით ერთი მხარის მიერ ცალმხრივად დაწესებული ვადა მეორე მხარის ინტერესებსაც უნდა შეესაბამებოდეს, ნათლად იკვეთება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 347-ე მუხლის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტების შინაარსიდანაც, კერძოდ, ხელშეკრულების სტან-

84 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 54.

85 „იქვე“, გვ. 55.

დართულ პირობებში ბათილად მიიჩნევა დებულება, რომლითაც შემთავაზებელი აწესებს შეთავაზებული წინადადების მიღების ან უარყოფის ანდა ამა თუ იმ სამუშაოს შესრულების შეუსაბამოდ ხანგრძლივ ან აშკარად მცირე ვადებს. ასევე დებულება, რომლითაც შემთავაზებელი აწესებს მისივე ვალდებულებათა შესასრულებლად კანონით დადგენილი ნორმებისაგან განსხვავებულ შეუსაბამოდ ხანგრძლივ ან აშკარად მცირე ვადებს.^{86, 87}

ნარდობის ხელშეკრულებით მხარეებმა შეიძლება განსაზღვრონ არა მხოლოდ სამუშაოთა დასრულების ვადები, არამედ სამუშაოთა დაწყებისა და შეაღედური ვადებიც. იმ შემთხვევაში, როდესაც შესრულების დროს გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება, მაშინ ნარდობის ხელშეკრულებით, შესრულების დრო განისაზღვრება, როგორც ხელშეკრულების ერთ-ერთი არსებითი პირობა – *time is of the essence*⁸⁸.

თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არ არის სამუშაოს შესრულების ვადა, მაშინ ვადა უნდა განისაზღვროს გონივრულად. „გონივრული ვადა“ წარმოადგენს შეფასებით კატეგორიას. ყველა შემთხვევაში მისი ფარგლები მოიაზრება შესრულების თავისებურებებით. გონივრულია ვადა, რომელიც ასეთად შეიძლება ჩათვლილიყო როგორც კანონის ობიექტური ნების, ისე მხარეთა ნების გამოვლენის საფუძველზე. ეს გარემოება მხარეს, რომელსაც ევალება შესრულება, უადვილებს მის შეფასებას⁸⁹. შეიძლება იგი გამომდინარეობდეს სამოქალაქო ბრუნვის ტრადიციებიდანაც.⁹⁰

86 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 195-197.

87 Münch Komm BGB/Basedow, §308, Rn.3.14. Palandt/Heinrichs. §308, Rn. 2. 10.

88 Гражданское и торговое право зарубежных государств. Отв. ред. Е.А. Васильев и А.С. Комаров. Т.2. М., 2004, с. 125.

89 ზარანდია თ. სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები. თბ., 2005, გვ. 64.

90 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 39.

გონიერული შესრულების ვადისაგან განსხვავდება დაუყოვნებელი შესრულება. დაუყოვნებელი შესრულება გულისხმობს, რომ მოვალემ იმდენად სწრაფად უნდა იმოქმედოს, რამდენადაც ეს შესაძლებელია ობიექტური მასშტაბების მიხედვით. კერძოდ, საჭიროა, რომ მოვალე საამისოდ მოემზადოს, რათა განახორციელოს ვალდებულების შესრულება. დაუყოვნებლივ მოქმედებს ის, ვინც გარკვეული ობიექტურად საჭირო დროის ფარგლებში მოქმედებს ნაკისრი ვალდებულების შესასრულებლად. „დაუყოვნებლივი“ შესრულება გულისხმობს გარკვეულ დღეს ან დღის გარკვეულ მონაკვეთში მოქმედებას. აღნიშნული ვადა ხელმისაწვდომი უნდა იყოს შესრულების განსახორციელებლად. ასეთ დროს კრედიტორი უფლებამოსილია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს შესრულება.⁹¹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 365-ე მუხლის თანახმად, თუ ვალდებულების შესრულებისათვის არ არის განსაზღვრული დრო და იგი სხვა გარემოებებიდანაც ირკვევა, მაშინ კრედიტორს ნებისმიერ დროს შეუძლია მოითხოვოს მისი შესრულება, ხოლო მოვალეს შეუძლია იგი დაუყოვნებლივ შეასრულოს. ანალოგიური შინაარსის ნორმა დადგენილია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 271-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის თანახმად.⁹²

თუ ნარდობის ხელშეკრულებით განსაზღვრულია შესრულების დრო, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ შემკვეთს არ შეუძლია შესრულების მოთხოვნა ამ ვადამდე, ხოლო მენარდეს შეუძლია ვალდებულების შესრულება ვადაზე ადრე. საეჭვოობა გულისხმობს ისეთ მდგომარეობას, როდესაც განსაზღვრული ვადის დაცვა ეჭვის ქვეშ დგება მხარეთა ინტერესებიდან გამომდინარე. ასეთ შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება მოვალის

91 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 291.

92 Münch Komm BGB/Krüger Bd. 2a §271, Rn.4. Palandt/Heinrichs. §271, Rn. 1. Staudinger/Bittner §271, Rn. 7.

ინტერესების დაცვას.⁹³

განსახილველი შემთხვევისაგან განსხვავდება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 364-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევა, რომელიც ნარდობასთან მიმართებით გამოიხატება შემდეგნაირად: მენარდეს უფლება აქვს ვადამდე შეასრულოს ვალდებულება, თუკი პატივისადები მიზეზებით შემკვეთი უარს არ იტყვის შესრულების მიღებაზე. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს ვადამდე შესრულებამ შეიძლება კრედიტორს ზიანი მიაყენოს. ასეთ შემთხვევაში მას ექნება კანონიერი მიზეზი უარი თქვას ვადამდე შესრულების მიღებაზე. თუ სახეზეა უარის თქმის დასაბუთებული საფუძველი, მაგრამ მოვალე მაინც ასრულებს ვალდებულებას, ეს მისი შეუსრულებლობის ტოლფასი იქნება, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა კრედიტორი მოიწონებს ასეთ შესრულებას.⁹⁴

ზოგიერთ შემთხვევაში, იმისათვის, რომ მენარდემ დროულად შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, საჭიროა შემკვეთმაც შეასრულოს მთელი რიგი მოქმედებები (მაგალითად, დროულად მოამზადოს სამშენებლო სამუშაოების განსახორციელებლად საჭირო საპროექტო დოკუმენტაცია, გამოათავისუფლოს სამშენებლო მიწის ნაკვეთი ან შენობა-ნაგებობები სარემონტო სამუშაოების განსახორციელებლად).

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს ჯეროვანი შესრულებისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე ვალდებულების შესრულების ადგილს. ვალდებულების შესრულების ადგილია ის, სადაც მოვალე ახორციელებს ვალდებულების შესასრულებელ ბოლო მოქმედებას.⁹⁵ ეს ადგილი განსხვავდება იმისაგან სადაც შესრულების შედეგი („შედეგის ადგილი“) დგება. ამასთან, ზმირია შემთხვევა, როდესაც

93 ახელდიანი ზ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 1999, გვ. 48-49.

94 Принципы международных коммерческих договоров. М., 1999, с. 137.

95 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 273.

ვალდებულების შესრულებისა და შედეგის ადგილი ერთმანეთს ემთხვევა. ვალდებულების შესრულების ადგილი შეიძლება განისაზღვროს ხელშეკრულებით, კანონით,⁹⁶ ან შეიძლება სახეზე გვქონდეს საგულისხმო შესრულების ადგილი. ამას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც განსაკუთრებულ გარემოებათა და ვალდებულებით ურთიერთობათა ბუნებიდან გამომდინარე, ცხადი ხდება შესრულების ადგილი.⁹⁷ მხედველობაში მიიღება ყველა ის გარემოება, რომელიც საყოველთაოდ მიღებული ჩვეულებებით, ბრუნვის ტრადიციებით, კეთილსინდისიერების გათვალისწინებით, შეიძლება მივიჩნიოთ ასეთად. პირველ რიგში, ასეთი გარემოება თვით ვალდებულების ბუნებაა. ასე მაგალითად, თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია ნაგებობის სარემონტო სამუშაოები, მისი შესრულების ადგილიც იქნება შენობის (ნაგებობის) ადგილსამყოფელი. თუ ნარდობის ხელშეკრულებით განსაზღვრული არ იყო შესრულების ადგილი და იგი არც ვალდებულებითი ურთიერთობის არსიდან გამომდინარეობს, მაშინ შესრულების ადგილთან მიმართებით მოქმედებს სსკ-ის 362-ე მუხლით დადგენილი წესი.

§2. შემკვეთის მიერ მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდა

ნარდობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება სასყიდლიან ხელშეკრულებათა რიცხვს, რაც იმას გულისხმობს, რომ შემკვეთმა უნად გადაუხადოს მენარდეს შესრულებული სამუშაოსათვის შეთანხმებული საზღაური. შეთანხმება საზღაურის გადახდის შესახებ არ მიეკუთვნება ნარდობის ხელშეკრულების არსებით პირობას. საზღაურზე შეთანხმების არარსებობა არ ნიშნავს იმას,

96 ზარანდია თ. სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ე-დები. თბ., 2005, გვ. 4-5.

97 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 50.

რომ შემკვეთს უფლება აქვს არ გადაიხადოს შესრულებული სამუშაოსათვის საზღაური.⁹⁸

მენარდისათვის გადახდილი საზღაურის ოდენობა, როგორც წესი, განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით. საზღაური გამოიხატება გარკვეული ფულადი თანხის გადახდის გზით. თუმცა საზღაური შეიძლება განისაზღვროს ნატურითაც (მაგალითად, შესრულებული სამუშაოს ნაწილის მენარდისათვის დატოვება) ანდა კომბინირებული სახითაც (ნაწილი ფულადი თანხით, ნაწილი შესრულებული სამუშაოს შედეგით).⁹⁹ ნარდობის ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს საათობრივი ანაზღაურების შესაძლებლობაც, მაგალითად, ექსპერტის, აუდიტორის ჰონორარი.

ნარდობის ხელშეკრულების სასყიდლიანობის პრეზუმპცია დადგენილია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 630-ე მუხლის I ნაწილით, კერძოდ, ანაზღაურება უსიტყვოდაც ითვლება შეთანხმებულად, თუ გარემოებების მიხედვით ნარდობა მხოლოდ ანაზღაურებითაა მოსალოდნელი. მაგალითად, შემკვეთმა მენარდეს (სამკერვალო ატელიე) შეუკვეთა პიჯაკის შეკერვა, მაგრამ მხარეები არ შეთანხმებულან საზღაურის ოდენობაზე. მიუხედავად ამისა, საზღაური უსიტყვოდაც ჩაითვლება შეთანხმებულად, რამეთუ სამკერვალო ატელიე უსასყიდლოდ არ კერავს პიჯაკებს.¹⁰⁰ თუ წამოიშვა დავა საზღაურის ოდენობის შესახებ, ასეთ შემთხვევაში უნდა ვიხელმძღვანელოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 325-ე მუხლით დადგენილი წესით, რომლის თანახმადაც, თუ ვალდებულების შესრულების პირობები უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ ამგვარი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე.¹⁰¹

98 Münch Komm BGB/Soergel §632, Rn.3.12. Staudinger/Peters §632, Rn. 24.

99 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 10.

100 „იკვე“, გვ. 11.

101 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 273.

თუ ნარდობის ხელშეკრულების რომელიმე მხარე საზღაურის ოდენობას, რომელიც ცალმხრივად განსაზღვრა მეორე მხარემ, უსამართლოდ მიიჩნევს, მას შეუძლია მიმართოს სასამართლოს საზღაურის ოდენობის გაზრდის (მენარდე) ან შემცირების (შემკვეთი) მოთხოვნით.

მოთხოვნის საფუძველი სამოქალაქო სამართალში, ზოგადად არის სამართლის ის ნორმა, რომელიც დამოუკიდებლად ან სხვა მოთხოვნის საფუძველებთან ერთობლიობაში აფუძნებს ამა თუ იმ მოთხოვნას ანუ სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეთა კონკრეტულ უფლება-მოვალეობებს.¹⁰² კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის მომწესრიგებელი მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმების დანიშნულებაა ურთიერთობაში მონაწილე სუბიექტების უფლებების განსაზღვრა და მათი განხორციელების უზრუნველყოფა. მოთხოვნა – უფლების რეალიზაციის კანონით გათვალისწინებული შესაძლებლობაა.¹⁰³

მოთხოვნა და მოთხოვნის საფუძველი სხვადასხვა ცნებებია და სასურველია მათი აღრევა თავიდან იქნეს აცილებული. ამ გამიჯვნას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმის გათვალისწინებით, რომ მოთხოვნათა შორის არჩევანის უფლება, მოსარჩელის უფლებამოსილებაა, ხოლო მოსარჩელის მიერ წარდგენილი მოთხოვნის დამფუძნებელი მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველთა შორის ერთ-ერთის მისადაგება სასამართლოს უფლებამოსილება და ვალდებულებაცაა.¹⁰⁴

მოთხოვნა პირის ნებას დაქვემდებარებული და სხვა პირზე მიმართული უფლებაა, რომელიც მისი პროცესუალური განხორციელებისაგან მკვეთრად იმიჯნება. მოთხოვნა ძირითადად

102 ბოელინგი კ./ჟანტურია ლ. სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდია. მეორე გამოცემა, თბ., 2004, გვ. 38-39.

103 Münch Komm BGB/Säcker 5. Aufl. Band 1, Einl. Rn. 5.

104 ბოელინგი კ./ჟანტურია ლ. სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდია. მეორე გამოცემა, თბ., 2004, გვ. 42.

მატერიალურ-სამართლებრივი მნიშვნელობის მატარებელია.¹⁰⁵

მოთხოვნა საპროცესო-სამართლებრივი გაგებით, ყოველთვის მიმართულია სასამართლო გადაწყვეტილების დადგომისაკენ.¹⁰⁶ მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძველი არის სამართლის ნორმა, რომლის სამართლებრივი შედეგით გათვალისწინებულია სამართლებრივ ურთიერთობაში მონაწილე პირის მიერ რაიმე მოქმედების განხორციელებისა თუ მოქმედების შესრულებისაგან თავის შეკავების ვალდებულება.¹⁰⁷ მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს სწორედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 630-ე მუხლის I ნაწილი და 325-ე მუხლი მენარდისათვის გადასახდელ საზღაურთან მიმართებით. მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძველი ზოგადად არის „კანონის განაწესი, რომლის საფუძველზეც კრედიტორი უფლებამოსილია მოსთხოვოს მოვალეს რაიმე მოქმედების შესრულება. შესრულება შეიძლება გამოიხატებოდეს მოქმედებაში და მოქმედებისაგან თავის შეკავებაშიც. ამგვარად, შესრულების შინაარსი მოიცავს როგორც პოზიტიურ მოქმედებას, ასევე უმოქმედობასაც, მათ შორის თმენასაც“.¹⁰⁸

მოთხოვნა არის კერძო სამართლის ფუნდამენტი. იგი სამართლებრივი ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი ელემენტია. შესაბამისად, სასამართლომ, რომელიც კონკრეტულ დავას წყვეტს, უპირველეს ყოვლისა, სწორად უნდა შეარჩიოს მოთხოვნის დამფუძნებელი მატერიალურ-სამართლებრივი საფუძველი, კერძოდ ის ნორმა, რომელზე დაყრდნობითაც წარმოიშობა ესა თუ ის მოთხოვნა.¹⁰⁹

მოთხოვნის საფუძველის სწორად შერჩევა მოსამართლის

105 Münch Komm BGB/Grothe., Band 1, §194. Rn. 2.

106 Bamberger/Roth (Hrsg)/Henrich, §194 Rn.34.

107 Larenz/Wolf, Allgemeine Teil des Bürgerlichen Rechts, 9. Aufl. §18, Rn.7. 2004.

108 ბოლინგი კ./ლუტრინგაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძველის სისტემური ანალიზი, თბ., 2009, გვ. 14.

109 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 37.

უმნიშვნელოვანესი ფუნქციაა. ამა თუ იმ მოთხოვნის დამფუძნებელი ნორმის შერჩევა, მხარეთა მიერ მოხსენებული ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე, მათ მიერ მომზადებული სამართლებრივი დასკვნების შესაბამისად ხორციელდება.¹¹⁰

თითოეული მოთხოვნის დამფუძნებელი სამართლის ნორმა განსაზღვრავს მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველს, თუმცა მისი განმარტება და ფაქტობრივ გარემოებებზე მისადაგება სამართლოს უფლებამოსილებაა. მოთხოვნის საფუძველი არის კანონის ნორმა, რომელიც განსაზღვრული შემადგენლობის ნიშნების არსებობისას მხარეს ანიჭებს უფლებას, მოსთხოვოს მეორე მხარეს რაიმე მოქმედების შესრულება ან მოქმედების შესრულებისაგან თავის შეკავება. მოთხოვნის საფუძველი ორი ნაწილისაგან შედგება: ა) ნორმის შემადგენლობა, რომელიც მოიცავს ცალკეულ წინაპირობას და ბ) სამართლებრივი შედეგი, რომელიც კანონის საფუძველზე დადგება იმ შემთხვევაში, თუ სახეზეა ნორმის შემადგენლობით განსაზღვრული ყველა წინაპირობა.¹¹¹

თუ ნარდობის ხელშეკრულებით საზღაურის ოდენობა პირდაპირ არ არის შეთანხმებული, მაშინ ტარიფის არსებობისას (მაგალითად, 1 მ³ წიფელის ხის მასალის გადამუშავება ან 10 მ² ფართობის შელესვა) ანაზღაურების ოდენობა განისაზღვრება დადგენილი ტარიფების მიხედვით, ხოლო თუ არც ტარიფები არსებობს, მაშინ შემკვეთი ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებისათვის ჩვეულებრივი ანაზღაურება, ანუ იმ ოდენობით, რაც დამკვიდრებულია სამუშაოს შესრულების ადგილას ანალოგიური სამუშაოს შესრულებისათვის. დავის შემთხვევაში, თუ რა წარმოადგენს „ჩვეულებრივ ანაზღაურებას“, გადაწყვეტილებას

110 ბოლინგი კ/ჭანტურია ლ. სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია. მეორე გამოცემა, თბ., 2004, გვ. 38.

111 „ოქვე“. გვ. 39.

ლებულობს სასამართლო. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 325-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევის – ვალდებულების პირობათა განსაზღვრა სამართლიანობის საფუძველზე მსგავს ურთიერთობას აწესრიგებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 317-ე პარაგრაფის I აბზაცი.¹¹²

§3. ნარდობის ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო

ნარდობის ხელშეკრულება შეიძლება ითვალისწინებდეს რთული სამუშაოების შესრულებასაც, მაგალითად, მრავალბინიანი საცხოვრებელი კორპუსის მშენებლობას. რთული სამუშაოების შესრულებისას ნარდობის ხელშეკრულებას თან ერთვის სამუშაოთა წარმოების ტექნიკური და საპროექტო დოკუმენტაცია (ნარდობის საგნის ტექნიკური დახასიათება). გარდა ამისა, ხელშეკრულების ფასის განსაზღვრისათვის საჭიროა სპეციალური დოკუმენტის – ხარჯთაღრიცხვის შედგენა.¹¹³ ხარჯთაღრიცხვა მოიცავს სამუშაოს ცალკეული ეტაპების, სახეებისა და დანახარჯების მიხედვით ანაზღაურების რაოდენობის ცალ-ცალკე და საბოლოო შეფასებას (ჯამს). თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, ხარჯთაღრიცხვის შედგენა არ ანაზღაურდება სსკ-ის 629-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად.¹¹⁴ ხარჯთაღრიცხვა შეიძლება იყოს ორი სახის: ა) მყარი, როცა ზუსტადაა განსაზღვრული საზღაურის ოდენობა, რომელიც შემკვეთმა უნდა გადაუხადოს მენარდეს შესრულებული სამუშაოსათვის და ბ) მიახლოებითი, რომელიც სამუშაოთა შესრულების მიმდინარეობის პროცესში შეიძლება გაიზარდოს

112 Staudinger/Mader §317. Rn.8.22. Münch Komm BGB/Gottwald §317, Rn. 1.19.

113 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 9.

114 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი IV, ტ. I, თბ., 2001, გვ. 242.

ან შემცირდეს.¹¹⁵ თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვა და მენარდე მას მნიშვნელოვნად გადააჭარბებს, მას შეუძლია მოითხოვოს მხოლოდ წინასწარ შეთანხმებული საზღაური (მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვით გათვალისწინებული), იმ შემთხვევის გარდა, როცა გადახარჯვის წინასწარ გათვალისწინება შეუძლებელი იყო. საკითხი იმის შესახებ, მნიშვნელოვნადაა გადაჭარბებული თუ არა მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვა, უნდა გადაწყდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით, რამეთუ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ ადგენს რაიმე ციფრობრივ მონაცემს, თუ როდის ჩაითვლება მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვა მნიშვნელოვნად გადაჭარბებულად. ამასთან, მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის გადაჭარბება არ უნდა იყოს გამოწვეული ხელშეკრულების რომელიმე მხარის ბრალით.

მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის ისეთი გაზრდის შესახებ, რომლის გათვალისწინებაც შეუძლებელი იყო ხელშეკრულების დადებისას, მენარდემ დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს შემკვეთს. თუ შემკვეთი წყვეტს ხელშეკრულებას ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო, მაშინ იგი ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებული სამუშაო მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მიხედვით. მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის შემთხვევაში, სსკ-ის 631-ე მუხლის II ნაწილთან მიმართებით შესაძლებელია დადგეს სსკ-ის 398-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი ინსტიტუტის – ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი – გამოყენების საჭიროება. საერთო წესის მიხედვით, ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს, რადაც არ უნდა დაუჯდეს ეს ვალდებულ პირს და თუ მას ვალდებულების შესრულება გაურთულდა ან მან დაკარგა ხელშეკრულების

¹¹⁵ ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 9.

შესრულების ინტერესი, ეს მისი პრობლემაა. მან თავად იკისრა ვალდებულების შესრულება და თავადვე უნდა ატაროს მისი შეუსრულებლობის რისკი (*pacta sunt servanda*). იმის გათვალისწინებით, რომ ხელშეკრულება პირთა მიერ ნებაყოფლობით ნაკისრი ვალდებულებაა, ყველა სახელშეკრულებო ვალდებულების უპირველესი წესი ნაკისრი ვალდებულების უცილობო შესრულებაა.¹¹⁶ თუმცა უნდა ითქვას, რომ აღნიშნული პრინციპი არ უნდა იქნეს გაგებული აბსოლუტური აზრით. ვალდებულების შესრულების პროცესში მხარეები შეიძლება აღმოჩნდნენ ისეთი გარემოებების წინაშე, რომლებმაც არ შეიძლება რომ გავლენა არ მოახდინონ ვალდებულების სავალდებულო ხასიათზე. მხარეთა მიერ წინასწარ გათვლილი უცვლელი გარემოებები, შესაძლებელია რომ ცვალებადი აღმოჩნდეს. ეს ახალი გარემოებები გავლენას ახდენს ვალდებულების შემდგომ ბედ-იღბალსა და მხარეთა პასუხისმგებლობის ფარგლებზე.¹¹⁷ მხარე არ შეიძლება იყოს შესრულების ყოველგვარი რისკის მატარებელი. ეს ისეთი გარემოებებია, რომლებიც არსებითად ცვლის სახელშეკრულებო წონასწორობას და მხარეთა ურთიერთმხრივ შესრულებათა არსებით დისბალანსს იწვევს.¹¹⁸ აუცილებელია გამონაკლისის არსებობა, რომელიც ცალკეულ შემთხვევაში გართულებული ვალდებულების მოდიფიცირების ან შეწყვეტის შესაძლებლობას შექმნიდა. ამ მექანიზმს ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევის ინსტიტუტი წარმოადგენს, რომლის საფუძველზეც მხარეებს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნა, ხოლო უარის შემთხვევაში ხელშეკრულებიდან გასვლა შეუძლიათ.¹¹⁹

116 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე 33/364-01, თბ., 2001.

117 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 399.

118 Zweigert/Konrad, *KöZ/Hein., Einführung in die Rechtsvergleichung*. 3. Auflage, Tübingen, 1996, S. 536.

119 ვაშაყიძე გ. სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა. თბ., 2010, გვ. 212.

შეცვლილი გარემოებები ართულებს შესრულებას იმ დონემდე, რომ მისი შესრულების მოთხოვნა, როგორი გამამართლებელი საფუძველიც არ უნდა გააჩნდეს მეორე მხარეს, ეწინააღმდეგება სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ სიკეთეთა სამართლიანი (ეკვივალენტური) გაცვლისა და კეთილსინდისიერების მოთხოვნებს, აღნიშნული კი, შეიძლება განპირობებული იყოს, როგორც შესრულების ღირებულების გაზრდით, ისე მისი შემცირებით. ღირებულება არსებითად გაიზრდება, როდესაც კატასტროფულად იზრდება მისაწოდებელი საქონლისა თუ ნაკისრი მომსახურების ფასი, ანდა როცა პროდუქციის უსაფრთხოება მოითხოვს ძვირადღირებული საწარმოო ტექნოლოგიის დანერგვას.¹²⁰ შესრულების ღირებულების შემცირებას მაშინ აქვს ადგილი, როცა არსებითად მცირდება შესრულების ფასეულობა ანდა საერთოდ ისპობა იგი. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს საბაზრო ცვლილებები, როგორიცაა ინფლაციის კატასტროფული ზრდა სახელშეკრულებო ფასებთან მიმართებაში ანდა მიზნის ამოება, როგორიცაა სამშენებლო სამუშაოების წარმოების აკრძალვა საამისოდ შეძენილ მიწის ნაკვეთზე. შესრულების ღირებულების გაზრდის საზომი ობიექტური გარემოებები უნდა იყოს, მარტო შესრულების მიმდების მხრიდან მისი შეფასება მხედველობაში არ მიიღება.¹²¹

ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევა სიმპტომატურად ხუთი ელემენტისაგან შედგება:

- 1) ხელშეკრულების დადების შემდეგ შეიცვალა გარკვეული გარემოებები (ობიექტური საფუძველი, სსკ-ის 398-ე მუხლის I ნაწილი) ან ერთობლივი წარმოდგენები არასწორი აღმოჩნდა (სუბიექტური საფუძველი სსკ-ის 398 მუხლის II ნაწილი);
- 2) ეს გარემოებები ან წარმოდგენები იქცა ხელშეკრულების

¹²⁰ Принципы международных коммерческих договоров. М., 1999, с. 177.

¹²¹ „იქვე“, გვ. 170.

საფუძვლად;

- 3) გარემოებათა ცვლილება იყო მოულოდნელი;
- 4) ცვლილებათა გათვალისწინების შემთხვევაში მხარეები არ დადებდნენ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ მას სხვა შინაარსით (ეს საკვანძო ელემენტი მომდინარეობს ვინდშიდის „პირობის თეორიიდან“, რომლის თანახმადაც: განმსაზღვრელია პირობა, რომლის არსებობის გარეშეც ხელშეკრულება არ დაიდებოდა და არა პირობა, რომლის არსებობის შემთხვევაშიც ხელშეკრულება დაიდებოდა);
- 5) ცვლილება იმდენად არსებითია, რომ ერთ-ერთ მხარეს არ შეიძლება ვალდებულების უცვლელად შესრულება ან ხელშეკრულებაში დარჩენა მოეთხოვოს.¹²²

ხელშეკრულებით შეთანხმებული ვალდებულება ხელშეკრულების მხარეებისათვის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს ბოჭვა, ხელშეკრულების დადების დროს არსებული მხარეთა ინტერესების გათვალისწინებით, გამართლებულია ვალდებულების შესრულების მომენტისათვისაც.¹²³ შესაბამისად, ზოგადად მოქმედი პრინციპია ის, რომ გარემოებები, რომელთა გათვალისწინებითაც დაიდო ხელშეკრულება, არსებითად არ უნდა იყოს შეცვლილი ვალდებულების შესრულების მომენტისათვისაც.¹²⁴ ცალკეული შემთხვევის თავისებურების გათვალისწინებით უნდა დადგინდეს, არსებითია თუ არა ამა თუ იმ გარემოების ცვლილება და რამდენად უქმნის ეს ცვლილება მხარეთა ინტერესების ბალანსს საფრთხეს. გარემოებათა ცვლილება აშკარა და არსებით ცვლილებად უნდა იქნეს მიჩნეული მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარეები ან ერთ-ერთი მათგანი ამ ცვლილებების

122 ვაშაიძე გ. სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა. თბ., 2010, გვ. 213.

123 Bamberger/Roth (Hrsg)/Grüneberg., Band I, §133, Rn.1-3., Münch Komm BGB. Roth., Bd. 2a §313. Rn. 56. Paland/Heinrichs §313., Rn.. 6.7.

124 Unberath, Bamberger/Roth (Hrsg) Beck'scher Online-Kommentar zum BGB, 15. Aufl., 2009, §313. S.

გათვალისწინების შემთხვევაში ხელშეკრულებას არ დადებდა ან სხვა შინაარსით დადებდა.

შეცვლილი გარემოება უნდა იმყოფებოდეს დაზარალებული მხარის კონტროლს მიღმა. ასევე დაზარალებული არც შეცვლილ გარემოებათა მიერ გამოწვეულ შედეგთა რისკის მატარებელი არ უნდა იყოს. შესაბამისად, ხელშეკრულების შეესებოთ განმარტების შედეგად უნდა დადგინდეს, თუ რამდენად მიეკუთვნებოდა ცვლილება კონტრაქტის რისკის ან კონტროლის სფეროს,¹²⁵ ან რამდენად ითვალისწინებდნენ მხარეები მომხდარ ცვლილებებს. მხედველობაშია მისაღები ხელშეკრულების მიზანი და ხასიათი.¹²⁶ რისკი კი შეიძლება აღებულ იქნეს როგორც პირდაპირ, ისე შეიძლება საგულისხმოც იყოს.¹²⁷ გარემოებები იმდენად მკვეთრად და კარდინალურად უნდა შეიცვალოს, რომ თუკი მხარეები შემდგომში თავდაპირველ შეთანხმებას გაჰყვებიან, ეს გამოიწვევდა სამართლისა და სამართლიანობის ცნებებისადმი აშკარა შეუსაბამობას.¹²⁸

გარემოებათა შეცვლას უთანაბრდება ის ვითარებაც, როცა წარმოდგენები, რომელიც ხელშეკრულების საფუძველი გახდა, არასწორი აღმოჩნდა. ამ შემთხვევაში გარემოებათა შეცვლას კი არა აქვს ადგილი, არამედ ცდომილებას.¹²⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 398-ე მუხლის III ნაწილის თანახმად, მხარეები ჯერ უნდა შეეცადონ ხელშეკრულება მიუსადაგონ შეცვლილ გარემოებებს. თუკი შეუძლებელია ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი ან მეორე მხარე ამას არ ეთანხმება, მაშინ იმ მხარეს, რომლის ინტერესებიც დაირღ-

125 Medicus, Dieter/Lorenz, Stephan: Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 18. Auflage, München, 2008, S. 528.

126 Palandt/Grüneberg. §313, Rn. 18.

127 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 403.

128 Zweigert/Konrad/Kötz Hein., Einführung in die Rechtsvergleichung, Tübingen. 1996, S. 521.

129 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 404.

ვა, შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.

შეცვლილ გარემოებებთან ხელშეკრულების მისადაგების თაობაზე მხარეთა მოლაპარაკება უნდა დაემყაროს კეთილსინდისიერების პრინციპს.¹³⁰ თუ ხელშეკრულების მისადაგება შეუძლებელია ან ერთ-ერთი მხარე უარს აცხადებს, დაინტერესებულ მხარეს შეუძლია გავიდეს ხელშეკრულებიდან. ხელშეკრულების მისადაგების შეუძლებლობა რამდენიმე ფაქტორით შეიძლება იქნეს გამოწვეული, თუმცა „შეუძლებლობა“ სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობით არ უნდა იქნეს გაგებული, მისადაგება შეუძლებელია იმ შემთხვევაშიც, თუ მან აზრი დაკარგა ან მისადაგებული ხელშეკრულების შესრულება ფაქტობრივად შეუძლებელი იქნება.¹³¹

სსკ-ის 398-ე მუხლი სსკ-ის 405-ე მუხლით მოწესრიგებულ ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების დამფუძნებელი მოწესრიგებისაგან განსხვავებულ საგამონაკლისო წესს განსაზღვრავს. იგი ხელშეკრულებიდან გასვლის შესაძლებლობას ითვალისწინებს მაშინაც, თუკი არ არსებობს სსკ-ის 405-ე მუხლით დადგენილი ხელშეკრულებიდან გასვლისათვის აუცილებელი წინაპირობა – სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევა. სსკ-ის 398-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობის არსებობისას ხელშეკრულებიდან გასვლა ხორციელდება ზოგადი წესების შესაბამისად.

ნარდობასთან მიმართებით აღსანიშნავია, რომ მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის ისეთი გაზრდის შესახებ, რომლის გათვალისწინებაც შეუძლებელი იყო ხელშეკრულების დადებისას, მენარდემ დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს შემკვეთს. გარემოებათა აშკარა ცვლილებად, რაც იწვევს მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მნიშვნელოვნად გადაჭარბებას, შეიძლება ჩაითვა-

130 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 406.

131 ვაშაიძე გ. სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა. თბ., 2010, გვ. 226.

ლოს ნარდობის ხელშეკრულების დადების შემდეგ მასალის ან მუშახელის გაძიება, გაუთვალისწინებელი გადასახადების შემოღება სახელმწიფოს მიერ და ა.შ.¹³² თუკი შემკვეთი უარს იტყვის ხელშეკრულებაზე ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო, მაშინ იგი ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებული სამუშაო მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მიხედვით.

მენარდის მიერ შემკვეთისათვის მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის შესახებ შეტყობინების ვალდებულების დაკისრების არსი მდგომარეობს იმაში, რომ თუკი მენარდე არ შეატყობინებს შემკვეთს მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მნიშვნელოვნად გაზრდის შესახებ და გააგრძელებს ხელშეკრულებით ნაკისრი სამუშაოს შესრულებას, შემდგომში იგი კარგავს უფლებას მოითხოვოს შემკვეთისაგან ფასებს შორის სხვაობის ანაზღაურება. მაგალითად, თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო ნაგებობის აშენება, რისთვისაც შემკვეთს მენარდისათვის უნდა გადაეხადა 30 000 ლარი, ხოლო მშენებლობის პროცესში გაიზარდა სამშენებლო მასალის ღირებულება და ნაგებობის ასაშენებლად საჭიროა 50 000 ლარი, მენარდემ დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს შემკვეთს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ მენარდე გააგრძელებს ნაგებობის მშენებლობას, მაშინ იგი დაკარგავს ფასებს შორის სხვაობის (50000-30000=20000 ლარი) ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას.¹³³ მას შემდეგ, როდესაც შემკვეთი მიიღებს მენარდისაგან შეტყობინებას მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მნიშვნელოვნად გადაჭარბების შესახებ, შემკვეთს შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულება, თუკი იგი თანახმაა გადაიხადოს გაზრდილი ანაზღაურება. თუმცა სსკ-ის 631-ე მუხლის II ნაწილი შემკვეთს უფლებას ანიჭებს მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო უარი

132 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 12.

133 იქვე. გვ. 12.

თქვას ხელშეკრულებაზე სსკ-ის 398-ე, 405-ე, 352-ე მუხლების მოთხოვნათა დაცვით. შემკვეთს უფლება აქვს მოითხოვოს მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის შემცირება, თუკი წარადგენს სათანადო მტკიცებულებებს.¹³⁴ შესასრულებელი სამუშაოს გაძვირების არახელსაყრელი შედეგებისა და ამ საკითხთან დაკავშირებით მხარეთა შორის შესაძლო დავების აღმოსაფხვრელად და თავიდან ასაცილებლად, ნარდობის ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ხარჯთაღრიცხვაში შესაძლებელია გათვალისწინებული იქნეს დამატებითი და გაუთვალისწინებელი სამუშაოების ხარჯების დასაფარავად რეზერვი ანუ დამატებითი ფულადი სახსრები. ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ხარჯთაღრიცხვასთან მიმართებით თითქმის ანალოგიური შინაარსის ნორმები გვხვდება გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებაშიც 650-ე პარაგრაფის სახით.¹³⁵

პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, გამოიყენება თუ არა სსკ-ის 389-ე მუხლით გათვალისწინებული დებულებები სსკ-ის 398-ე, 631-ე მუხლის II ნაწილთან მიმართებით. სსკ-ის 389-ე მუხლის თანახმად, თუ გადახდის ვადის დადგომამდე გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. სსკ-ის 389-ე და 398-ე მუხლების ურთიერთმიმართების დროს გაუმართლებელია სსკ-ის 389-ე მუხლის უპირატესობის უდავოდ აღიარება. ამ საკითხზე მსჯელობისას აუცილებელია ცალკეული შემთხვევის გათვალისწინებით შეფასდეს, რამდენად და რა შემთხვევაში უნდა ჩაითვალოს ფულის ერთეულის ან ფულის კურსის ცვლილება იმგვარ ცვლილებად, რომელიც ხელშეკრულების არსზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს. კერძოდ, მხარეთათვის აღნიშნული ცვლი-

134 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 13.

135 Staudinger/Peters. §650. Rn.7.19. Münch Komm BGB/Soergel. §650, Rn. 10.

Kirschneck, Der unverbundliche Kostenanschlag gemäß §650 BGB, Diss. Tübingen, 1998.

ლება რამდენადაა ისეთი გარემოება, რომლის გათვალისწინების შემთხვევაში ისინი ან ერთ-ერთი მათგანი აღნიშნულ ხელშეკრულებას არ ან სხვა პირობებით დადებდა.¹³⁶ სსკ-ის 398-ე და 389-ე მუხლების ურთიერთმიმართებაზე მსჯელობისას უნდა დადგინდეს, რამდენად იყო მხარეების მიერ აღნიშნული გარემოების ცვლილება წინასწარ განჭვრეტადი. ამასთან, გარემოებათა ცვლილება უნდა იყოს აშკარა და იგი მძიმე შედეგებს უნდა იწვევდეს მოვალისათვის. სსკ-ის 389-ე მუხლი სსკ-ის 398-ე მუხლთან მიმართებით, ძირითადად უნდა ჩაითვალოს საგამონაკლისო ნორმად, ვინაიდან იგი აწესრიგებს უშუალოდ ფულის ერთეულის (კურსის) შეცვლის შემთხვევაში განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს. სსკ-ის 398-ე მუხლის გამოყენების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა ხელშეკრულების დადების შემდეგ გარემოებათა ისეთი აშკარა ცვლილება, რომელთა გათვალისწინების შემთხვევაში შეუძლებელია საეარაუდო იყოს ხელშეკრულების დადებისადმი მხარეების (ან ერთ-ერთი მათგანის) დაინტერესება. შესაბამისად, გარემოების ცვლილება იმდენად უნდა ამძიმებდეს ერთ-ერთი მხარის მდგომარეობას, რომ მისგან ხელშეკრულების უპირობო შესრულების მოთხოვნა არათანაზომიერად უნდა ხელყოფდეს მის ინტერესებს. შესაბამისად, თუ განხილული წინაპირობები სახეზეა ფულის ერთეულის, მისი კურსისა თუ ვალუტის ცვლილების სახით, ასეთ შემთხვევაში, სსკ-ის 398-ე მუხლს, შესაბამისი სამართლებრივი შედეგებით, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს, რათა დაცული იქნეს ორივე ნორმის მიზანი. სსკ-ის 389-ე მუხლთან მიმართებით, უზენაესმა სასამართლომ არაერთგზის განმარტა, რომ ფულის კურსის ნორმალური ცვლილება არ ხვდება ამ ნორმის მოქმედების სფეროში და იგი მხარეთა რისკის სფეროს მიეკუთვნე-

¹³⁶ ჩაჩავა ს. მოთხოვნების და მოთხოვნის საუბუქლების კონკურენცია კერძო სამართალში. დისერტაცია, თსუ, თბ., 2010, გვ. 72.

ბა.¹³⁷ შესაბამისად, ვალუტის კურსის გაუარესება წარმოადგენს ფულადი ვალდებულების კრედიტორის რისკს და ნორმალური ინფლაციის პირობებში მას არ ეძლევა უფლება მოითხოვოს ფულადი ვალდებულების იმ კურსით შესრულება, რომელიც შესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. ეს ცვლილება შესაძლებელია მეტადრე ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში იქნეს გათვალისწინებული.¹³⁸ (ფულად ვალდებულებებთან მიმართებით დაწერილებით იხილეთ)¹³⁹.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ სსკ-ის 631-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევის მოსაწეს-რიგებლად გამოყენებული უნდა იქნეს სსკ-ის 398-ე მუხლით დადგენილი წესები.

§4. მენარდის მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საშუაოს პირადად შესრულების ვალდებულება

ყველა სამართლებრივ სისტემაში ვალდებულების შესრუ-ლება, მისი წარმოშობის საფუძვლის მიუხედავად, წარმოადგენს ვალდებულებითი სამართლის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინ-სტიტუტს.¹⁴⁰ ვალდებულების შესრულება ნიშნავს მოვალისაგან იმ მოქმედების შესრულებას (ან მოქმედების შესრულებისაგან თავის შეკავებას), რომლის მოთხოვნის უფლებაც კრედიტორს აქვს. ვალდებულებას, რომლის შესრულებაც ხდება მოქმედე-ბით, უწოდებენ ვალდებულებას დადებითი შინაარსით (საშუ-შაოს შესრულება, ნივთის გადაცემა და ა.შ.), ხოლო ვალდე-ბულებას, რომლის შესრულებაც ხდება მოქმედებისაგან თავის შეკავებით, უწოდებენ ვალდებულებას უარყოფითი შინაარსით

137 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი საქმეზე: 33/467-01, 33/551-01, 33/786-01, 33/428-00.

138 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე: 33/786-01.

139 ძლიერიშვილი ზ. ფულადი ვალდებულების შესრულება. თბ., 2005.

140 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 12.

(მაგალითად, თმენის ვალდებულება).¹⁴¹ ვალდებულების შესრულების სუბიექტები არიან ის პირები, რომლებიც ასრულებენ ვალდებულებას ან ღებულობენ შესრულებას. ვალდებულების შესრულების სუბიექტები შეიძლება არ დაემთხვენ ვალდებულების სუბიექტებს.¹⁴² ვალდებულების სუბიექტები ყოველთვის არიან კრედიტორი და მოვალე, ვალდებულება კი მოვალის ნაცვლად შეიძლება შეასრულოს სხვა პირმა და შესრულება მიიღოს არა კრედიტორმა, არამედ სხვამ.¹⁴³ მესამე პირის მიერ შესრულება გამოიყენება ყველა ვალდებულებით ურთიერთობაში, აგრეთვე სანივთო სამართალსა და საჯარო-სამართლებრივ ურთიერთობებშიც.^{144, 145}

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 632-ე მუხლის თანახმად, „მენარდემ პირადად უნდა შეასრულოს სამუშაო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ეს გამომდინარეობს კონკრეტული გარემოებებიდან ან სამუშაოს ხასიათიდან“. გამომდინარე იქიდან, რომ მენარდეს აქვს გარკვეული გამოცდილება და ცოდნა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესასრულებლად, მან, როგორც წესი, სამუშაო უნდა შეასრულოს პირადად. მაგალითად, შემკვეთმა ცნობილ ღიზაინერს შეუკვეთა საქორწინო კაბის შეკერვა. იმ შემთხვევაში, როდესაც სამუშაოს ხასიათიდან ან კონკრეტული გარემოებებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მენარდემ აუცილებლად პირადად უნდა შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, მენარდეს შეუძლია სამუშაოს მთლიანად ან ნაწილობრივ შესასრულებლად გამოიყენოს მესამე პირის შრომაც, რაც ხორციელდება ე.წ. ქვენარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე. ამ დროს თავდაპირველი მენ-

141 ახვლედიანი ზ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 1999, გვ. 37.

142 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 14.

143 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 303.

144 Münch Komm BGB/Krüger Bd. 2a. §267, Rn. 11. Palandt/Heinrichs. §267, Rn. 4.

145 Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: книга первая. М., 2000, с. 375.

არდე გამოდის გენერალური მენარდის როლში. ქვემენარდის დახმარების საჭიროება როგორც წესი, წარმოიშობა რთული და დიდი მოცულობის სამუშაოს შესრულების დროს (შენობა-ნაგებობის აშენება, სატრანსპორტო მაგისტრალის გაყვანა და ა.შ.). ქვემენარდობის ხელშეკრულების სპეციფიკურობა იმაში მდგომარეობს, რომ სამუშაოს მთლიანი შესრულებისათვის შემკვეთის წინაშე პასუხისმგებელი რჩება გენერალური მენარდე.¹⁴⁶ აღნიშნული დებულება გამომდინარეობს სსკ-ის 396-ე მუხლის შინაარსიდან, კერძოდ „მოვალემ თავისი კანონიერი წარმომადგენლის და იმ პირთა მოქმედებისათვის, რომელსაც იგი იყენებს საკუთარ ვალდებულებათა შესასრულებლად, ისეთივე მოცულობით უნდა აგოს პასუხი, როგორც საკუთარი ბრალეული მოქმედების დროს“. ცივილისტურ დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში დამკვიდრებული აზრით, სსკ-ის 396-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს სხვისი ბრალის გამო პასუხისმგებლობა.¹⁴⁷ სამოქალაქო ბრუნვაში გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც კრედიტორის წინაშე ნაკისრ ვალდებულებას მოვალე ნაწილობრივ ან მთლიანად მესამე პირების მეშვეობით ასრულებს. ეს გამორიცხულია იმ შემთხვევაში, როდესაც ვალდებულების არსიდან გამომდინარე, მოვალემ თავისი ვალდებულება პირადად უნდა შეასრულოს (მაგალითად, ცნობილი მხატვარი კისრულობს ვალდებულებას დახატოს პიროვნების პორტრეტი. ცხადია, ეს ვალდებულება მხატვარმა პირადად უნდა შეასრულოს). მოცემული ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი ნიშანია ის, რომ კრედიტორი თავად არ იმყოფება სამართლებრივ ურთიერთობებში იმ პირებთან, რომელთა გამოც მოვალე პასუხს აგებს მის წინაშე.¹⁴⁸ მესამე პირი, მართალია კრედიტორის წინაშე უშუალოდ არაა ვალდებული, მაგრამ

146 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 14.

147 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 392.

148 „იქვე“, გვ. 392.

მოვალესთან დამყარებული ურთიერთობა მას საამისოდ ხდის, ანუ კრედიტორსა და მესამე პირს შორის არსებობს ერთგვარი „არაპირდაპირი სამართლებრივი ურთიერთობა“ და ეს განპირობებულია შესრულების საგნის ერთიანობით.¹⁴⁹

სსკ-ის 396-ე მუხლის დანაწესი ფართო გამოხატულებას პოულობს სახელშეკრულებო ვალდებულებით ურთიერთობებში. აღნიშნულის სანიმუშო მაგალითად გამოდგება მენარდის პასუხისმგებლობა სუბმენარდის (ქვემენარდის) მოქმედებისათვის. ეს აზრი გამომდინარეობს 632-ე მუხლის შინაარსიდან.¹⁵⁰ მსგავს ურთიერთობებში მოვალის პასუხისმგებლობის საფუძვლად პრაქტიკა მიიჩნევს მისი მხრიდან მესამე პირის შერჩევაში გამოჩენილ ბრალეულობას. მესამე პირს ხშირად წარმოადგენს დამხმარე პერსონალი. ასეთ პირებს იურიდიულ ლიტერატურაში უწოდებენ „უშუალო შემსრულებლებს“.¹⁵¹

ქვენარდობის ხელშეკრულებას გააჩნია მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებები: ქვენარდობის ხელშეკრულების შინაარსი უნდა შეესაბამებოდეს ძირითად ნარდობის ხელშეკრულებას, რომელიც იდება შემკვეთსა და გენერალურ მენარდეს შორის. განსხვავებით სსკ-ის 549-ე მუხლით გათვალისწინებული ქვექირავნობის ხელშეკრულებისაგან, რომლის დასადებადაც დამქირავებელს ესაჭიროება გამქირავებლის თანხმობა, გენერალურ მენარდეს ქვენარდობის ხელშეკრულების დასადებად არ სჭირდება შემკვეთის თანხმობა. ქვემენარდე უნდა განვაკისხვაოთ მიმწოდებლისაგან (გამყიდველი), რომელიც გენერალურ მენარდეს ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოების განსახორციელებლად აწვდის მასალებსა და მოწყობილობას. ასეთი მიმწოდებელი გენერალურ მენარდესთან დებს ნასყიდობის ხელშეკრულებას და ამ შემთხვევაში მხარეთა უფლება-მო-

149 Medicus, Dieter. Bürgerliches Recht., 19. Aufl. München, 2002, S.155.

150 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 395.

151 Суханов Е.А. Гражданское право. Т.2. М., с. 192.

ვალეობები განისაზღვრება არა ნარდობის, არამედ ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმებით.¹⁵²

თუკი ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია რთული ან დიდი მოცულობის სამუშაოების შესრულება (მაგალითად, მრავალბინიანი სავცოვრებელი სახლის აშენება), არ არის გამორიცხული, რომ შემკვეთმა ნარდობის ხელშეკრულება დადოს ორ ან მეტ მენარდესთან. ასეთ შემთხვევაში, მენარდის მხარეზე მონაწილე პირებს, თანამენარდეები ეწოდებათ. თანამენარდეთა უფლება-მოვალეობების მოცულობა დამოკიდებულია ნარდობის ხელშეკრულების საგნის თავისებურებებზე: თუკი ნარდობის ხელშეკრულების საგანი გაყოფადია, მაშინ თანამენარდეები შემკვეთის მიმართ წარმოადგენენ სოლიდარულ მოვალეებს ვალდებულების შესრულების ნაწილში და სოლიდარულ კრედიტორებს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებისათვის საზღაურის მოთხოვნის ნაწილში. თუ ნარდობის ხელშეკრულების საგანი გაყოფადია, მაშინ თანამენარდეთა უფლება-მოვალეობების მოცულობა წილობრივი ხასიათისაა და წილის ოდენობა, როგორც წესი, განისაზღვრება თვითონ ხელშეკრულებით. თუ ნარდობის ხელშეკრულებაში არაფერია ნათქვამი თანამენარდეების წილის შესახებ, მაშინ მათი წილი ჩაითვლება თანაბრად. მაშასადამე, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდის მხარეს მონაწილეობს ორი ან მეტი თანამენარდე, მათი უფლება-მოვალეობები შეიძლება იყოს სოლიდარული ან წილობრივი ხასიათის. წილადი ვალდებულების შინაარსი შეიძლება ასე გამოიხატოს: თითოეული კრედიტორი უფლებამოსილია მოითხოვოს შესრულება მხოლოდ თავისი წილის ფარგლებში და თითოეული მოვალე ვალდებულია შეასრულოს მხოლოდ თავისი წილის ფარგლებში. სხვანაირად რომ ითქვას, ყველა მოქმედებს თავისთვის.¹⁵³ წილადი ვალდებულება

152 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 15.

153 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 568.

შეიძლება იყოს მხოლოდ გაყოფადი ვალდებულება.¹⁵⁴ სოლიდარული ვალდებულების შინაარსი ასე შეიძლება გამოიხატოს: „ერთი ყველასათვის და ყველა ერთისათვის“. პასუხისმგებლობის ასეთი წესი დამახასიათებელია რთული ვალდებულებისათვის.¹⁵⁵ წილადი ვალდებულებისაგან განსხვავებით, აქ სოლიდარული კრედიტორის მოთხოვნა აღიქმება ყველა სოლიდარული კრედიტორის მოთხოვნად და შესაბამისად, სოლიდარული მოვალის ვალი – ყველა სოლიდარული მოვალის ვალად. ამდენად, ყველა სრულადაა უფლებამოსილი და სრულადვე ვალდებული.

დოქტრინაში ცნობილია სოლიდარული ვალდებულების სამი სახე: აქტიური, პასიური და შერეული სოლიდარული ვალდებულებანი: აქტიური სოლიდარული ვალდებულება მაშინაა, როდესაც მხოლოდ კრედიტორის მხარეზეა პირთა სიმრავლე; პასიური კი მაშინაა, როდესაც მხოლოდ მოვალის მხარეზეა პირთა სიმრავლე; შერეულ სოლიდარულ ვალდებულებას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც პირთა სიმრავლე ერთდროულადაა როგორც კრედიტორის, ისე მოვალის მხარეზე.¹⁵⁶

ნარდობის ხელშეკრულებაში სოლიდარულ ვალდებულებას ადგილი აქვს ხელშეკრულების საგნის განუყოფლობის დროს. მაგალითად, შემკვეთმა დადო ნაგებობის აშენების ხელშეკრულება ორ სამშენებლო კომპანიასთან (თანამენარდეები) თითოეულის მიერ შესასრულებელი სამუშაოების ნაწილის მითითების გარეშე. თუკი შემდგომში აღმოჩნდება, რომ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო არ შესრულდა ანდა არაჯეროდან შესრულდა, შემკვეთს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება როგორც ორივე თანამენარდის, ისე ერთ-ერთი მათგანისაგან როგორც მთლიანად, ასევე ნაწილობრივ. თუკი

154 Маѣ С.К. Очерк общей части буржуазного обязательственного права. М., 1953, с. 180.

155 Staudinger/Noack, § 421. Rn.3.4. Palandt/Heinrichs, § 421. Rn. 3. Münch Komm BGB/Budinski, § 421. Rn. 1.8.

156 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 571.

ერთ-ერთმა თანამენარდემ სრულად დააკმაყოფილა შემკვეთის მოთხოვნები, მეორე თანამენარდე თავისუფლდება შემკვეთის წინაშე პასუხისმგებლობისაგან. თუკი თანამენარდეებმა ჯეროვნად შეასრულეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, მაშინ თითოეულ თანამენარდეს უფლება აქვს მოითხოვოს შემკვეთისაგან შეთანხმებული საზღაურის სრული ოდენობით გადახდევინება. ამასთან, შემკვეთის მიერ ერთ-ერთი თანამენარდისათვის ანაზღაურების მთლიანად გადახდა ათავისუფლებს შემკვეთს მეორე მენარდისათვის საზღაურის გადახდისაგან.¹⁵⁷ თუკი შემკვეთმა საზღაური მთლიანად გადაუხადა ერთ-ერთ თანამენარდეს, ამ უკანასკნელმა მეორე თანამენარდეს უნდა გადაუხადოს მისი კუთვნილი წილის ოდენობის საზღაური. როგორც წესი, სოლიდარულ კრედიტორებს ერთმანეთთან მიმართებაში ეკუთვნით თანაბარი წილი, თუ სხვა რამ არ არის მათ შორის შეთანხმებით დადგენილი.

რაც შეეხება ისეთ შემთხვევებს, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულების საგანი არის გაყოფადი და მენარდის მხარეზე ადგილი აქვს პირთა სიმრავლეს, ასეთ შემთხვევაში მოქმედებს წილადი ვალდებულებების მომწესრიგებელი ნორმები. მაგალითად, შემკვეთმა ორ სამკერვალო გაერთიანებასთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება შემკვეთის მასალით 1000 ცალი შარვლის შეკერვის თაობაზე. ამასთან, ნარდობის ხელშეკრულებით ერთ საწარმოს უნდა შეეკერა 600 შარვალი, (60%) ხოლო მეორეს კი – 400, (40%). თუკი ნარდობის ხელშეკრულება არ შესრულდა ან არაჯეროვნად შესრულდა, თითოეული თანამენარდე პასუხს აგებს მიყენებული ზიანისათვის თავისი წილის ფარგლებში. თუკი ერთ-ერთმა თანამენარდემ ჯეროვნად შეასრულა თავისი ვალდებულებები, ხოლო მეორემ კი არა, მაშინ კეთილსინდისიერი თანამენარდე პასუხს არ აგებს მეორის მიერ ვალდებულების დარღვევისათვის. თუ თანამენარდეებმა ჯეროვნად შეასრულეს

¹⁵⁷ ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 17.

ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, მათ შემკვეთი-საგან შეუძლიათ მოითხოვონ შეთანხმებული საზღაურის გადახ-და თითოეულის წილის პროპორციულად და არა მთლიანად.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ თუკი აღგილი არა აქვს სსკ-ის 632-ე მუხლით გათვალისწინებულ წინაპირობებს, მენარდემ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შე-სასრულებლად შეიძლება გამოიყენოს დამხმარე პირებიც, მაგ-რამ იმის გათვალისწინებით, რომ მენარდე იმ პირთა მოქ-მედებისათვის, რომელთაც იყენებს საკუთარი ვალდებულების შესასრულებლად, ისეთივე მოცულობით აგებს პასუხს, რო-გორც საკუთარი ბრალეული მოქმედების დროს. თუმცა, ყო-ველივე აღნიშნული სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მესამე პირები საერთოდ თავისუფლდებიან პასუხისმგებლობისაგან. მათ მიმართ მენარდის მხრიდან როგორც სახელშეკრულებო, ისე არასახელშეკრულებო მოთხოვნების მიმართ, რეგრესის უფლება ხელშეუვალია.¹⁵⁸

§5. მენარდის ინტერესების დაცვის განსაკუთრებული ღონისძიებები

ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება ითავლისწინებს მენარდის ინტერესების დაცვის განსაკუთრებულ ღონისძიებებს, რაც წარმოადგენს არანაკლებ აქტუალურ და მნიშვნელოვან საკითხს, რამეთუ ნარდობის ხელშეკრულებით, როგორც წესი, ჯერ მენარდემ უნდა შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალის-წინებული სამუშაო და შესაბამისად, მას ეკისრება დანაკარგების გაწევის რისკიც, თუკი შემკვეთი თავის მხრივ არ შეასრულებს ან არაჯეროვნად შეასრულებს ხელშეკრულებით გათვალისწი-ნებული საზღაურის გადახდის ვალდებულებას.

სსკ-ის 634-ე მუხლის თანახმად, მენარდეს თავისი მოთხოვ-ნის უზრუნველსაყოფად შეუძლია გამოიყენოს გირავნობის უფ-

158 პენელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდია. თბ., 2009, გვ. 105

ლება მის მიერ დამზადებულ ან შეკეთებულ მოძრავ ნივთზე, თუ ეს ნივთი დამზადების ან შეკეთების მიზნით მენარდის მფლობელობაში იმყოფება.¹⁵⁹ დოქტრინასა და კანონმდებლობაში ცნობილია ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის სხვადასხვა საშუალება. მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებები ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების საშუალებებია. ისინი იყოფიან უზრუნველყოფის სანივთო და ვალდებულებით-სამართლებრივ საშუალებებად. სანივთო უზრუნველყოფის საშუალებებს მიეკუთვნება გირავნობა და იპოთეკა.¹⁶⁰ სანივთო უზრუნველყოფის საშუალებების თავისებურება ისაა, რომ ისინი გარანტირებულს ზდიან ვალდებულების შესრულებას მისი დარღვევის შემთხვევაში და სწორედ ამ მიზანმიმართულებით ხასიათდებიან.¹⁶¹ სანივთო უზრუნველყოფის საშუალებები მთლიანად შესრულების ფუნქციით არიან დატვირთული და არ წარმოადგენენ რაიმე დამატებით საჯარიმო ხასიათის დატვირთვებს მოვალისათვის. ამიტომაცაა, რომ ისინი ყველაზე გავრცელებული საშუალებებია სამოქალაქო ბრუნვაში.¹⁶²

ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ თუ მოვალე არ ასრულებს, ანდა არაჯეროვნად ასრულებს ვალდებულებას, კრედიტორს აქვს იმის შესაძლებლობა, რომ სხვადასხვა საშუალების გამოყენებით აიძულოს მოვალე შეასრულოს მასზე დაკისრებული ვალდებულება.

ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის საშუალებები შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს როგორც კანონით, ისე ხელშეკრულებით. ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის

159 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი IV, ტ.1, თბ., 2001, გვ. 255.

160 ჭანტურია ლ. საკუთრება, როგორც მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალება. თბ., 1999. გვ. 5

161 Staundinger/Wiegand, § 1204, Rn.6.17. Münch Komm BGB/Damrau, § 1204. Rn. 3.4.

162 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 485.

ფის საშუალებათა არსებობა დამოკიდებულია რაიმე ვალდებულების არსებობაზე, რომლის შესრულების უზრუნველსაყოფადაც ისინი არსებობენ. ვალდებულება, რომლის უზრუნველყოფაც ხდება, წარმოადგენს მთავარ (ძირითად) ვალდებულებას, ხოლო მისი შესრულების უზრუნველყოფის საშუალებები დამატებით (აქცესორულ) ვალდებულებებს.¹⁶³

სსკ-ის 634-ე მუხლით გათვალისწინებული მენარდის გირავნობის უფლება გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდემ ჯეროვნად შეასრულა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, კერძოდ, შემკვეთს დაუმზადა ახალი ნივთი, ანდა შეაკეთა შემკვეთის კუთვნილი დაზიანებული ნივთი, ხოლო შემკვეთი კი თავს არიდებს მენარდისათვის შეპირებული საზღაურის გადახდის ვალდებულების შესრულებას.¹⁶⁴ მაშასადამე, მენარდემ ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, თავისი მოთხოვნების უზრუნველყოფის საშუალებად შეიძლება გამოიყენოს გირავნობის უფლება. გირავნობის ცნება მოცემულია სსკ-ის 254-ე მუხლის I ნაწილში, რომლის თანახმადაც, „მოვალის ან მესამე პირის მოძრავი ნივთი ან/და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომლის გადაცემაც სხვა პირისათვის დასაშვებია, შეიძლება გამოყენებული იქნეს როგორც ფულადი, ისე არაფულადი მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებად ისე, რომ კრედიტორი (მოგირავნე) იძენს უფლებას, დაიკმაყოფილოს მოთხოვნა დაგირავებული ქონების (გირავნობის საგნის) ხარჯზე მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვნად შესრულების შემთხვევაში“.

გირავნობა, ზოგადად, მოთხოვნის უზრუნველყოფის მეტად გავრცელებული საშუალებაა. ამ დროს ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას მოვალის მხრიდან უზრუნველყოფს მოძრავი ნივ-

163 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი II, თბ., 1999, გვ. 193.

164 ჰენშელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დაშუქების მეთოდика. თბ., 2009, გვ. 133, 136, 142, 152.

თი ან არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე. მოძრავია ყველა ნივთი, რომელიც არ მიეკუთვნება სსკ-ის 149-ე მუხლით გათვალისწინებულ უძრავ ნივთებს. თუმცა, ყველა მოძრავი ნივთი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც გირავნობის საგანი (მაგალითად, პასპორტი, მართვის მოწმობა, სტუდენტის ბილეთი და ა.შ.). დაგირავება დაიშვება მხოლოდ ისეთი მოძრავი ნივთების, რომელთა გადაცემაც შეიძლება სხვა პირისათვის. რაც შეეხება არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეებს, სსკ-ის 152-ე მუხლის თანახმად, არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე არის ის მოთხოვნები და უფლებები, რომლებიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს, ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მათ მფლობელს შეექმნას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიენიჭოს უფლება მოსთხოვოს სხვა პირებს რამე. მაშასადამე, დაიშვება არა ნებისმიერი მოთხოვნის ან უფლების დაგირავება, არამედ მხოლოდ ქონებრივი ხასიათის, გადაცემადი და გასხვისებადი უფლების ან მოთხოვნისა.¹⁶⁵

დოქტრინაში ერთმანეთისაგან განასხვავებენ სახელშეკრულებო და კანონისმიერ გირავნობას. გირავნობის ყველაზე გავრცელებული სახელშეკრულებო გირავნობაა. ეს ისეთი შემთხვევაა, როცა მხარეები (დამგირავებელი ანუ მოვალე და მოგირავნე ანუ კრედიტორი) დებენ ცალკე ხელშეკრულებას ან ძირითადი ვალდებულების ამსახველ ხელშეკრულებაში უთითებენ გირავნობის შესახებ.¹⁶⁶ რაც შეეხება კანონისმიერ გირავნობას, იგი წარმოიშობა არა კრედიტორსა და მოვალეს შორის შეთანხმებით, არამედ კანონის ძალით. სწორედ კანონისმიერ გირავნობასთან გვაქვს საქმე სსკ-ის 634-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, როდესაც მენარდეს თავისი მოთხოვნების უზრუნველსაყოფად გააჩნია გირავნობის უფლება შემკვეთის

165 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი II, თბ., 1999, გვ. 194.

166 ჭანტურია ლ. საკუთრება, როგორც მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალება. თბ., 1999. გვ.15.

კუთვნილ მოძრავ ნივთზე. მისი არსი მდგომარეობს იმაში, რომ მენარდეს, რომლის მართლზომიერ მფლობელობაში იმყოფება შემკვეთისათვის გადასაცემი მისი კუთვნილი მოძრავი ნივთი, უფლება აქვს არ გადასცეს ეს ნივთი შემკვეთს მანამ, სანამ შემკვეთი არ გადაუხდის მენარდეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ საზღაურს.¹⁶⁷ ანალოგიურ დებულებას ითვალისწინებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 647-ე პარაგრაფიც.¹⁶⁸⁻¹⁶⁹ მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ ამ შემთხვევაში გირავნობა, როგორც კანონით გათვალისწინებული უზრუნველყოფის საშუალება, განსხვავდება სხვა ისეთი საშუალებებისაგან, როგორიცაა ბე, პირგასამტეხლო, თავდებობა, საბანკო გარანტია, რომლებიც შეიძლება გამოყენებული იქნეს მხოლოდ ნარდობის ხელშეკრულებით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში. შესაბამისად, იმისათვის, რომ მენარდემ გამოიყენოს სსკ-ის 634-ე მუხლით მინიჭებული უფლება, საჭირო არ არის, რომ ამის შესახებ წინასწარ იქნეს მითითებული ნარდობის ხელშეკრულებაში. გირავნობის უფლება შეიძლება გავრცელდეს მენარდის მიერ დამზადებულ ან შეკეთებულ ნივთზე, ასევე მონარჩენ მასალაზეც (იგულისხმება შემკვეთის მიერ მიწოდებული მასალა), თუკი გირავნობის საგანი (ამ შემთხვევაში დამზადებული ან შეკეთებული ნივთი), ჯერ კიდევ იმყოფება მენარდის მფლობელობაში. კანონისმიერი გირავნობა არ მოქმედებს, თუკი მენარდემ უკვე გადასცა შემკვეთს ნივთი. იმ შემთხვევაში, თუკი შემკვეთი ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ საზღაურს არ გადაუხდის მენარდეს შეთანხმებულ ვადაში, მენარდეს შემკვეთის მიმართ თავისი მოთხოვნების დაკმაყოფილება შეუძლია გირავნობის საგნის რეალიზაციით კანონით დადგენილი წესით.

თუ ნარდობის ხელშეკრულების საგანია ნაგებობა ან ნა-

167 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 22.

168 Staudinger/Peters. §647. Rn.2.11. Palandt/Sprau §647, Rn.3.

169 Medicus, Dieter, Bürgerliches Recht., 19. Aufl. München, 2002, S.594.

გეობის ცალკეული ნაწილები, მაშინ მენარდეს შეუძლია ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, თავისი მოთხოვნებისათვის მოითხოვოს იპოთეკა სამშენებლო მიწის ნაკვეთზე. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული მოთხოვნის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ მეტად გავრცელებულ საშუალებას წარმოადგენს იპოთეკა.¹⁷⁰ იპოთეკის ლეგალური დეფინიცია მოცემულია სსკ-ის 286-ე მუხლის I ნაწილში, რომლის თანახმადაც, უძრავი ნივთი შეიძლება მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად ისე იქნეს გამოყენებული (დატვირთული), რომ კრედიტორს მიეცეს უფლება, სხვა კრედიტორებთან შედარებით პირველ რიგში მიიღოს თავისი მოთხოვნის დაკმაყოფილება ამ ნივთიდან (იპოთეკა).

მაშასადამე, როგორც გირავნობის, ისე იპოთეკის შემთხვევაში, მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებას წარმოადგენს განსაზღვრული ნივთი. მაგრამ, თუკი გირავნობის დროს მოთხოვნის უზრუნველყოფა ხდება მოძრავი ნივთით ან არამატერიალური ქონებრივი სიკეთით, იპოთეკის დროს მოთხოვნის უზრუნველყოფა ხდება მხოლოდ უძრავი ნივთით. სსკ-ის 149-ე მუხლის თანახმად, უძრავ ნივთებს მიეკუთვნება მიწის ნაკვეთი მასში არსებული წიაღისეულით, მიწაზე აღმოცენებული მცენარეები, ასევე შენობა-ნაგებობანი, რომლებიც მყარად დგას მიწაზე.

სსკ-ის 635-ე მუხლის თანახმად, მენარდეს თავისი მოთხოვნის უზრუნველსაყოფად შეუძლია მოითხოვოს იპოთეკა შემკვეთის სამშენებლო მიწის ნაკვეთზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ნარდობის ხელშეკრულების საგანია შენობა-ნაგებობა (მაგალითად, მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლი, სასტუმრო, სტადიონი და ა.შ.) ან ამ ნაგებობის ცალკეული ნაწილები.¹⁷¹ თუ

170 ჭანტურია ლ. საკუთრება, როგორც მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალება. თბ., 1999.

171 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 24.

შემკვეთი დაარღვევს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე შესრულებული სამუშაოსათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდის ვალდებულებას, მენარდეს უფლება აქვს მოითხოვოს სამშენებლო მიწის ნაკვეთის რეალიზაცია იმ წესების დაცვით, რაც დადგენილია იპოთეკის მიმართ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმებით. მშენებლის კუთვნილ საუზრუნველყოფო იპოთეკას ითვალისწინებს აგრეთვე გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 648-ე პარაგრაფის I აბზაცი.¹⁷² აღსანიშნავია, რომ გერმანიის სამოქალაქო სჯულდება ითვალისწინებს ასევე, რომ ნავსაშენის მფლობელს საზღვაო ზომალდის მშენებლობიდან ან სარემონტო სამუშაოებიდან გამომდინარე, თავისი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად შეუძლია მოითხოვოს იპოთეკის დადგენა მშენებარე საზღვაო ზომალდზე ან შესაკეთებლად გადაცემულ შემკვეთის საზღვაო ზომალდზე (BGB-ის 648-ე პარაგრაფის II აბზაცი). სამშენებლო სამუშაოების უზრუნველყოფა იპოთეკის ნაცვლად, შესაძლოა მოხდეს საბანკო გარანტიის წარდგენით შემკვეთის მხრიდან.¹⁷³

§6. უნაკლო ნაკეთობის წარდგენის ვალდებულება

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს ჯეროვნად შესრულების ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს სამუშაოს ხარისხიანად შესრულება. ზოგადად, ვალდებულების შესრულების ხარისხი შეიძლება განსაზღვრული იყოს კანონით, მხარეთა შეთანხმებით ან გამომდინარეობდეს ვალდებულების არსიდან. ზოგიერთ შემთხვევაში, ხელშეკრულებით გადასაცემი საგნის ხარისხი შეიძლება განსაზღვრული იყოს დადგენილი სტანდარტებით. სტანდარტი – ეს არის კომ-

172 Staudinger/Peters. §648. Rn.2.9. Münch Komm BGB/Soergel. §648. Rn.4.10. Palandt/Sprau §648. Rn.1.

173 Staudinger/Peters. §648a. Rn.3.8. Palandt/Sprau §648a Rn.7.9. Münch Komm BGB/Soergel. §648a. Rn.18.

პეტენტური ორგანოს მიერ დადგენილი ტექნიკური ნორმატივი, რომელიც წაყენება ამა თუ იმ პროდუქციას.¹⁷⁴

შესრულების ხარისხი უმეტესწილად განისაზღვრება კრედიტორსა და მოვალეს შორის შეთანხმებით. თუმცა არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ხელშეკრულების საგნის ხარისხი ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული. ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული, შესასრულებელი სამუშაოს ხარისხთან მიმართებით, მნიშვნელოვან დებულებებს შეიცავს სსკ-ის 639-641-ე მუხლები.

თუ ნარდობის ხელშეკრულება მოიცავს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას, მაშინ მენარდემ უნდა წარუდგინოს შემკვეთს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნაკეთობა. ნაკეთობა უფლებრივად უნაკლოა, თუ მესამე პირებს არ შეუძლიათ გამოიყენონ რაიმე უფლება შემკვეთის წინააღმდეგ. მაშასადამე, ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობა ჩაითვლება უფლებრივად ნაკლის მქონედ, თუ იგი დატვირთულია მესამე პირების სანივთო ან ვალდებულებითი უფლებებით, რაც მესამე პირს ანიჭებს კანონიერ უფლებას მიმართოს სარჩელით სასამართლოს და მოითხოვოს შემკვეთისათვის გადაცემული ნაკეთობის უკან დაბრუნება ანუ გამოიწვიოს გადაცემული ნაკეთობის ევიქცია (ევიქცია ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს „ნივთის გამოთხოვას“) ან თავისი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად მოითხოვოს შემკვეთისათვის გადაცემული ნაკეთობის კანონით დადგენილი წესით რეალიზაცია. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდემ თავისი მასალით შემკვეთს დაუმზადა წიგნების კარადა. შემკვეთისათვის დამზადებული ნაკეთობის გადაცემის შემდეგ, შემკვეთს პრეტენზია განუცხადა მესამე პირმა იმ საფუძველით, რომ წიგნების კარადა მისი საკუთრებაა, რამეთუ იგი იყიდა მენარდისაგან. ასეთ შემთხვევაში ითვლება, რომ ნაკეთობა უფლებრივად ნაკლის

174 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 72.

მქონეა.¹⁷⁵ ან ავიღოთ ასეთი შემთხვევა: მენარდემ თავისი მასალით შემკვეთს დაუმზადა საიუველირო ნაკეთობა. ნაკეთობის შემკვეთისათვის გადაცემის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ მენარდეს „X“-თან (მესამე პირი) დაუდია სესხის ხელშეკრულება (მენარდემ მესამე პირისაგან სესხად აიღო 3000 ლარი), რომლის უზრუნველსაყოფადაც დააგირავა ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული საიუველირო ნაკეთობა. მენარდემ ვერ შეძლო სესხის უკან დაბრუნება გამსესხებლისათვის. გამსესხებელს უფლება აქვს თავისი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად მოითხოვოს შემკვეთისათვის გადაცემული ნაკეთობის რეალიზაცია კანონით დადგენილი წესით. ასეთ შემთხვევაშიც ითვლება, რომ ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობა არის უფლებრივად ნაკლის მქონე. ანალოგიურად წყდება უფლებრივად ნაკლის საკითხი გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 633-ე პარაგრაფის მე-3 აბზაცის მიხედვით.¹⁷⁶

ნაკეთობა ნივთობრივად უნაკლოა, თუ იგი შეესაბამება შეთანხმებულ პირობებს. მაშასადამე, როგორც წესი, ნარდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ არსებით პირობას წარმოადგენს შეთანხმება ნაკეთობის ხარისხთან მიმართებით. ნარდობის ხელშეკრულების საგნის თავისებურებების გათვალისწინებით, დასამზადებელი ნაკეთობის ხარისხი შეიძლება განისაზღვროს თვითონ ხელშეკრულებით ან მასზე დართული სხვა დოკუმენტებით (პროექტი, ნახაზი და ა.შ.), ან ამა თუ იმ ტექნიკურ ნორმატივზე, მაგალითად, დადგენილი სტანდარტის მითითებით. შესაძლებელია აგრეთვე ნაკეთობის დამზადება ნიმუშის (ესკიზის) მიხედვით.¹⁷⁷

შესაძლებელია ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით პირდაპირ არ არის განსაზღვრული დასამზ-

175 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 29.

176 Staudinger/Peters. §633aF. Rn.37.39 Palandt/Sprau §633. Rn.5. Münch Komm BGB/Soergel. §633aF. Rn.65.

177 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 30.

ადებული ნაკეთობის ხარისხი. ასეთ შემთხვევაში, ნაკეთობა ნივთობრივად უნაკლოა, თუ იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის. მაგალითად, შემკვეთმა მენარდეს შეუკვეთა საძინებელი ავეჯის გარნიტურის დამზადება, მაგრამ მხარეები არ შეთანხმებულან გამოსაყენებელი მასალის ხარისხზე (წიფელი, წაბლი, მუხა და ა.შ.). მენარდემ ავეჯი დაამზადა წიფლის ხის მასალისაგან. შემკვეთმა უარი განაცხადა სამუშაოს მიღებაზე იმ მოტივით, რომ ავეჯი დამზადებული არ იყო მუხის ხის მასალით. შემკვეთის მოქმედება არამართლზომიერია, რადგან, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან, დამზადებული ავეჯი ჩაითვლება ნივთობრივად უნაკლოდ, თუკი იგი აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომლებიც ჩვეულებრივ წაყენება ასეთი სახის ავეჯს. მხედველობაშია მისაღები აგრეთვე სსკ-ის 380-ე მუხლით დადგენილი დებულება იმის შესახებ, რომ თუ შესრულების ხარისხი დაწვრილებით არ არის ხელშეკრულებაში განსაზღვრული, მაშინ მოვალე ვალდებულია შეასრულოს სულ ცოტა, საშუალო ხასრისხის სამუშაო და გადასცეს საშუალო ხარისხის ნივთი.¹⁷⁸ ასეთ შემთხვევაში კრედიტორი ვერ მოითხოვს მოვალისაგან მაღალი ხარისხის ნივთის გადაცემას და თავის მხრივ, მოვალესაც არა აქვს უფლება განახორციელოს საშუალო ხარისხზე დაბალი შესრულება.¹⁷⁹

სსკ-ის 641-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობა ჩაითვლება ნივთობრივად ნაკლის მქონედ იმ შემთხვევაშიც, თუ მენარდე დაამზადებს შეკვეთილისაგან განსხვავებულ ნაკეთობას (მაგალითად, მრგვალი ფორმის მაგიდის ნაცვლად დაამზადა მართკუთხედის ფორმის მაგიდა) ან თუ დაამზადებს შეკვეთილისაგან განსხვავებით უფრო ნაკლები რაოდენობის ნაკეთობას (მაგალითად,

178 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 1999, გვ. 325.

179 ძლიერიშვილი ზ. ვალდებულების შესრულება. თბ., 2006, გვ. 72.

ხელშეკრულებით მენარდეს უნდა დაემზადებინა 50 სკამი, მან კი დაამზადა 30 სკამი და ა.შ).¹⁸⁰ ანალოგიური მიდგომაა გერმანულ დოქტრინასა და კანონმდებლობაშიც.¹⁸¹

§7. მენარდის მიერ შემკვეთის გაფრთხილების ვალდებულება

ნარდობის ხელშეკრულებაში მოქმედებს პრეზუმპცია, რომ მენარდე არის ნარდობის ხელშეკრულებით შესასრულებელი სამუშაოს პროფესიონალი, ამიტომაც მას კანონმდებლობა აკისრებს შემკვეთის მიმართ სამი სახის გარემოების შესახებ გაფრთხილების ვალდებულებას. კერძოდ, სსკ-ის 647-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, მენარდე ვალდებულია დროულად გააფრთხილოს შემკვეთი, რომ: ა) შემკვეთისაგან მიღებული მასალა უხარისხო და გამოუსადეგარია; ბ) თუ შემკვეთის მითითება შესრულდება, ნამუშევარი არამტკიცე და გამოუსადეგარი იქნება; გ) არსებობს მენარდისაგან დამოუკიდებელი სხვა გარემოება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ნამუშევრის სიმტკიცესა და ვარგისიანობას.

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულება, როგორც წესი, ხდება მენარდის მასალით. ეს არ გამოირიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ სამუშაო შესრულებული იქნეს შემკვეთის მასალით. კანონმდებლობა მენარდეს ავალდებულებს, რომ თუკი სამუშაოს შესრულება ხდება შემკვეთის მიერ მიწოდებული მასალით, რომელიც უხარისხო აღმოჩნდა, დროულად შეატყობინოს შემკვეთს ამის თაობაზე და მოსთხოვოს მას გამოუსადეგარი და უხარისხო მასალის გამოცვლა ხარისხიანი მასალით. პრაქტიკაში არსებობს შემთხვევები, როდესაც მენარდე, აღმოაჩენს რა ნაკლს შემკვეთის მიერ გადა-

180 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 30.

181 Bamberger/Roth(hrsg) Voit, Band 2. §633. Rn. 1.3.5. Palandt/Sprau §633. Rn.5. Staudinger/Peters §633aF. Rn.39.

ცემულ მასალაში (მაგალითად, შემკვეთმა შეუკვეთა მენარდეს სამზარეულოს ავეჯის დამზადება, მიაწოდა ავეჯის დასამზადებლად საჭირო ხის მასალა. მენარდემ ხის მასალის გადამუშავებისას აღმოაჩინა, რომ მასალა ჭიის მიერ იყო დაზიანებული), არ ატყობინებს ამის შესახებ შემკვეთს და განაგრძობს სამუშაოს შესრულებას შემკვეთის მიერ მიწოდებული უხარისხო მასალით. ასეთ შემთხვევაში, მენარდე შეკმევითისათვის შეკვეთილი ავეჯის გადაცემის შემდეგ კარგავს უფლებას, დაეყრდნოს მასალის ნაკლს, როგორც საფუძველს დამზადებული ნაკეთობის ხარისხის გაუარესებისა და შესაბამისად, დაეკისრება პასუხისმგებლობა შემკვეთის წინაშე ნაკლიანი შესრულებისათვის.

სხვაგვარად წყდება საკითხი იმ შემთხვევაში, თუკი შემკვეთის მიერ მენარდისათვის გადაცემულ მასალას აქვს ფარული ნაკლი, რამაც შემდგომში გამოიწვია შესრულებული სამუშაოს ხარისხის გაუარესება, ასეთ შემთხვევაში, მტკიცების ტვირთი აწევს მენარდეს, რომელმაც უნდა შეძლოს იმის დამტკიცება, რომ სწორედ შემკვეთის მიერ გადაცემული მასალის ფარული თვისებებითაა გამოწვეული დამზადებული ნაკეთობის ნაკლი და რომ ნაკლის აღმოჩენა მისი ფარული თვისებების გამო, სამუშაოს შესრულების პროცესში შეუძლებელი იყო.¹⁸²

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს ჯეროვანი შესრულებისათვის კანონმდებლობა შემკვეთს უფლებას ანიჭებს მისცეს მენარდეს გარკვეული მითითებები. ეს დებულება არ ეწინააღმდეგება იმ ძირითად პრინციპს, რომ მენარდე შემკვეთისაგან ორგანიზაციულად და ქონებრივად დამოუკიდებელია. შემკვეთს უფლება აქვს მისცეს მენარდეს მხოლოდ ისეთი მითითებები, რომლებიც დაკავშირებულია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს უკეთესად შესრულებასთან (მაგალითად, სახლის რომელ კუთხეში ააშენოს ბუხარი, სად დაამონტაჟოს წყალგაყვანილობა, გათბობა და ა.შ.).

182 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 40.

მაგრამ გამომდინარე იქედან, რომ მენარდე სამუშაოთა შესრულების სპეციალისტია, იგი მოვალეა დროულად გააფრთხილოს შემკვეთი, რომ თუკი შემკვეთის მითითება შესრულებას, მაშინ ნამუშევარი არამტკიცე და გამოუსადეგარი იქნება. შემკვეთისაგან ახალი მითითებების მიღებამდე, მენარდე მოვალეა შეაჩეროს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულება. შემკვეთმა გონივრულ ვადაში უნდა მისცეს მენარდეს ახალი მითითებები. თუკი შემკვეთი არ შეასრულებს ამ ვალდებულებას, მენარდეს უფლება აქვს უარი განაცხადოს ხელშეკრულებაზე და მოითხოვოს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ გადაწყვეტს რა მენარდე ხელშეკრულების შეწყვეტას იმ საფუძვლით, რომ შემკვეთმა არ შეცვალა მითითება სამუშაოთა წარმოების წესის შესახებ, იგი ამით გარკვეულწილად რისკავს, რადგან თუ შემკვეთი შეძლებს იმის დამტკიცებას, რომ მის მიერ მიცემული მითითება სამუშაოთა წარმოების შესახებ სინამდვილეში არავითარ არახელსაყრელ შედეგებს არ იწვევს მისთვის (ანუ საფრთხეს არ უქმნის ნამუშევრის სიმტკიცეს და ვარგისიანობას), ასეთ შეთხვევაში მენარდეს დაეკისრება პასუხისმგებლობა ნარდობის ხელშეკრულების ცალმხრივად შეწყვეტისათვის.¹⁸³

მენარდე ვალდებულია ასევე დროულად გააფრთხილოს შემკვეთი, რომ არსებობს მენარდისაგან დამოუკიდებელი გარემოება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ნამუშევრის სიმტკიცესა და ვარგისიანობას. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდეს უნდა აეშენებინა ნაგებობა, რომელიც გამიზნული იყო სასაქონლო საწყობად. ნაგებობის აშენება უნდა მომხდარიყო შემკვეთის საკუთრებაში არსებულ მიწის ნაკვეთზე. როდესაც მენარდემ ნაგებობის ასაშენებლად შემკვეთის მიერ მისთვის გამოყოფილ მიწის ნაკვეთში გათხარა ნაგებობის ფუნდამენტი (საძირკველი), აღმოჩნდა, რომ მიწის ნაკვეთი დაჭაობებული

183 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 41.

იყო და თუკი მასზე აშენდებოდა შეკვეთილი ნაგებობა, იგი იქნებოდა ტენიანი და გამოუსადეგარი გახდებოდა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნისათვის. თუკი მენარდე არ შეატყობინებს შემკვეთს ამ გარემოების შესახებ და გააგრძელებს სამუშაოთა წარმოებას, იგი კარგავს შემდგომში უფლებას, რომ დაეყრდნოს ამ გარემოებას, როგორც საფუძველს შესრულებული სამუშაოს ნაკლისა.

სსკ-ის 647-ე მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებული დებულება, რომ მენარდე ვალდებულია „დროულად“ გააფრთხილოს შემკვეთი, განუსაზღვრელი ხასიათის ნორმაა და დავის წარმოშობის შემთხვევაში „დროულობა“ განმარტებულ უნდა იქნეს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით, როგორიცაა: შესრულებული სამუშაოს ხასიათი და სირთულე, მიზანი, შესრულების ვადები, ხელშეკრულების მხარეთა ადგილსამყოფელი, ინფორმაციის მიწოდების საშუალება (კომუნიკაციის საშუალებები) და ა.შ.

იმ შემთხვევაში, თუკი შემკვეთი მენარდის დროული გაფრთხილების მიუხედავად, შესაბამის ვადაში არ გამოცვლის გამოუსადეგარ ან უხარისხო მასალას, არ შეცვლის მენარდისათვის მიცემულ მითითებას სამუშაოთა წარმოების შესახებ, ან არ აღმოფხვრის სხვა გარემოებას, რომელიც საფრთხეს უქმნის ნამუშევრის სიმტკიცეს და ვარგისიანობას, მენარდეს უფლება აქვს უარი განაცხადოს ხელშეკრულებაზე და მოითხოვოს მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ზიანის დამტკიცების ტვირთი ეკისრება მენარდეს.

§8. სამუშაოს მიღება და საზღაურის გადახდა შესრულებული სამუშაოსათვის

სსკ-ის 649-ე მუხლის შესაბამისად, თუ „ხელშეკრულების თანახმად, ან შესრულებული სამუშაოს ხასიათიდან გამომდინა-

რე, საჭიროა მისი გადაცემა, მაშინ შემკვეთი მოვალეა მიიღოს შესრულებული სამუშაო. მიღებისთანავე შემკვეთი ვალდებულია გადაიხადოს საზღაური. სამუშაო მიღებულად ჩაითვლება, თუ შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს მენარდის მიერ დადგენილ ვადაში.“ შესრულებული სამუშაოს მიღებაში ერთმანეთისაგან არის გამიჯნული ორი ეტაპი: მენარდის მიერ სამუშაოს გადაცემა და შემკვეთის მიერ შესრულებული სამუშაოს მიღება. სამუშაოს გადაცემა, ერთის მხრივ წარმოშობს შემკვეთის ვალდებულებას, მიიღოს მენარდის მიერ შესრულებული სამუშაოს შედეგი, ხოლო მეორეს მხრივ – მენარდის უფლებას, მოითხოვოს შემკვეთისაგან შეთანხმებული საზღაური.^{184, 185, 186}

შესრულებული სამუშაოს მიღება წარმოშობს შემდეგ სამართლებრივ შედეგებს:

- ა) იწყება შესრულების ნაკლის გამო მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა;
- ბ) შემკვეთმა უნდა გადაუხადოს მენარდეს საზღაური;
- გ) თუ შემკვეთი გადააცილებს საზღაურის გადახდის ვადას, მას შეიძლება დაეკისროს დამატებითი პასუხისმგებლობა (ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირგასამატეხლო და ა.შ.);
- დ) შემკვეთზე გადადის შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი;
- ე) თუ შემკვეთი დროულად არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს, მენარდეს წარმოეშვება სსკ-ის 634-ე მუხლით გათვალისწინებული გირავნობის უფლება.

მთელ რიგ შემთხვევებში, ნარდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს ისეთი სამუშაოს შესრულებას, რომლის მიმართაც ძნელია განხორციელდეს მიღების ფორმალური აქტი. მა-

184 სუსგ 2009 წლის 14 მაისის განჩინება საქმეზე № ას 307-628-09;

185 სუსგ 2009 წლის 30 ივნისის განჩინება საქმეზე № ას 84-417-09;

186 სუსგ 2009 წლის 9 მარტის განჩინება საქმეზე № ას 36-371-09.

გალითად, ფეხბურთის მატჩის დროს სტადიონზე სარეკლამო სურათების განთავსება. მსგავს შემთხვევაში აღნიშნული სამართლებრივი შედეგები დგება სამუშაოს შესრულების შემდეგ.

სამუშაოს მიღების ვალდებულება იმაშიც გამოიხატება, რომ შემკვეთმა უნდა შეამოწმოს შესრულებული სამუშაოს შედეგის ხარისხი. ცალკეულ შემთხვევებში (მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით მოხდა ნაგებობის აშენება) შეიძლება წარმოიშვას შესრულებულ სამუშაოს ექსპერტიზის ჩატარების საჭიროება.¹⁸⁷ ექსპერტიზის ხარჯებს გაიღებს ის მხარე, რომელიც მოითხოვს ექსპერტიზის ჩატარებას, ხოლო თუ ამას მოითხოვს ორივე მხარე, მაშინ ხარჯები მათ შორის თანაბრად განაწილდება. სამუშაოს მიღების შესახებ, როგორც წესი, ფორმდება მიღება-ჩაბარების აქტი. ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანი დებულებებია მოცემული საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 27 სექტემბრის განჩინებაში საქმეზე № ას-626-587-2010, კერძოდ:

სამოქალაქო საქმეთა პალატა

საქმის განხილვის ფორმა — ზეპირი განხილვის გარეშე

საკასაციო საჩივრის ავტორი — შპს „საქართველოს რკინიგზა“

მოწინააღმდეგე მხარე — შპს „ლაგი“

გასაჩივრებული განჩინება — თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის პირველი აპრილის განჩინება

¹⁸⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი IV, ტ. I, თბ., 2001, გვ. 81.

დავის საგანი – სახელშეკრულებო დავალიანების გადახდა

ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ი თ ი ნ ა წ ი ლ ი:

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2009 წლის 16 ნოემბრის გადაწყვეტილებით შპს „ლაგის“ სარჩელი მოპასუხე შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიმართ სახელშეკრულებო დავალიანების გადახდის თაობაზე დაკმაყოფილდა, შპს „საქართველოს რკინიგზას“ შპს „ლაგის“ სასარგებლოდ დაეკისრა 86000 ლარის გადახდა.

საქალაქო სასამართლომ საქმეზე დადგენილად მიიჩნია შემდეგი ფაქტობრივი გარემოებები:

2008 წლის 4 დეკემბერს შპს „საქართველოს რკინიგზასა“ და შპს „ლაგის“ შორის გაფორმდა ნარდობის ხელშეკრულება №შს/08-514, რომლითაც მენარდე შპს „ლაგმა“ იკისრა ზესტაფონის ეც-ს შენობის კაპიტალური შეკეთების ვალდებულება. ხელშეკრულების ღირებულება დღგ-ს გარეშე განისაზღვრა 200000 ლარით. აღნიშნული ხელშეკრულებით განისაზღვრა შესრულებული სამუშაოს ღირებულების გადახდის პირობებიც;

დღგ-ს ჩათვლით მოპასუხის მიერ სრულად გადასახდელი თანხა შეადგენდა 236000 ლარს, საიდანაც შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ ავანსის სახით გადაიხდა 150000 ლარი, ხოლო გადასახდელი დარჩა სამუშაოთა ღირებულების საფასური – 50000 ლარი და დღგ – 36000 ლარი, სულ – 86000 ლარი.

სარემონტო სამუშაოების ღირებულების პირველი და მეორე ნაწილი შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ გადაიხდა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვადების დარღვევით, რის თაობაზეც მოსარჩელემ არაერთხელ გააფრთხილა;

შპს „ლაგიმ“, შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მხრიდან ავანსი თანხების ჩარიცხვის დაგვიანების გამო, ხელშეკრულებით

გათვალისწინებული სარემონტო სამუშაოები ვადადარღვევით დაასრულა, რაც არც მოპასუხემ გახადა სადავოდ;

სარემონტო სამუშაოების დასრულების შესახებ და ობიექტის მიღება-ჩაბარების პროცედურის დაწყებისა და შესაბამისი დოკუმენტაციის გაფორმების მოთხოვნით, მენარდე შპს „ლაგიმ“ შეძკვეთ შპს „საქართველოს რკინიგზას“ პირველად წერილობით 2009 წლის 21 აპრილს, ზოლო განმეორებით 2009 წლის 25 მაისსა და 11 ივნისს აცნობა, რაზეც შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ მხოლოდ 2009 წლის 26 ივნისს უპასუხა და მოსარჩელეს აცნობა, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ შექმნა სამუშაოების მიმღები კომისია, რომელმაც ობიექტზე სხვადსხვა სახის ხარვეზები აღმოაჩინა და აღნიშნა, რომ ვიდრე შპს „ლაგი“ არ უზრუნველყოფდა აღნიშნული ხარვეზების დროულ გამოსწორებას, ობიექტის მიღება-ჩაბარებისა და საბოლოო ანგარიშსწორების შესახებ მოსარჩელის მოთხოვნა ვერ დაკმაყოფილდებოდა;

შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ 2009 წლის 21 აპრილის დასკვნის თანახმად, რომელიც 2008 წლის 10 დეკემბრიდან შპს „საქართველოს რკინიგზის“ დაკვეთით ზესტაფონის ეც-ს შენობის სარემონტო სამუშაოების ინსპექტირებას მუდმივად ახორციელებდა, სარემონტო სამუშაოები დაიწყო 2008 წლის 4 დეკემბერს და დასრულდა 2009 წლის 21 აპრილს; დადგენილ იქნა, რომ შპს „ლაგის“ მიერ შესრულებული სარემონტო სამუშაოები შეესაბამებოდა საქართველოში მოქმედ ნორმატიული დოკუმენტაციის მოთხოვნებს. აღნიშნული დასკვნით ასევე დადგინდა, რომ საქართველოს რკინიგზის სადგურ ზესტაფონის ეც-ს შენობის აღმინისტრაციის თხოვნით განხორციელდა შენობის კაპიტალური შეკეთებისათვის გათვალისწინებული სამუშაოების გადაადგილებები და მოცულობებში ცვლილებების შეტანა ასანაზღაურებელი თანხის კორექტირების გარეშე, რაც გაფორმდა სათანადო ურთიერთშეთანხმების აქტით;

სასამართლომ აღნიშნა, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზის“ სატვირთო გადაზიდვების ღირებულების 2009 წლის 10 ივნისის ბრძანებით შეიქმნა შპს „ლაგის“ მიერ შესრულებული სამუშაოების მიმღები კომისია, რომელსაც დაევალა 7 სამუშაო დღის განმავლობაში შესაბამისი მიღება-ჩაბარების აქტის გაფორმება და ობიექტის ექსპლუატაციაში მიღების უზრუნველყოფა. აღნიშნული კომისიის 2009 წლის 15 ივნისის №1 ოქმის თანახმად, შპს „ლაგის“ მიერ შესრულებულ სამუშაოებს გააჩნდა ხარვეზები. შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ 2009 წლის 11 სექტემბერს აღნიშნული ოქმი გაუგზავნა შპს „უძრავი ქონების ექსპერტს“, რომელმაც 2009 წლის 14 სექტემბერს წერილობით აცნობა შპს „საქართველოს რკინიგზას“, რომ ოქმში აღნიშნულ ხარვეზებს ადასტურებდა და ამასთან, აცნობა, რომ 2009 წლის 7 სექტემბრის მიწისძვრის შემდგომ მთელ შენობაში შეინიშნებოდა დამატებითი ბზარები. აღნიშნული წერილი შპს „საქართველოს რკინიგზამ“, მიუხედავად სასამართლოს დავალებისა, არ წარმოადგინა.

ზემოაღნიშნული დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე, სასამართლომ ხელშეკრულების სპეციფიკური პირობების 4.1. მუხლის თანახმად, მიიჩნია, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზა“, როგორც დამკვეთი, ვალდებული იყო შპს „ლაგთან“ გაეფორმებინა მიღება-ჩაბარების აქტი, ვინაიდან შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ მიერ 2009 წლის 21 აპრილს გაცემული დასკვნა, რომელიც სამუშაოთა დასრულების დღეს იქნა გაცემული, იყო დადებითი და შესრულებული სამუშაოების რაიმე დეფექტზე ან ნაკლზე არ მიუთითებდა.

სასამართლომ მოპასუხის პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, რომ შპს „ლაგის“ მისთვის არ წარუდგენია მიღება-ჩაბარების აქტისა და საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურების დედნები, არ გაიზიარა, ვინაიდან აღნიშნა, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ მიუხედავად ექსპერტის დადებითი დასკვნისა, მოსარ-

ჩელესთან არ გააფორმა მიღება-ჩაბარების აქტი, რითაც მოპასუხემ დაარღვია ხელშეკრულების სპეციფიკური პირობების შესაბამისი მუხლები. აქედან გამომდინარე, შპს „ლაგი“ მას ვერც აღნიშნული აქტის დედანს და ვერც საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურას ვერ წარუდგენდა.

სასამართლომ საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებებით მიიჩნია, რომ არ დასტურდებოდა მიზეზობრივი კავშირი მენარდე შპს „ლაგის“ მიერ შესრულებულ სამუშაოსა და კომისიის 2009 წლის 15 ივნისის №1 ოქმით გათვალისწინებულ ხარვეზებს შორის, მით უმეტეს, რომ ამ ოქმით აღწერილი ხარვეზები შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ მიერ დადასტურდა 2009 წლის 14 სექტემბერს, საქართველოში 2009 წლის 7 სექტემბერს მომხდარი მიწისძვრის შემდეგ.

სასამართლომ საქმეში არსებულ მტკიცებულებათა გათვალისწინებით, დადასტურებულად მიიჩნია, რომ მოპასუხის მიერ შექმნილი კომისიის ოქმით გამოვლენილი შესრულებული სამუშაოების ხარვეზის არსებობა არ დასტურდებოდა იმ დროისათვის, როდესაც 2008 წლის 4 დეკემბერის ხელშეკრულების 4.1. მუხლის თანახმად, შემკვეთს სამუშაოს მიღება ევალებოდა.

სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ, რომც დადგენილიყო მოსარჩელის მიერ შესრულებული სამუშაოს ნაკლი, ამ შემთხვევაშიც არ დასტურდებოდა, რომ ხსენებული ხარვეზის აღმოსაფხვრელად საჭირო იყო 50000 ლარის ღირებულების სამუშაოთა შესრულება.

სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის პირველი ნაწილის, 316-ე მუხლის პირველი და მეორე ნაწილებისა და 317-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, აღნიშნა, რომ შემკვეთის მიერ თანხის სრულად გადაუხდელობა არ უნდა ყოფილიყო მენარდისათვის მიღება-ჩაბარების აქტსა

და საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურის წარდგენაზე დამოკიდებული, ვინაიდან მოპასუხის მიერ ვალდებულების შესრულება დამოკიდებული ხდება მიღება-ჩბარების აქტზე მისი მხრიდანვე ხელმოწერლობაზე.

სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 649-ე მუხლის შესაბამისად, სამუშაო მიღებულად ჩათვალა, ვინაიდან მოპასუხემ არ მიიღო შესრულებული სამუშაო მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი წესით (ხელშეკრულების სპეციფიკური პირობების მე-4 მუხლი).

დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, სასამართლომ დადასტურებულად ჩათვალა, რომ შპს „ლაგის“ მიერ შესრულებულ სამუშაოს ნაკლი არ ჰქონდა და, მისი არსებობის შემთხვევაშიც, შემკვეთს არ განუსაზღვრავს ვადა ნაკლის აღმოსაფხვრელად, შესაბამისად, სასამართლომ მოპასუხის უარი დარჩენილი თანხის გადახდაზე, ვალდებულების არაჯეროვნად შესრულების საფუძველით, დაუსაბუთებლად მიიჩნია.

სასამართლომ ასევე არ გაიზიარა შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მითითება ერთწლიან საგარანტიო ვადაზე და განმარტა, რომ საგარანტიო ვადა აითვლებოდა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესრულების მიღების მომენტიდან და არ წარმოშობდა შემკვეთის მიერ საზღაურის გადახდის ვალდებულებაზე გირავნობის უფლებას, შესაბამისად, სასამართლომ უკანონოდ ჩათვალა შპს „საქართველოს რკინიგზის“ აპელირება ერთწლიანი საგარანტიო ვადის არსებობაზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თბილისის საქალაქო სასამართლომ სარჩელი საფუძველიანად მიიჩნია.

აღნიშნული გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით გაასაჩივრა შპს „საქართველოს რკინიგზამ“, მოითხოვა მისი გაუქმება და ახალი გადაწყვეტილების მიღებით სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა.

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საკმე-

თა პალატის 2010 წლის პირველი აპრილის განჩინებით შპს „საქართველოს რკინიგზის“ სააპელაციო საჩივარი არ დაკმაყოფილდა.

სააპელაციო სასამართლომ არ გაიზიარა აპელანტის მოსაზრება მასზედ, რომ არასწორი იყო საქალაქო სასამართლოს მსჯელობა იმასთან დაკავშირებით, რომ არ არსებობდა მიზეზობრივი კავშირი შემდგომ აღმოჩენილ დაზიანებებსა და მოსარჩელის მიერ შესრულებულ სამუშაოებს შორის. აღნიშნულთან დაკავშირებით, სააპელაციო სასამართლომ სრულად გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ საქმეზე დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები და ამ გარემოებების მიმართ მის მიერ გაკეთებული სამართლებრივი დასკვნები და შეფასებები და ჩათვალა, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლომ სწორად დაადგინა, რომ შპს „ლაგის“ მიერ სამუშაოთა დასრულებისა და ამავდროულად, ექსპერტის დასკვნის გაცემის დროისათვის, შესრულებულ სამუშაოს ნაკლი და ხარვეზი არ გააჩნდა.

სააპელაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ წერილი არ წარმოადგენდა შპს „ლაგის“ მიერ განხორციელებული სარემონტო სამუშაოების შესრულებასა და კომისიის 2009 წლის 15 ივნისის №1 ოქმში აღწერილ დეფექტებს შორის მიზეზობრივი კავშირის დამადასტურებელ მტკიცებულებას, შესაბამისად, სასამართლომ არ გაიზიარა აპელანტის მოსაზრება მასზედ, რომ შესრულებული სამუშაოების დეფექტის არსებობა დადგენილი იყო შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ წერილით, რომელიც ადასტურებდა 2009 წლის 15 ივნისის ოქმში მითითებულ ხარვეზებს.

სააპელაციო სასამართლომ გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს მსჯელობა მასზედ, რომ სამუშაოების მიმღები კომისიის №1 ოქმში აღწერილი ხარვეზები შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ მიერ დადასტურებული იყო 2009 წლის 14 სექტემბერს, საქართველოში 7 სექტემბერს მომხდარი მიწისძვრის

შემდეგ და დამატებით აღნიშნა, რომ შპს „უძრავი ქონების ექსპერტის“ სპეციალისტები არ შედიოდნენ კომისიის შემადგენლობაში, შესაბამისად, კომისიის მუშაობაში მონაწილეობა არ მიუღიათ და ამდენად გაუგებარი იყო თუ რა ხარვეზები იქნა მის მიერ დადასტურებული.

აპელანტის პრეტენზია გადაწყვეტილების იმ ნაწილთან მიმართებაში, რომლითაც 2009 წლის 10 ივნისის ბრძანებით შექმნილი კომისიის ქმედება შეფასდა სატვირთო გადაზიდვების დირექტორის №293/დსგ ბრძანების შეუსრულებლობად და უფლებამოსილების გადამეტებად, სააპელაციო სასამართლომ ასევე უსაფუძვლოდ მიიჩნია, ვინაიდან აღნიშნა, რომ კომისიის შექმნის მიზანი გახდა მენარდის მიერ შესრულებული სამუშაოს მიღება და ექსპლუატირება, რისი წინაპირობაც ექსპერტის დადებითი დასკვნა იყო. ზოლო ბრძანების საფუძველზე კომისიას არ ევალებოდა შესრულებული სამუშაოს ხარისხის შემოწმება.

აპელანტის მითითება იმის შესახებ, რომ სასამართლომ სამართლებრივი შეფასების გარეშე დატოვა ხელშეკრულების სპეციფიკური პირობების მე-5 მუხლი და ასევე სამოქალაქო კოდექსის 653-ე მუხლი, სააპელაციო სასამართლომ უსაფუძველოდ მიიჩნია.

სამოქალაქო კოდექსის 649-ე მუხლისა და საქმის მასალების თანახმად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ვინაიდან მენარდემ ჯეროვნად შეასრულა ნაკისრი ვალდებულება, ზოლო შემკვეთმა არ მიიღო შესრულებული სამუშაო, ამდენად შესრულების გადაცემის შემდეგ წარმოშობილი დაზიანებების რისკი, რაც არ იყო გამოწვეული მენარდის ბრალით, დამკვეთზე გადავიდა, შესაბამისად, აპელანტის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ხელშეკრულების 5.3 პუნქტი მათ უფლებას ანიჭებდათ საკუთარი ხარჯებით გამოესწორებინათ ნივთობრივი ნაკლი და იგი გამოექვეთათ მენარდისათვის, რაც ფაქტობრივად განახორციელეს კიდევ, სააპელაციო სასამართლომ არ გაიზიარა.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სააპელაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის პირველი ნაწილის მოთხოვნათა დაცვით, სწორად დააკმაყოფილა შპს „ლაგის“ სასარჩელო მოთხოვნა.

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის პირველი აპრილის განჩინება საკასაციო წესით გაასაჩივრა შპს „საქართველოს რკინიგზამ“, მოითხოვა მისი გაუქმება და ახალი გადაწყვეტილების მიღებით სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა.

კასატორის მოსაზრებით, სააპელაციო სასამართლომ არასწორად გაიზიარა თბილისის საქალაქო სასამართლოს მსჯელობა, რომლის მიხედვითაც გამორიცხა მიზეზობრივი კავშირის არსებობა სარემონტო სამუშაოების დასრულების შემდგომ აღმოჩენილ დაზიანებებსა და მოსარჩელის მიერ შესრულებულ სამუშაოებს შორის. კასატორის აზრით, ასეთმა მცდარმა დასკვნამ გამოიწვია ის, რომ არ მოხდა სამოქალაქო კოდექსის 639-ე და 641-ე მუხლების გამოყენება, რომელიც მენარდის მიერ ნივთობრივად უნაკლო ნაკეთობის დამზადების მოვალეობას ეხება.

კასატორის განმარტებით, სააპელაციო სასამართლომ სადავო საკითხის გადაწყვეტისას არასწორად არ გამოიყენა სამოქალაქო კოდექსის 653-ე მუხლი და არასწორად განმარტა, რომ ხელშეკრულების 5.3 პუნქტით გათვალისწინებული უფლება-მოვალეობები წარმოიშობა ამ უკანასკნელის ბრალით გამოწვეული დეფექტების გამოვლენისას.

კასატორის განმარტებით, სააპელაციო სასამართლომ ასევე არასწორად გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს მსჯელობა იმასთან დაკავშირებით, რომ თითქოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არ იყო დამატებითი კომისიის შექმნა, ვინაიდან მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების 4.1. მუხლი არათუ გამორიცხავდა საჭიროების შემთხვევაში შემ-

კვეთის მხრიდან შესრულებული სამუშაოს გადამოწმებას სხვა ალტერნატიული საშუალებებით, არამედ განამტკიცებდა კიდეც მას.

კასატორის აზრით, სააპელაციო სასამართლომ შეფასების გარეშე დატოვა სამოქალაქო კოდექსის 652-ე მუხლი, რომელზე დაყრდნობითაც შპს „საქართველოს რკინიგზა“ განმარტავდა თუ რატომ არ მოხდა მენარდესთან საბოლოო მიღება-ჩაბარების აქტის გაფორმება. იმ შემთხვევაში, თუ კასატორი საბოლოო მიღება-ჩაბარების აქტს გააფორმებდა, იგი სრულად დაკარგავდა სამოქალაქო კოდექსის 643-ე მუხლის საფუძველზე შედავების უფლებას.

ს ა მ ო ტ ი ვ ა ც ი ო ნ ა წ ი ლ ი :

საკასაციო სასამართლო საქმის შესწავლის, საკასაციო საჩივრის დასაშვებობის შემოწმების შედეგად მიიჩნევს, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზის“ საკასაციო საჩივარი არ აკმაყოფილებს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 391-ე მუხლის მოთხოვნებს, რის გამოც მიჩნეულ უნდა იქნეს დაუშვებლად, შემდეგ გარემოებათა გამო:

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 391-ე მუხლის მეხუთე ნაწილის შესაბამისად, საკასაციო საჩივარი ქონებრივ და სხვა არაქონებრივ დავებში დასაშვებია, თუ: ა) საქმე მნიშვნელოვანია სამართლის განვითარებისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისათვის; ბ) სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება განსხვავდება ამ კატეგორიის საქმეებზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მანამდე არსებული პრაქტიკისაგან; გ) სააპელაციო სასამართლოს მიერ საქმე განხილულია მნიშვნელოვანი საპროცესო დარღვევით, რომელსაც შეეძლო არსებითად ემოქმედა საქმის განხილვის შედეგზე; დ) გასაჩივრებულია სააპელაციო სასამართლოს მეორე დაუსწრე-

ბელი გადაწყვეტილება ან განჩინება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების უცვლელად დატოვების თაობაზე. ზემოაღნიშნული ნორმები განსაზღვრავს იმ მოთხოვნებს, რომელთაც საკასაციო საჩივარი უნდა შეიცავდეს და ეფუძნებოდეს.

საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ წარმოდგენილი საკასაციო საჩივარი არ არის დასაშვები სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 391-ე მუხლით გათვალისწინებული არცერთი ზემომითითებული საფუძვლით.

სააპელაციო სასამართლოს მიერ საქმე არ არის განხილული მნიშვნელოვანი საპროცესო დარღვევებით, ვერც კასატორი მიუთითებს რაიმე ისეთ საპროცესო დარღვევაზე, რომელსაც შეეძლო არსებითად ემოქმედა საქმის განხილვის შედეგზე, რის გამოც საკასაციო საჩივარს არა აქვს წარმატების პერსპექტივა.

საკასაციო საჩივარი არ არის დასაშვები არც სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილების საკასაციო სასამართლოს სტაბილური პრაქტიკისაგან განსხვავების არსებობის საფუძვლით. სააპელაციო სასამართლოს გასაჩივრებული განჩინება არ განსხვავდება საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მანამდე არსებული პრაქტიკისაგან.

ამასთან, საკასაციო საჩივრის განხილვისა და საკასაციო სასამართლოს ახალი გადაწყვეტილების მიღების საჭიროება არ არსებობს არც სამართლის განვითარებისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბების აუცილებლობის თვალსაზრისით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 391-ე მუხლის საფუძველზე, საკასაციო სასამართლო არ არის უფლებამოსილი დაუშვას შპს „საქართველოს რკინიგზის“ საკასაციო საჩივარი, რის გამოც საკასაციო საჩივარს უარი უნდა ეთქვას განხილვაზე.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 401-ე მუხლის მე-4 ნა-

წილის თანახმად, თუ საკასაციო საჩივარი დაუშვებლად იქნება მიჩნეული, პირს დაუბრუნდება მის მიერ გადახდილი სახელმწიფო ბაჟის 70%. მოცემულ შემთხვევაში, ვინაიდან საკასაციო საჩივარი დაუშვებლად იქნა მიჩნეული, კასატორს უნდა დაუბრუნდეს საკასაციო საჩივარზე გადახდილი სახელმწიფო ბაჟის 4300 ლარის 70% – 3010 ლარი.

ს ა რ ე ზ ო ლ უ ც ი ო ნ ა წ ი ლ ი :

საკასაციო სასამართლომ იხელმძღვანელა საქართველოს სა-
მოქალაქო საპროცესო კოდექსის 391-ე, 401-ე მუხლებით და

დ ა ა დ გ ი ნ ა :

1. შპს „საქართველოს რკინიგზის“ საკასაციო საჩივარი, როგორც დაუშვებელი, დარჩეს განუხილველად.

2. კასატორ შპს „საქართველოს რკინიგზას“ დაუბრუნდეს გადახდილი სახელმწიფო ბაჟის 4300 ლარის 70% – 3010 ლარი.

3. საკასაციო სასამართლოს განჩინება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება.

§9. ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი

ნარდობის ხელშეკრულებაში მენარდე წარმოადგენს შემკვეთისაგან ორგანიზაციულად და ქონებრივად დამოუკიდებელ სუბიექტს, ამიტომაც იგი თავისი შეხედულებისამებრ წარმართავს შეკვეთილი სამუშაოს შესრულების პროცესს და პასუხს აგებს მისი წარმატებით შესრულებისათვის. შემკვეთს მართა-

ლია შეუძლია მისცეს მენარდეს ცალკეული მითითება, მაგრამ უფლება არა აქვს ჩაერიოს მენარდის საწარმოო საქმიანობაში. მენარდემ თავის მხრივ, უნდა უზრუნველყოს სამუშაოთა შესრულება.¹⁸⁸

სსკ-ის 651-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, მენარდეს ეკისრება შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი შემკვეთისათვის შესრულების გადაცემამდე. გადაცემასთან ერთად შემკვეთზე გადადის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი. გადაცემას უთანაბრდება ისიც, როცა შემკვეთი აყოვნებს მიღებას.

მენარდის რისკი მდგომარეობს იმაში, რომ თუკი შესრულებული სამუშაოს შედეგი დაიღუპება (განადგურდება) ან დაზიანდება შემკვეთისათვის გადაცემამდე მხარეთაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო, მენარდეს არა აქვს უფლება მოსთხოვოს შემკვეთს შესრულებული სამუშაოსათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდა (ანალოგიურ დებულებას შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 644-ე პარაგრაფის I აბზაცი).¹⁸⁹

მენარდისათვის შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკის დაკისრება შემკვეთისათვის გადაცემამდე განპირობებულია იმით, რომ ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს მენარდის მიერ შესრულებული სამუშაოს შედეგი. ამიტომაც, თუკი შემკვეთი ვერ ღებულობს სამუშაოს შედეგს მხარეთაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო (ე.წ. „ფორსმაჟორული გარემოებები“), დოქტრინითა და კანონმდებლობით დადგენილია, რომ გაუმართლებელი იქნებოდა შემკვეთის მხრიდან იმ სამუშაოსათვის საზღაურის გადახდა, რომლის შედეგადაც მან ვერ ისარგებლა. თუკი სამუშაო შემკვეთის მიერ ნაწილობრივ უკვე იყო ანაზღაურებული, მას უფლება აქვს მოსთხოვოს მენარდეს საზღაურის გადახდილი ნაწილის უკან

188 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 48.

189 Staudinger/Peters §644. Rn.5.6. Palandt/Sprau §645. Rn.4.

დაბრუნება.

შემკვეთი მოვალეა გადაუხადოს მენარდეს საზღაური სამუშაოს სრულად შესრულების შემდეგ, თუ ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს ნაწილ-ნაწილ გადახდას (სსკ-ის 648-ე მუხლი). აღნიშნულ დებულებაში მოცემულია მენარდისათვის შესრულებული სამუშაოსათვის საზღაურის გადახდის ზოგადი წესი.¹⁹⁰ შემკვეთი ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს საზღაური, როგორც წესი, სამუშაოს სრულად მიღების შემდეგ. საზღაურის გადახდა ხდება იმ პირობის დაცვით, რომ მენარდის მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო შესრულებულია კანონითა და ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ მოთხოვნათა დაცვით, ანუ სამუშაო შესრულებულია ჯეროვნად და კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და შეთანხმებული ხარისხით. თუ შემკვეთი უარს აცხადებს საზღაურის გადახდაზე იმ მოტივით, რომ სამუშაო შესრულებულია არაჯეროვნად, რაც გამოუსადეგარს ხდის მას ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარგებლობისათვის, ასეთ შემთხვევაში მტკიცების ტვირთი ეკისრება შემკვეთს. თუ შემკვეთი ვერ დაამტკიცებს ამ გარემოებას, მას შეიძლება დაეკისროს დამატებითი პასუხისმგებლობა საზღაურის არგადახდისათვის. ასევე, თუ შემკვეთი გადააცილებს საზღაურის გადახდის ვადას, მას შეიძლება დაეკისროს სსკ-ის 403-ე მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებული პროცენტის ან სსკ-ის 417-ე მუხლით გათვალისწინებული პირგასამტეხლოს გადახდის ვალდებულება, რამეთუ მენარდისათვის გადასახდელი საზღაური, როგორც წესი, ატარებს ფულად ხასიათს.

ნარდობის ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს საზღაურის ნაწილ-ნაწილ გადახდის ვალდებულებაც სამუშაოს ცალკეული ეტაპების შესრულების მიხედვით. ამას აღ-

190 სუსგ 2008 წლის 22 დეკემბრის განჩინება საქმეზე № ას 895-1106-08; სუსგ 2010 წლის 12 აპრილის განჩინება საქმეზე № ას 32-31-2010;

გილი აქვს უფრო ხშირად მაშინ, როდესაც ხელშეკრულებით ხდება სამშენებლო სამუშაოების განხორციელება. ნარდობის ხელშეკრულებით შესაძლებელია ასევე, გათვალისწინებული იქნეს მენარდისათვის ავანსის ან ბეს მიცემა.¹⁹¹

პრაქტიკაში შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულების შემდეგ შეიცვალა ვალუტა, რომლითაც იყო განსაზღვრული მენარდისათვის საზღაურის გადახდა. ასეთ შემთხვევაში ხდება იმ ზოგადი ნორმების გამოყენება, რომლებიც არეგულირებენ გადახდის ვადის დადგომამდე ვალუტის შეცვლის საკითხს.¹⁹²

პრაქტიკაში არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც მენარდე ნარდობის ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებით სხვაგვარად აწესრიგებს საგნის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკის საკითხს. ასეთ შემთხვევაში მხედველობაშია მისაღები სსკ-ის 344-ე მუხლით დადგენილი წესი, რომლის თანახმადაც, „ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების ის დებულებანი, რომლებიც ფორმის მიხედვით იმდენად უჩვეულოა, რომ მეორე მხარეს არ შეეძლო მათი გათვალისწინება, არ იქცევიან ხელშეკრულების შემადგენელ ნაწილად“. ამ ნორმის მიზანი არის იმ მომხმარებლის ინტერესების დაცვა, რომელიც საკმარისად არ არის გაცნობიერებული შეთავაზებულ პირობებში.¹⁹³ უჩვეულოდ ჩაითვლება სტანდარტული პირობების ის დებულებები, რომლებიც მომხმარებელს მისთვის მოულოდნელად დამატებით ვალდებულებებს აკისრებს ანდა შეთანხმებულ შესრულებას არსებითად ცვლის. სტანდარტული პირობების დებულება უჩვეულო უნდა იყოს სწორედ ამ ტიპის ხელშეკრულებისათვის.¹⁹⁴

191 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 43.

192 სუსგ 2010 წლის 3 ივნისის განჩინება საქმეზე № ას 141-134-10;

193 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 190.

194 Staudinger/Peters §305, Rn.29. Bamberger/Rohr (Hrsg) Voit, Band 2. §644. Rn.7.

პრაქტიკისათვის საინტერესოა, როგორი სამართლებრივი შედეგი დადგება, თუ ხელშეკრულება დაიდება უჩვეულო დებულებების გამოყენებით.¹⁹⁵ მაშასადამე, თუ ნარდობის ხელშეკრულებაში გვხვდება სტანდარტული პირობა იმის შესახებ, რომ სსკ-ის 651-ე მუხლით გათვალისწინებული რისკი გადადის შემკვეთზე, ნარდობის ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება ამ პირობის გარეშე და რისკი კანონის ძალით კვლავ დაეკისრება მენარდეს.

შესრულებული სამუშაოს გადაცემის მომენტიდან შემთხვევითი ღალატის ან დაზიანების რისკი გადადის შემკვეთზე. გადაცემას უთანაბრდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა შემკვეთი აყოვნებს მიღებას. მაგალითად, მენარდეს ხელშეკრულების თანახმად, შესრულებული სამუშაოს შედეგი შემკვეთისათვის უნდა გადაეცა 10 მარტს. შემკვეთმა გადააცილა ნამუშევრის წაღების ვადას. 12 მარტს შესრულებული სამუშაოს შედეგი განადგურდა წყალდიდობის შედეგად. ასეთ შემთხვევაში, მართალია შემკვეთმა ვერ მიიღო შესრულებული სამუშაოს შედეგი, მაგრამ იგი მაინც მოვალეა გადაუხადოს მენარდეს შესრულებული სამუშაოსათვის შეთანხმებული საზღაური. პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, აქვს თუ არა რაიმე მნიშვნელობა იმ გარემოებას, მიუძღვის თუ არა შემკვეთს ბრალი შესრულებული სამუშაოს მიღების ვადის გადაცილებაში? ამ პრობლემასთან მიმართებით მნიშვნელოვან დებულებას შეიცავს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 393-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი, სახელდობრ, „კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას მისი ბრალის მიუხედავად, მას ეკისრება ნივთის შემთხვევითი გაფუჭების ან დაზიანების რისკი“. მაშასადამე, სსკ-ის 393-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტისა და 651-ე მუხლის I ნაწილის შესაბამისად, არანაირი მნიშვნელობა არ ენიჭება იმ გარემოებას, მიუძღვის თუ არა ბრალი შემკვეთს შესრულებული სამუშაოს მიღების ვადის გადაცილებაში. თუკი

195 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 190.

შესრულებული სამუშაო დაილუპა ან დაზიანდა შემკვეთის მიერ შესრულების მიღების ვადის გადაცილების შემდეგ, შემკვეთს ყველა შემთხვევაში დაეკისრება მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდის ვალდებულება.

სხვაგვარად წყდება საკითხი იმ შემთხვევაში, როდესაც მართალია შემკვეთმა გადააცილა შესრულებული სამუშაოს მიღების ვადას, მაგრამ სამუშაოს დალუპა ან დაზიანება გამოწვეული იქნა მენარდის ბრალეული მოქმედებით. ასეთ შემთხვევაში დადება სსკ-ის 392-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი პასუხისმგებლობა. პრაქტიკაში შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს სსკ-ის 415-ე მუხლით გათვალისწინებულ „შერეული ბრალის“ შემთხვევებსაც.

პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხს წარმოადგენს ისეთი შემთხვევები, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო ნაკეთობის დამზადება, მისი გადაცემა უნდა მომხდარიყო შემკვეთისათვის ხელშეკრულებით შეთანხმებულ ადგილას, მაგრამ შემკვეთის მოთხოვნით მენარდე ნაკეთობას აგზავნის სხვა ადგილას, მაგალითად, მენარდეს უნდა დაემზადებინა საძინებელი ავეჯის გარნიტური და გადაეცა შემკვეთისათვის ქ. თბილისში. სამუშაოს შესრულების შემდეგ, მენარდემ შემკვეთის მოთხოვნით დამზადებული ავეჯი გააგზავნა ქ. ბათუმში. ტრანსპორტირების დროს ავეჯი ე.წ. „ფორსმაჟორული გარემოებების“ გამო დაზიანდა. რა მომენტიდან გადადის შემკვეთზე შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი დალუპვის ან დაზიანების რისკი? ამ კითხვაზე პასუხს ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმები პირდაპირ არ გვცემს. შესაბამისად, გამოყენებული უნდა იქნეს ვალდებულებითი სამართლის ის ზოგადი ნორმები, რომლებიც ვალდებულების შესრულების ადგილის საკითხს აწესრიგებს. თუმცა, აღნიშნული საკითხი ძალიან კარგად არის მოწესრიგებული გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 645-ე პარაგრაფის

მეორე აბზაციით, კერძოდ: თუ შემკვეთის მოთხოვნით მენარდე ნაკეთობას გზავნის სხვა ადგილას, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, მაშინ ანალოგიით გამოიყენება ნასყიდობის მიმართ მოქმედი ნორმა – §447. ანუ შემკვეთზე ნაკეთობის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი გადადის იმ მომენტიდან, როდესაც მენარდემ ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობა ჩააბარა გადამზიდველს ან ამის შესრულებისათვის პასუხისმგებელ პირს.¹⁹⁶ სასურველი იქნება, თუკი ანალოგიური მოწესრიგება მოხდება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით, კერძოდ სსკ-ის 651-ე მუხლს დაემატება შემდეგი შინაარსის მე-3 ნაწილი: „თუ მენარდე დამზადებულ ნივთს შემკვეთის მოთხოვნით გზავნის სხვა ადგილას, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, მაშინ ნაკეთობის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი გადადის შემკვეთზე იმ მომენტიდან, როცა მენარდემ ნივთი ჩააბარა გადამზიდველს ან ამის შესრულებისათვის პასუხისმგებელ პირს“.

სსკ-ის 651-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, მასალის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი ეკისრება მასალის მიმცემ მხარეს. საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა დაფუძნებულია დოქტრინაში აღიარებულ პრინციპზე, რომ ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი აწევს მის მესაკუთრეს.¹⁹⁷ ამასთან მხედველობაში მისაღებია ის გარემოებაც, რომ მასალის მიმცემ მხარეს უფლება აქვს ამტკიცოს, რომ მასალის დაღუპვა ან დაზიანება გამოწვეულია ხელშეკრულების მეორე მხარის ბრალით.¹⁹⁸

196 Bürgerliches Gezertzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.Juris.de/bgb/>.

197 Münch Komm BGB/Soergel. §447. Rn. 8. Staudinger/Peters §644. Rn.24.

198 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 50.

§10. ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა მენარდის ან შემკვეთის ინიციატივით

ხელშეკრულების დადების მომენტიდან მხარეები ვალდებული არიან შეუდგნენ ხელშეკრულებით ნაკისრი მოვალეობების შესრულებას. თუმცა სამოქალაქო კანონმდებლობა ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც ესა თუ ის გარემოება უფლებას აძლევს ხელშეკრულების მხარეს, მოშალოს ხელშეკრულება. შესაძლებელია, რომ ხელშეკრულება მოიშალოს როგორც ერთი, ისე მეორე მხარის ინიციატივით.¹⁹⁹ შემკვეთის ან მენარდის მიერ ნარდობის ხელშეკრულების მოშლასთან მიმართებით მნიშვნელოვან დებულებებს შეიცავს სსკ-ის 636-638-ე მუხლები, თუმცა ნარდობის ხელშეკრულების მოშლასთან მიმართებით გამოყენებული უნდა იქნეს აგრეთვე ვალდებულებითი სამართლის შესაბამისი ზოგადი ნორმებიც. გარეგნულად ხელშეკრულების მოშლა ძალიან ემსგავსება ხელშეკრულებიდან გასვლას. ორივე შემთხვევაში ხდება სახელშეკრულებო ურთიერთობების შეწყვეტა, მაგრამ მათ შორის არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავებაც: მართალია, ხელშეკრულების მოშლა (შეწყვეტა), მიუხედავად მისი საფუძვლისა, იწვევს სახელშეკრულებო უფლებებისა და მოვალეობების შეწყვეტას, მაგრამ სამომავლოდ, და არ იწვევს მხარეების მიერ უკვე მიღებულის უკან დაბრუნებას ანუ მხარეთა აღდგენას ჰირვანდელ მდგომარეობაში.

ხელშეკრულებათა ტექსტებში ზოგჯერ „გასვლისა“ და „მოშლის“ ცნებები არეულია. ხელშეკრულების მონაწილენი არასწორად იყენებენ ამ ტერმინებს. მოსამართლის ამოცანაა ხელშეკრულებათა განმარტების შედეგად დაადგინოს ხელშეკრულების მოშლასთან (შეწყვეტასთან) თუ ხელშეკრულებიდან გასვლასთან (უარი ხელშეკრულებაზე) გვაქვს საქმე.²⁰⁰ სსკ-ის 636-ე მუხ-

¹⁹⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 410.

²⁰⁰ იქვე, გვ. 233.

ლის თანახმად, შემკვეთს უფლება აქვს სამუშაოს დასრულებაზე ნებისმიერ დროს თქვას უარი ხელშეკრულებაზე, მაგრამ მან უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს შესრულებული სამუშაო და ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი.²⁰¹ ამ საკითხთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 8 ივნისის განჩინება საქმეზე № ას-87-82-2010, კერძოდ:

სამოქალაქო საქმეთა პალატა

კასატორი – 1. შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენი“ (მოსარჩელე);

2. შპს „საქართველოს რკინიგზა“ (მოპასუხე).

გასაჩივრებული გადაწყვეტილება – თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 7 დეკემბრის განჩინება.

დავის საგანი – მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება, თანხის დაკისრება.

ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ი თ ი ნ ა წ ი ლ ი:

2008 წლის 21 ოქტომბერს თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიას სასარჩელო განცხადებით მიმართა შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენმა“ მოპასუხე შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიმართ. მოსარჩელემ მოითხოვა: 1. მოპასუხისათვის 12 294.86 ლარის დაკისრება, რომელშიც შედიოდა: ზიანის თანხა მიუღებელი შემოსავლის

201 სუსგ 2010 წლის 8 ივნისის განჩინება საქმეზე №ას-87-82-2010.

სახით 7 514.62 ლარი; გადაუხდელი დღგ-ს თანხა 4 780.24 ლარი; 2. ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილების გამო 12 294.86 ლარზე შპს „საქართველოს რკინიგზისათვის“ ყოველთვიურად 2.5%-ის დაკისრება 2008 წლის 1 ნოემბრიდან.

მოსარჩელემ აღნიშნა, რომ 2007 წელს გაიმარჯვა შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიერ გამოცხადებულ ტენდერებში. აღნიშნულის შედეგად მასა და შპს „საქართველოს რკინიგზას“ შორის დაიდო №შს/07-287 ხელშეკრულება, რომლის თანახმად მოსარჩელეს ერთი წლის განმავლობაში უნდა ჩაეტარებინა 693707კვმ ფართობის ღებინფექცია. წლის განმავლობაში მოსარჩელე სრულად ამუშავებდა რკინიგზის მიერ მიწოდებულ ფართობებს, რკინიგზა კი ყოველთვიურად აკლებდა დასამუშავებლად მისაწოდებელ ფართს. რკინიგზამ მოსარჩელეს სულ დასამუშავებლად მიაწოდა 605946კვმ, მიუწოდებელი დარჩა 87761კვმ, რომლის დამუშავების ღირებულება დღგ-ის გარეშე შეადგენს 7898,49 ლარს, ხოლო დღგ-ის ჩათვლით – 9320,22 ლარს. აღნიშნული ფართის დამუშავების ხარჯი შეადგენს 88 ლიტრი პრეპარატ სოკრენას ღირებულებას – 1689,6 ლარს და წყლის ღირებულებას 116 ლარის ოდენობით, ანუ რკინიგზის მიერ ვალდებულების დარღვევის შედეგად მოსარჩელემ ვერ მიიღო მოგება 7514,62 ლარის ოდენობით ($9320,22 - 116 - 1689,6 = 7514,62$). ხელშეკრულების პირობებთან შედარებით ნაკლები ფართის მოსარჩელის მიერ დაუმუშავებლობა გამოწვეულია მხოლოდ რკინიგზის მიერ ფართის მიუწოდებლობით.

მოსარჩელემ ასევე აღნიშნა, რომ მან საგადასახადო კოდექსის შესაბამისად ბიუჯეტში გადაიხადა დღგ 4780,24 ლარის ოდენობით, რომელიც, თავის მხრივ, ჩაითვალა რკინიგზამ. დღგ-ის აღნიშნული თანხა რკინიგზას მოსარჩელისათვის არ გადაუხდია.

სარჩელის დაკმაყოფილების სამართლებრივ საფუძველად

მოსარჩელებ მიუთითა სამოქალაქო კოდექსის 394-ე, 411-ე, 403-ე მუხლებზე, საგადასახადო კოდექსის 247-ე მუხლზე (ტომი I, ს.ფ. 1-11).

მოპასუხე შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ სარჩელი არ ცნო და შესაგებელში განმარტა, რომ მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების თანახმად რკინიგზის ერთადერთ მოვალეობას წარმოადგენდა გაწეული მომსახურების ღირებულების სრული და დროული ანაზღაურება, ანუ მოსარჩელესთან დროული ანგარიშსწორება. სხვა რაიმე ვალდებულება, ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, რკინიგზას არ ეკისრებოდა. რკინიგზა ანგარიშსწორებას აზორციელებდა დათქმულ ვადაში, ფაქტობრივად გაწეული მომსახურების შესაბამისად. რაც შეეხებოდა ხელშეკრულებაში მითითებული დასასუფთავებელი ფართის ოდენობას, აღნიშნული წარმოადგენდა დაუზუსტებელ ფართს. რკინიგზამ მოსარჩელეს დასასუფთავებლად გამოუყო ის ფართი, რაც რეალურად საჭიროებდა დასუფთავებას. ხელშეკრულების სპეციფიკური პირობების 6.3 პუნქტიც სწორედ ამიტომ ითვალისწინებდა მოსარჩელესთან ანგარიშსწორებას შესრულებული სამუშაოს შესაბამისად, ხოლო შესრულებული სამუშაო რკინიგზამ დროულად და კეთილსინდისიერად აანაზღაურა.

რაც შეეხებოდა დღგ-ის სადავო თანხას, შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ მოსარჩელის მიერ მითითებული ანგარიშ-ფაქტურებით ვერ მოახერხა დღგ-ის ჩათვლა, რადგან საგადასახადო კოდექსის 248-ე მუხლის პირველი ნაწილის მოთხოვნათა დარღვევით შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ მიერ აღნიშნული ანგარიშ-ფაქტურები წარდგენილი იყო დაგვიანებით (ტ.1, ს.ფ. 103-111)

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2009 წლის 6 მაისის გადაწყვეტილებით შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ სარჩელი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა, შპს „საქართველოს რკინიგზას“ მოსარჩელის

სასარგებლოდ დაეკისრა 4 780.24 ლარის გადახდა, შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ მოთხოვნა მოპასუხისათვის მიუღებელი შემოსავლის სახით 7 514.60 ლარისა და კანონის-მიერი პროცენტის დაკისრების შესახებ არ დაკმაყოფილდა.

საქალაქო სასამართლომ მიუთითა საქმეზე დადგენილ შემდეგ უდავო ფაქტობრივ გარემოებებზე:

2007 წლის 15 ივნისს შპს „საქართველოს რკინიგზასა“ და შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ შორის დაიდო ხელშეკრულება სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ №შს/07-287, რომლის თანახმად, მოსარჩელემ ვალდებულება იკისრა, შპს „საქართველოს რკინიგზის“ სასარგებლოდ განეხორციელებინა სამგზავრო ვაგზლების, სადგურების, სამგზავრო ვაგონების, ელექტრომატარებლების და მათი ტუალეტების დეზინფექცია;

ხელშეკრულების საერთო ღირებულება დღგ-ის გარეშე შეადგენდა 97 433.63 ლარს;

დღგ-ის თანხა – 4780,24 ლარი შედიოდა მხარეთა მიერ შეთანხმებულ მომსახურების ფასში;

შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ ზემოანიშნული ხელშეკრულების ფარგლებში შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ დასასუფთავებლად სულ მიაწოდა 605 946 მ² ფართი, ნაცვლად სატენდერო წინადადებით გათვალისწინებული 693 707 მ² ფართისა, ანუ არ იქნა მიწოდებული 87 761 მ² ფართი;

შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ დასახელებული ხელშეკრულების ფარგლებში შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ აუნაზღაურა ფაქტობრივად მიწოდებული ფართის დასუფთავების საფასური დამატებითი ღირებულების გადასახადის – 4 780.24 ლარის გამოკლებით – 54 535.14 ლარი.

საქალაქო სასამართლომ მიუთითა: სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის პირველ ნაწილზე, რომლის თანახმად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე კისრულობს შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი

ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური; საგადასახადო კოდექსის მე-12 მუხლის მე-14 ნაწილზე, რომლის შესაბამისად, დღგ არის გადასახადი, რომელიც დგინდება მიწოდებული საქონლის ან/და გაწეული მომსახურების ფასზე დანამატის სახით და რომელსაც იხდის მომხმარებელი ამ გადასახადით გაზრდილი ფასით საქონლის ან/და მომსახურების შეძენისას. კანონის აღნიშნული ნორმების შინაარსიდან გამომდინარე, საქალაქო სასამართლომ მიიჩნია, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზა“ ვალდებული იყო, სრულად აენაზღაურებინა გაწეული მომსახურების ღირებულება, რამდენადაც დღგ-ის თანხა შედიოდა მხარეთა მიერ შეთანხმებულ მომსახურების ფასში.

რაც შეეხებოდა ზიანის სახით მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურების მოთხოვნას, საქალაქო სასამართლომ ამ ნაწილში სარჩელის დაუკმაყოფილებლობა შემდეგნაირად დაასაბუთა:

სამოქალაქო კოდექსის 394-ე მუხლის მიხედვით, მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევისას კრედიტორს შეუძლია მოითხოვოს ამით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება. ამავე კოდექსის 636-ე მუხლის თანახმად, შემკვეთს უფლება აქვს, სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს თქვას უარი ხელშეკრულებაზე, მაგრამ მან უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს შესრულებული სამუშაო და ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი. იმის გათვალისწინებით, რომ სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლის საფუძველზე შპს „საქართველოს რკინიგზას“ უფლება ჰქონდა, უარი ეთქვა შეთანხმებული მოცულობის სამუშაოს შესრულებაზე და აენაზღაურებინა მხოლოდ ფაქტობრივად შესრულებული სამუშაოს მოცულობა, საქალაქო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოპასუხის მხრიდან 394-ე მუხლით გათვალისწინებულ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას ადგილი არ ჰქონია. მოსარჩელეს ხელშეკრულების მოშლით არ განუცდია რაიმე ზიანი. სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლის შინაარსი გულისხმობს

ნიგზის“ სააპელაციო საჩივრები არ დაკმაყოფილდა, უცვლელად დარჩა თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2009 წლის 6 მაისის გადაწყვეტილება.

სააპელაციო სასამართლომ სრულად გაიზიარა საქალაქო სასამართლოს მიერ საქმეზე დადგენილი ფაქტობრივი გარემო-ებები, აგრეთვე მათი სამართლებრივი შეფასება.

სააპელაციო სასამართლომ უსაფუძვლოდ მიიჩნია შპს „ნიუ ტექნოლოჯი ენდ კომუნიკეიშენის“ სააპელაციო საჩივრის პრეტენზია გადაწყვეტილების იმ ნაწილზე, რომლითაც მას უარი ეთქვა მიუღებელი შემოსავლისა და პროცენტის ანაზღაურების მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე.

სააპელაციო სასამართლოს მითითებით, შპს „ნიუ ტექნოლო-ჯის ენდ კომუნიკეიშენი“ მიიჩნევდა, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ დაარღვია ხელშეკრულების პირობები და აღძრული სარჩელით მოითხოვდა შპს „საქართველოს რკინიგზისათვის“ იმ მიუღებელი შემოსავლის დაკისრებას, რომელსაც იგი მიი-ღებდა იმ შემთხვევაში, თუკი სრული მოცულობით შეასრუ-ლებდა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ სამუშაოს. სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, ამასთან დაკავშირებით საქალაქო სასამართლომ სწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლის შინაარსი და სწორად მიიჩნია, რომ იგი შეეხებოდა მენარდისათვის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული რეალუ-რი ზიანის – ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისის (სამუშაოს შესასრულებლად, ან მოსამზადებლად უკვე გაწეუ-ლი ხარჯები და სხვა) და არა იმ მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებას, რომლის მიღებასაც მენარდე შემკვეთის სრული მოცულობით შესრულების შედეგად ვარაუდობდა.

სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, საქალაქო სასა-მართლომ ასევე სწორად არ დააკმაყოფილა შპს „ნიუ ტექნო-ლოჯი ენდ კომუნიკეიშენის“ სარჩელი ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისათვის პროცენტის დაკისრების

ნაწილში. სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის მოთხოვნიდან გამომდინარე, ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისათვის პროცენტის გადახდა შესაძლებელია მხოლოდ მხარეთა შეთანხმების არსებობისას. იმის გამო, რომ მხარეთა შორის გაფორმებული 2007 წლის 15 ივნისის №შს/07-287 ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არ არის შპს „საქართველოს რკინიგზის“ ვალდებულება თანხის გადახდის ვადის გადაცილების შემთხვევაში პროცენტის ანაზღაურებაზე, სააპელაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოსარჩელეს არ წარმოეშობოდა პროცენტის მოთხოვნის უფლება გაწეული მომსახურების იმ თანხაზე, რაც შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ გამოაკლო დამატებითი ღირებულების გადასახადის სახით.

სააპელაციო სასამართლომ შპს „საქართველოს რკინიგზის“ სააპელაციო საჩივრის უსაფუძვლობის დასასაბუთებლად მიუთითა სამოქალაქო კოდექსის 629.1 მუხლსა და საგადასახადო კოდექსის მე-12 მუხლის მე-14 ნაწილზე, რომელთა თანახმად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე კისრულობს შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური; დღე არის გადასახადი, რომელიც დგინდება მიწოდებული საქონლის ან/და გაწეული მომსახურების ფასზე დანამატის სახით და რომელსაც იხდის მომხმარებელი ამ გადასახადით გაზრდილი ფასით საქონლის ან/და მომსახურების შეძენისას. რამდენადაც დღე-ის თანხა (4 780.24 ლარი) შედიოდა მხარეთა მიერ შეთანხმებულ მომსახურების ფასში, სააპელაციო სასამართლომ საფუძვლიანად მიიჩნია, რომ ზემოთ დასახელებული ნორმის თანახმად მოპასუხე ვალდებული იყო, სრულად აენაზღაურებინა გაწეული მომსახურების ღირებულება (ტომი II, ს.ფ. 64-75).

სააპელაციო სასამართლოს განჩინება მიუღებელი შემოსავლის მოთხოვნაზე უარის თქმის ნაწილში საკასაციო წესით გაასაჩივრა შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენმა“, რო-

მელმაც მოითხოვა გასაჩივრებული განჩინების გაუქმება და საქმეზე ახალი გადაწყვეტილების მიღება შპს „საქართველოს რკინიგზისათვის“ მის სასარგებლოდ მიუღებელი შემოსავლის სახით 7 514.62 ლარის დაკისრების შესახებ.

შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენი“ საკასაციო საჩივარში აღნიშნავს, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიერ მის მიმართ ნაკისრი ვალდებულების დარღვევა გამოიხატა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფართის მიუწოდებლობაში, რის შედეგადაც კასატორმა ვერ მიიღო მოგება 7514,60 ლარის ოდენობით. საქმეში არსებული მასალები უტყუარად ადასტურებს, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზას“ უარი არ უთქვამს ხელშეკრულებაზე, არ შეუწყვეტია ვადაზე ადრე და არ მოუშლია იგი სამოქალაქო კოდექსის 363-ე მუხლის შესაბამისად, რაც სააპელაციო სასამართლომ დაადგინა, არამედ დამთავრდა ხელშეკრულების მოქმედების ვადა. აღნიშნულზე მიუთითებს შედარების აქტი (ტ.1, ს.ფ.42), 2007 წლის №შს/07-287 ცნობა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოების ჩატარების შესახებ (ტ.1, ს.ფ.90), კასატორის წერილების რკინიგზის ხელმძღვანელობის სახელზე, საქმეში არსებული მიღება-ჩაბარების აქტები, დღგ-ის ანგარიშ-ფაქტურები, საბანკო ანგარიშიდან ამონაწერები. საქმეში არ არის წარმოდგენილი რაიმე მტკიცებულება, რაც დაადასტურებდა რკინიგზის მიერ ხელშეკრულების ვადაზე ადრე შეწყვეტის ფაქტს.

კასატორი აღნიშნავს, რომ სამოქალაქო კოდექსის 317-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულების წარმოშობისათვის აუცილებელია მონაწილეთა შორის ხელშეკრულება. სადავო შემთხვევაში ეს არის ხელშეკრულება №287, რომლითაც მხარეებმა იკისრეს ვალდებულება 693707 კვ.მ ფართის მიწოდებასა და დამუშავებაზე.

კასატორის მოსაზრებით, სააპელაციო სასამართლომ არასწორად გამოიყენა სამოქალაქო კოდექსის 629-ე და 636-ე

მუხლები და ჩათვალა, რომ ადგილი ჰქონდა ხელშეკრულების მოშლას, არ უმსჯელია 317-ე, 327-ე, 361-ე, 394-ე, 404-ე, 411-ე, 412-ე მუხლების გამოყენებაზე, რომლებიც ადასტურებს კასატორის უფლებას ზიანის ანაზღაურებაზე რკინიგზის მიმართ, მის მიერ აღებული ვალდებულებების შეუსრულებლობის გამო (ტომი II, ს.ფ. 82-91).

სააპელაციო სასამართლოს 2009 წლის 7 დეკემბრის განჩინება საკასაციო წესით აგრეთვე გაასაჩივრა შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ სარჩელის დაკმაყოფილებულ ნაწილში, მოითხოვა გასაჩივრებული განჩინების გაუქმება და სააპელაციო სასამართლოში საქმის ხელახლა განსახილველად დაბრუნება.

კასატორი შპს „საქართველოს რკინიგზა“ აღნიშნავს, რომ არ ეთანხმება სააპელაციო სასამართლოს დღგ-ის თანხის – 4780,24 ლარის დაკისრების თაობაზე, რადგან შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ მხრიდან ადგილი აქვს საგადასახადო კანონმდებლობის მოთხოვნების დარღვევას. საგადასახადო კოდექსის 248-ე მუხლის თანახმად, დღგ-ის გადამხდელად რეგისტრირებული პირი ვალდებულია, საქონლის/მომსახურების მიღების მოთხოვნისას, გარდა ამ კოდექსის 238-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებში აღნიშნული მიწოდებისა, მოთხოვნიდან არაუგვიანეს მეორე დღისა გამოწეროს საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურა და წარუდგინოს იგი მიმღებს, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა მიმღები გადასახადის გადამხდელი. მხარეთა შორის დადებული სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ 2007 წლის 15 ივნისის ხელშეკრულების სპეციფიკური პირობების თანახმად, მხარეები შეთანხმდნენ, რომ გაწეული მომსახურების ანგარიშსწორებასათვის მიმწოდებელი ვალდებული იყო, რკინიგზისათვის წარედგინა ანგარიშ-ფაქტურა. განსახილველ შემთხვევაში მხარემ დაარღვია საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურის რკინიგზისათვის დროულად წარდგენის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულება. მხარეების მიერ შეთანხმე-

ბულ სახელშეკრულებო ფასში, საგადასახადო კოდექსის 12-ე მუხლის მე-14 ნაწილის შესაბამისად, გათვალისწინებული იყო დღგ-ის სადავო თანხაც – 4780,24 ლარი.

კასატორი მიუთითებს, რომ მომსახურების ღირებულებაში გადახდილი დღგ-ის თანხა მომსახურების მყიდველს შეუძლია, ჩაითვალოს მომავალ გადასახადებში. სადავო შემთხვევაში რკინიგზას რომ აენაზღაურებინა მხარისათვის დღგ-ის თანხა, რკინიგზა 248-ე მუხლის უხეში დარღვევით გამოწერილ ანგარიშ-ფაქტურაზე ვერ მიიღებდა დღგ-ის ჩათვლას, რაც სამართლებრივად არის შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ მიზეზით გამოწვეული ზიანი. სამოქალაქო კოდექსის 411-ე მუხლის თანახმად, ანაზღაურებას ექვემდებარება როგორც ფაქტობრივად დამდგარი ზიანი, ისე – მიუღებელი შემოსავალი, ხოლო 412-ე მუხლის თანახმად, ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო და წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების უშუალო შედეგს.

კასატორი აღნიშნავს, რომ დღგ-ის ანგარიშ-ფაქტურის 148-ე მუხლის დარღვევით გამოწერის შემთხვევაში რკინიგზა ვერ მიიღებდა დღგ-ის თანხის ჩათვლას, რაც შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენისათვის“, როგორც გადასახადის გადამხდელისათვის, წინასწარ უნდა ყოფილიყო ცნობილი. ამდენად, რკინიგზა სამოქალაქო კოდექსის 411-412-ე მუხლების საფუძველზე უფლებამოსილი იყო, შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენისათვის“ გამოექვითა მისი მართლსაწინააღმდეგო, ბრალეული მოქმედებით – ანგარიშ-ფაქტურის დაგვიანებით გამოწერა-წარდგენით რკინიგზისათვის მიყენებული ზიანი – დღგ-ის ჩათვლელი თანხა. აღნიშნული სასამართლომ უსაფუძვლოდ არ გაიზიარა და რკინიგზას უკანონოდ დაარიცხა დღგ-ის თანხის ანაზღაურება (ტომი II, ს.ფ. 101-110).

საკასაციო სასამართლო საქმის შესწავლის, საკასაციო საჩივრების სასამართლო განხილვის შედეგად მიიჩნევს, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზის“ საკასაციო საჩივარი არ უნდა დაკმაყოფილდეს, ხოლო შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ საკასაციო საჩივარი ნაწილობრივ უნდა დაკმაყოფილდეს, შემდეგ გარემოებათა გამო:

საქმეზე დადგენილია:

2007 წლის 15 ივნისს შპს „საქართველოს რკინიგზას“ და შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ შორის დაიდო სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ №შს/07-287 ხელშეკრულება, რომლის თანახმად მოსარჩელემ ვალდებულია იკისრა, შპს „საქართველოს რკინიგზის“ სასარგებლოდ განეხორციელებინა სამგზავრო ვაგზლების, სადგურების, სამგზავრო ვაგონების, ელექტრომატარებლების და მათი ტუალეტების დეზინფექცია;

ხელშეკრულების საერთო ღირებულება დღგ-ის გარეშე შეადგენდა 97 433.63 ლარს;

დღგ-ის თანხა – 4780,24 ლარი შედიოდა მხარეთა მიერ შეთანხმებულ მომსახურების ფასში;

შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ ზემოაღნიშნული ხელშეკრულების ფარგლებში შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ დასასუფთავებლად სულ მიაწოდა 605 946 მ² ფართი, ნაცვლად სატენდერო წინადადებით გათვალისწინებული 693 707 მ² ფართისა, ანუ არ იქნა მიწოდებული 87 761 მ² ფართი;

შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ დასახელებული ხელშეკრულების ფარგლებში შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ აუნაზღაურა ფაქტობრივად მიწოდებული ფართის დასუფთავების საფასური დამატებითი ღირებულების გადასახადის – 4 780.24 ლარის გამოკლებით – 54 535.14 ლარი.

მოცემულ შემთხვევაში კასატორ შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენს“ სააპელაციო სასამართლოს განჩინება გასაჩივრებული აქვს მხოლოდ მიუღებელი შემოსავლის – 7514,62 ლარის მოთხოვნაზე უარის თქმის ნაწილში.

საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ სააპელაციო სასამართლომ არასწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლი. აღნიშნული ნორმა შეეხება ნარდობის ხელშეკრულების მოშლის საკითხს და ადგენს, რომ შემკვეთს უფლება აქვს, სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, მაგრამ მან უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს შესრულებული სამუშაო და ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი. სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, მოცემულ ნორმაში მითითებულ „ზიანში“ იგულისხმება მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისი და არა მიუღებელი შემოსავალი. საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობს ნორმის ამგვარად განმარტების საფუძველი. სამოქალაქო კოდექსის 411-ე მუხლის შესაბამისად, ზიანი უნდა ანაზღაურდეს არა მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისთვის, არამედ – მიუღებელი შემოსავლისთვისაც. 636-ე მუხლიდან არ გამოდინარეობს, რომ იგი ნარდობის ხელშეკრულების მოშლის შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების საკითხს სხვაგვარად არეგულირებს და მიუღებელი შემოსავლის მოთხოვნის უფლებას მხარეს არ ანიჭებს.

საკასაციო სასამართლო ასევე მიიჩნევს, რომ სააპელაციო სასამართლოს განჩინება დაუსაბუთებელია იმ თვალსაზრისითაც, საერთოდ უნდა შეეფარდოს თუ არა სადავო სამართლებრივ ურთიერთობას სამოქალაქო კოდექსის 636-ე მუხლი ნარდობის ხელშეკრულების მოშლის შესახებ. აღნიშნული ნორმის გამოყენების საფუძველი არსებობს იმ შემთხვევაში, თუკი საქმეზე დგინდება მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების მოშლის ფაქტობრივი გარემოება.

საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ აღნიშნული ფაქტობრივი გარემოების დადგენის თვალსაზრისით სააპელაციო სასამართლოს გასაჩივრებული განჩინება დაუსაბუთებელია. სააპელაციო სასამართლო არ უთითებს, თუ საქმეში არსებული რომელი მტკიცებულების საფუძველზე გამოდინარეობს დასკვნა მხარეთა შორის ხელშეკრულების მოშლის ფაქტის დადასტურებულად მიჩნევის შესახებ. მხოლოდ ის გარემოება, რომ შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ მოსარჩელეს დასასუფთავებლად მიაწოდა ხელშეკრულებით შეთანხმებულზე ნაკლები ფართი, არ ნიშნავს შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიერ ხელშეკრულების მოშლას, აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ არ არის დაცული სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ხელშეკრულების ჯეროვანი შესრულების ვალდებულება. საყურადღებოა, რომ მოსარჩელე სადავოდ ხდის შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიერ სწორედ ხელშეკრულების ჯეროვანი შეუსრულებლობით მიყენებული ზიანის (მიუღებელი შემოსავლის) ანაზღაურებას და არა ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას. მოსარჩელე აღნიშნავს, რომ ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში ხელშეკრულება არ მოშლილა, მხარეთა შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობა შეწყდა ხელშეკრულების ვადის გასვლის შედეგად.

საქმის ხელახალი განხილვისას სააპელაციო სასამართლომ უნდა დაადგინოს, რა ვადით დაიდო მხარეთა შორის ხელშეკრულება, აღნიშნული ხელშეკრულება მოიშალა ვადამდე თუ შეწყდა ვადის გასვლის გამო.

სააპელაციო სასამართლომ ასევე უნდა დაადგინოს, შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიერ ჰქონდა თუ არა ადგილი ხელშეკრულების ჯეროვან შესრულებას და არსებობს თუ არა სამოქალაქო კოდექსის 411-ე მუხლით გათვალისწინებული მიუღებელი შემოსავლის დაკისრების საფუძველი.

ამდენად, შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ სა-

კასაციო საჩივარი ნაწილობრივ უნდა დაკმაყოფილდეს, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 7 დეკემბრის განჩინება უნდა გაუქმდეს შპს „ნიუ ტექნოლოჯის“ ენდ კომუნიკეიშენისათვის“ მიუღებელი შემოსავლის მოთხოვნაზე უარის თქმის ნაწილში და ამ ნაწილში საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდეს სააპელაციო სასამართლოს.

რაც შეეხება შპს „საქართველოს რკინიგზის“ საკასაციო საჩივარს, საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ იგი არ ექვემდებარება დაკმაყოფილებას. შპს „საქართველოს რკინიგზა“ სააპელაციო სასამართლოს განჩინებას ასაჩივრებს დღგ-ის თანხის დაკისრების ნაწილში. საგადასახადო კოდექსის მე-12 მუხლის მე-14 ნაწილის თანახმად, არაპირდაპირი გადასახადი (დღგ, აქციზი და სხვა) – ესაა გადასახადი, რომელიც დგინდება მიწოდებული საქონლის ან/და გაწეული მომსახურების ფასზე დანამატის სახით და რომელსაც იხდის მომხმარებელი ამ გადასახადით გაზრდილი ფასით საქონლის ან/და მომსახურების შეძენისას, არაპირდაპირი გადასახადის ბიუჯეტში გადახდის ვალდებულება ეკისრება საქონლის მიმწოდებელს ან/და მომსახურების გამწევს. იმ გარემოებას, რომ დღგ-ის სადავო თანხა შედიოდა მხარეთა მიერ შეთანხმებულ მომსახურების ფასში, შპს „საქართველოს რკინიგზა“ სადავოდ არ ხდის. ზემოაღნიშნული ნორმის შესაბამისად კი იგი ვალდებული იყო, სრულად აენაზღაურებინა გაწეული მომსახურების ღირებულება, ხოლო ის გარემოება, მიიღო თუ არა მან ჩათვლა, არ წარმოადგენს მოცემული დავის საგანს.

ს ა რ ე ზ ო ლ უ ც ი ო ნ ა წ ი ლ ი:

საკასაციო სასამართლომ იხელმძღვანელა საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 410-ე, 412-ე მუხლებით და

შპს „საქართველოს რკინიგზის“ საკასაციო საჩივარი არ დაკმაყოფილდეს;

შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენის“ საკასაციო საჩივარი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდეს;

გაუქმდეს თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 7 დეკემბრის განჩინება შპს „ნიუ ტექნოლოჯის ენდ კომუნიკეიშენისათვის“ მიუღებელი შემოსავლის მოთხოვნაზე უარის თქმის ნაწილში და ამ ნაწილში საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდეს სააპელაციო სასამართლოს;

დანარჩენ ნაწილში თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 7 დეკემბრის განჩინება დარჩეს უცვლელად;

საკასაციო სასამართლოს განჩინება საბოლოოა და არ საჩივრდება.

ნარდობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ჩვეულებრივ საფუძველს წარმოადგენს მხარეთა მიერ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების ჯეროვანი შესრულება. მაგრამ რადგანაც ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ურთიერთობები, როგორც წესი, ატარებს ხანგრძლივ ხასიათს, შესაძლებელია სამუშაოს დასრულებამდე ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა (შეწყვეტა) როგორც შემკვეთის, ისე მენარდის მოთხოვნით. ნარდობის ხელშეკრულების მოშლის შესაძლებლობას კანონმდებელი უშვებს იმ შემთხვევაშიც, როცა სახეზე არ არის სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევა. მაგალითად, როდესაც შემკვეთი წყვეტს ხელშეკრულებას მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მნიშვნელოვნად გაზრდის გამო. თუ შემკვეთი

წყვეტს ნარდობის ხელშეკრულებას სამუშაოს დასრულებამდე, მან უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს როგორც რეალურად უკვე შესრულებული სამუშაო, ასევე ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი (როგორც წესი, მიუღებელი შემოსავლის სახით).²⁰² თუ შემკვეთი წყვეტს ხელშეკრულებას მენარდის მხრიდან სახელშეკრულებო ვალდებულებების დარღვევის გამო (მაგალითად, მენარდე თავისდროულად არ შეუდგა სამუშაოს შესრულებას ან სამუშაოს ისე ნელა ასრულებს, რომ შეუძლებელია მისი დამთავრება ხელშეკრულებით დადგენილ ვადაში, რის გამოც შემკვეთი ინტერესს კარგავს ხელშეკრულების მიმართ), აუცილებლად დაცული უნდა იქნეს სსკ-ის 399-ე მუხლის II ნაწილის მოთხოვნები, კერძოდ, თუ საფუძველი სახელშეკრულებო ვალდებულებათა დარღვევაა, ხელშეკრულების მოშლა დასაშვებია მხოლოდ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის დადგენილი ვადის უშედეგოდ გასვლის ან უშედეგო გაფრთხილების შემდეგ. შესაბამისად, გამოიყენება 405-ე მუხლის II ნაწილი. მაშასადამე, თუ შემკვეთმა სამუშაოს დასრულებამდე მოშალა ნარდობის ხელშეკრულება იმ საფუძველით, რომ მენარდემ დაარღვია სახელშეკრულებო ვალდებულებები, შემკვეთს არ დაეკისრება მენარდისათვის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

შემკვეთის მიერ სამუშაოს დასრულებამდე ხელშეკრულების მოშლის შემთხვევაში მენარდისათვის გადასახდელი კომპენსაციის ოდენობის განსაზღვრის განსხვავებულ წესს ადგენს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 649-ე პარაგრაფი, რომლის თანახმადაც, „თუ შემკვეთი სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს წყვეტს ხელშეკრულებას, მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს შეთანხმებული საზღაური. ამასთან, მენარდეს ანგარიშში ჩაეთვლება ყველაფერი, რასაც იგი იძენს თავისი სამუშაო ძალის სხვაგვარი გამოყენებით ანდა განზრახ

202 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 24.

არ იძენს, აგრეთვე რასაც იგი ზოგავს ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველზე“.²⁰³

სსკ-ის 637-ე მუხლის თანახმად, მენარდეს შეუძლია სამუშაოს დასრულებამდე მხოლოდ ისე შეწყვიტოს ხელშეკრულება, რომ შემკვეთმა შეძლოს მომსახურების სხვაგვარად მიღება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა შეწყვეტისათვის არსებობს მნიშვნელოვანი საფუძველი. ასეთ დროს ზიანის ანაზღაურების მოვალეობა გამოირიცხება.

მაშასადამე, მოქმედი კანონმდებლობა როგორც შემკვეთს, ისე მენარდეს ანიჭებს უფლებას, მოშალონ ნარდობის ხელშეკრულება სამუშაოს დასრულებამდე.²⁰⁴ თუმცა, მხედველობაში მისაღები ის გარემოება, რომ თუკი შემკვეთს სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს შეუძლია მოშალოს ხელშეკრულება, მენარდეს, როგორც წესი, ამ შემთხვევაში შეუძლია ისარგებლოს ამ უფლებით, თუკი შემკვეთს შეუძლია მომსახურების სხვაგვარად მიღება. იგულისხმება ისეთი შემთხვევები, როდესაც მენარდეს ბაზარზე არ უკავია საქმიანობის კონკრეტულ სფეროში დომინირებული მდგომარეობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუკი მენარდის მხრიდან ხელშეკრულების ცალმხრივად შეწყვეტის შედეგად შემკვეთი განიცდის ზიანს, მენარდეს დაეკისრება მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება.

აღნიშნული ზოგადი წესიდან არსებობს გამონაკლისი, როდესაც მენარდის მხრიდან ხელშეკრულების ცალმხრივად მოშლისათვის არსებობს რაიმე მნიშვნელოვანი საფუძველი. თუ რა შეიძლება იყოს მნიშვნელოვანი საფუძველი, ეს არის შეფასების საკითხი და უნდა გადაწყდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ყველა გარემოების გათვალისწინებით. სსკ-ის 399-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, პატივსაღებია საფუძველი, როცა ხელ-

203 Staudinger/Peters §649. Rn.10. Münch Komm BGB/Soergel. §649. Rn. 9.

204 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი IV, ტ. I, თბ., 2001, გვ. 260-261.

შეკრულების მომშლელ მხარეს კონკრეტული ვითარების, მათ შორის დაუძლეველი ძალისა და ორმხრივი ინტერესების გათვალისწინებით, არ შეიძლება მოეთხოვოს ურთიერთობის გაგრძელება შეთანხმებული ვადის ან ხელშეკრულების მოშლისათვის დაწესებული ვადის გასვლამდე.

ნარდობასთან მიმართებით, ორივე მხარის ინტერესების გათვალისწინებით, პატივსაღებ მიზეზად ითვლება სსკ-ის 631-ე მუხლის II ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევა, როცა მენარდეს შეუძლია მოშალოს ხელშეკრულება, თუკი შემკვეთი უარს განაცხადებს მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის მნიშვნელოვნად გაზრდის შემთხვევაში ფასებს შორის სხვაობის ანაზღაურებაზე. ასეთ დროს ზიანის ანაზღაურების მოვალეობა მენარდის მხრიდან გამოირიცხება.²⁰⁵

მენარდის მხრიდან ნარდობის ხელშეკრულების შეწყვეტის მნიშვნელოვან საფუძველს წარმოადგენს აგრეთვე სსკ-ის 647-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევები, როდესაც შემკვეთი მენარდის დროული გაფრთხილების მიუხედავად, არ ამოცვლის უხარისხო მასალას, არ შეცვლის მითითებას სამუშაოთა წარმოების შესახებ ან არ აღმოფხვრის იმ გარემოებას, რომელმაც შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ნამუშევრის სიმტკიცესა და ვარგისიანობას.

თუ მენარდე სამუშაოს დასრულებამდე შეწყვეტს ნარდობის ხელშეკრულებას, მაშინ მას შეუძლია შემკვეთს მოსთხოვოს გასამრჯელოს ის ნაწილი, რომელიც შეესაბამება მის მიერ უკვე შესრულებულ სამუშაოს, თუკი შემკვეთს ადრე გაწეული მომსახურების მიმართ აქვს რაიმე ინტერესი.

205 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 26.

თავი V. პასუხისმგებლობა ნარდობის ხელშეკრულებით
ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევისათვის

§1. პასუხისმგებლობის ცნება და ზოგადი საფუძვლები

ვალდებულების დარღვევისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამოხატულებას პირებს მოვალეზე კანონით დადგენილი ქონებრივი ზემოქმედების ზომებში.²⁰⁶ სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე, რომელიც არღვევს ვალდებულებას, პასუხს აგებს დაზარალებულის წინაშე. დაზარალებულს უფლება აქვს მოითხოვოს დარღვეული უფლების დაცვა.²⁰⁷

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი და სხვა კერძო სამართლებრივი კანონმდებლობა შეიცავს ასევე ისეთ ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება მოთხოვნის საფუძველით გათვალისწინებული წინაპირობების შემოწმებისას და ამდენად ასრულებს დამხმარე ფუნქციას.²⁰⁸ მოთხოვნის საფუძველია სამართლის ის ნორმა, რომელიც დამოუკიდებლად ან სხვა მოთხოვნის საფუძველებთან ერთობლიობაში აფუძნებს ამა თუ იმ მოთხოვნას ანუ სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეთა კონკრეტულ უფლება-მოვალეობებს.²⁰⁹ ხელშეკრულება არ წარმოადგენს მოთხოვნის საფუძველს. მოთხოვნის საფუძველი მხოლოდ კანონშია მოცემული, ხელშეკრულება კი მოთხოვნის წარმოშობის წინაპირობაა. მოთხოვნის საფუძველი შესაძლოა მიმართული იყოს შესრულების უფლების მინიჭებაზე. მაგალითად, სსკ-ის 629-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე კისრულობს შეასრულოს ხელშეკრულებით

206 თოდუა მ., ვიდეუსი პ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 37.

207 იქვე. გვ. 37.

208 კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბ., 2009, გვ. 80.

209 ბოელინგი პ./ჭანტურია ლ. სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდია. მეორე გამოცემა, თბ., 2004, გვ. 39.

გათვალისწინებული სამუშაო, ხოლო შემკვეთი ვალდებულია გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური. ეს ნორმა ნარდობის მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმების ცენტრალური მოთხოვნის საფუძველს წარმოადგენს. იგი ერთის მხრივ მიუთითებს ნარდობის ხელშეკრულების აუცილებელ ნიშნებზე, რომელიც მას სხვა ხელშეკრულებებისაგან განასხვავებს, ხოლო მეორეს მხრივ ადგენს ვალდებულებათა საბაზისო სისტემას, რომელიც ნარდობას თვისობრივად ახასიათებს: შეკვეთილი სამუშაოს შესრულება და შეთანხმებული საზღაურის გადახდა. და რადგან ნარდობის ხელშეკრულება სწორედ აღნიშნული მიზნით იდება და ხელშეკრულების მხარეებს უპირველეს ყოვლისა ამ ვალდებულებების შესრულების მოთხოვნის უფლება აქვთ, ამ სამართლებრივი ნორმის საფუძველზე აღმოცენებულ მოთხოვნას პირველადი მოთხოვნის უფლება ეწოდება.

§2. პირველადი და მეორადი მოთხოვნები

სახელშეკრულებო ვალდებულებების ფარგლებში ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ პირველადი და მეორადი/დამატებითი მოთხოვნები.²¹⁰ პირველადია მოთხოვნები, რომლებიც უშუალოდ გამომდინარეობს ხელშეკრულებიდან; მაგალითად, ნასყიდობის ხელშეკრულების შემთხვევაში ეს იქნება მყიდველისათვის ქონებაზე საკუთრების უფლების, მასთან დაკავშირებული საბუთების გადაცემა და საქონლის მიწოდება (სსკ-ის 477-ე მუხლის I ნაწილი) და ასევე შეთანხმებული ფასის გადახდის ვალდებულება (სსკ-ის 477-ე მუხლის II ნაწილი). მეორადი/დამატებითი მოთხოვნები კი ის მოთხოვნებია, რომლებიც წარმოიშობა, როდესაც პირველადი მოთხოვნების შესრულებისას ჩნდება პრობლემა. პრობლემა შესაძლოა მდგომარეობდეს ვალდებულების შეუსრულებლობაში, არაჯეროვნად შესრულებაში ან ხელშეკ-

210 კენჭელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდია. თბ., 2009, გვ. 84.

რულებიდან გამომდინარე სხვა ვალდებულების დარღვევაში.²¹¹

პირველადი მოთხოვნები უნდა შემოწმდეს მეორადი/დამატებითი მოთხოვნების წინ, ვინაიდან მეორადი მოთხოვნების შემოწმების წინაპირობაა გარკვეული დარღვევების არსებობა პირველადი მოთხოვნების შესრულებისას. ვალდებულების შესრულების უმთავრესი კანონისმიერი საშუალებაა კრედიტორის უფლება, მოსთხოვოს მოვალეს შესრულება, რომელიც პირველად მოთხოვნას წარმოადგენს.²¹²

დოქტრინაში მიღებულია მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძვლების შემოწმების შემდეგნაირი რიგითობა:

1. სახელშეკრულებო მოთხოვნები (პირველადი მოთხოვნები; მეორადი/დამატებითი მოთხოვნები);
2. ხელშეკრულების მომზადების სტადიაზე წარმოშობილი მოთხოვნები (სსკ-ის 317-ე მუხლის II ნაწილი).
3. დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებიდან წარმოშობილი მოთხოვნები (სსკ-ის 969-975-ე მუხლები).
4. სანივთო მოთხოვნები;
5. დელიქტური ვალდებულებებიდან და უსაფუძვლო გამდიდრებიდან წარმოშობილი მოთხოვნები.

პირველადი მოთხოვნა მეორადისაგან იმით განსხვავდება, რომ იგი უშუალოდ ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობს და ხელშემკერელი მხარის მთავარი ინტერესია. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის II ნაწილით დაკონკრეტებულია, რომ ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას. მხოლოდ ასეთი შესრულება იწვევს ვალდებულების შეწყვეტას შესრულებით.²¹³

ნარდობის ხელშეკრულებაში შემკვეთის პირველადი ინტე-

211 ჰენშელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდика. თბ., 2009, გვ. 85.

212 თოდუა მ., ვილემსი პ., ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 38.

213 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 509.

რესია მენარდის მიერ მისთვის ხელშეკრულების შესაბამისი ნაკეთობის დამზადება (სსკ-ის 629-ე მუხლის I ნაწილი, 639-ე მუხლი), კერძოდ, თუ მომსახურება მოიცავს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას, მენარდემ უნდა წარუდგინოს შემკვეთს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნაკეთობა.²¹⁴ მეორადი მოთხოვნები პირველადი მოთხოვნების ადგილს იკავებს მაშინ, როდესაც პირველადი მოთხოვნა დარღვეულია. ამგვარად, ამ ორი სახის მოთხოვნების ერთდროულად არსებობა შეუძლებელია, ვინაიდან მეორადი მოთხოვნის წარმოშობის წინაპირობაა პირველადი მოთხოვნის დარღვევა ანუ მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულება.²¹⁵

ნარდობის ხელშეკრულებასთან მიმართებით (როდესაც ხელშეკრულება მოიცავს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას, მაშინ მენარდემ უნდა წარუდგინოს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნაკეთობა. სსკ-ის 639-ე მუხლი), აღსანიშნავია შემკვეთის შემდეგი მეორადი უფლებები, რომლებიც მას წარმოეშევა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდემ დაარღვია უნაკლო ნივთის წარდგენის ვალდებულება:

- 1) დამატებითი შესრულების მოთხოვნა;
- 2) ნაკეთობის ნაკლის გამოსწორება შემკვეთის მიერ;
- 3) ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლება ნაკეთობის ნაკლის გამო;
- 4) საზღაურის შემცირება ნაკეთობის ნაკლის გამო;
- 5) მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

§2.1. დამატებითი შესრულების ვალდებულება

სსკ-ის 642-ე მუხლის თანახმად, „თუ ნაკეთობა ნაკლის მქონეა, შემკვეთს შეუძლია მოითხოვოს დამატებითი შესრუ-

214 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი I, თბ., 2001, გვ. 262.

215 თოდუა მ., ვილემსი კ., ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 41.

ლება. მენარდეს თავისი არჩევანით შეუძლია ან აღმოფხვრას ნაკლი, ან დაამზადოს ახალი ნაკეთობა²¹⁶. დამატებითი შესრულება მეორად მოთხოვნათა შორის უპირატესად გამოსაყენებელი მოთხოვნაა. იგი მენარდისათვის (მოვალისათვის) დამატებითი შანსია „გადაარჩინოს“ ხელშეკრულება და დააკმაყოფილოს შესრულების ინტერესი.²¹⁶ ამ მოთხოვნის გამოყენების უპირატესობა განპირობებულია უშუალოდ ხელშეკრულების მხარეთა ინტერესებით. კერძოდ, მენარდე და შემკვეთი ნარდობის ხელშეკრულებას დებენ შესრულების მიღების და არა მეორადი მოთხოვნების რეალიზების მიზნით.

დამატებითი შესრულების მოთხოვნა გამორიცხავს სხვა მეორად მოთხოვნას. ამ დროს ადგილი აქვს ე.წ. „მოთხოვნათა გამომრიცხავ“ კონკურენციას. მოთხოვნათა გამომრიცხავი კონკურენცია სახეზეა, როდესაც ერთი და იმავე ფაქტობრივი გარემოებების შესაბამისად რამდენიმე მოთხოვნა არსებობს, თუმცა ერთი მოთხოვნის განხორციელება უპირატესია. უპირატესობა ვლინდება ერთი მოთხოვნის განხორციელების ვალდებულებაში სხვა ნებისმიერთან მიმართებით. სანამ არ განხორციელდება ეს მოთხოვნა, უფლებამოსილი პირი ვერ გამოიყენებს სხვა მოთხოვნებს. ნარდობის ხელშეკრულებაში დამატებითი შესრულების მოთხოვნა სხვა მეორად მოთხოვნებთან მიმართებით, როგორც წესი, უპირატესად გამოსაყენებელი მოთხოვნაა და გამორიცხავს სხვა მეორად მოთხოვნებს.²¹⁷

იმ შემთხვევაში, თუ მენარდე დაამზადებს ნივთობრივად ნაკლის მქონე ნაკეთობას (ნაკეთობა ნივთობრივად უნაკლოა, თუ იგი შეესაბამება შეთანხმებულ პირობებს, ხოლო თუ ეს პირობები შეთანხმებული არ არის, მაშინ ნაკეთობა ნივთობრივად უნაკლოდ მიიჩნევა, თუკი იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათ-

216 ბოელინგი *ჰლუტრინგჰაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 40.*

217 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 31.

ვალისწინებული ან ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის. ნივთობრივ ნაკლს უთანაბრდება, თუ მენარდე დაამზადებს შეკვეთილისაგან განსხვავებულ ან უფრო ნაკლები რაოდენობის ნაკეთობას. სსკ-ის 641-ე მუხლი), შემკვეთს შეუძლია მოითხოვოს მენარდისაგან დამატებითი შესრულება. დამატებითი შესრულების მიზნით, მენარდე უფლებამოსილია თავისი არჩევანით ან: ა) აღმოფხვრას ნაკლი, ანდა ბ) დაამზადოს ახალი ნაკეთობა. ნაკლის გამოსწორების საშუალების არჩევა კანონმდებლობით დამოკიდებულია თვითონ მენარდეზე. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით დაამზადებული წიგნების კარადის ხარისხი არ შეესაბამება ხელშეკრულებით შეთანხმებულ პირობებს. შემკვეთმა მოითხოვა დამატებითი შესრულება ნაკლის აღმოფხვრის მიზნით. მენარდემ ამჯობინა ახალი კარადის დამზადება. თუკი მენარდე დაამზადებს ახალ ნაკეთობას, მას შეუძლია მოსთხოვოს შემკვეთს ნაკლის მქონე ნაკეთობის უკან დაბრუნება. ანუ არ შეიძლება, რომ შემკვეთს დარჩეს როგორც ახალი უნაკლო ნაკეთობა, ისე ნაკლის მქონე ნაკეთობა (თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმდებიან).²¹⁸

დამატებითი შესრულების მიზნით მენარდე ვალდებულია გასწიოს აუცილებელი ხარჯები, მათ შორის, ტრანსპორტის, სამუშაოსა და მასალის ხარჯები. მენარდეს შეუძლია უარი თქვას დამატებით შესრულებაზე, თუ იგი მოითხოვს არათანაზომიერ ხარჯებს. არათანაზომიერი ხარჯების განმარტებას სსკ-ი პირდაპირ არ მოიცავს. შესაბამისად, ხარჯი არის თუ არა არათანაზომიერი, უნდა გადაწყდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით.²¹⁹

თუ მენარდე არათანაზომიერი ხარჯების გამო უარს იტყვის დამატებით შესრულებაზე, მაშინ შემკვეთს შეუძლია გამოიყე-

218 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 32.

219 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტ. I, თბ., 2001, გვ. 263.

ნოს სხვა მეორადი მოთხოვნები.

ნაკლიანი ნაკეთობის გადაცემისას დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უპირატესი გამოყენება, უდავოდ გამომდინარეობს სსკ-ის 642-ე და 405-ე მუხლების დებულებებიდან. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც შესრულებისათვის განსაზღვრული ვადა უშედეგოდ გაივლის, შემკვეთს ეძლევა შესაძლებლობა განაზოცელოს სხვა მეორადი მოთხოვნები, როგორცაა ხელშეკრულებიდან გასვლა, საზღაურის შემცირება თუ შესრულების ნაცვლად ზიანის ანაზღაურება. დამატებითი შესრულების მოთხოვნის რეალიზების წინაპირობაა, რომ ვალდებულების შესრულება ვადამოსული იყოს.²²⁰, ²²¹ შესაბამისად, შესრულებისათვის დამატებითი ვადის დაწესება განსაზღვრავს დამატებითი შესრულების კონკრეტულ შინაარსს.²²² ნარდობასთან მიმართებით, შემკვეთის დამატებითი შესრულების მოთხოვნა მენარდის მიმართ ვლინდება ან ნაკლის გამოსწორების, ან ნაკლიანი ნაკეთობის უნაკლოთი შეცვლის მოთხოვნით. მათი სამართლებრივი შედეგი იდენტურია – შემკვეთი დებულობს უფლებრივად და ნიეთობრივად უნაკლო ნიეთს ანუ ნარდობის ხელშეკრულების შესაბამის შესრულებას. ამ გზით ხელშეკრულების მიზანი მაინც მიღწეულია თუმცა დამატებითი შესრულების მეორადი მოთხოვნის რეალიზების შემდეგ. აღსანიშნავია, რომ სსკ-ის 642-ე მუხლის ანალოგიურ დებულებებს შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო სჯულებების 635-ე პარაგრაფი.

იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდე არათანაზომიერი ხარჯების გამო უარს კი არ იტყვის დამატებით შესრულებაზე, მაგრამ ნაკეთობის ნაკლის გამო დამატებითი შესრულებისათვის განსაზღვრული ვადა უშედეგოდ გავიდა, მაშინ შემკვეთს თვითონ შეუძლია აღმოფხვრას ნაკლი და მოითხოვოს გაწეული ხარჯების

220 Münch Komm BGB/Ernst Bd. 2. §323. Rn.46.

221 Medicus, Dieter, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 13. Aufl. 2002, S. 507.

222 Münch Komm BGB/Ernst Bd. 2. §323. Rn.68. Palandt/Heinrichs. §323. Rn.14.

ანაზღაურება (სსკ-ის 643-ე მუხლის I ნაწილი).

არსებობს კონსტელაციები, როდესაც სამართლებრივი შედეგის დადგომის წინაპირობები და თვითონ სამართლებრივი შედეგი არ არის მოწესრიგებული ერთი და იმავე ნორმით. ასეთ შემთხვევაში მოთხოვნის საფუძველი შედგება სხვადასხვა ნორმისაგან. ე.წ. მოთხოვნათა ჯაჭვისაგან, რომლებშიც მოცემულია სხვადასხვა ფაქტობრივი ელემენტის დეფინიცია. ამის თვალსაჩინო მაგალითია სსკ-ის 629-ე, 641-ე, 642-ე და 643(I)-ე მუხლების საფუძველზე გაწეული ხარჯების ანაზღაურების მოთხოვნა შემკვეთის მიერ ნაკლის აღმოფხვრისას.²²³ როდესაც საუბარია შემკვეთის უფლებაზე, თვითონ აღმოფხვრას ნაკლი, იგულისხმება ორი შესაძლებლობა: ა) ნაკლის აღმოფხვრა უშუალოდ შემკვეთის მიერ; ბ) ნაკლის აღმოფხვრა მესამე პირების მიერ შემკვეთთან შეთანხმებით. ორივე შემთხვევაში დამატებითი ხარჯების გადახდის ვალდებულება ეკისრება მენარდეს, რომელმაც დაამზადა ნაკლიანი ნაკეთობა. იმისათვის, რომ შემკვეთმა გამოიყენოს აღნიშნული მეორადი მოთხოვნის უფლება, საჭიროა შემდეგი წინაპირობების დაცვა: ა) მენარდემ შემკვეთს გადასცა ნივთობრივად ნაკლიანი ნაკეთობა; ბ) შემკვეთმა მენარდეს მოსთხოვა დამატებითი შესრულება, რისთვისაც განუსაზღვრა ვადა; გ) მენარდეს უარი არ უთქვამს დამატებითი შესრულებაზე არათანაზომიერი ხარჯების გამო; დ) დამატებითი შესრულებისათვის მენარდისათვის დაწესებული ვადა უშედეგოდ გავიდა.²²⁴

დამატებითი ვადის განსაზღვრა დამატებითი შესრულების მიზნით საჭირო არ არის, თუ ადგილი აქვს სსკ-ის 405-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევას. შემკვეთს კანონმდებელი შესაძლებლობას ანიჭებს მოსთხოვოს მენარდეს ავანსი ნაკლის აღმოსაფხვრელად საჭირო ხარჯებისათვის.

223 კენშელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდია. თბ., 2009, გვ. 78.

224 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 32.

ავანსის ინსტიტუტს ფართო გამოყენება აქვს ზოგადად, სახელშეკრულებო ურთიერთობებში. ავანსი არის განსაზღვრული ოდენობის ფულადი თანხა, რომელსაც ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე წინასწარ იხდის ვალდებულების სრული ან ნაწილობრივი შესრულების მიზნით და იგი არ ატარებს იმ უზრუნველყოფის საშუალების ხასიათს, რომელიც დამახასიათებელია ბესთვის. ავანსი ძირითადად ემსახურება ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ინტერესებს, მაშინ როდესაც, ბე უზრუნველყოფს როგორც მენარდის, ისე შემკვეთის ინტერესების დაცვას. ეს დაკავშირებულია იმ ფაქტთან, რომ თუკი ნარდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე უარს იტყვის ხელშეკრულებაზე, მაშინ, როგორც წესი, ავანსი უკან უნდა იქნეს დაბრუნებული. სხვაგვარად წყდება საკითხი „ბეს“- შემთხვევაში (სსკ-ის 421-423-ე მუხლები).

თუკი შემკვეთი თვითონ გამოასწორებს ნაკეთობის ნაკლს, მას სსკ-ის 643-ე მუხლის III ნაწილის თანახმად, შეუძლია მოსთხოვოს მენარდეს ავანსის გადახდა. მაგალითად, მენარდემ ნარდობის ხელშეკრულებით დაამზადა ნივთობრივად ნაკლიანი ნაკეთობა. შემკვეთმა დამატებითი შესრულების მიზნით მენარდეს დაუწესა დამატებითი ორკვირიანი ვადა. მენარდემ ვერც ამ დამატებით მიცემულ ვადაში შეძლო ნაკლის აღმოფხვრა. შემკვეთმა ნაკლის აღმოფხვრა დაავალა მესამე პირს ანდა გადაწყვიტა თვითონ გამოესწორებინა ნაკეთობის ნაკლი. ნაკლის აღმოსაფხვრელად საჭირო იყო 500 ლარის ოდენობის ხარჯი. შემკვეთს უფლება აქვს მოსთხოვოს მენარდეს წინასწარ ავანსი, მაგალითად, 150 ლარის ოდენობით, რომელიც ჩაითვლება ნაკლის აღმოსაფხვრელად საჭირო დამატებითი ხარჯების ჯამში. ანუ თუ დამატებითი ხარჯები შეადგენს 500 ლარს, ავანსი — 150 ლარს ნაკლის აღმოფხვრის შემდეგ, მენარდეს დაეკისრება შემკვეთისათვის დამატებით 350 ლარის გადახდის ვალდე-

ბულება.²²⁵ შემკვეთის მიერ ნაკლის გამოსწორების უფლების არსებობის ანალოგიური შემთხვევები მოცემულია გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 637-ე პარაგრაფში.²²⁶

§2.2. ხელშეკრულებაზე უარი ნაკეთობის ნაკლის გამო

ნაკეთობის ნაკლის გამო შემკვეთს შეუძლია სსკ-ის 405-ე მუხლის მიხედვით უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. ამ შემთხვევაში მენარდე ვალდებულია აუნაზღაუროს შემკვეთს ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული ხარჯები (სსკ-ის 644-ე მუხლი).

დოქტრინაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, ხელშეკრულების დადების მომენტიდან მხარეები ვალდებულნი არიან შეუდგნენ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას. მათ არ შეუძლიათ ცალმხრივად თქვან უარი ნაკისრი ვალდებულების შესრულებაზე. მაგრამ, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, ხელშეკრულების მხარეს უფლება აქვს გავიდეს ხელშეკრულებიდან და უარი თქვას ნაკისრი ვალდებულების შესრულებაზე. ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის შესაძლებლობას კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში უარი თქვას ხელშეკრულების გაგრძელებაზე, ხელშეკრულებიდან გასვლა ეწოდება.²²⁷ იგი ჩვენში გერმანიის სამოქალაქო კოდექსიდან გამომდინარეობს და ბევრად ეხმიანება ევროგაერთიანების სამართალს.²²⁸ ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება აღმჭურველი უფლებაა და განსხვავებით მოთხოვნის უფლები-

225 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 33.

226 Palandt/Sprau §637. Rn.6. Staudinger/Peters §637 al; Rn. 19F. Bamberger/Roth(Hrsg)/Voit, §637. Rn.4.8.

227 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 231.

228 ზოიძე ბ. ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში. თბ., 2009, გვ. 266.

საგან, მასზე არ ვრცელდება ხანდაზმულობა.²²⁹

სამოქალაქო კოდექსი და სხვა კერძოსამართლებრივი კანონმდებლობა შეიცავს აგრეთვე ისეთ ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება მოთხოვნის საფუძველით გათვალისწინებული წინაპირობების შემოწმებისას და ამდენად, ასრულებს დამხმარე ფუნქციას. დამხმარე ხასიათის ნორმებს განეკუთვნება ასევე უშუალოდ სამართლებრივი შედეგის დამფუძნებელი უფლების მომწესრიგებელი ნორმები, ისინი პირს სამართლებრივი შედეგის მოდიფიცირების უფლებას ანიჭებს ხელშეკრულების მეორე მხარის თანხმობის არსებობის მიუხედავად.²³⁰ დამფუძნებელია უშუალო სამართლებრივი შედეგის წარმომშობი უფლება, რომელიც პირს ანიჭებს უფლებამოსილებას, ცალმხრივი ნების გამოვლენით წარმოშვას, შეცვალოს ან გააუქმოს სამართლებრივი შედეგი.²³¹ დამფუძნებელი უფლების მარეგულირებელი ნორმების ძირითადი თავისებურება ისაა, რომ უფლებამოსილი პირის მიერ უფლება ხორციელდება ნამდვილი, მიღებასავალდებულო ნების გამოვლენით. ასეთ დამფუძნებელ უფლებათა რიცხვს მიეკუთვნება ხელშეკრულებიდან გასვლა, რომელიც სსკ-ის 355-ე მუხლის თანახმად, „ხდება ხელშეკრულების მეორე მხარისათვის შეტყობინებით“ (ანალოგიური შინაარსის ნორმაა მოცემული გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 349-ე პარაგრაფში). დამფუძნებელი უფლება განხორციელებულია ანუ შესაბამისი ნების გამოვლენა ნამდვილია იმ მომენტიდან, როდესაც იგი ხელშეკრულების მეორე მხარეს მიუვა, კერძოდ, მოხვდება მიმღების ძალაუფლების სფეროში და ამ უკანასკნელს ექნება მისი შინაარსის რეალურად განხორციელების შესაძლებლობა.²³² ამ

229 თოდუა მ., ვილემსი პ., ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 41.

230 Palandt/Heinrichs, §349. Rn.3. Staudinger/Kaiser, §349 aF, Rn. 11.

231 Staudinger/Bork §145 Rn.34. Münch Komm BGB/Kramer §145 Rn.2.6.

232 კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბ., 2009, გვ. 246.

უფლებათა განსხვავებული სტატუსი, ცხადია, არ გამორიცხავს მათ განხორციელებას სასამართლოსათვის მიმართვის გზით.²³³ დამფუძნებელი უფლების განხორციელება პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს ცალკეული მოთხოვნის წარმოშობასა და გაუქმებაზე. მაგალითისათვის, უფლებამოსილი პირის მიერ კანონით დადგენილი წესებისა და პირობების შესაბამისად განხორციელებული ხელშეკრულებიდან გასვლა სსკ-ის 352-ე მუხლით წარმოშობს ე.წ. რესტიტუციის მოთხოვნის უფლებას. დამფუძნებელი უფლება არ არის მოთხოვნა და შესაბამისად მასზე არ ვრცელდება ხანდაზმულობის ვადა.²³⁴ თუმცა ხელშეკრულებიდან გასვლის შემდეგ, სსკ-ის 352-ე მუხლის შესაბამისად, წარმოიშობა ხელშეკრულების დადებამდე არსებული პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენის უფლება. ეს უკანასკნელი არის მოთხოვნა და მასზე გავრცელდება სსკ-ის 128-ე მუხლით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადები.

მხარეებს უფლება აქვთ ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობები და სამართლებრივი შედეგები წინასწარ შეათანხმონ ხელშეკრულებით. თუ მხარეები ამ უფლებით არ ისარგებლებენ, გამოიყენება კანონის დისპოზიციური ნორმები.²³⁵

ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება კანონით გათვალისწინებული უფლებაა. ამიტომ კანონი ამომწურავად განსაზღვრავს ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძვლებსა და წესს, კერძოდ, იმას, თუ როდის შეუძლია ხელშეკრულების მხარეს მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა (სსკ-ის 405-ე, 352-359-ე მუხლები). თუმცა, ეს არ გამორიცხავს, რომ მხარეები შეთანხმდნენ ხელშეკრულებიდან გასვლის დამატებით პირობებზე.²³⁶ ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის კანონისმი-

233 Larenz/Wolf, Allgemeiner Teil des Bürgerliches Rechts, 9. Aufl. 2004, S. 69.

234 Münch Komm BGB/Grothe, §194 Rd.I. Rn.4.

235 Medicus, Dieter/Lorenz, Stephan, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 18. Auflage, München, 2008. S. 556.

236 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 231.

ერი წინაპირობებია: ა) ხელშეკრულების ნამდვილობა (უნდა აკმაყოფილებდეს გარიგების ნამდვილობის ზოგად პირობებს); ბ) ზოგადი წესის მიხედვით, მოვალის მხრიდან ხელშეკრულების მნიშვნელოვანი (არსებითი) დარღვევა (დარღვევა არსებითი ხასიათისაა, თუ მოვალის მხრიდან ძირითადი ვალდებულების დარღვევის გამო, ფაქტობრივი შესრულების დანიშნულებისამებრ გამოყენება შეუძლებელი ხდება ან იკარგება მომავალში მისი შესრულების იმედი ანდა კრედიტორს ეკარგება შესრულებისადმი ინტერესი; გ) ხელშეკრულებიდან გასვლის შესახებ განცხადების გაკეთებით მონაწილე მთლიანად გადის ხელშეკრულებიდან, რადგანაც კანონით დაუშვებელია ხელშეკრულებიდან ნაწილობრივი გასვლა; დ) მიუხედავად ვალდებულების მნიშვნელოვანი დარღვევისა, მოვალეს არ შეუძლია კრედიტორს მოსთხოვოს ხელშეკრულების ძალაში დატოვება; ე) ვალდებულების დარღვევისათვის კრედიტორი მთლიანად ან უმთავრესად არ არის პასუხისმგებელი; ვ) მოთხოვნას არ უპირისპირდება შესაგებელი, რომელიც უკვე წარმოდგენილია ან წარდგენილი იქნება დაუყოვნებლივ მოვალის მიერ, თუკი კრედიტორი უარს იტყვის ხელშეკრულებაზე (მაგალითად, შესრულებული ვალდებულების გაქვითვაზე); ზ) სახეზეა კრედიტორის მიერ შესრულებული იურიდიული მოქმედება – ხელშეკრულებიდან გასვლისათვის მოცემული გონივრული ვადა, თუ ხელშეკრულებით ასეთი ვადა არ ყოფილა დადგენილი – ანდა, თუ ვალდებულების დარღვევის ხასიათიდან გამომდინარე, არ გამოიყენება დამატებითი ვადა – გაფრთხილება.²³⁷

ამ ზოგადი წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს გრძელვადიანი ვალდებულებითი ურთიერთობიდან გასვლა, რომელიც დასაშვებია ვალდებულების დარღვევის გარეშეც პატივისაღები საფუძვლის არსებობისას. ხელშეკრულებიდან გასვლა წარმოშობს მონაწილეთა შორის ახალ ვალდებულებას: მიღებული შესრულე-

237 თოდუა მ, ვილქში პ. ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2006, გვ. 56.

ბა და სარგებელი მხარეებმა ერთმანეთს უნდა დაუბრუნონ.²³⁸

ზოგადად, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება წარმოიშობა, მიუხედავად იმისა, თუ რა ტიპის ვალდებულება დაირღვა.²³⁹ ვალდებულება, რომლის დარღვევაც ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძველს წარმოადგენს, უნდა იყოს ნამდვილი, ვადამოსული და უპრეტენზიო. თუ ვალდებულება ჯერ კიდევ არ არის შესასრულებელი, მხარე ვერ გავა ხელშეკრულებიდან, რადგან მას არ ექნება ამის საფუძველი. თუმცა, სსკ-ის 405-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, მხარეს შეუძლია შესრულების ვადის დადგომამდე განაცხადოს უარი ხელშეკრულებაზე. ხელშეკრულებიდან გასვლის პირობა ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულებაა. თუ მოვალემ ვალდებულება შეასრულა ან კრედიტორმა შეთანხმებულის ნაცვლად სხვა შესრულება მიიღო (*datio pro solutio*), კრედიტორი ხელშეკრულებიდან ვერ გავა. კრედიტორს ასევე ეზღუდება ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება, თუ მოვალემ წარადგინა ან დაუყოვნებლივ წარმოადგენს პრეტენზიას (შესაგებელს). ანალოგიური წესი გამოიყენება მაშინაც, როდესაც მოვალეს შეუძლია ვალდებულების გაქვითვა და იგი ამ უფლებას კრედიტორის მხრიდან ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის დაყენებისთანავე გამოიყენებს (*dolo agit, qui petit, quod statim redditurus est*).

ნარდობასთან მიმართებით, პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველთა კუმულაცია. ეს ისეთი შემთხვევებია, როდესაც მოთხოვნა რამდენიმე მოთხოვნის საფუძველის ერთობლივი გამოყენების საფუძველზე წარმოიშობა. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე, თუკი მენარდე შემკვეთს გადასცემს ნივთობრივად ნაკლიან ნაკეთობას, სსკ-ის 352-ე და 405-ე მუხლების ერთობლიობა ხელშეკრულებიდან

238 თოდუა მ. ვილეშტი კ. ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2006, გვ. 57.

239 Bamberger/Roth (Hrsg) Grothe, §323. Rn.12. Münch Komm BGB/Ernst §323. Rn 11.

ბიდან გასვლის უფლებას წარმოშობს სსკ-ის 644-ე მუხლის მოთხოვნათა დაცვით. შესაბამისად, შესაძლებელია მოთხოვნა გამოდინარეობდეს არა ერთი, არამედ ერთდროულად რამდენიმე მოთხოვნის საფუძველიდან. ასეთ შემთხვევაში, როგორც წესი, ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნის საფუძველია, დანარჩენი ნორმები კი დამხმარე მოთხოვნის საფუძველები.

ხშირ შემთხვევაში, ერთი ნორმის ფარგლებში მითითება ხდება სხვა სამართლებრივ საფუძველზე ან სხვა ნორმით განსაზღვრულ სამართლებრივ შედეგზე.^{240,241} სამართლებრივ საფუძველზე მითითების მაგალითია სსკ-ის 644-ე მუხლი, რომელიც შემდგომ მითითებას ახდენს სსკ-ის 405-ე მუხლზე, ის კი თავის მხრივ შემდგომ მითითებას ახორციელებს სსკ-ის 352-ე მუხლით გათვალისწინებულ სამართლებრივ შედეგებზე.²⁴²

სამართლებრივ შედეგებზე მითითება გულისხმობს შემთხვევებს, როდესაც ნორმა განსაზღვრავს მისი გამოყენების წინაპირობებს, ხოლო წინაპირობების არსებობისას აკეთებს მითითებას სხვა ნორმის, მოთხოვნის საფუძვლის სამართლებრივ შედეგებზე. მითითებული ნორმის საფუძველზე უნდა განისაზღვროს მხოლოდ მოთხოვნის ფარგლები და შინაარსი.²⁴³

როგორც აღენიშნეთ, იმისათვის რომ შემკვეთმა ნაკეთობის ნაკლის გამო მოითხოვოს ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლა, დაცული უნდა იქნეს სსკ-ის 405-ე, 352-359-ე მუხლების მოთხოვნები.

240 Bamberger/Roth (Hrsg) Kindl Iohann, Kommentar zum BGB, 15, Aufl. C.H. Beck, München, §951. Rn 2.

241 Münch Komm BGB/Ernst, §326, Rn. 106.

242 სსკ-ის 644-ე მუხლის თანახმად, ნაკეთობის ნაკლის გამო შემკვეთს შეუძლია 405-ე მუხლის მიხედვით უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. ეს უკანასკნელი ნორმა კი მიუთითებს სსკ-ის 352-ე მუხლით გათვალისწინებულ სამართლებრივ შედეგებზე, რომლებიც მას შემდეგ წარმოიშობა, რაც 405-ე მუხლის თანახმად, წარმოშობილია ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება და იგი განხორციელებულია სსკ-ის 355-ე მუხლის შესაბამისი წესების დაცვით.

243 Bamberger/Roth (Hrsg). Grothe Helmut, Band I, §346, Rn. 57.

§2.3. საზღაურის შემცირება ნაკეთობის ნაკლის გამო

ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება ქარწყლდება იმ შემთხვევაში, თუ იგი სხვა მოთხოვნებთან ერთად ალტერნატიულ კონკურენციაში იმყოფება, უფლებამოსილი პირი კი ახორციელებს სხვა ალტერნატიულ მოთხოვნას, როგორცაა, მაგალითად, საზღაურის შემცირება. ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება ქარწყლდება იმ შემთხვევაშიც, თუკი ხელშეკრულებიდან გასვლისათვის მეორე მხარემ დააწესა ვადა, ხოლო უფლებამოსილმა პირმა აღნიშნულ ვადაში არ განახორციელა ხელშეკრულებიდან გასვლის შესახებ შეტყობინება სსკ-ის 405-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მიხედვით.²⁴⁴ ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნასთან ალტერნატიულ კონკურენციაშია შესრულების ნაცვლად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა. შემკვეთის მიერ აღნიშნულ მოთხოვნათა შორის არჩევანის განხორციელება იწვევს ალტერნატიულ კონკურენციაში მყოფ სხვა დანარჩენ მოთხოვნათა გაქარწყლებას ანუ ალტერნატიული კონკურენციის დასრულებას.²⁴⁵

ცალკეული მოთხოვნის განხორციელებისათვის აუცილებელია ადეკვატური მოთხოვნის საფუძვლის შერჩევა. ამასთან, შესაბამისი მოთხოვნის რეალიზებისათვის შეიძლება არ იყოს საკმარისი ერთი კონკრეტული მოთხოვნის საფუძვლის გამოყენება და აუცილებელი გახდეს რამდენიმე მოთხოვნის საფუძვლის ერთობლივი გამოყენება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოთხოვნის მფლობელის ინტერესების რეალიზება შეუძლებელი იქნება. კონკრეტული მოთხოვნის საფუძვლის შერჩევისას, შესაძლებელია არსებობდეს მისი ფორმირების რამდენიმე ალტერნატივა ანუ რამდენიმე მოთხოვნის საფუძვლის სხვადასხვა კომბინაცია. ამ მოთხოვნის საფუძვლების ურთიერთმიმართება წარმოშობს

244 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 410.

245 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 35.

კონკურენციის სხვადასხვა სახეს. ამასთან, მოთხოვნის მფლობელისათვის სასურველი სამართლებრივი შედეგის მიღწევა შეიძლება დამოკიდებული იყოს სხვადასხვა მოთხოვნის ერთობლივ გამოყენებაზე ანუ კუმულაციაზე. ნარდობის ხელშეკრულების ფარგლებში, მენარდის მიერ შემკვეთისათვის უნაკლო ნაკეთობის გადაცემის ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, შემკვეთის მეორადი მოთხოვნების წარმოშობის სპეციალური სამართლებრივი საფუძვლებია სსკ-ის 642-645-ე მუხლები. იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდე დაარღვევს სსკ-ის 639-641-ე მუხლების მოთხოვნებს ნივთობრივად უნაკლო ნაკეთობის გადაცემასთან მიმართებით, შემკვეთს წარმოეშობა მეორადი მოთხოვნის უფლებები. შესაბამისად, მას შეუძლია, პირველ ეტაპზე მოითხოვოს დამატებითი შესრულება (ნაკლის გამოსწორება ან ახალი ნაკეთობის დამზადება), ხოლო შემდგომ დამატებითი წინაპირობების არსებობისას, მას წარმოეშობა ხელშეკრულებიდან გასვლის ან საზღაურის შემცირების მოთხოვნის უფლება. გარდა ამისა, შემკვეთს შეუძლია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შესრულებასთან ერთად ან მისგან დამოუკიდებლად. აღნიშნული მოთხოვნების რეალიზებას სსკ-ის 642-ე და შემდგომი მუხლები დამოუკიდებლად ვერ უზრუნველყოფენ. შემკვეთის მეორადი მოთხოვნა ხელშეკრულებიდან გასვლის სახით მხოლოდ სსკ-ის 644-ე მუხლზე დაყრდნობით ვერ განხორციელდება, ვინაიდან ამ ნორმაში უშუალოდ არის მითითებული სსკ-ის 405-ე მუხლის ზოგადი მოთხოვნის საფუძველზე, რომელიც თავის მხრივ სსკ-ის 352-359-ე მუხლებს უთითებს. ეს ცხადყოფს, რომ სსკ-ის 644-ე მუხლი არ არის მოთხოვნის დამოუკიდებელი საფუძველი. შესაბამისად, შემკვეთის მიერ ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამოსვლის მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძველი იქნება სსკ-ის 644-ე მუხლი სსკ-ის 352-ე და 405-ე მუხლებთან ურთიერთკავშირში²⁴⁶. ხელშეკრულებიდან გასვლასთან ერ-

246 სუსგ 2010 წლის 1 მარტის განჩინება საქმეზე №ას-889-1775-09.

თად, ზიანის ანაზღაურების საფუძველი გამომდინარეობს სსკ-ის 644-ე, 407-ე, 405(5)-ე, 394-ე მუხლის პირველი ნაწილისა და 395-ე მუხლის პირველი ნაწილის კუმულაციის საფუძველზე. ასეთ შემთხვევაში აღგილი აქვს ე.წ. კომბინირებადი მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველებს.^{247,248}

სსკ-ის 644-ე მუხლით შემკვეთისათვის მინიჭებული ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება ნაკეთობის ნაკლის გამო, ყოველთვის განხილული უნდა იქნეს სსკ-ის 405-ე და 352-ე მუხლებთან ერთობლიობაში. სსკ-ის 405-ე მუხლი დეტალურად აწესრიგებს ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის უფლების წარმოშობის წინაპირობებსა და გამონაკლისებს, ისევე, როგორც აღნიშნული უფლების წარმოშობის დამაბრკოლებელ გარემოებებს. სსკ-ის 644-ე მუხლი ამ შემთხვევაში, სპეციალური და ამავე დროს, ერთგვარი დამხმარე მოთხოვნის საფუძველია, რომელსაც მითითებით მოთხოვნის საფუძველს უწოდებენ, ვინაიდან იგი შემკვეთისათვის ნაკლიანი ნივთის გადაცემის შემთხვევაში სსკ-ის 405-ე მუხლზე მიუთითებს. ეს უკანასკნელი კი თავის მხრივ, სსკ-ის 352-ე და 644-ე მუხლების წარმოშობის წინაპირობების არსებობისას წარმოშობს პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენის მოთხოვნის უფლებას. გარდა ამისა, ნიშანდობლივია, რომ ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის რეალიზაცია, სსკ-ის 355-ე მუხლის თანახმად, დამოკიდებულია მენარდისათვის ანუ ხელშეკრულების მეორე მხარისათვის შეტყობინებაზე. ამდენად, შესაბამისი სამართლებრივი შედეგი არ დადგება იმ მომენტამდე, სანამ შემკვეთი კანონის შესაბამისად არ განახორციელებს აღნიშნულ მოთხოვნას.

როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, თუკი მენარდე შემკვეთს გადასცემს ნაკლიან ნაკეთობას, შემკვეთს წარმოეშობა

247 ბოლნინგი კ./ლუტრინგჰაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 20.

248 კენშელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდია. თბ., 2009, გვ. 30.

მთელი რიგი მეორადი მოთხოვნები მენარდის მიმართ. კერძოდ, შემკვეთს შეუძლია მოსთხოვოს მენარდეს დამატებითი შესრულება და ამისათვის დაუნიშნოს გარკვეული ვადა, ანდა კანონით გათვალისწინებული საფუძვლების არსებობისას, შემკვეთს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე და მოითხოვოს მენარდისაგან ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული ხარჯების ანაზღაურება.²⁴⁹ გარდა ამისა, კანონმდებელი შემკვეთს ანიჭებს მენარდისათვის გადასახდელი საზღაურის შემცირების უფლებას, კერძოდ, სსკ-ის 645-ე მუხლის თანახმად, შემკვეთს, რომელიც არც ხელშეკრულების დამატებით შესრულებას მიიღებს საამისოდ განსაზღვრული ვადის გასვლის შემდეგ და არც უარს განაცხადებს ხელშეკრულებაზე, შეუძლია იმ თანხით შეამციროს საზღაური, რა თანხითაც ნაკლი ამცირებს ნაკეთობის ღირებულებას.²⁵⁰ თუ რა თანხით ამცირებს ნაკლი ნაკეთობის ღირებულებას, უნდა გადაწყდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით. მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობისათვის შემკვეთს მენარდისათვის უნდა გადაეხადა 1000 ლარის ოდენობის საზღაური. დამზადებულ ნაკეთობას აღმოაჩნდა ისეთი ნაკლი, რომელიც 25%-ით ამცირებს ნაკეთობის ღირებულებას. შემკვეთს ამ შემთხვევაში შეუძლია შეამციროს მენარდისათვის გადასახდელი საზღაური 250 ლარით, ანუ შეთანხმებული საზღაურის – 1000 ლარის 25%-ით. საზღაურის შემცირების მოთხოვნა სსკ-ის 645-ე მუხლის შესაბამისად ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლის – სსკ-ის 644-ე მუხლი – ალტერნატიული მოთხოვნაა.

ერთი და იმავე ფაქტობრივ გარემოებაზე დაყრდნობით, შესაძლოა წარმოიშვას რამდენიმე დამოუკიდებელი მოთხოვნა ანუ

249 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 35.

250 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი I, თბ., 2001, გვ. 271.

მოთხოვნათა კონკურენცია, რაც შესაძლოა სხვადასხვა სამართლებრივი საფუძველიდან აღმოცენდეს ან ერთი და იმავე მოთხოვნის საფუძველს ემყარებოდეს. მაგალითად, სსკ-ის 643-ე მუხლის თანახმად, შემკვეთს შეუძლია თვითონ გამოასწოროს ნაკლი, ხოლო სსკ-ის 644-ე მუხლის თანახმად ნაკეთობის ნაკლის გამო შემკვეთს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე სსკ-ის 405-ე მუხლის მიხედვით. ეს მოთხოვნები სრულიად განსხვავებული, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელია, თუმცა მათი დამფუძნებელი სამართლებრივი ნორმა ერთია. ამ მოთხოვნათა შორის სახეზეა ე.წ. „ალტერნატიული კონკურენცია“, კერძოდ უფლებამოსილმა პირმა უნდა აარჩიოს აღნიშნულ მოთხოვნათაგან ერთ-ერთი და განხორციელოს იგი. შემკვეთის მიერ შერჩეული მოთხოვნის განხორციელების, განსაკუთრებით კი მისი განხორციელებით დასახული მიზნის მიღწევის შემდეგ მოთხოვნა, რომელიც არ იქნა არჩეული შემკვეთის მიერ, როგორც წესი, ქარწყლდება.

მოთხოვნის საფუძველთა ალტერნატიული კონკურენცია სახეზეა, როდესაც ერთი და იგივე მოთხოვნა რამდენიმე მოთხოვნის საფუძველის წინაპირობას ერთდროულად შეესაბამება და მათი დაფუძნება თითოეულ მათგანზე დაყრდნობითაა შესაძლებელი, ასეთ შემთხვევაში ერთი და იგივე სამართლებრივი შედეგი (ანუ მოთხოვნა) ერთდროულად რამდენიმე მოთხოვნის საფუძველით წარმოიშობა,²⁵¹ თუმცა ერთ-ერთი სამართლებრივი საფუძველით მოთხოვნის წარმოშობას გამორიცხავს. მოთხოვნათა ალტერნატიული კონკურენცია სახეზეა, როდესაც ორი მოთხოვნა ერთი და იმავე ფაქტობრივი გარემოებების მიმართ ერთდროულად არსებობს და განხორციელებადია, თუმცა აუცილებელია ერთ-ერთი მათგანის არჩევა. შესაბამისად, მოთხოვნათა ალტერნატიული კონკურენციის დროს მხარემ უნდა შეარჩიოს ერთ-ერთი მოთხოვნა, მაგალითად, ხელშეკრულებიდან გასვლა

251 | Münch Komm BGB/Kramer Bd. 2a. §241. Rn. 25. 27.

ან საზღაურის შემცირება. უფლებამოსილი პირის მიერ აღნიშნული არჩევანის გაკეთებამდე მას ორივე მოთხოვნის უფლება პარალელურად აქვს.

მოთხოვნათა ალტერნატიული კონკურენციის მაგალითიან ნარდობის ხელშეკრულების ფარგლებში ნაკლიანი შესრულების შედეგად წარმოშობილ ხელშეკრულებიდან გასვლისა და საზღაურის შემცირების ურთიერთმიმართება.

მოთხოვნათა ალტერნატიული კონკურენციის შემთხვევაში მხარის (შემკვეთის) მიერ ერთ-ერთი მოთხოვნის შერჩევისა და მისი განხორციელების შემდეგ ქარწყლდება ის მოთხოვნები, რომლებიც უფლებამოსილმა პირმა არ აირჩია. თუ ნარდობის შემთხვევაში, როდესაც ადგილი აქვს ნაკლიანი ნივთის გადაცემის შემთხვევას კანონით დადგენილი წინაპირობების გათვალისწინებით შემკვეთი უარს ამბობს ხელშეკრულებაზე ანუ ირჩევს ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორად უფლებას, იგი ველარ მოითხოვს ვალდებულების შესრულებას შემცირებული საზღაურის გადახდით. ეს უკანასკნელი მოთხოვნა აღარ არსებობს იმის გათვალისწინებით, რომ შემკვეთმა ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების განხორციელებით უარი თქვა შესრულების მოთხოვნაზე.²⁵²

მაშასადამე, ნაკეთობის ნაკლის გამო მენარდისათვის გადასახდელი საზღაურის შემცირება წარმოადგენს ალტერნატიულ მოთხოვნას ხელშეკრულებიდან გასვლასთან მიმართებით. თუ რომელი მეორადი მოთხოვნა გამოიყენოს, დამოკიდებულია შემკვეთზე კანონით დადგენილი წინაპირობების დაცვისას.²⁵³

სსკ-ის 652-ე მუხლის თანახმად, თუ შემკვეთისათვის ნაკეთობის ნაკლი ცნობილია და იგი მაინც მიიღებს მას პრეტენზიის განუცხადებლად, მაშინ შემკვეთს არ წარმოეშობა მოთხოვნის

252 Staudinger/Peters, §634 aF, Rn.61. Palandt/Sprau §638. Rn.5. Münch Komm BGB/Soergel/§634 aF. Rn.40.

253 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 36.

უფლება ამ ნაკლის გამო. შემკვეთის ერთ-ერთ ვალდებულებას წარმოადგენს, სამუშაოს მიღებისას შეამოწმოს ნაკეთობის ხარისხი. იმ შემთხვევაში, თუკი შემკვეთი აღმოაჩენს, რომ ნაკეთობას აქვს ნაკლი, მაგრამ იგი მაინც მიიღებს ნაკლიან შესრულებას მენარდისათვის პრეტენზიის განუცხადებლად, ასეთ შემთხვევაში შემკვეთი კარგავს ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებით სსკ-ის 642-645-ე მუხლებით გათვალისწინებულ მეორად მოთხოვნებს. მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ სსკ-ის 652-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში საუბარია იმ ნაკლზე, რომელიც შეიძლება აღმოჩენილი იყოს შესრულებული სამუშაოს შედეგის ანუ დამზადებული ნაკეთობის მიღებისას მისი გარეგნული დათვალიერების შედეგად, ანუ ე.წ. „ხილული ნაკლი“.²⁵⁴ ეს ნორმა არ შეიძლება გამოყენებული იქნეს ისეთი შემთხვევების მიმართ, როდესაც დამზადებულ ნაკეთობას გააჩნია „ფარული ნაკლი“ ანუ ისეთი ნაკლი, რომლის აღმოჩენაც შეუძლებელია ვიზუალური დათვალიერებით. ფარული ნაკლის აღმოჩენის შემთხვევაში შემკვეთს უნარჩუნდება ნაკლთან მიმართებით მეორადი მოთხოვნები.

მეტად საინტერესო დებულებას შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 640-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცი, კერძოდ, თუ შემკვეთისათვის ნაკეთობის ნაკლი ცნობილია, მაშინ მას ნაკლთან დაკავშირებული უფლებები მხოლოდ იმ შემთხვევაში წარმოეშობა, თუკი ნაკლიანი ნაკეთობის მიღებისას გააკეთებს დათქმას ნაკეთობის ნაკლის გამო არსებული უფლებების შენარჩუნების შესახებ (გსჯ-ის §634, 1-3-ე აბზაცი).²⁵⁵

სსკ-ის 635-ე მუხლის თანახმად, „თუ მენარდემ იკისრა საგარანტიო ვადა, მაშინ ამ ვადის განმავლობაში გამოვლენილი ნაკლი წარმოშობს შესაბამის უფლებებს“. საგარანტიო ეწოდე-

254 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 51.

255 Staudinger/Peters, §640, Rn.57. Münch Komm BGB/Socergel/§640. Rn.19. Bambergcr/Roth (11rsg). Voil, §640. Rn.31.35.

ბა ვადას, რომლის განმავლობაშიც ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობის ნაკლის აღმოჩენის შემთხვევაში, შემკვეთს წარმოეშობა ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებული უფლებები, თუკი მენარდე ვერ შეძლებს იმის დამტკიცებას, რომ ნაკეთობის ნაკლი წარმოიშვა შემკვეთისათვის ნაკეთობის გადაცემის შემდეგ იმ გარემოებათა შედეგად, რაზედაც მენარდე პასუხს არ აგებს, კერძოდ, შემკვეთის მიერ ნაკეთობის არადანიშნულებისამებრ გამოყენების ან შენახვის შედეგად. სსკ-ის 653-ე მუხლი არ მიუთითებს გარანტიის ვადასა და მისი გამოთვლის წესზე. ნარდობის ხელშეკრულებაში საგარანტიო ვადის დაწყების მომენტი განსაზღვრულია სსკ-ის 649-ე მუხლით – შემკვეთის მიერ სამუშაოს მიღება. რაც შეეხება გარანტიის მოქმედების ვადას, იგი განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით ან ცალმხრივად, მენარდის მიერ, როგორც წესი, სტანდარტული პირობის სახით.²⁵⁶

§3. ნაკეთობის ნაკლის გამო ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება
ა) ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის საერთო საფუძვლები

სახელშეკრულებო ვალდებულებები, დოქტრინაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას. ამ მოთხოვნების შეუსრულებლობა უკვე ვალდებულების დარღვევაა.²⁵⁷ ვალდებულების დარღვევისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამოხატულებას პოულობს მოვალეზე კანონით დადგენილი ქონებრივი ზემოქმედების ზომებში. სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილე, რომელიც არღვევს ვალდებულებას, პასუხს აგებს დაზარალებული პირის წინაშე.²⁵⁸ სახელშეკრულებო

²⁵⁶ ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 53.

²⁵⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 364.

²⁵⁸ თოდუა მ., ვილემსი პ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 37.

ბო ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის პასუხისმგებლობის ყველაზე გავრცელებულ სახეს წარმოადგენს ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება ანუ პასუხისმგებლობა გამოიხატება დამრღვევი მხარის ვალდებულებაში ანაზღაურის ვალდებულების დარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანი ნატურით ან ფულადი სახით.²⁵⁹ ზიანის ანაზღაურება მიეკუთვნება მეორად/დამატებით მოთხოვნებს, რომლებიც წარმოიშობა მაშინ, როდესაც პირველადი მოთხოვნის შესრულებისას ჩნდება პრობლემა.²⁶⁰ პრობლემა შეიძლება მდგომარეობდეს ვალდებულების შეუსრულებლობაში, არაჯეროვნად შესრულებაში ან ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სხვა ვალდებულების დარღვევაში. ამის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა ვალდებულების დარღვევისას.²⁶¹ ვალდებულების შეუსრულებლობა სამოქალაქო ბრუნვისათვის ნორმალური რისკია. ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვნად შესრულება ვალდებულების დარღვევაა და მას სამოქალაქო-სამართლებრივი ხასიათი აქვს. სამოქალაქო სამართალდარღვევაა, კერძოდ, ვალდებულების დარღვევა, მოვალის ისეთი ქმედებაა, რომელიც ობიექტურად არ შეესაბამება ვალდებულებათა წრეს,²⁶² ვალდებულებით ურთიერთობას და იწვევს პირადი კეთილდღეობის შემცირებას ან განადგურებას, ქონებრივი ან არაქონებრივი ხასიათის უარყოფითი შედეგების დადგომას.²⁶³

259 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 56.

260 პენშელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდთა. თბ., 2009, გვ. 85.

261 ბოელინგი კ./ლუტრინგჰაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 33.

262 მაჩალაძე ს. ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას. ჟ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. სპეციალური გამოცემა, თბ., 2004, გვ. 74.

263 ზეცურიანი ჯ. სამოქალაქო სამართლის ფუნქციები. თბ., 1995, გვ. 108.

ვალდებულების დარღვევა სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დადგომის საფუძველია, რომელიც იურიდიული პასუხისმგებლობის სახეა. იურიდიული პასუხისმგებლობა გამოიხატება სამართალდამრღვევისათვის განსაზღვრული უარყოფითი შედეგების დადგომით, კერძოდ – ქონებრივი ან პირადი უფლებების შეზღუდვით²⁶⁴, რომლებიც ითვალისწინებენ ვალდებულების დამრღვევი პირისათვის იმის ზემოთ დამატებითი მოქმედების შესრულების დაკისრებას, რაც მას ვალდებულებით ევალებოდა.²⁶⁵ სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ფორმათაგან ზიანის ანაზღაურებას აქვს უნივერსალური მნიშვნელობა და გამოიყენება სამოქალაქო უფლებათა დარღვევის ყველა შემთხვევაში, მაშინ როცა სხვა ფორმების გამოყენებაზე პირდაპირ უთითებს კანონი ან ხელშეკრულება კონკრეტული სამართალდარღვევისას.²⁶⁶ სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, პასუხისმგებლობა ერთი კონტრაქტისა მეორეს წინაშე, სამართალდამრღვევისა – დაზარალებულის წინაშე, დაკავშირებულია არა პიროვნული თავისუფლების ბოჭვასთან, როგორც ისტორიულ წარსულში, არამედ მოვალის მხოლოდ ქონების შემცირებასთან.²⁶⁷ ქონებრივი პასუხისმგებლობის მოვალეზე დასაკისრებლად საჭიროა, რომ სახეზე იყოს სამართალდარღვევის შემადგენლობა.²⁶⁸ შემადგენლობის ორგანიზმს ჰქმნის სამართლებრივად ფასეულ სუბიექტურ და ობიექტურ გარემოებათა ერთობლიობა, რომელთა თანაარსებობა მოვალეზე პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველია. ამ შემადგენლო-

264 ზოიძე ბ. ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისთვის. თბ., 1989, გვ. 11.

265 ახვლედიანი ზ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 1999, გვ. 56.

266 ქოჩაშვილი ქ. ბრალი, როგორც სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობა. ჟ. „სამართლის ჟურნალი“, თსუ, თბ., 2009, №1, გვ. 81.

267 Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. М. 1998, с. 240.

268 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 364.

ბის ელემენტებია: სამართალდარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანი; დამრღვევის მართლსაწინააღმდეგო ქმედება; მიზეზობრივი კავშირი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის; სამართალდამრღვევის ბრალი.²⁶⁹ სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძვლად სამოქალაქო უფლების დარღვევა მიიჩნევა.²⁷⁰

სამოქალაქო სამართალში ზიანის ცნებაში მოიაზრება ქონებაზე ან სამართლებრივად დაცულ სხვა სიკეთეზე გარკვეული ზემოქმედებით გამოწვეული უარყოფითი შედეგი.²⁷¹ ზიანი წარმოადგენს სამართალდარღვევის შემაღენლობის აუცილებელ ელემენტს. თუ არაა ზიანი, არც ქონებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი შეიძლება დადგეს. ზიანი სწორედ რომ მართლსაწინააღმდეგო მოქმედების შედეგია. იგი წარმოადგენს სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის შედეგს.²⁷² კონტინენტური ევროპის კერძო სამართლის მიხედვით, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა განიხილება ვალდებულების ნატურით შესრულების მოთხოვნასთან მიმართებით როგორც დამატებითი ხასიათის და გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, თუკი ვალდებულების ნატურით შესრულება შეუძლებელია ანდა კრედიტორმა დაკარგა ინტერესი ასეთი შესრულების მიმართ. საერთო სამართალი კი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას განიხილავს, როგორც კრედიტორის უფლებების დაცვის ძირითად საშუალებას და მას ყოველთვის შეუძლია მოითხოვოს ფულადი კომპენსაცია ვალდებულების შეუსრულებლობის (დარღვევის) შემთხვევაში.²⁷³

ზიანის ანაზღაურების საკითხთან მიმართებით, როგორც

269 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 365.

270 Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения. М., с. 705.

271 Жалинский А., Рсрихт А. Введение в немецком праве. М., 2001, с. 369.

272 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 366.

273 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 56.

კონტინენტური ევროპის, ისე საერთო სამართლის სისტემის ქვეყნები აღგენენ საერთო ზოგად პრინციპებს: ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში ფულადი ანაზღაურების მიზანია დაზარალებული მხარის ქონებრივი დანაკარგების კომპენსაცია. კრედიტორი არ უნდა დაზარალდეს მატერიალურად მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში. მოვალის მხრიდან ზიანის ანაზღაურებამ უნა გამოიწვიოს კრედიტორის აღდგენა იმ მდგომარეობაში, რომელშიც იგი იქნებოდა, თუკი მოვალე ვალდებულებას ჯეროვნად შეასრულებდა. დოქტრინაში ასეთ მიდგომას უწოდებენ დადებით სახელშეკრულებო ინტერესების დაცვას, განსხვავებით უარყოფითი სახელშეკრულებო ინტერესების დაცვისაგან, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს კრედიტორის იმ მატერიალური მდგომარეობის უზრუნველყოფა, რომელშიც იგი იქნებოდა თუკი ხელშეკრულება საერთოდ არ დაიდებოდა და რომლის დაცვაც, როგორც წესი, ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულება ბათილად იქნება აღიარებული.²⁷⁴

ზიანი წარმოადგენს პირის ქონებრივი და არაქონებრივი ინტერესების მისი ნების გარეშე ხელყოფას, რისი ანაზღაურებაც აღიარებულია ბრუნვის წეს-ჩვეულებებით და შეზღუდული არ არის კანონმდებლობით.²⁷⁵ როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, ასევე განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა ერთმანეთისაგან განასხვავებს ქონებრივ და არაქონებრივ ზიანს.²⁷⁶ ქონებრივი ზიანი ქონებრივი სიკეთის ხელყოფით შემოიფარგლება. არაქონებრივი ზიანი ეტიმოლოგიურად მორალური ზიანის იდენტურია. მორალური ზიანი გულისხმობს იმ ზნეობრივ-ფსიქოლოგიურ თუ ფიზიკურ ტანჯვას, რასაც სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილე განიცდის არამატერიალურ ფასე-

274 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 57.

275 AnwKBGB – Magnus. vor §§249-255. Rn.17.

276 Medicus, Dieter. Bürgerliches Recht. 19. Auflage. Verlag C.H. Beck. München, 2002. S. 401-402.

ულობათა ხელყოფით.²⁷⁷ ქონებრივ ზიანში იგულისხმება არა მხოლოდ დაზარალებულის ქონებრივი აქტივების შემცირება, არამედ პასივების გაზრდაც.²⁷⁸ სსკ-ის 408-ე მუხლის თანახმად, „პირმა, რომელიც ვალდებულია ანაზღაუროს ზიანი, უნდა აღადგინოს ის მდგომარეობა, რომელიც იარსებებდა, რომ არ დამდგარიყო ანაზღაურების მავალდებულებელი გარემოება“.²⁷⁹ ზიანი უნდა ანაზღაურდეს არა მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისათვის, არამედ მიუღებელი შემოსავლისთვისაც.²⁸⁰ მიუღებლად ითვლება შემოსავალი, რომელიც პირს არ მიუღია და რომელსაც იგი მიიღებდა სამოქალაქო ბრუნვის ნორმალურად განვითარების შემთხვევაში²⁸¹ ანუ ვალდებულება რომ ჯეროვნად შესრულებულიყო.²⁸² განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა განასხვავებს დადებით ზიანს და მიუღებელ შემოსავალს (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 249-ე პარაგრაფის I აბზაცი, 252-ე პარაგრაფი; საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1140-ე მუხლი, ამერიკის ეთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-708-ე მუხლი). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ იყენებს ტერმინს „დადებითი ზიანი“. დადებითი ზიანი ვალდებულების დარღვევის თანმხლები შედეგია. პირის მიერ დადებითი ზიანის სახით გაწეული ხარჯები გულისხმობს როგორც დაზარალებული მხარის აქტივების შემცირებას, ისე მისი ვალდებულებების გაზრდას.²⁸³ რაც შეეხება მიუღებელ

277 ჩიკვაშვილი შ. მორალური ზიანი სამოქალაქო სამართალში. თბ., 2002, გვ. 47.

278 სუსგ 2007 წლის 10 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №ას-342-694-07.

279 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემურ საკითხებზე. თბ., 2007, გვ. 33-35.

280 თოდუა მ., ვილემსი პ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 2006, გვ. 38.

281 სუსგ 2007 წლის 10 მარტის განჩინება საქმეზე №ას-509-893-06.

282 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 59.

283 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 60.

შემოსავალს, ესაა ანაცდური მოგება, ანუ ის შემოსავალი, რომელიც არ მიუღია უფლებამოსილ პირს და რომელსაც იგი მიიღებდა, ვალდებულ პირს ჯეროვნად რომ შეესრულებინა თავისი ვალდებულებები. მიუღებელი შემოსავალი სავარაუდო შემოსავალია, ამიტომაც დავის შემთხვევაში სასამართლომ ყურადღება უნდა გაამახვილოს იმ გარემოებებზე, რამდენად მოსალოდნელი იყო მისი მიღება.²⁸⁴ არ შეიძლება მოვალეს დაეკისროს იმის ანაზღაურება, რისი გათვალისწინებაც მას არ შეეძლო. ზიანი მოვალისათვის გონივრულად უნდა იყოს სავარაუდო.²⁸⁵

ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას მხედველობაშია მისაღები ის ინტერესი, რომელიც კრედიტორს ჰქონდა ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების მიმართ. ასევე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ვალდებულების შესრულების დრო და ადგილი. ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას დოქტრინაში გამოიყენება ე.წ. „აბსტრაქტული ზიანის“ ცნება. იგი გამოითვლება იმ სხვაობის სახით, რომელიც არსებობს შესრულების სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ან მიმდინარე ფასს შორის.²⁸⁶

ვალდებულების დარღვევის ზასიათის მიხედვით დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში განასხვავებენ საკომპენსაციო და მორატორულ ზიანს. საკომპენსაციო ზიანი შედეგად მოსდევს ვალდებულების საერთოდ შეუსრულებლობას. ის ცვლის შესრულებას. ამიტომაც, კრედიტორს ასეთ შემთხვევაში არ შეუძლია ერთდროულად მოითხოვოს როგორც ვალდებულების შესრულება, ისე საკომპენსაციო ზიანის ანაზღაურება (სსკ-ის 409-ე მუხლი). იგივე წესია დადგენილი გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების §249-ის II აბზაცით.²⁸⁷

284 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 60.

285 Комаров А.С. Ответственность в коммерческом обороте. М., 1999, с. 139.

286 იქვე, გვ. 140.

287 Palandt/Grüneberg. §249. Rn.2. Münch Komm BGB/Octker Bd.2a. §249. Rn.158.

მორატორული ზიანი მოვალის მხრიდან შესრულების ვადის გადაცილების შედეგია („Mora“ – ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს „ვადის გადაცილებას“). მოვალის მიერ ვადის გადაცილება ვალდებულების დროულ შეუსრულებლობას უკავშირდება. შესრულების დროულობა კი ხელშეკრულებიდან ან კანონიდან შეიძლება გამომდინარეობდეს. მნიშვნელოვანია, რომ კრედიტორმა ვადამოსულობის შემდეგ იმგვარი მოქმედება განახორციელოს, რომელიც მოვალეს შესრულების ვალდებულებას შეახსენებს. კანონით გათვალისწინებულ ასეთ მოქმედებას მოვალის გაფრთხილება წარმოადგენს (სსკ-ის მე-400 მუხლი).²⁸⁸

მოვალის მიერ ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილების შემთხვევაში, კრედიტორს წარმოეშობა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა. განსხვავება საკომპენსაციო და მორატორულ ზიანს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ საკომპენსაციო ზიანის შემთხვევაში გამორიცხულია იმავდროულად ვალდებულების ნატურით შესრულება, ხოლო მორატორული ზიანის დროს ვალდებულება სრულდება, მაგრამ ვადის გადაცილებით.

ყველა სამართლებრივი სისტემის მიხედვით, ანაზღაურებას ექვემდებარება პირდაპირი ზიანი და არა არაპირდაპირი ზიანი. პირდაპირ ზიანს მიეკუთვნება როგორც დადებითი ზიანი, ისე მიუღებელი შემოსავალი. არაპირდაპირი ზიანი ეს ისეთი ზიანია, რომელიც გონივრული ვარაუდის ცნებიდან გამომდინარე, ვერ იქნებოდა სავარაუდო საერთოდ მოვალისათვის.²⁸⁹ როგორც ზიანის მიყენების ფაქტი, ასევე განცდილი ზიანის ოდენობის დამტკიცების ტვირთი აწევს დაზარალებულ მხარეს ანუ კრედიტორს, რომელიც სასამართლო პროცესში წარმოადგენს მოსარჩელეს. ზიანის ანაზღაურების ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს რეალურად განცდილი დანაკარგების ჯამს. ის არ უნდა

288 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 417.

289 Гражданское и торговое право зарубежных стран. Под ред. В.В. Безбаха и В.К. Пучинского. М., 2004, с. 300.

ატარებდეს მოვალის მიმართ სადამსჯელო ხასიათს და არ უნდა წარმოადგენდეს საჯარიმო სანქციას, რამეთუ ვალდებულების დარღვევისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსი მდგომარეობს კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაში და არა მოვალის დასჯაში.²⁹⁰ ზიანის ანაზღაურების ინსტიტუტი მიმართულია ვალდებულების დარღვევის პრევენციისა და მხარეთა ინტერესთა წონასწორობის აღდგენაზე. საჯარიმო სანქციები ქართული სამართლისათვის უცხოა. ზიანის ანაზღაურება გულისხმობს შემდეგი პრინციპების დაცვას: ზიანის სრულად ანაზღაურება; უსაფუძვლო გამდიდრების არდაშვება; ადეკვატურობა; სავარაუდოა.

სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ მხარეს არ შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა, რომელიც „მიუღებელია“ ქონებრივი პასუხისმგებლობის ჩვეულებრივი პრინციპებისათვის.²⁹¹ ზიანის ანაზღაურების ოდენობა ისე უნდა განისაზღვროს, რომ ამას არ მოჰყვეს რომელიმე მხრის უსაფუძვლო გამდიდრება. ზიანის ანაზღაურების უმნიშვნელოვანეს დათქმას უსაფუძვლო გამდიდრების აკრძალვა წარმოადგენს.²⁹² ამ პრინციპის მიხედვით მოვალემ უნდა აღადგინოს ის მდგომარეობა, რომელშიც კრედიტორი იქნებოდა, ვალდებულება რომ ჯეროვნად შესრულებულიყო. მოვალე არ არის ვალდებული კრედიტორი იმაზე უკეთეს მდგომარეობაში ჩააყენოს, ვიდრე იგი ზიანის არარსებობის შემთხვევაში იქნებოდა. ამიტომაცაა, რომ თუკი მიუღებელი შემოსავლის მისაღებად, კრედიტორს უნდა გაეწია გარკვეული ხარჯები, მაშინ ეს ხარჯები უნდა გამოაკლდეს მიუღებელი შემოსავლის ოდენობას. კრედიტორისათვის ამ ხარჯების და-

290 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 62.

291 სუსხ განჩინება საქმეზე №3კ/1184-01, გვ. 563-567.

292 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 61.

კისრება ემყარება იმ ფაქტს, რომ ვალდებულების შესრულების შემთხვევაში ეს ხარჯები მას უნდა გაეწია.²⁹³

ბ) ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა

ზიანი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით უნდა იყოს მიყენებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორც წესი, ზიანის ანაზღაურების საკითხი არ დადგება. მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედების, ვინც არღვევს სამართლებრივ დანაწესებს, სამართლის ნორმათა მოთხოვნებს. მართლწინააღმდეგობა ობიექტური ნიშანია სამართალდარღვევისა და მისი არსებობა არაა დამოკიდებული მოვალის ცნობიერების ხასიათზე ანუ აცნობიერებდა თუ არა მოვალე თავისი ქმედების სამართლებრივ ხასიათს.²⁹⁴ მთავარია, რომ მოვალის ქმედება არ შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს.²⁹⁵ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით სახელშეკრულებო ურთიერთობებში მოვალე ძირითადად კრედიტორის შეფარდებით (რელატიურ) უფლებებს არღვევს. მართლსაწინააღმდეგო ქმედება გულისხმობს როგორც აქტიურ მოქმედებას, ისე უმოქმედობასაც. როცა ხელშეკრულების მხარე არ ასრულებს ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას, იგი მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებს. მისი არსი ისაა, რომ ქმედება არღვევს სამართლის ნორმით გამოხატული მოქმედების ან უმოქმედობის ვალდებულებას. კანონის ან ხელშეკრულების ძალით პირი ვალდებული იყო (სამართლებრივი კრიტერიუმში, რომელიც გულისხმობს განსაზღვრული მოქმედების განხორციელების სამართლებრივ ვალდებულებას) და შეეძლო ემოქმედა (მოქმედების განხორციელების ფაქტობრივი შესაძლებლობა), თუმცა არ შეასრულა

293 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 463.

294 იქვე, გვ. 364.

295 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 64.

ან არაჯეროვნად შეასრულა განსაზღვრული მოქმედება.²⁹⁶ სამოქალაქო სამართალში მართლსაწინააღმდეგოდ მიიჩნევა სხვა პირთა დაცული ინტერესის ხელყოფა. მართლწინააღმდეგობა მოიცავს როგორც კანონით დადგენილი წესების, ისე ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების დარღვევას.²⁹⁷

გ) მიზეზობრივი კავშირი

მიზეზობრივი კავშირი სამართალდარღვევის ერთ-ერთი აუცილებელი ელემენტია.²⁹⁸ ანაზღაურდება მხოლოდ ისეთი ზიანი, რომელიც მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით იყო გამოწვეული. იმისათვის, რომ მოვალეს დაეკისროს პასუხისმგებლობა ვალდებულების დარღვევისათვის, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გაირკვეს, წარმოადგენს თუ არა ზიანი მოვალის მოქმედების უშუალო შედეგს.²⁹⁹ თუ მიზეზობრივი კავშირი სახეზეა, არსებული ზიანი ანაზღაურდება სრულად, მიუხედავად იმისა, თუ რა ოდენობისაა ეს ზიანი ან რამდენად მაღალია მოვალის ბრალეულობა დამდგარ შედეგში.³⁰⁰ ეს წესი არ მოქმედებს მაშინ, როდესაც კრედიტორი თავადაც არის პასუხისმგებელი დამდგარი შედეგისათვის (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 415-ე მუხლი; გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 254-ე პარაგრაფი). ასეთ შემთხვევაში ზიანის რისკი კრედიტორზე და მოვალეზე პასუხისმგებლობის პროპორციულად

296 Зондзе Б. Договорная и внедоговорная ответственность в механизме гражданского-правового регулирования. Тб., 1988, с. 165.

297 Palandt/Heinrichs., §249. Rn.6. Staudinger/Schiemann. §249. Rn.22. Münch Komm BGB/Grundmann Bd.2a. §276. Rn.60. Staudinger/Löwisch, §276. Rn.13ff.

298 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 368.

299 ახვლედიანი ზ. ვალდებულებითი სამართალი. თბ., 1999, გვ. 68.

300 AnwK – BGB – Magnus, vor §§249-255. Rn.8. Münch Komm BGB/Oetker Bd.2a. §249, Rn 23; Staudinger/Schiemann. §249. Rn.42. Palandt/Heinrichs., §249. Rn.11. Bamberger/Roth (Hrsg). Grüneberg, Rd.I. §249, Rn 10.

გადანაწილდება.³⁰¹

ისკ-ის 412-ე მუხლის თანახმად, „ანაზღაურდება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო და წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების უშუალო შედეგს.“ მეცნიერებამ მიზეზობრივი კავშირის მრავალი თეორია შეიმუშავა (აუცილებელი და შემთხვევითი მიზეზობრივი კავშირის თეორია; შესაძლებლობისა და სინამდვილის თეორია; ეკვივალენტურობის თეორია; უშუალო მიზეზობრივი კავშირის თეორია და ა.შ.). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი უპირატესობას ანიჭებს უშუალო მიზეზობრივი კავშირის თეორიას. ანუ პირი მხოლოდ მაშინ აგებს პასუხს ზიანისათვის, როცა მისი ქმედება ადეკვატურ კავშირშია დამდგარ შედეგთან/ზიანთან (*causa principalis sine qua non*) ანუ დამდგარი ზიანი დარღვეული ვალდებულების რეალური და მოსალოდნელი შედეგია და მისი მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასთან ობიექტური გადმოსახედიდან დასტურდება.³⁰² სავარაუდოა სახეზეა, თუ შედეგის დაშვება შეგნებული მოვალის პერსპექტივიდან ობიექტურად შესაძლებელი იყო.³⁰³ მაშასადამე, უშუალო ანუ ადეკვატური მიზეზობრიობის თეორიის თანახმად, შედეგის მიზეზად ერთი პირობაც საკმარისია, თუ ის ქმნის შედეგის დადგომის ობიექტურ შესაძლებლობას ანუ მიზეზობრივი კავშირის დადგენისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მოვლენებს შორის ობიექტური კავშირის არსებობას და იმას, რომ მიზეზსა და შედეგს მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ კონკრეტულ შემთხვევაში. პირის მართლსაწინააღმდეგო ქმედება მხოლოდ მაშინაა ზიანის მიზეზი, როცა ის უშუალოდაა დაკავშირებული დამდგარ ზი-

301 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გ. 480-482.

302 სუსგ განიხილა საქმეზე № 3/1184-01; 2002 წლის კრებული, გვ. 564.

303 ბოლდინგი კ/ლუტრინგკაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 48.

ანთან.³⁰⁴ ამგვარად, ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მისი გამოძწევი ქმედების უშუალო, აუცილებელი, პირდაპირი შედეგია.³⁰⁵

დ) ზიანის მიყენებლის ბრალი

ბრალი სამართალდარღვევის შემადგენლობის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტური ელემენტია. რომის კლასიკური ეპოქიდან დღემდე სამოქალაქო სამართალში მოქმედებს უნივერსალური ფორმულა: თითოეული პასუხს აგებს მხოლოდ მისი ბრალით მიყენებული ზიანისათვის. ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი საყოველთაოდაა აღიარებული სახელშეკრულებო სამართალში. XVII-XVIII საუკუნეთა ბუნებითი სამართლის სკოლის წარმომადგენლები ამტკიცებენ ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს: ინდივიდის საქმიანობის თავისუფლება იზღუდება მისი პასუხისმგებლობით მხოლოდ იმ ზიანისათვის, რაც გამოიწვია მის მიერ საერთო წესის მიხედვით მოქმედების ვალდებულების ბრალეულმა დარღვევამ.³⁰⁶

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ერთგული დარჩა პასუხისმგებლობის კლასიკური, ევროპულ სამართალში მოცემული ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპისა.³⁰⁷

ბრალის სამართლებრივი კატეგორია განასკუთრებული იურიდიული მნიშვნელობის მქონეა, როგორც კონტინენტური, ისე საერთო სამართლის სისტემაში, თუმცა, თითოეული სამართლე-

304 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 66.

305 ჩიკვაშვილი შ. დელიქტური ვალდებულებები სამოქალაქო სამართალში. კრებული „სახელმწიფოსა და სამართლის აქტუალური პრობლემები“. თბ., 2003, გვ. 186.

306 Цвайгерт К., Кёте Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Т. 2, М., 1998, с. 388.

307 ზოიძე ბ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის სისტემა. ჟ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 1998, I კვარტალი, გვ. 28.

ბრივი სისტემა ბრალის საკითხისადმი კონცეპტუალურად განსხვავებულ მიდგომას ავლენს: საერთო სამართლის სივრცეში ვალდებულების არაბრალეული შეუსრულებლობა არ აფუძნებს ვალდებულების დარღვევის დასრულებულ შემადგენლობას, იგი მხოლოდ ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას წარმოშობს, ხოლო ზიანის ანაზღაურების მეორადი მოთხოვნის უფლება უპირობოდ ბრალზე დამოკიდებული რჩება. ამრიგად, საერთო სამართალი, ვალდებულების დარღვევის საფუძვლად ბრალის არსებობის განსაზღვრით, დასაწყისშივე გამოირიცხავს არაბრალეული შეუსრულებლობისათვის ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობას.³⁰⁸

კონტინენტურ სამართალში ვალდებულების შეუსრულებლობა, მოვალის ბრალეულობის მიუხედავად, აფუძნებს ვალდებულების დარღვევის ობიექტურ კატეგორიას, რაც განაპირობებს მეორადი მოთხოვნის უფლებისადმი კრედიტორის ხელმისაწვდომობას, ხოლო ბრალი, როგორც სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის უზოგადესი წინაპირობა, მნიშვნელობას იძენს გამოსაყენებელი მეორადი მოთხოვნის უფლების განსაზღვრისათვის მას შემდეგ, რაც სახეზეა ვალდებულების დარღვევის დასრულებული შემადგენლობა. კრედიტორის ბრალი გავლენას ახდენს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების წარმოშობაზე, ანაზღაურებას დაქვემდებარებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრაზე და სანაცვლო შესრულების მოთხოვნის უფლების არსებობაზე აისახება.³⁰⁹

სსკ-ის 395-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, „მოვალეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიყენებული ზიანისათვის, თუ სხვა რამ

308 ჩიტაშვილი ნ. ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის. თსუ იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“. №1, 2009, გვ. 143.

309 იქვე, გვ. 144.

არ არის გათვალისწინებული და ვალდებულების არსიდანაც სხვა რამ არ გამომდინარეობს“. ეს დანაწესი მსგავსია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 276-ე პარაგრაფის I აბზაციისა, რომლის თანახმად, მოვალე პასუხს აგებს განზრახვის ან გაუფრთხილებლობისათვის, თუკი უფრო მკაცრი ან უფრო მსუბუქი პასუხისმგებლობა არ არის დადგენილი, ან არ გამომდინარეობს ვალდებულებითი ურთიერთობის შინაარსიდან.³¹⁰

სამოქალაქო სამართალში განასხვავებენ ბრალის ორ ფორმას: განზრახვა (dolus) და გაუფრთხილებლობა (culpa), რომლებიც პირის ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ელემენტებია. ჯერ კიდევ რომის კერძო სამართალი განზრახვად (dolus) მიიჩნევდა პირის მიერ შეგნებულად მოქმედების ჩადენას მისი მართლწინააღმდეგობის გათვალისწინებით, ხოლო გაუფრთხილებლობად (culpa) – საჭირო წინდახედულობისა და ყურადღებიანობის არგამოჩენას, არასაკმარის სწრაფვას არამართლზომიერი შედეგის თავიდან ასაცილებლად, ოღონდ ბოროტების ჩადენის პირდაპირი სურვილის – განზრახვის გარეშე.³¹¹

გაუფრთხილებლობა რომის სამართალში იყოფოდა უხემ (culpa lata) და მარტივ (culpa levis) გაუფრთხილებლობად. მიჩნეული იყო, რომ უხეში გაუფრთხილებლობით მოქმედებდა ის, ვინც არ ღებულობდა ისეთ ზომებს, რომელსაც მიიღებდა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილე ნებისმიერი ნორმალური, გონიერი ადამიანი, ხოლო მარტივ გაუფრთხილებლობად ითვლებოდა ისეთი ზომების მიუღებლობა, რომელსაც მიიღებდა წინდახედული მესაკუთრე.³¹²

განზრახვასა და გაუფრთხილებლობას, როგორც ბრალის ფორმებს, იცნობდა ასევე ძველი ქართული სამართალიც, კერ-

310 ჭანტურია ლ. კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, გვ. 375.

311 Гримм Д.Д. „Лекции по догме римского права“, М., 2003, с. 178.

312 Новицкий И.Б. Римское право. М., 2001, с. 152.

ძოდ, „მცირე სჯულის კანონი“, ასევე მასზე დაფუძნებული ექვთიმე მთაწმინდელის მიერ ჩამოყალიბებული ბრალის კონცეფცია, ხოლო მოგვიანებით დავით ბატონიშვილის სამართლებრივი მოძღვრება.³¹³

ბრალი სამართალდარღვევის შემადგენლობის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტური ელემენტია. საერთო წესის მიხედვით, ზიანის მიყენებისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება შეიძლება ზიანის მიმყენებლის ბრალეული მოქმედების შემთხვევაში. სწორედ ამაზე მიუთითებს სსკ-ის 412-ე მუხლი, კერძოდ, „ანაზღაურებას ექვემდებარება ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო“. ბრალი შეიძლება გამოიხატოს, როგორც აღნიშნული იქნა, განზრახვის ან გაუფრთხილებლობის ფორმით (სსკ-ის 395-ე მუხლის I ნაწილი).³¹⁴

განზრახვის ცნების დეფინიციას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ იცნობს. ცივილისტურ დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში გამოიყენება განზრახ ბრალის ის ცნება, რომელიც სისხლის სამართალშია შემუშავებული. განზრახ მოქმედებს ის, ვინც აცნობიერებს თავისი მოქმედების როგორც შედეგს, ისე მისი მოვალეობებისადმი წინააღმდეგობას და ამას აკეთებს საკუთარი სურვილით. ამდენად, განზრახვა – ეს არის მართლსაწინააღმდეგო შედეგის ცოდნა და სურვილი.³¹⁵ განზრახი ბრალის ფორმა გულისხმობს ვალდებულების დარღვევას სახელშეკრულებო ურთიერთობაში ყველა მნიშვნელოვანი გარემოების ცოდნისა და მოვალის მიერ საკუთარი ვალდებულებების გაცნობიერების პირობებში. შესაძლებელია, ხელშეკრულების მხარეს არასწორი წარმოდგენა ჰქონდეს საქ-

313 გარიშვილი მ. დავით გიორგის-ძე ბაგრატიონის (ბატონიშვილის) პოლიტიკური და იურიდიული შეხედულებანი. თბ., 2004, გვ. 145.

314 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 381.

315 იქვე, გვ. 382.

მის ნამდვილ ვითარებაზე – ცდებოდეს როგორც კონკრეტულ ფაქტებში, ასევე სამართლის ნორმის შინაარსში, არ ცნობდეს თავს ვალდებულად. ამ შემთხვევაში განზრახი ბრალის არსებობა გამოირიცხება, სანაცვლოდ მოვალეს დაეკისრება პასუხისმგებლობა გაუფრთხილებლობისათვის, რადგან ვალდებულების დარღვევა განიხილება როგორც მისი დაუდევარი მოქმედების შედეგი.³¹⁶ განზრახვა მოიცავს ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის ფაქტობრივი გარემოებების, მხარეთა უფლებამოვალეობების ცოდნას, ასევე ქმედების მართლწინააღმდეგობის გაცნობიერებას. განზრახვის აუცილებელი კომპონენტია საკუთარი ქმედების „შედეგის ცოდნა და სურვილი მართლწინააღმდეგობის შეგნებით“.³¹⁷ ქმედების მართლწინააღმდეგობის შეგნება ბრალის ინტელექტუალური (კოგნიტური) ელემენტია, რომელიც სამართალდამრღვევის ცნობიერების შეფასებას გულისხმობს. სამართლებრივად მნიშვნელოვანი ფაქტებისა და გარემოებების ცოდნა გადამწყვეტია პირის ბრალეულობის განსაზღვრისათვის. ვალდებულების შეუსრულებლობის ეტაპზე სამართლებრივად მნიშვნელოვანი გარემოებების ცოდნას და გაცნობიერებას იურიდიული დოქტრინა პასუხისმგებლობისათვის განმსაზღვრელ დატვირთვას ანიჭებს.³¹⁸

განზრახვის მეორე ისეთი ნიშანი, როგორიცაა ნებელობითობა, გულისხმობს, რომ სამართალდამრღვევს სურს ამა თუ იმ შედეგის დადგომა. განზრახვა შეიძლება იყოს ორი სახის: პირდაპირი და არაპირდაპირი. სამოქალაქო სამართალში განზრახი ბრალის სახეებად დაყოფას არა აქვს რაიმე სამართლებრივი მნიშვნელობა, რამეთუ განზრახვა იქნება პირდაპირი თუ არა-

316 Markesinis S.B., Unberaht H., Johnston A., *The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2 ed. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 447.

317 Palandt/Heinrichs., §276. Rn.6. Staudinger/Löwisch, §276. Rn.15.

318 *Principles of European Contract Law. Part I and II - Revised 1998*, Part III, 2003. www.lexmercatoria.org (08.12.07).

პირდაპირი, მიყენებული ზიანი სრულად უნდა ანაზღაურდეს.³¹⁹

გაუფრთხილებლობა ბრალის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა სამოქალაქო სამართალში. სსკ-ი არც გაუფრთხილებლობით ბრალის დეფინიციას იცნობს. თუ განზრახვასთან მიმართებით ცივილისტიკა მთლიანად სისხლის სამართალს ემყარება, გაუფრთხილებლობაში მას გარკვეული კორექტივები შეაქვს. გაუფრთხილებლობა გულისხმობს სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელი აუცილებელი წინდახედულობისა და ყურადღებიანობის უგულებელყოფას.

კერძო სამართალში დამკვიდრებული გაუფრთხილებლობის კონცეფცია ძირეულად განსხვავდება სისხლის სამართალში განმტკიცებული ანალოგიისაგან. „გაუფრთხილებლად მოქმედებს ის, ვინც არღვევს სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ აუცილებელ ყურადღებიანობას“, რომელიც განისაზღვრება ობიექტური მასშტაბით და არა კონკრეტული ინდივიდის პიროვნებიდან გამომდინარე.³²⁰ სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეს მოეთხოვება მისი პროფესიის „საშუალო წარმომადგენლისათვის“ დამახასიათებელი ჩვეული წინდახედულების დაცვა.³²¹

გაუფრთხილებლობის არსი გერმანულ სამართალშიც ობიექტურადაა განსაზღვრული. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 276-ე პარაგრაფის II აბზაცის თანახმად, გაუფრთხილებლობით მოქმედებს პირი, რომელიც ვერ იჩენს სამოქალაქო ბრუნვაში აუცილებელ გონივრულ ყურადღებიანობას.³²²

მხარის ბრალეულობის განსაზღვრისათვის ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ხელშეკრულების მონაწილე მხარის გონივრულ ქცევას,

319 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 383.

320 Medicus, Dieter. Schuldrecht I. Allgemeiner Teil, 13. Aufl. 2002. S. 149.

321 ცვაიგერტი კ., კოტტი პ. შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი II, თბ., 2001, გვ. 290.

322 Staudinger/Löwisch, §276. Rn. 26. Bamberger/Roth (Hrsg) Gröneberg §276. Bd. I. Rn.17.

რომელიც 1:302-ე მუხლის თანახმად, ღვინდება იმის მიხედვით, თუ რას მიიჩნევს გონივრულად იმავე პირობებში მოქმედი ობიექტური მესამე პირი კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით. გონივრულობის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება: ხელშეკრულების ბუნება და მიზანი, კონკრეტული შემთხვევის ფაქტობრივი გარემოებები, სავაჭრო ჩვეულებები და პრაქტიკა, ასევე მხარეთა პროფესიის თავისებურება.³²³

პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, კონკრეტული მოვალე სუბიექტურად რამდენად უნარიანია შეასრულოს ნაკისრი ვალდებულება. მას მოეთხოვება წინდახედულობის ის ხარისხი, რაც ჩვეულებრივ მიღებულია სამოქალაქო ბრუნვაში და მოსალოდნელია მისი პროფესიის საშუალო დონის წარმომადგენლისაგან.³²⁴ გაუფრთხილებლობისას გამოირიცხება სამოქალაქო ბრუნვისათვის აუცილებელი წინდახედულობა და კეთილგონიერება, რასაც ვალდებულება კონკრეტული ურთიერთობის ხასიათის გათვალისწინებით აკისრებს სამოქალაქო ურთიერთობის სუბიექტს. ხშირად გაუფრთხილებლობა გულისხმობს გონივრული მოქმედების განუხორციელებლობას მოსალოდნელი დარღვევის აღსაკვეთად ან ზიანის შესამცირებლად, თუმცა განზრახვისაგან განსხვავებით, გაუფრთხილებლობა ხორციელდება მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის სურვილის გარეშე.³²⁵

გაუფრთხილებლობა სამოქალაქო სამართალში იყოფა ორ სახედ: უხეში გაუფრთხილებლობა (*culpa lata*) და მარტივი გაუფრთხილებლობა (*culpa levis*). უხეში გაუფრთხილებლობით მოქმედებს ის, ვინც თავისი ქმედებით სამოქალაქო ბრუნვისათ-

323 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000, 126.

324 ჩიტაშვილი ნ. ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის. თსუ იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“. №1, 2009, გვ. 150.

325 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 386.

ვის დამახასიათებელ აუცილებელი ყურადღებია ნობის მოთხოვნებს არღვევს უჩვეულოდ მაღალი ხარისხით, რის გამოც განზრახვა და უხეში გაუფრთხილებლობა ხშირად ერთ სიბრტყეზე განიხილება.³²⁶ მარტივი გაუფრთხილებლობისას კი გონივრული წინდახედულებისა და ყურადღებია ნობის დარღვევის ხარისხი მნიშვნელოვნად შემცირებულია. უხეში გაუფრთხილებლობა, როგორც სამოქალაქო ბრუნვისათვის საჭირო გულმოდგინების განსაკუთრებით მძიმე, უჩვეულო ხარისხით დარღვევა, პასუხისმგებლობის საფუძვლად გამოიყენება, როცა ამის შესახებ პირდაპირ უთითებს კანონი.³²⁷

ევროპული სამართლებრივი სისტემის ზოგიერთ ქვეყანაში განზრახი ქმედება მოიცავს უხეშ გაუფრთხილებლობასაც, რომელიც ხშირად მიიჩნევა *dolus eventualis*-ად (არაპირდაპირ განზრახვად).³²⁸ მაგალითად, ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 1:301-ე მუხლის III ნაწილის თანახმად, „განზრახ ქმედებად ითვლება პირის გაცნობიერებული ქცევა, რომელიც გამიზნულად (შეგნებულად) მიმართულია ქმედების სამართლებრივი შედეგების წარმოშობისაკენ, ასევე უხეში გაუფრთხილებლობით განხორციელებული ქმედებაც, რომლის დროსაც პირი ითვალისწინებს თავისი ქცევის მოსალოდნელ სამართლებრივ შედეგს, მართალია მიზანმიმართულად არ მიისწრაფვის, მაგრამ გულგრილად ეკიდება მის დადგომას. ამის საპირისპიროდ, მარტივი გაუფრთხილებლობისას პირი არ აცნობიერებს თავისი ქცევის შესაძლო სამართლებრივ შედეგს და, შესაბამისად, ეს არ ჩაითვლება განზრახ ქმედებად.“³²⁹ ამრიგად,

326 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 384.

327 ჭანტურია ლ. კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, გვ. 377.

328 Lando O., Beale H., *Principles of European Contract Law. Part I and II.* Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000, 125.

329 იქვე, 122-3.

ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები ერთმანეთისაგან განასხვავებს განზრახვას და მარტივ გაუფრთხილებლობას.

ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების მიერ განზრახვის კატეგორიაში უხეში გაუფრთხილებლობის გაერთიანებას განსაზღვრული საფუძველი აქვს. ამის მიზეზი უნდა იყოს განზრახვისა და უხეში გაუფრთხილებლობისათვის დამახასიათებელი ნიშნის არსებობა – ორივე შემთხვევაში პირის მიერ საკუთარი ქმედების სამართლებრივი მნიშვნელობის გაცნობიერებისა და მისი შედეგების გათვალისწინების შესაძლებლობა, რაც არ ახასიათებს მარტივ გაუფრთხილებლობას. ამრიგად, ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპებში განვითარებული პოზიციის მიხედვით, განზრახვა და უხეში გაუფრთხილებლობა აუცილებლად გულისხმობს მხარის გაცნობიერებულ ქმედებას.

აღსანიშნავია, რომ სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევისათვის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი, ძირითადად შეესაბამება გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებით გათვალისწინებულ ანალოგიური შინაარსის ნორმებს. ეს გასაკვირი არ არის, რამეთუ სსკ-ი ემყარება პანდექტური სამართლის სისტემას და ცალკეული სამართლის ინსტიტუტების მოწესრიგებისას ძირითადად ორიენტირებულია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსზე.³³⁰

სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის შედეგად დამდგარი ზიანი შესაძლებელია ერთდროულად იყოს როგორც მოვალის, ისე თავად კრედიტორის ბრალეული ქმედების შედეგი. ამ შემთხვევაში სახეზეა შერეული ბრალის სამართლებრივი კატეგორია, როდესაც ბრალეულ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

330 ჩაჩავა ს. მყოფელის მეორადი უფლებების შედარებითი სამართლებრივი ანალიზი. ქართული სამართლის მიმოხილვა. სპეციალური გამოცემა. 2004, გვ. 35.

ისკ-ის 415-ე მუხლის თანახმად, თუ ზიანის წარმოშობას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ უფრო მეტად რომელი მხარის ბრალით არის გამოწვეული ზიანი. ეს წესი გამოიყენება მაშინაც, როდესაც დაზარალებულის ბრალი გამოიხატება მის უმოქმედობაში – თავიდან აეცილებინა ან შეემცირებინა ზიანი.

ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 9:504-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულების დამრღვევი მხარე არ არის პასუხისმგებელი დამდგარი ზიანისათვის იმდენად, რამდენადაც დაზარალებულმა საკუთარი ქმედებით ხელი შეუწყო ვალდებულების დარღვევას და მისი სამართლებრივი შედეგების წარმოშობას ანუ დაზარალებულის ბრალი გამოიხატება ვალდებულების შეუსრულებლობაში ხელის შეწყობითა და ზიანის შესამცირებლად მისთვის შესაძლებელი გონივრული ზომების მიუღებლობით.³³¹ რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო კოდექსის 404-ე მუხლის თანახმად, დაზარალებულის ბრალი გულისხმობს განზრახ ან გაუფრთხილებლობით ზიანის მოცულობის გაზრდაში ხელის შეწყობას შეუსრულებლობით ან არაჯეროვანი შესრულებით, ასევე ზიანის შესამცირებლად გონივრული ზომების მიუღებლობას.³³²

შერეული ბრალის არსებობისას სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრა გულისხმობს არა ზიანის ანაზღაურებას დაზარალებულის მიერ, არამედ ზიანის მიმყენებლის პასუხისმგებლობის შემცირებას და ზიანის შესაბამისი ნაწილის დაზარალებულზე დაკისრებას. ამ ვითარებაში არსებული ზიანი მოვალისა და დაზარალებულის ერთობლივი მოქმედების განუყოფელი შედეგია. ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და

331 ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის ძირითადი დებულებები. ქართული კერძო სამართლის კრებული. თბ., 2003, გვ. 259.

332 Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. М., 1999, с. 576.

ანაზღაურების მოცულობა განისაზღვრება მხარეთა ბრალეულობის ხარისხით – უფრო მეტად თუ რომელი მხარის ბრალით არის ზიანი გამოწვეული.³³³ სსკ-ის 415-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევის ანალოგიურ დებულებებს ითვალისწინებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 254-ე პარაგრაფი – „თანაბრალეულობა“.³³⁴

თუ დაზარალებულს ვალდებულების დარღვევის უარყოფითი შედეგების შემცირების ან აღმოფხვრის შესაძლებლობა აქვს და ბრალეული უმოქმედობით ამ ვალდებულებას არ ასრულებს, მაშინ ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 9:505-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, ვალდებულების დამრღვევი მხარე თავისუფლდება დამდგარი ზიანისათვის პასუხისმგებლობისაგან იმ ოდენობით, რამდენითაც დაზარალებულს გონივრული მოქმედების საფუძველზე შეეძლო შეემცირებინა იგი. ამ შემთხვევაში ბრალი დაზარალებულის მიერ ზიანის შესამცირებლად სათანადო ღონისძიებების განუხორციელებლობაში გამოიხატება. „მხარის ვალდებულება – კეთილგონივრული მოქმედებებით შეამციროს ხელშეკრულების კონტრაქტის მიერ ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანის ოდენობა, კეთილსინდისიერების პრინციპისა და გულისხმიერების ვალდებულების გამოხატულებაა.“³³⁵ ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 9:505-ე მუხლის შინაარსიდან კი ვლინდება, რომ კეთილსინდისიერების პრინციპისა და გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევა ბრალეული დარღვევის მსგავსად, აისახება მხარის სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობაზე და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების არსებობას

333 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 481.

334 Münch Komm BGB/Oetker §254. Bd 2a. Rn. 10. Palandt/Heinrichs, §254. Rn.15. Staudinger/Schicmann, §254. Rn.67. Bamberger/Roth., Grüneberg §254. Bd. 1. Rn.11. 19.

335 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000, 125.

განსაზღვრავს.

კრედიტორის ბრალი ვალდებულების შეუსრულებლობაში მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს მისი მხრიდან მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების შესაძლებლობაზე. „კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპიდან გამომდინარე, კრედიტორს ვალდებულების დარღვევისას ეზღუდება სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენების უფლებამოსილება.“³³⁶ მაგალითად, ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 8:101-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, კრედიტორი მოკლებულია სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენების შესაძლებლობას იმდენად, რამდენადაც საკუთარი ქმედებით ხელი შეუწყო ვალდებულების შეუსრულებლობას. თუ მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანი ნაწილობრივ კრედიტორის ქმედების შედეგითაა, მაშინ კრედიტორი სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს სრულად ვერ გამოიყენებს, იმ შემთხვევისაგან განსხვავებით, როდესაც შეუსრულებლობისათვის მხოლოდ მოვალეა პასუხისმგებელი.³³⁷ „თუ ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის გაუფრთხილებელ ბრალს უპირისპირდება კონტრაქტის შემხვედრი განზრახვი ბრალი, მაშინ ამ უკანასკნელს არ დაეკისრება ზიანის სრული ოდენობით ანაზღაურების ვალდებულება.“³³⁸ შერეული ბრალის არსებობისას დამდგარი ზიანის სრული ოდენობით ანაზღაურება არ დაეკისრება ზიანის მიმყენებელს, პირიქით, მისი პასუხისმგებლობა მცირდება იმ ნაწილში, რითაც დაზარალებულმა ხელი შეუწყო ზიანის წარმოშობას.³³⁹ ამდენად, თუ დამდგარი ზიანი ხელშეკრულების მონაწილე მხარეთა ერთობლივი

336 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000, 360.

337 „იქვე“, 360.

338 Palandt/Heinrichs, §254. Rn.51. Münch Komm BGB/Grunsky §254. Rn. 7.

339 ძლიერიშვილი ზ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2010, გვ. 69.

ბრალეული ქმედების შედეგია, მაშინ პასუხისმგებლობა ორივე მხარეზე გადანაწილდება თითოეულის ბრალეულობის ხარისხის გათვალისწინებით.³⁴⁰

ქართული სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი პრინციპის სახით აფუძნებს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს, მაგრამ გამონაკლისის სახით ითვალისწინებს ასევე ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობის შესაძლებლობასაც. ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობა შეიძლება გათვალისწინებული იყოს, როგორც სახელშეკრულებო, ისე არასახელშეკრულებო ვალდებულებით ურთიერთობებში (ბრალის, როგორც სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობის საკითხთან დაკავშირებით უფრო დაწვრილებით იხილეთ)³⁴¹⁻³⁴². აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევისათვის ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი, სრულად შეესაბამება განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობითა და დოქტრინით გათვალისწინებულ აღნიშნული საკითხის მოწესრიგებას.

ე) ზიანის ცნება და სახეები

ნარდობის ხელშეკრულებიდან აღმოცენებული ვალდებულებების დარღვევა წარმოშობს ზიანის ანაზღაურების მეორადი მოთხოვნის უფლებას. თანამედროვე დოქტრინაში ერთმანეთისაგან იმიჯნება ერთის მხრივ, შესრულების ნაცვლად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, რომელიც ნარდობის ხელშეკრულებ-

340 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 482.

341 ქოჩაშვილი ქ. ბრალი, როგორც სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობა (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა). თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009, გვ. 78-114.

342 ჩიტაშვილი ნ. ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის. თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“. №1, 2009, გვ. 143-216.

ბაში, როგორც წესი, ალტერნატიული მოთხოვნაა ხელშეკრულებიდან გასვლასა და საზღაურის შემცირების მოთხოვნებთან მიმართებით და მეორეს მხრივ, ე.წ. „ჩვეულებრივი ზიანის“ ანაზღაურების მოთხოვნა, რომლის განხორციელებაც შესაძლებელია სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების მიმართ არსებული ინტერესის მიუხედავად. ეს უკანასკნელი შესაძლებელია განხორციელდეს მათ შორის დამატებითი შესრულების მოთხოვნის პარალელურად.³⁴³ შესრულების ნაცლად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნისაგან განსხვავებით, ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლასთან ერთად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა წარმოიშობა, როგორც წესი, უფლებამოსილი პირის მიერ ვალდებული პირისათვის დამატებით განსაზღვრული ვადის უშედეგოდ გასვლის შემდეგ. შესაბამისად, მისი გამოყენების წინაპირობაა მეორად მოთხოვნათაგან უპირატესად გამოსაყენებელი – დამატებითი შესრულების (სსკ-ის 642-ე მუხლი) მოთხოვნის უშედეგოდ განხორციელება.

შესრულების ნაცლად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა დამოუკიდებელი მოთხოვნაა და მისი სხვა მოთხოვნებთან ერთად განხორციელება დაუშვებელია. ამის საპირისპიროდ, ე.წ. კუმულირებადი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შეიძლება წარმოიშვას ვალდებულების დარღვევისთანავე. შესრულებასთან ერთად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა მეორად მოთხოვნათა შორის გამონაკლისია, ვინაიდან იგი შესაძლოა წარმოიშვას და განხორციელდეს როგორც პირველადი, ისე დამატებითი შესრულების მოთხოვნასთან ერთად. ამ სახის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა ასევე განსხვავდება მისი ურთიერთმიმართებით სხვა მეორად მოთხოვნებთან, კერძოდ, ზიანის ანაზღაურება ხელშეკრულებიდან გასვლასა თუ დამატებით შესრულებასთან კომბი-

343 Münch Komm BGB/Ernst, §280. Rn. 5. Staudinger/Löwisch, §280. Rn. 20. Palandt/Heinrichs, §280. Rn.34. Bamberger/Roth (Hrsg) Gröneberg §280. Rn.11.

ნირებადი თუ კუმულირებადი³⁴⁴ და მისი განხორციელება ამ მოთხოვნებთან ერთად არის შესაძლებელი. ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება არ წარმოიშობა, თუკი შემკვეთმა წინასწარ იცოდა ნაკეთობის ნაკლის შესახებ და იგი მაინც მიიღებს მას პრეტენზიის განუცხადებლად (სსკ-ის 652-ე მუხლი). სსკ-ის 652-ე მუხლი არ არის მოთხოვნის დამოუკიდებელი საფუძველი, ვინაიდან იგი არ განსაზღვრავს ზიანის ანაზღაურების წინაპირობების ამომწურავ ჩამონათვალს. იგი ასევე არ აწესრიგებს ზიანის ანაზღაურების წესსა და პირობებს.³⁴⁵

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების დარღვევის შედეგად წარმოშობილი ზიანის გათვალისწინებით, შესაძლებელია შემკვეთს კვლავ ჰქონდეს ხელშეკრულების შესრულების მიმართ ინტერესი, თუმცა ამის მიუხედავად, იგი უფლებამოსილია, მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება. შესაბამისად, შესაძლებელია ზიანის ანაზღაურების კომბინირება, როგორც ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებული დამატებითი შესრულების, ისე ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორად მოთხოვნასთან.

ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლასთან ერთად, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძველი გამომდინარეობს სსკ-ის 639-ე, 407-ე, 394-ე, მუხლის პირველი ნაწილისა და 395-ე მუხლის პირველი ნაწილის კუმულაციის საფუძველზე. ასეთ შემთხვევაში საუბრობენ კომბინირებადი მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძვლების შესახებ.^{346, 347} შესაბამისად, მოთხოვნის საფუძველი, ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული

344 ბოელინგი კ./ლუტრინგაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 30.

345 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 51.

346 ბოელინგი კ./ლუტრინგაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 30.

347 ქენჭელი ს. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდოკა. თბ., 2009, გვ. 85.

ნაკლიანი შესრულების გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის შემთხვევაში, სსკ-ის 639-ე, 644-ე, 394-ე მუხლის პირველი ნაწილისა და 395-ე მუხლის პირველი ნაწილის ერთობლიობაა.

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების დარღვევის ერთ-ერთ გავრცელებულ შემთხვევას წარმოადგენს ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილება.³⁴⁸ მენარდის მხრიდან ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებად ითვლება, თუ: ა) შესრულებისათვის დადგენილ დროში ვალდებულება არ შესრულდა; ბ) შესრულების ვადის დადგომიდან შემკვეთის მიერ გაფრთხილების შემდეგაც იგი არ ასრულებს ვალდებულებას.

მენარდის მიერ ვადის გადაცილება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს დროულ შეუსრულებლობას უკავშირდება. შესრულების დროულობა კი ნარდობის ხელშეკრულებიდან ან კანონიდან შეიძლება გამომდინარეობდეს. თუ შესრულების ვადა არც ხელშეკრულებიდან და არც სხვა გარემოებებიდან არ გამომდინარეობს, მაშინ სსკ-ის 365-ე მუხლის თანახმად, შემკვეთს შეუძლია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს ვალდებულების შესრულება, ხოლო მენარდეს შეუძლია იგი ნებისმიერ დროს შეასრულოს. მას შემდეგ, რაც შემკვეთი მოითხოვს ვალდებულების შესრულებას, მენარდე მოვალე გახდება შეასრულოს იგი. თუ შემკვეთის მოთხოვნის მიუხედავად მენარდე არ ასრულებს სამუშაოს, იგი არღვევს ვალდებულებას სსკ-ის 394-ე მუხლის I ნაწილის მნიშვნელობით.

მნიშვნელოვანია, რომ შემკვეთმა ვადამოსულობის შემდეგ იმგვარი მოქმედება განახორციელოს, რომელიც მენარდეს შესრულების ვალდებულებას შეახსენებს და მის შესრულებას ვადაგადაცილებულად აქცევს. კანონით გათვალისწინებულ ასეთ მოქმედებას მენარდის გაფრთხილება წარმოადგენს (სსკ-ის მე-

400 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი). გაფრთხილების შედეგად ფაქტობრივად ვადის გადაცილება (დაყოვნება) სამართლებრივ ვადის გადაცილებად იქცევა.³⁴⁹ გაფრთხილება ვალდებულების შესრულების უპირობო და არაორაზროვან მოთხოვნას წარმოადგენს. გაფრთხილება იმგვარად უნდა იყოს ფორმულირებული, რომ გამორიცხავდეს ყოველგვარ ეჭვს კრედიტორის ინტერესში მიიღოს დროული შესრულება.³⁵⁰ კრედიტორი არ არის ვალდებული განუმარტოს მოვალეს, რომ შეუსრულებლობის შემთხვევაში იგი მოთხოვნის დაკმაყოფილების მეორად საშუალებებს მიმართავს.³⁵¹ თუ ეს ვალდებულების ხასიათს არ ეწინააღმდეგება, კრედიტორს შეუძლია შესრულების მოთხოვნა და გაფრთხილება ერთდროულად, ერთი აქტის მეშვეობით განახორციელოს.³⁵² თუმცა ვალდებულების შესრულების ვადის დადგომამდე გაკეთებულ გაფრთხილებას სამართლებრივი ძალა არა აქვს (სსკ-ის მე-400 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი), მაშინაც კი თუ იგი უპირატესად ვადის დაზუსტებას ისახავს მიზნად.³⁵³ გაფრთხილება არ გულისხმობს გარკვეული ვადის დადგენას.³⁵⁴ თუმცა კრედიტორს შეუძლია დაადგინოს დამატებითი ვადა (სსკ-ის 394-ე მუხლის II ნაწილი), რომლის ამოწურვამდეც ვადა არ ჩაითვლება გადაცილებულად. ეს ვადა უნდა იყოს გონივრული, რომლის განმავლობაშიც კრედიტორი მეორადი მოთხოვნის დაყენების უფლებაში იზღუდება.³⁵⁵ კრედიტორს ასევე უფლება აქვს, დამატებითი ვადა ვალდებულების დროულად შესრულების პირობით დააწესოს, რა შემთხვევაშიც, თუ მოვა-

349 სუსგ განჩინება საქმეზე № ას-954-1260-07.

350 Münch Komm BGB/Ernst, §286. Bd. 2a. Rn 48 ff.

351 Staudinger/Löwisch, §286. Rn. 28.

352 Palandt/Grüneberg §286. Rn. 16.

353 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 421.

354 სუსგ განჩინება საქმეზე № ას-946-1203-05.

355 სუსგ განჩინება საქმეზე № ას-48-401-07.

ლე ვალდებულებას დამატებითი ვადის განმავლობაში არ შეასრულებს, ვადა გადაცილებულად ჩაითვლება გაფრთხილების მომენტიდან (ex tunc).³⁵⁶

შესრულების ვალდებულება უნდა იყოს ნამდვილი, ვადა მოსული და მას არ უნდა უპირისპირდებოდეს მენარდის პრეტენზია. თუ შემკვეთის მოთხოვნას მენარდის პრეტენზია უპირისპირდება (მაგალითად, საპასუხო ვალდებულების შეუსრულებლობა), ვადა გადაცილებულად არ ჩაითვლება. იგივე წესი მოქმედებს მაშინაც, როცა შესრულების დაყოვნება თავად შემკვეთის ბრალითაა გამოწვეული ან მან არ განახორციელა ის ქმედება, რომელიც ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე უნდა შეესრულებინა (სსკ-ის 369-ე, 633-ე I მუხლები). შემკვეთის მხრიდან გაკეთებულ გაფრთხილებას სამართლებრივი ძალა არ ექნება, თუ მას ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე საპირისპირო ვალდებულება არ შეუსრულებია (მაგალითად, როცა სამუშაოს შესრულება ხდება შემკვეთის მასალით და შემკვეთმა არ მიაწოდა მენარდეს საკმარისი მასალა, ან არ შეცვალა უხარისხო მასალა).³⁵⁷

ყველა შემთხვევაში, მენარდის მიერ სსკ-ის 629-I, 394-I-ისა და მე-400 მუხლის პირობათა დარღვევა ვადის გადაცილებას წარმოადგენს და მენარდე ვალდებულია სსკ-ის 404-ე მუხლის საფუძველზე აუნაზღაუროს კრედიტორს ვადის გადაცილებით მიყენებული ზიანი (mora debitoris).³⁵⁸

თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებისათვის დადგენილია კონკრეტული კალენდარული თარიღი ან მოვლენა და ვალდებულება არ სრულდება,

356 Medicus, Dieter./Lorenz, Stepan, Schuldrecht /. Allgemeiner Teil, 18. Auflage, C.H. Beck, München, 2008. S. 399.

357 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2001, გვ. 19.

358 ბოელინგი კ./ლუტრინგაუსი პ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი. თბ., 2009, გვ. 41.

შესრულების ვადა ითვლება ავტომატურად გადაცილებულად და შემკვეთი აღარ არის ვალდებული გააფრთხილოს მენარდე (dies interpellat pro homine). თუმცა მას შეუძლია განსაზღვროს დამატებითი ვადა სამუშაოს შესრულებისათვის და დაელოდოს შესრულებას (სსკ-ის 394-ე მუხლის II ნაწილი). დამატებითი ვადის დაწესების აუცილებლობა არ არსებობს ე.წ. „აბსოლუტურად ფიქსირებული“ (absolutes Fixgeschäft)³⁵⁹ ვალდებულების შემთხვევაში, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს დროულად შეუსრულებლობა, როგორც წესი, შესრულების შეუძლებლობას იწვევს (მაგალითად, საქორწილო კაბის შეკერვა ქორწილის შემდეგ; საკონდიტრო ნაწარმის დამზადება დაბადების დღის შემდეგ და ა.შ.) ასეთ შემთხვევაში, შემკვეთს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე (სსკ-ის 405-ე მუხლის II ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი) და მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება.

როგორც ცნობილია, სსკ-ის 649-ე მუხლის თანახმად, „თუ ხელშეკრულების თანახმად ან შესრულებული სამუშაოს ხასიათიდან გამომდინარე, საჭიროა მისი გადაცემა, მაშინ შემკვეთი მოვალეა მიიღოს შესრულებული სამუშაო. მიღებისთანავე შემკვეთი ვალდებულია გადაიხადოს საზღაური. სამუშაო მიღებულად ჩაითვლება, თუ შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს მენარდის მიერ დადგენილ დროში.“

შემკვეთის მიერ სამუშაოს მიღების ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში ღება სსკ-ის 633-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ: „მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება, თუ შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს.“³⁶⁰

კრედიტორისა და მოვალის მიერ ვადის გადაცილება ურ-

³⁵⁹ Münch Komm BGB, Ernst, §286, Rn. 55.

³⁶⁰ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტ. I, თბ., 2001, გვ. 280.

თიერთსაპირისპირო ცნებებია, რომლებიც ერთმანეთს გამორიცხავს. ორმხრივ ხელშეკრულებაში (ნარდობა) ერთი და იგივე პირი მოვალეცაა და კრედიტორიც. თუ ეს პირი დროულად არ ასრულებს ვალდებულებას, იგი არის მოვალე, ხოლო თუ იგი დროულად არ იღებს შესრულებას – მაშინ კრედიტორი, რომელიც შესრულების მიღების ვადას აცილებს. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ორივე შემთხვევას უწოდებს ვადის გადაცილებას, აუცილებელია მათი დიფერენცირება. სსკ-ის 390-ე, 392-393-ე მუხლები მხოლოდ იმ შემთხვევაში გამოიყენება, თუკი შესრულების მიღება უფლებას, ამ უფლებით არსარგებლობა კი შესრულების მიღების დაყოვნებაა. ხოლო თუ შესრულების მიღება ვალდებულებას (სსკ-ის 649-ე მუხლი), შესრულების დროულად მიუღებლობა ვადის გადაცილებას წარმოადგენს და მასზე სსკ-ის 391-ე და სხვა ზოგადი მოთხოვნის საფუძვლები ვრცელდება (სსკ-ის 394-ე მუხლი). ასეთ შემთხვევაში კრედიტორი მოვალის პოზიციაზე ინაცვლებს. განსხვავება კი იმაში მდგომარეობს, რომ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების მიმართ გამოიყენება არა სსკ-ის 404-ე, არამედ 391-ე მუხლი.³⁶¹ გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებაში კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილების საკითხი მოწესრიგებულია 293-304-ე პარაგრაფებით.³⁶²

შემკვეთის მიერ ვადის გადაცილებად (შესრულების მიღების დაყოვნებად) ითვლება, თუ იგი შეთავაზებულ შესრულებას არ იღებს ან არ ახორციელებს შესრულების მისაღებად აუცილებელ ქმედებას (სსკ-ის 390-ე მუხლის I ნაწილი). შესრულების შეთავაზებად ჩაითვლება ვალდებულებით გათვალისწინებული ქმედების განხორციელება ან შესაბამისი შედეგის დადგომა, რაც ვალდებულების სახეზეა დამოკიდებული. თუ სახეზეა მიტანის

361 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2001, გვ. 19.

362 Münch Komm/Ernst, §293, Bd.2a. Rn. 3. Palandt/Heinrichs, §293. Rn.2. Bamberger/Roth (Hrsg) Gröncberg §293. Bd.1. Rn.3.

ვალდებულება, ის შესრულებულად ითვლება, თუკი მოვალე შეთანხმებულ ადგილას მიუტანს კრედიტორს ხელშეკრულების საგანს. თუ ვალდებულება ითვალისწინებს საგნის წაღებას კრედიტორის მიერ, მოვალის მხრიდან ვალდებულება შესრულებულად ჩაითვლება, როდესაც იგი შესრულების საგანს წასაღებად გაამზადებს და ამის შესახებ შეატყობინებს კრედიტორს. თუ ხელშეკრულებით შეთანხმებულია გაგზავნის ვალდებულება, ის შესრულებულად ჩაითვლება, თუ მოვალე შესრულების საგანს გადასცემს გადამზიდველს ან კრედიტორის უფლებამოსილ წარმომადგენელს. კრედიტორს შესრულების მიღება ჩაეთვლება ვადაგადაცილებულად, მიუხედავად მისი ბრალისა.³⁶³ ასევე მნიშვნელობა არა აქვს თუ რა მიზეზით არ იღებს კრედიტორი შესრულებას.³⁶⁴

მამასადამე, სსკ-ის 633-ე მუხლით გათვალისწინებული მენარდის უფლება მოითხოვოს შემკვეთისაგან ზიანის ანაზღაურება, თუკი შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს, განხილული უნდა იქნეს სსკ-ის 391-ე მუხლთან ერთობლიობაში. თუკი შემკვეთის მხრიდან ადგილი აქვს შესრულების მიუღებლობას არაბრალეული ქმედებით, მაშინ დადგება სსკ-ის 393-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგები.

შემკვეთი ვადებულია აანაზღაუროს ზიანი მაშინაც, როცა იგი არ შეასრულებს სამუშაოს შესრულებისათვის აუცილებელ მოქმედებას (სსკ-ის 633-ე I მუხლი). მხედველობაშია ისეთი შემთხვევები, როდესაც ადგილი აქვს ვალდებულების შესრულებაში შემკვეთის „თანამონაწილეობას“ (*venire contra factum proprium*). კერძოდ, შემკვეთს უნდა მიეწოდებინა მენარდისათვის სამუშაოს შესასრულებლად საჭირო მასალა, მოწყობილობა-

363 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 352 და შებდ.

364 Palandt/Grüneberg, §293. Rn.10. Münch Komm/Ernst, §293. Bd.2a. Rn.18.

დანადგარები, ტექნიკური დოკუმენტაცია და ა.შ. რადგან შემკვეთმა არ განახორციელა სამუშაოს შესრულებისათვის აუცილებელ მოქმედება, ამით მენარდემ განიცადა ზიანი, რომლის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაც მენარდეს გააჩნია სსკ-ის 633-ე მუხლის I-ისა და სსკ-ის 390-ე მუხლის II და 391-ე მუხლების საფუძველზე.³⁶⁵ ანალოგიურ დებულებას ითვალისწინებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 642-3 პარაგრაფის I აბზაცი.³⁶⁶

სსკ-ის 633-ე მუხლის II ნაწილის თანახმად, ზიანის ანაზღაურების ოდენობა განისაზღვრება, ერთის მხრივ ვადის გადაცილების ხანგრძლივობისა და საზღაურის ოდენობის შესაბამისად, ხოლო მეორეს მხრივ – იმისდა მიხედვით, რასაც მენარდე მიიღებდა თავისი სამუშაო ძალის სხვაგვარი გამოყენებით, შემკვეთს რომ ვადისათვის არ გადაეცილებინა.

მაშასადამე, თუ შემკვეთი დროულად არ მიიღებს ნარდობის ხელშეკრულებით შესრულებულ სამუშაოს, ან არ განახორციელებს სამუშაოს შესრულებისათვის აუცილებელ მოქმედებას, მენარდეს წარმოეშობა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება. ასეთ შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების ოდენობა განისაზღვრება: ა) ვადის გადაცილების ხანგრძლივობისა და საზღაურის ოდენობის შესაბამისად; ბ) რასაც მენარდე მიიღებდა თავისი სამუშაო ძალის სხვაგვარი გამოყენებით, შემკვეთს რომ ვადისათვის არ გადაეცილებინა (მიუღებელი შემოსავალი სსკ-ის 411-ე მუხლის შესაბამისად).

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების დარღვევაში შეიძლება ბრალი მიუძღოდეს როგორც შემკვეთს, ასევე მენარდესაც (ე.წ. „შერეული ბრალი“). ამ შემთხვევაში მოქმედებს სსკ-ის 415-ე მუხლით დადგენი-

365 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი ბუნება. თბ., 2001, გვ. 18.

366 Staudinger/Peters, §642, Rn.9. Münch Komm BGB/Soergel/§642, Rn.3. Palandt/Sprau, §642, Rn.4.

ლი პრინციპი, რომლის თანახმადაც: „თუ ზიანის წარმოშობას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ უფრო მეტად რომელი მხარის ბრალით არის გამოწვეული ზიანი. ეს წესი გამოიყენება მაშინაც, როცა დაზარალებულის ბრალი გამოიხატება მის უმოქმედობაში – თავიდან აეცილებინა ან შეემცირებინა ზიანი.“³⁶⁷

შემკვეთის მიერ შესრულებული სამუშაოს მიღების ვადის გადაცილება მენარდეს არ აქცევს შესრულების ვალდებულები-საგან გაუცხოებულ სუბიექტად. სულერთია, შემკვეთი ვადის გადაცილებაში ბრალეული იქნება თუ არაბრალეული, მენარ-დე ვალდებულია გამოიჩინოს გულისხმიერება (სსკ-ის 316-ე მუხლის II ნაწილი) და იზრუნოს იმგვარი შესრულებისათვის, რაც მიღების ვადის გადაცილების შემთხვევაშია კანონმდებ-ლობით გათვალისწინებული, კერძოდ, სსკ-ის 392-ე მუხლის თანახმად: „კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას მოვალე მხოლოდ მაშინ არის პასუხისმგებელი ვალდებულების შეუს-რულებლობისათვის, თუკი შესრულება შეუძლებელი აღმოჩნდა მოვალის განზრახვის ან უხეში გაუფრთხილებლობის გამო“.³⁶⁸ აღნიშნული ნორმის ანალიზიდან ნათლად ჩანს, რომ სამოქალა-ქო სამართალში ვალდებულების შესრულებაა მთავარი და არა მისი შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობა. ამიტომაცაა, რომ მენარდის მხრიდან შესრულების ვალდებულება არსებობს მაშინაც, როცა შემკვეთი თავად არაფრად აგდებს შესრულებას და არ ღებულობს დროულ შესრულებას. თუ მენარდისათვის ამას შედეგად მოჰყვება ზიანი (სსკ-ის 633-ე მუხლი), მხო-ლოდ მისი ანაზღაურება შეიძლება მოითხოვოს მან, თორემ ვალდებულება, გადასცეს შემკვეთს შესრულებული სამუშაოს შედეგი, კვლავაც მოვალეობად რჩება. შესაძლებელია შემკვეთმა

367 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 480.

368 „იქვე“, გვ. 357.

საერთოდ დაკარგა ინტერესი შესრულების მიმართ და ესაა მიღების ვადის გადაცილების მიზეზი. ვიდრე შემკვეთი თავად არ განუცხადებს მენარდეს შესრულების მიღებაზე უარს, მართოდენ ვადის გადაცილების ფაქტმა არ შეიძლება გამოიწვიოს მოვალეობის უფლებად ტრანსფორმაცია.³⁶⁹

ნარდობის ხელშეკრულებით, შემკვეთი მოვალეა მენარდეს გადაუხადოს საზღაური სამუშაოს შესრულების შემდეგ, თუ ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს ნაწილ-ნაწილ გადახდას. შემკვეთის მხრიდან მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდის ვადის გადაცილებამ შეიძლება წარმოშვას სსკ-ის 403-ე, 417-ე, 423-ე მუხლებით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგები.³⁷⁰

ნარდობის ხელშეკრულებასთან მიმართებით, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება გათვალისწინებულია ასევე სსკ-ის 636-ე მუხლში (ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანი), აგრეთვე სსკ-ის 647-ე მუხლის II ნაწილში (დროული გაფრთხილების გაუთვალისწინებლობის შემთხვევაში მიყენებული ზიანის ანაზღაურება).³⁷¹

აღსანიშნავია, რომ გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 634-ე პარაგრაფის მე-4 აბზაცის შესაბამისად, ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურება ხდება 636-ე, 280-284-ე და 311-ე პარაგრაფების მიხედვით.³⁷²

369 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 18.

370 სუსგ 2010 წლის 3 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-1014-1286-09.

371 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 42.

372 Staudinger/Peters, §634 aF. Rn.13. Münch Komm BGB/Soergel. §634 aF. Rn.10. Bamberger/Roth (I-Irsg) Voit Rd.2. §634., Rn.12.

VI თავი. პასუხისმგებლობა სამუშაოს შესასრულებლად გამოყენებული მასალის ხარისხისათვის

ნარდობის ხელშეკრულებისათვის ტრადიციულად დამახასიათებელია, რომ მენარდე ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ სამუშაოს ასრულებს როგორც წესი, თავისი მასალით. თუ მენარდე სამუშაოს ასრულებს თავისი მასალით, იგი პასუხს აგებს უხარისხო მასალისათვის, ანუ მენარდის მიერ სამუშაოს შესასრულებლად გამოყენებული მასალა უნდა იყოს უფლებრივად და ნივთობრივად უნაკლო. მასალა ჩაითვლება უფლებრივად ნაკლის მქონედ, თუკი მესამე პირებს გააჩნიათ მასზე უფლებები. მაგალითად, მენარდემ შეკვეთილი სამუშაოს შესასრულებლად გამოიყენა თავისი მასალა, რომელიც იყო დაგირავებული ანდა სხვაგვარად უფლებრივად დატვირთული. სამუშაოს შესასრულებლად გამოყენებული მასალა ჩაითვლება ნივთობრივად უნაკლოდ, თუკი მისი ხარისხი შეესაბამება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს. მაგალითად, მენარდემ თავისი მასალით უნდა დაამზადოს წაბლის ხისაგან კარ-ფანჯარა. თუკი მენარდემ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესასრულებლად გამოიყენა ნაკლის მქონე მასალა, რამაც გამოიწვია ნამუშევრის ხარისხის გაუარესება, ასეთ შემთხვევაში მენარდეს დაეკისრება პასუხისმგებლობა შემკვეთის წინაშე. თუ მენარდე სამუშაოს შესრულებისას გამოიყენებს უხარისხო სამშენებლო მექანიზმებსა და ინვენტარს, მოუმზადებელ და არაკვალიფიციურ მუშახელს, არასწორ ორგანიზაციას გაუკეთებს სამუშაოს შესრულებას და ა.შ., რამაც გამოიწვია შესრულებული სამუშაოს ნაკლი, მენარდეს ამ შემთხვევაშიც დაეკისრება პასუხისმგებლობა.³⁷³

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს

³⁷³ ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 37.

შესრულება შეიძლება მოხდეს შემკვეთის მასალითაც. ასეთ შემთხვევაში მენარდემ შემკვეთის მიერ მისთვის გადაცემული მასალა უნდა გამოიყენოს დანიშნულებისამებრ და ეკონომიურად. სსკ-ის 646-ე მუხლის II ნაწილის თანახმად, „მენარდე პასუხს აგებს შემკვეთის მასალის არასწორად გამოყენებისათვის“. იმის გასარკვევად, სწორად გამოიყენა თუ არა მენარდემ შემკვეთის მასალა, მან უნდა შეადგინოს წერილობითი ანგარიში მასალის ხარჯის შესახებ, სადაც მითითებული იქნება სად, რაში, რატომ, რამდენი და ა.შ. დაიხარჯა. ეს ანგარიში მონარჩენ მასალასთან ერთად უნდა გადაეცეს შემკვეთს. არ არის გამორიცხული შემთხვევები, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულებით მხარეები თანხმდებიან იმის შესახებ, რომ შემკვეთის მიერ მენარდისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესასრულებლად გადაცემული მასალის მონარჩენი ნაწილი (ე.წ. „მონარჩენი მასალა“) დარჩეს მენარდეს და მისი ღირებულება ჩაითვალოს ხელშეკრულებით გადასახდელი საზღაურის ანგარიშში.

თუ მენარდე არ გადასცემს შემკვეთს მონარჩენ მასალას, მის მიმართ შეიძლება დადგეს არა მხოლოდ სამოქალაქო-სამართლებრივი, არამედ სხვა სახის სამართლებრივი პასუხისმგებლობაც.

სსკ-ის 650-ე მუხლის თანახმად, მენარდე პასუხს აგებს შემკვეთის ქონების დაღუპვის ან დაზიანებისათვის გაუფრთხილებლობის დროსაც.

ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდის ერთ-ერთ ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენს უზრუნველყოს შემკვეთის ქონების დაცვა დაღუპვისა და დაზიანებისაგან. საუბარია შემკვეთის იმ ქონებაზე, რომელიც ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე აღმოჩნდება მენარდის მფლობელობაში.³⁷⁴ მენარდე მოვალეა დაიცვას შემკვეთის ქონება იმგვარად, როგორც შემნახველს

374 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 46.

ეკისრება მიბარებული ნივთების დაცვა. მენარდე ასევე ვალდებულია შემკვეთის ქონება დაიცვას ყოველგვარი სხვა საშიშროებისაგან, კერძოდ, მან უნდა განახორციელოს ხანძარსაწინააღმდეგო, სანიტარული და სხვა სახის ღონისძიებებიც. მენარდემ ისევე კეთილსინდისიერად უნდა შეინახოს შემკვეთის ქონება, როგორც საკუთარ ნივთს შეინახავდა. ეს დებულება არ შეიძლება გაგებული იქნეს იმგვარად, რომ თუკი მენარდე მინიმალურ აუცილებელ ყურადღებას არ ავლენს თავისი ქონების მიმართ, მას თითქოსდა არ მოეთხოვება ყურადღების გამოვლენა შემკვეთის ქონების მიმართ. შესაბამისად, საკუთარი ნივთების მიმართ უყაირათო დამოკიდებულება არ ათავისუფლებს მენარდეს პასუხისმგებლობისაგან, თუკი იგი ასევე მოეპყრობა შემკვეთის ქონებას. სსკ-ის 650-ე მუხლი კიდევ ერთხელ განამტკიცებს დოქტრინაში გაბატონებულ მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ ზიანის ანაზღაურებისათვის ბრალის ფორმას (გარდა კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული შემთხვევებისა) არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს. ე.ი. მენარდე პასუხს აგებს შემკვეთის ქონებას დაღუპვისა და დაზიანებისათვის როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობის დროსაც. მენარდე პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლდება, თუკი დაამტკიცებს, რომ შემკვეთის ქონების დაღუპვაში და დაზიანებაში მას ბრალი არ მიუძღვის ანუ მან მიიღო ყველა აუცილებელი და საჭირო ზომები, მაგრამ შემკვეთის ქონება დაიღუპა ან დაზიანდა დაუძლეველი ძალის ან მენარდისაგან დამოუკიდებელი სხვა გარემოებების შედეგად.³⁷⁵ მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ საუბარია შემკვეთის მხოლოდ იმ ქონებაზე, რომელიც ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებასთან დაკავშირებით აღმოჩნდა მენარდის მფლობელობაში, მაგალითად, შესაკეთებლად გადაცემული ნივთი, მოწყობილობები, დანადგარები, სამშენელო მასალები, სატრანსპორტო საშუალებები,

375 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 47.

VII თავი. პასუხისმგებლობის გამორიცხვა

§1. ზოგადი დახასიათება

ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის ძალით მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად განსაზღვრონ ხელშეკრულების შინაარსი – საკუთარი უფლება-მოვალეობები კონკრეტულ ვალდებულებით სამართლებრივ ურთიერთობებში. შესაბამისად, ხელშეკრულების მონაწილენი უფლებამოსილნი არიან შეთანხმდნენ ვალდებულების შეუსრულებლობის სამართლებრივ შედეგებზე, კერძოდ, შეზღუდონ ან გამორიცხონ თავიანთი პასუხისმგებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის.³⁷⁷ პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ შეთანხმებას დოქტრინა უარყოფითად აფასებს. მიიჩნევა, რომ სახელშეკრულებო თავისუფლების ამგვარი გამოვლენა არ ჯდება სამართლებრივ ფასეულობათა წესრიგის ფარგლებში.³⁷⁸ ასეთ შეთანხმებას სამოქალაქო ბრუნვაში შემოაქვს ვალდებულების შეუსრულებლობის განწყობა. ის პრინციპულად ეწინააღმდეგება სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ მხარეთა ურთიერთნდობის, კეთილსინდისიერების პრინციპებს და ეთიკურ-ზნეობრივი თვალსაზრისითაც ბათილობას იმსახურებს.³⁷⁹

სახელშეკრულებო შეთანხმებით უმთავრესად რეგულირდება ვალდებულების დარღვევისათვის ზიანის ანაზღაურების საკითხი. კონტრაქენტებს შეუძლიათ ხელშეკრულების ცალკეული პირო-

376 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 48.

377 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000. 385.

378 ზოიძე ბ. ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში. თბ., 2005, გვ. 126.

379 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 391.

ბების დაცვა თავიანთი ვალდებულების სფეროდან გამორიცხონ. დაუშვებელია მსგავსი შეთანხმება ხელშეკრულების არსებით პირობებზე, რომელთა შეუსრულებლობა არსებით დარღვევას აფუძნებს. მხარეთა მიერ განსაზღვრული ან კანონით დადგენილი არსებითი პირობების დაცვა ხელშეკრულების მონაწილეთა ძირითადი ვალდებულებაა.³⁸⁰

მხარეთა წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საკითხის მეტად საინტერესო გადაწყვეტას ითვალისწინებს ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები. კერძოდ, 8:109-ე მუხლის თაანხმად, ხელშეკრულებით შეიძლება შეიზღუდოს ან გამოირიცხოს მხარეთა პასუხისმგებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის, იმ პირობით, თუ ამგვარი სახელშეკრულებო დათქმა არ ხელყოფს კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპებს. პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებისათვის აუცილებელია, რომ თავად პირველადი ვალდებულების შეუსრულებლობა აფუძნებდეს მხარეთათვის უარყოფით სამართლებრივ შედეგს კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპების გათვალისწინებით. იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების მხარემ გაცნობიერებულად განახორციელა ხელშეკრულების პირობის იგნორირება თუნდაც კონტრაპენტისათვის ზიანის მიყენების განზრახვის გარეშე, პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი პირობაც ძალას კარგავს. მისი გამოყენება, მიუხედავად მხარეთა შეთანხმების არსებობისა, კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპების საწინააღმდეგოა.³⁸¹

ხელშეკრულების მხარეთა კანონერი ინტერესებისა და თანასწორუფლებიანობის დაცვის მიზნით, კანონმდებლობა მკაცრად აკონტროლებს პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი ან შემ-

380 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000, 385.

381 Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston. 2000, 386.

ზღუდვები შეთანხმებების მოქმედებას.

§2. მენარდის მიერ ნაკლის განზრახ დაფარვის შედეგები (პასუხისმგებლობის გამორიცხვის დაუშვებლობა)

ნარდობის ხელშეკრულებით შესაძლოა მოხდეს მხარეთა შეთანხმებით სახელშეკრულებო ვალდებულებებთან მიმართებით პასუხისმგებლობის სრულად ან ნაწილობრივ გამორიცხვა ან შეზღუდვა. პასუხისმგებლობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული განსხვავებული მოწესრიგება უპირატესად გამოსაყენებელი დებულებაა და გამორიცხავს კანონით გათვალისწინებულ მოთხოვნათა წარმოშობას, გარდა იმ შემთხვევებისა, თუ აღნიშნული შეთანხმება კანონით დადგენილ იმპერატიულ ნორმებს ეწინააღმდეგება და შესაბამისად, სსკ-ის 54-ე მუხლის მიხედვით არის ბათილი. იგივე წესი ვრცელდება კანონით გათვალისწინებულ საგამონაკლისო მოთხოვნის საფუძვლებთან მიმართებით, რომლებიც განსაზღვრავენ პასუხისმგებლობის განსხვავებულ ფარგლებს და წესს, რაც შესაძლოა ასევე გამოიხატოს მოთხოვნათა განხორციელების განსხვავებულ ვადებსა და ბრალის განსხვავებულ ფორმაში. მაგალითად, სსკ-ის 652-ე მუხლის თანახმად, „თუ შემკვეთისათვის ნაკეთობის ნაკლი ცნობილია და იგი მაინც მიიღებს მას პრეტენზიის განუცხადებლად, მაშინ შემკვეთს არ წარმოეშობა მოთხოვნის უფლებები ამ ნაკლის გამო“. თუ შემკვეთი არ განუცხადებს მენარდეს პრეტენზიას ნიუთის ნაკლთან დაკავშირებით, იგი კარგავს ნაკლის გამო მეორადი მოთხოვნების განხორციელების უფლებას. განხილული რეგულირება პირდაპირ განსაზღვრავს შემკვეთის ვალდებულებას, რომლის შეუსრულებლობის შემთხვევაშიც არ წარმოიშობა სსკ-ის 639-641-ე მუხლების მოთხოვნების დარღვევის მიუხედავად, სსკ-ის 645-ე მუხლებით გათვალისწინებული მოთხოვნები.

სსკ-ის 654-ე მუხლის თანახმად, „თუ მენარდე ნაკლს განზრახ დაფარავს, მას არ შეუძლია მიუთითოს შეთანხმებაზე, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს შემკვეთის უფლებებს ნაკეთობის ნაკლის გამო“. სსკ-ის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილისა და სსკ-ის 319-ე მუხლის I ნაწილით გარანტირებული ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის თანახმად, ხელშეკრულების მხარეებს უფლება აქვთ ხელშეკრულებით გამორიცხონ ან შეზღუდონ სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობა ან შეაეწირონ მისი ფარგლები იმისდა მიუხედავად, აღნიშნული უფლებამოსილება არის თუ არა კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული. ამასთან, სსკ-ის 654-ე მუხლში უშუალოდ არის გათვალისწინებული მენარდის პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის შესაძლებლობა შემკვეთისათვის ნაკლიანი ნივთის გადაცემისას.³⁸²

ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი, როგორც მხარეთა ინტერესების დაბალანსების მექანიზმი, მოქმედებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში და იმ ფარგლებში, თუ უზრუნველყოფილია ხელშეკრულების მხარეთა შესაძლებლობების თანაფარდობა.³⁸³ ამდენად, სსკ-ის 654-ე მუხლში ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებით მენარდის პასუხისმგებლობის გამორიცხვა ან შეზღუდვა დაუშვებლად ცხადდება, თუ „მენარდე ნაკლს განზრახ დაფარავს“. ამ შემთხვევაში სახელშეკრულებო დათქმა ბათილია. ანალოგიურ რეგულირებას ითვალისწინებს სსკ-ის 497-ე მუხლი „გამყიდველის პასუხისმგებლობის გამორიცხვა“, ასევე სსკ-ის 539-ე მუხლი – „პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შესახებ შეთანხმების ბათილობა“. ვინაიდან გასაკიცხი მოქმედების ყველაზე მძიმე შემთხვევას ვალდებულების განზრახ დარღვევა წარმოადგენს, ამიტომაც კრძალავს კანონმდებელი ასეთ ვითარებაში მხარეთა წინასწარ შეთანხმებას მოვალის პასუ-

382 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 288.

383 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 65.

ზისმგებლობისაგან განთავისუფლებაზე.³⁸⁴ გარდა ამისა, სსკ-ის მე-10 მუხლის III ნაწილის შესაბამისად, „უფლებათა ბოროტად გამოყენებისაგან სხვათა თავისუფლებას იცავს კანონის იმპერატიული ნორმები“.

აღნიშნული აკრძალვების გათვალისწინებით, მხარეთა მიერ პასუხისმგებლობის გამორიცხვა დასაშვები და ნამდვილია, თუ ის კანონით ზუსტად განსაზღვრულ აკრძალვას არ ეწინააღმდეგება. ასეთი აკრძალვა კი, როგორც წესი, უკავშირდება მოვალის მიერ განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევას. შესაბამისად, კანონის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ დადებული შეთანხმება პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის შესახებ ბათილია ან უშუალოდ სპეციალური ნორმიდან გამომდინარე, ან თუ შესაბამისი ნორმა არ არსებობს, მაშინ სსკ-ის 54-ე მუხლის ზოგადი დანაწესიდან გამომდინარე. ამასთან, პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმების ბათილობა, ცხადია, არ იწვევს მთლიანად ხელშეკრულების ბათილობას იმ შემთხვევაში, თუკი სსკ-ის 62-ე მუხლის შესაბამისად, ხელშეკრულება დაიდებოდა მისი ბათილი ნაწილის გარეშე. მაშასადამე, თუ ნარდობის ხელშეკრულებით მხარეები შეთანხმდნენ, რომ ნაკეთობის ნაკლის გამო შეძკეთს არ შეუძლია გამოიყენოს მენარდის მიმართ სსკ-ის 642-645-ე მუხლებით გათვალისწინებული მეორადი მოთხოვნები, ასეთი შეთანხმება ნამდვილია, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მენარდე ნაკლს განზრახ დაფარავს.³⁸⁵

კანონმდებელმა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლში 2009 წლის 4 დეკემბერს განხორციელებული ცვლილებებით დაუშვა პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმების შესაძლებლობა. იგი განხორციელებადი უნდა იყოს, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ დაინტერესებული მხარე ბოროტად

384 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 458.

385 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 52.

იყენებს ამ უფლებას. დოქტრინაში მიღებული მოსაზრებით, პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ ნამდვილი შეთანხმების მიუხედავად, დელიქტური პასუხისმგებლობა უნდა წარმოიშვას მაშინაც, როდესაც ვალდებულების დარღვევა უშუალოდ ხელშეკრულების საგნის იმ თვისებებს უკავშირდება, რომელთა თაობაზეც მოხდა პასუხისმგებლობის გამორიცხვა, თუ სახეზეა მოვალის განზრახი ბრალი ან უხეში გაუფრთხილებლობა. თუ პასუხისმგებლობის გამორიცხვა შეეხება ნივთის გარკვეულ თვისებებს, შეთანხმება ამასთან დაკავშირებით უნდა გავრცელდეს მხოლოდ ნივთის ამ თვისებების, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ხელშეკრულების მხარის ნებისმიერი ძირითადი თუ დამატებითი სახელშეკრულებო და, განსაკუთრებით, არასახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევაზე.³⁸⁶

მაშასადამე, თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გამორიცხულია მენარდის პასუხისმგებლობა ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებით, ასეთი შეთანხმების ნამდვილობის შემთხვევაშიც (როდესაც მენარდე ნაკლს განზრახ არ დაფარავს), შემკვეთს მაინც წარმოეშობა არასახელშეკრულებო მოთხოვნები, მაგალითად, დამზადებული ნაკეთობის ნაკლით მიყენებული დელიქტური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, როდესაც აღნიშნული სცილდება სახელშეკრულებო ვალდებულების ფარგლებს.³⁸⁷

ნარდობის ხელშეკრულებით პასუხისმგებლობის გამორიცხვა ან შეზღუდვა შესაძლებელია ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებითაც მოხდეს. პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმება ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების სახით ნამდვილია, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება სსკ-ის 346-ე მუხლით გათვალისწინებულ „ნდობისა და კეთილსინდისიერების“ პრინციპებს ან სსკ-ის 347-348-ე მუხლებით გათვალისწინებულ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების ბათილობის რომე-

386 Münch Komm BgB Westermann, §444, Bd.3. Rn. 10

387 სუსგ 2006 წლის 14 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-992-1245-05.

ლიმე სპეციალურ საფუძველს.³⁸⁸ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების საფუძველზე პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმება არ უნდა ჩაითვალოს ასევე ნამდვილად, თუ იგი არათანაზომიერად აუარესებს ხელშეკრულების მხარის მდგომარეობას ან თუ სტანდარტული პირობა საკანონმდებლო მოწესრიგების მიზნებთან შეუსაბამოა.³⁸⁹

ისკ-ის 346-ე მუხლით გათვალისწინებული ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის საწინააღმდეგოდ უნდა ჩაითვალოს პირობა, რომელიც ხელშეკრულების ბუნებიდან გამომდინარე, მხარის უფლებებს იმგვარად ზღუდავს, რომ ხელშეკრულების მიზნის მიღწევას საფრთხე ექმნება.³⁹⁰

ისკ-ის 348-ე მუხლის „ი“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულია ხელშეკრულების სტანდარტული პირობის ბათილობის სპეციალური შემთხვევა, რომელიც უკავშირდება „კანონით გათვალისწინებული წესებისაგან განსხვავებულ ახალწარმოებული საქონლის მიწოდებისა და სამუშაოების შესრულებისათვის შემთავაზებლის პასუხისმგებლობას ნივთის ნაკლის გამო“. პასუხისმგებლობის გამორიცხვა ან შეზღუდვა ამ შემთხვევაში დაუშვებელია. აღნიშნული მიზანად ისახავს პასუხისმგებლობის გამორიცხვის ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობის იმგვარად შეზღუდვას, რომ არ იქნეს ხელყოფილი კეთილსინდისიერებისა და მხარეთა სახელშეკრულებო თანასწორობის პრინციპები.³⁹¹ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების მომწესრიგებელი ნორმებით გათვალისწინებული ბათილობის საფუძვლები უპირატესად გამოსაყენებელი ნორმებია იმ შემთხვევაში, თუ პა-

388 სუსგ 2005 წლის 12 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-772-1045-05.

389 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემატურ საკითხებზე. თბ., 2007.

390 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 193-194.

391 „იქვე“ გვ. 195.

სუხისმგებლობის გამორიცხვა ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებით მოხდა.

იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებთან ერთად ნარდობის ხელშეკრულების მხარეთა შორის არსებობს ინდივიდუალური შეთანხმება პასუხისმგებლობის გამორიცხვის ან შეზღუდვის თაობაზე, ამ უკანასკნელს მიენიჭება უპირატესობა.³⁹² შესაბამისად, ასეთ შემთხვევაში იმოქმედებს მხოლოდ სახელშეკრულებო სამართლის შესაბამისი რეგულირებით გათვალისწინებული შეზღუდვა. მაგალითისთვის, სსკ-ის 654-ე მუხლით დასაშვებად მიიჩნევა პასუხისმგებლობის გამორიცხვა სახელშეკრულებო შეთანხმებით, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მენარდე ნაკეთობის ნაკლს განზრახ დაფარავს. შესაბამისად, ინდივიდუალური შეთანხმებით პასუხისმგებლობის გამორიცხვა ბათილია მხოლოდ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში. ხელშეკრულების ამ პირობის ბათილობისას შემკვეთს შეუზღუდავად წარმოეშობა ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებული კანონმდებლობით გათვალისწინებული ყველა შესაძლო მოთხოვნა.³⁹³

მენარდის მიერ ნაკეთობის ნაკლის განზრახ დაფარვასთან მიმართებით, ანალოგიურ დებულებებს შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 639-ე პარაგრაფი, კერძოდ, შემკვეთს შეუძლია მიუთითოს შეთანხმებაზე, რომლითაც შემკვეთის უფლებები ნაკლის გამო გამორიცხული ან შეზღუდულია, თუკი მენარდემ ბოროტი განზრახვით დამალა ნაკლი ან იკისრა ნაკეთობის ხარისხის გარანტია.³⁹⁴

392 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 185.

393 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 52.

394 Münch Komm BGB/Socergel/§639. Rn.5. Staudinger/Peters, §639, Rn.11. Palandt/Sprau, §639, Rn.5. Bamberger/Roth (Hrsg), Voil, §639, Rn. 1.5.

VIII თავი. შესრულების ნაკლთან დაკავშირებით ხანდაზმულობის ვადები

§1. ხანდაზმულობის ზოგადი დახასიათება

ხანდაზმულობა არის ვადა, რომლის განმავლობაშიც პირს, რომლის უფლებაც დაირღვა, შეუძლია მოითხოვოს თავისი უფლების იძულებით განხორციელება ან დაცვა. უმეტეს შემთხვევაში, დარღვეული უფლების განხორციელების და დაცვის მიზნით უფლებამოსილი პირი სარჩელით მიმართავს სასამართლოს, თუმცა ნორმატიული აქტებით გათვალისწინებულ შემთხვევაში დარღვეული უფლების განხორციელება და აღდგენა შეიძლება სხვა ორგანოს მიერაც. ამდენად, უფლების დაცვა შეიძლება განხორციელდეს როგორც სასარჩელო, ისე არასასარჩელო გზით და ამიტომ ხანდაზმულობის ცნება მხოლოდ სასარჩელო ხანდაზმულობას კი არ მოიცავს, არამედ ასევე ვადებს, რომლის განმავლობაშიც უნდა მოხდეს უფლების არასასარჩელო დაცვა.³⁹⁵

ხანდაზმულობის ვადის გასვლით ისპობა სასამართლოს ან სხვა ორგანოს მეშვეობით პირის მოთხოვნის იძულებით განხორციელების შესაძლებლობა, მაგრამ არა სასამართლოს ან სხვა ორგანოსათვის მიმართვის უფლება. სასამართლოს ან სხვა ორგანოსათვის მიმართვის უფლება რაიმე დროით შეზღუდული არ არის³⁹⁶. პირს ყოველთვის შეუძლია წარადგინოს მოთხოვნა მაშინაც კი, როცა ხანდაზმულობის ვადა გასულია. ხანდაზმულობის ვადა სპობს უფლების იძულებით განხორციელების შესაძლებლობას მატერიალური და არა პროცესუალური თვალსაზრისით.

სსკ-ის 128-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, „სხვა პირისაგან რაიმე მოქმედების შესრულების ან მოქმედებისაგან თავის

395 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1997, გვ. 10.

396 ძლიერიშვილი ზ. ხანდაზმულობის ვადების გავლენა სარჩელზე. თბ., 1997, გვ. 10.

შეკავების მოთხოვნის უფლებაზე ვრცელდება ხანდაზმულობა“. ამასთან, „სასარჩელო ხანდაზმულობა გულისხმობს დროს, რომლის განმავლობაშიც პირს შეუძლია მოითხოვოს თავისი დარღვეული უფლების აღდგენა“.³⁹⁷ შესაბამისად, ხანდაზმულობის ვადები ვრცელდება მოთხოვნებზე, რომელთა განხორციელებაც დროში იზღუდება და გარკვეულ ჩარჩოებში ექცევა.

ხანდაზმულობის ვადების დაწესებით კანონმდებლის მიზანია, კრედიტორის უფლების განხორციელების არათანაზომიერად ან ბოროტად გამოყენების საფრთხის გამორიცხვა და ამით სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობისათვის ხელის შეწყობა. გარდა ამისა, იგი ემსახურება სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტების ურთიერთკონტროლის გაძლიერებას, რაც დარღვეული უფლების დაუყოვნებლივ აღდგენის სტიმულირებას ახდენს.³⁹⁸

ხანდაზმულობის ვადის საფუძველია უფლების დარღვევა, რომელიც შესაძლოა კანონიდან გამომდინარეობდეს ან ხელშეკრულების საფუძველზე წარმოიშვას. ხანდაზმულობის ვადების გათვალისწინება სასამართლოს მიერ ხორციელდება არა საკუთარი ინიციატივით, არამედ მხოლოდ საქმის განხილვაში მონაწილე მხარეების (მხარის) მიერ აღნიშნულზე მითითების შემთხვევაში. „აშკარად არ შეესაბამება კანონს ფართოდ გავრცელებული პრაქტიკა, როდესაც საქართველოს საერთო სასამართლოებს გამოაქვთ გადაწყვეტილებები სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ მოთხოვნის ხანდაზმულობის გამო, მაშინ, როდესაც არც მოპასუხეს, არც პროცესში მონაწილე სხვა პირს ასეთი შესაგებელი არ წამოუყენებია.“³⁹⁹

397 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემატურ საკითხებზე. თბ., 2007, გვ. 63.

398 „იქვე“, გვ. 64.

399 ბოლინგი კ/ვანტურია ლ. სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდია. II გამოცემა. თბ., 2004, გვ. 170

სსკ-ის 128-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ხანდაზმულობის საერთო ვადა შეადგენს ათ წელს. ეს ვადა დადგენილია ყველა იმ სამართლებრივი ურთიერთობისათვის, რომელთა სპეციალური მოწესრიგება კანონმდებლობით არ არის დადგენილი. სსკ-ის 129-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, სახელშეკრულებო მოთხოვნების ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს სამ წელს, ხოლო უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული სახელშეკრულებო მოთხოვნებისა – ექვს წელს.

§2. ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებული ხანდაზმულობა

სსკ-ის 129-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ცალკეულ შემთხვევებში კანონით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს ხანდაზმულობის სხვა ვადებიც.⁴⁰⁰ ხანდაზმულობის სხვა ვადებზეა საუბარი სწორედ სსკ-ის 655-ე მუხლში, რომელიც ითვალისწინებს, რომ მოთხოვნა შესრულების ნაკლის გამო შემკვეთმა შეიძლება წარადგინოს ერთი წლის მანძილზე, ხოლო ისეთი მოთხოვნა, რომელიც ნაგებობას შეეხება – ხუთი წლის განმავლობაში.

მაშასადამე, ნარდობის ხელშეკრულებაში შესრულების ნაკლთან მიმართებით მოქმედებს სპეციალური ხანდაზმულობის ვადები, რომლებსაც უპირატესობა ენიჭებათ სსკ-ის 129-ე მუხლის I ნაწილით დადგენილ ზოგად ხანდაზმულობის ვადებთან მიმართებით. როდესაც საუბარია შესრულების ნაკლთან დაკავშირებული შემკვეთის მოთხოვნების ხანდაზმულობაზე, მხედველობაშია სსკ-ის 642-ე (დამატებითი შესრულების მოთხოვნა), 643-ე (ნაკეთობის ნაკლის გამოსწორება შემკვეთის მიერ), სსკ-ის 645-ე (საზღაურის შემცირება ნაკეთობის ნაკლის გამო) გათვალისწინებული მეორადი მოთხოვნის უფლებები. აღნიშნული ვადა არ ვრცელდება სსკ-ის 644-ე მუხლით გათვა-

400 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, გვ. 319.

ლისწინებულ – ხელშეკრულებაზე უარი ნაკეთობის ნაკლის გამო – მეორადი მოთხოვნის უფლებაზე.⁴⁰¹

პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, საიდან აითვლება ნაკეთობის ნაკლის გამო შემკვეთის მოთხოვნების კანონით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადები. საერთო წესის მიხედვით, ხანდაზმულობა იწყება მოთხოვნის წარმოშობის მომენტიდან. მოთხოვნის წარმოშობის მომენტად ითვლება დრო, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო უფლების დარღვევის შესახებ (სსკ-ის 130-ე მუხლი).⁴⁰²

ნარდობასთან მიმართებით კანონმდებელი ითვალისწინებს ხანდაზმულობის დაწყების სპეციალურ წესს. კერძოდ, შესრულების ნაკლთან დაკავშირებული შემკვეთის მოთხოვნების ხანდაზმულობა იწყება შესრულებული სამუშაოს მიღების დღიდან (სსკ-ის 655-ე მუხლი).

სსკ-ის 378-ე მუხლის თანახმად, „მოვალეს უფლება აქვს ვალდებულება შეასრულოს ნაწილ-ნაწილ (ვალდებულების ნაწილობრივი შესრულება), თუკი კრედიტორი ამაზე თანახმაა.“ მაშასადამე, ნარდობის ხელშეკრულებით შესაძლებელია მენარდემ სამუშაო შეასრულოს ნაწილ-ნაწილ, თუკი შემკვეთი ამაზე თანახმაა. მაგალითად, მენარდეს უნდა დაემზადებინა 300 სკამი. მხარეთა შეთანხმებით განისაზღვრა, რომ მენარდე შეკვეთილ სკამებს დაამზადებდა სამი თვის განმავლობაში, ნაწილ-ნაწილ, ყოველთვიურად (მარტი, აპრილი, მაისი) 100 სკამს. მენარდის მიერ მარტის თვეში დამზადებულ სკამებს აღმოაჩნდა ნივთობრივი ნაკლი. ასეთ შემთხვევაში შესრულების ნაკლთან დაკავშირებით შემკვეთის მოთხოვნების ხანდაზმულობასთან მიმართებით, მხედველობაშია მისაღები სსკ-ის 656-ე მუხლით დადგენილი წესი, რომლის თანახმადაც „თუ ხელშეკრულების მიხედვით სამუშაო მიღებულია ნაწილ-ნაწილ, ნაკლის გამო ხანდაზმუ-

401 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 53.

402 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, გვ. 319.

ლობის ვადა იწყება სამუშაოს მთლიანად მიღების დღიდან.“ განხილულ მაგალითში, შემკვეთის მოთხოვნების 1-წლიანი ხანდაზმულობა ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებით დაიწყება არა მარტის თვიდან, როდესაც მენარდემ დაამზადა ნივთობრივად ნაკლიანი ნაკეთობა, არამედ მაისიდან, როდესაც მენარდემ სრულად შეასრულა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო – გადასცა შემკვეთს სამასივე სკამი.⁴⁰³

შემკვეთის მიერ შესრულებული სამუშაოს ნაკლის გამო მენარდისათვის მოთხოვნის ხანდაზმულობის გასვლის შემდეგ, დადგება სსკ-ის 144-ე მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგ მენარდე უფლებამოსილია უარი თქვას ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებული შემკვეთის მეორადი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე.

სახელშეკრულებო ხანდაზმულობის უფრო მოკლე ვადების რეგულირების მიზანია უფლების დროულად დაცვისა და პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენის დაჩქარება. თუმცა, ამ მიზნის მიუხედავად, ზოგჯერ გამართლებული არ იქნება გავრცელდეს სახელშეკრულებო ხანდაზმულობის ვადა და გამოირიცხოს დელიქტური ხანდაზმულობის ვადის გამოყენება (სსკ-ის 1008-ე მუხლი). სსკ-ის 1008-ე მუხლით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის სპეციალური ვადა⁴⁰⁴ მოსარჩელეს უდავოდ უპირატეს მდგომარეობაში აყენებს სახელშეკრულებო და ცალკეულ შემთხვევებში, თვით საერთო ხანდაზმულობის ვადებთან მიმართებითაც კი, მისი ღენის ათვლის განსხვავებული წესიდან გამომდინარე. ამიტომაც, თუკი ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებული ნაკეთობის ნაკლმა სსკ-ის 655-ე მუხლით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგ გამოიწვია სხეულის თუ ჯანმრთელობის მნიშვნელოვანი დაზიანება, ასეთ

403 ძლიერიშვილი ზ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბ., 2001, გვ. 55.

404 სუსგ 2003 წლის 31 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე № ას-254-939-03.

შემთხვევაში, დელიქტის საფუძველზე წარმოშობილი მოთხოვნა, მისი დამოუკიდებელი ხანდაზმულობის ვადის შესაბამისად, კვლავ არსებობს და განხორციელებადია.

აღსანიშნავია, რომ სსკ-ის 655-ე მუხლით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადები შეეხება მხოლოდ შესრულების ნაკლთან დაკავშირებულ შემკვეთის მეორად მოთხოვნებს. ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ყველა სხვა მოთხოვნის მიმართ ვრცელდება სსკ-ის 129-ე მუხლის I ნაწილით დადგენილი ვადები. ასეთივე ვადები გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მენარდემ, სსკ-ის 654-ე მუხლის შესაბამისად, ნაკეთობის ნაკლი განზრახ დამალა. ასეთ შემთხვევებში ხანდაზმულობის ვადის ათვლა დაიწყება არა შესრულებული სამუშაოს მიღების დღიდან (სსკ-ის 655-ე მუხლი), არამედ 130-ე მუხლით დადგენილი წესით. (ანალოგიურადაა გადაწყვეტილი ეს საკითხი გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 534-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცისა და 634-a პარაგრაფის 1-3 აბზაცების შესაბამისად.⁴⁰⁵

იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდე, ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, შემკვეთის მეორად მოთხოვნებს შეასრულებს ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგ, მას სსკ-ის 144-ე მუხლის II ნაწილის თანახმად, არა აქვს უფლება მოითხოვოს შესრულების უკან დაბრუნება, თუნდაც მოვალეობის შესრულების მომენტში მას არ სცოდნოდა, რომ ხანდაზმულობის ვადა გასული იყო.⁴⁰⁶

405 Staudinger/Peters, §634 a, Rn.8. Palandt/Sprau, §634 a, Rn.6. Münch Komm BGB/Soergel/§634a aF. Rn.13. Bamberger/Roth (Hrsg), Voit, §634 a. Rn. 14.

406 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, გვ. 338.

**თავი IX. ნარდობის ხელშეკრულება განვითარებული
ქვეყნების კანონმდებლობის მიხედვით.**

§1. ნარდობის ხელშეკრულების ზოგადი დახასიათება

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში ნარდობა განიხილება: 1) როგორც ორმხრივ მავალდებულებელი შეთანხმება, რომლის ძალითაც ერთი მხარე – მენარდე, ვალდებულებას კისრულობს შეასრულოს გარკვეული სამუშაო, ხოლო მეორე მხარე – შემკვეთი კი კისრულობს ვალდებულებას, მიიღოს შესრულებული სამუშაოს შედეგი და გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების §631, შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 363-ე მუხლი); 2) როგორც შეთანხმება, რომლის ძალითაც მენარდემ დამოუკიდებლად უნდა შეასრულოს გარკვეული სამუშაო (საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 1968 წლის 19 თებერვლის გააწყვეტილება D.1968.393).⁴⁰⁷

ინგლისსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ნარდობის ამგვარი განზოგადებული ცნება პრაქტიკულად არ გამოიყენება. საერთო სამართლის ქვეყნებში არსებობს ცალკეული სახის კონტრაქტები, რომლითაც ფორმდება სამუშაოს შესრულებასთან დაკავშირებული ხელშეკრულების მხარეთა ურთიერთობები, კერძოდ, პირადი ქირავნობის ხელშეკრულება – contract of work and labour, სამშენებლო ნარდობის ხელშეკრულება – building contract, construction contract.

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში ნარდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს როგორც ახალი ნივთის დამზადება ან ნივთის გადაკეთება (მაგალითად პიჯაკის შეკერვა ან გაკერვა), ასევე ნებისმიერი შედეგი (რეზულტატი), რომელიც მიიღწევა სამუშაოს შესრულებით ან მომსახურების

⁴⁰⁷ Гражданское и торговое право зарубежных государств. Отв. ред. Е.А. Васильев и А.С. Комаров. Т.2. М., 2005, с. 117.

გაწევით და სულ არ არის სავალდებულო, რომ ეს იყოს დაკავშირებული რაიმე მატერიალური ობიექტის შექმნასა და დამზადებასთან (მაგალითად, მშენებლობისათვის საჭირო საპროექტო დოკუმენტაციის მომზადება, ექსპერტიზის ჩატარება, რეკლამის ეფექტურობის თაობაზე გამოკითხვა და ა.შ.).⁴⁰⁸

კონტინენტალურ სამართლებრივ სისტემაში შენარჩუნებულია რომის სამართლის ტრადიცია, რომლის მიხედვითაც ზდება გამოიყენა ქირავნობის სამ სახეს შორის: ნივთის ქირავნობა – *locatio conductio rei* –; მომსახურების ქირავნობა – *locatio conductio operarum*; და ქირავნობის განსაკუთრებული სახე – *locatio conductio operis* –, ანუ ნარდობა, რომლის უშუალო მიზანს წარმოადგენს არა სამუშაოს შესრულება როგორც ასეთი, რომელსაც ადგილი აქვს მომსახურების ქირავნობისას, არამედ შესრულებული სამუშაოს შედეგი – *opus*, მაგალითად, მენარდის (*conductor*) მიერ სახლის აშენება, ნივთის დამზადება, შეკეთება, სარემონტო სამუშაოები. ამ სისტემაში ნარდობის ხელშეკრულება წარმოადგენს დამოუკიდებელ ხელშეკრულებას (*Werkvertrag, Contrat d'entreprise*). ფრანგულ სამართალში ნარდობა განსხვავდება მომსახურების ქირავნობისაგან და გადამზიდველის ქირავნობისაგან (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1779-ე მუხლი). კერძოდ, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1779-ე მუხლის თანახმად, არსებობს სამუშაოს ქირავნობის სამი ძირითადი სახე: 1) სამუშაო ძალის ქირავნობა, რომელიც ვინმეს უწევს მომსახურებას; 2) როგორც სახმელეთო, ისე საზღვაო გადამზიდველების ქირავნობა, რომლებიც ვალდებულია კისრულობენ გადაიყვანონ მგზავრები ანდა გადაიტანონ ტვირთები; 3) არქიტექტორების, მენარდების და სპეციალისტების ქირავნობა სამუშაოს შესრულების ნარდობის

408 Гражданское и торговое право зарубежных государств. Отв. ред. Е.А. Васильев и А.С. Комаров. Т.2. М., 2005, с. 117.

ხელშეკრულების საფუძველზე.⁴⁰⁹

გერმანულ სამართალში, ისევე, როგორც რომის სამართალში, ნარდობა გამიჯნულია ნივთებისა და მომსახურების ქირავნობისაგან. რაც შეეხება ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულებას, რომელიც ითვალისწინებს გადაყვანა-გადაზიდვასთან დაკავშირებულ ვალდებულებასაც, ამ სისტემაში იგი განიხილება როგორც ნარდობის ხელშეკრულების მსგავსი ხელშეკრულება.

ხელშეკრულების ძალაში შესვლის მომენტის მიხედვით, ნარდობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება კონსენსუალურ ხელშეკრულებათა რიცხვს. ნარდობა არის აგრეთვე ორმხრივმაგვალდებულებელი (სინალაგმატური) ხელშეკრულება, რამეთუ როგორც მენარდეს, ასევე შემკვეთს გააჩნია უფლება-მოვალეობანი.

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში ნარდობის ხელშეკრულებისათვის არ არის დადგენილი განსაზღვრული იმპერატიული ფორმა (ანუ ნარდობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს როგორც ზეპირად, ისე წერილობითი ფორმით), ასევე მოქმედებს ნარდობის ხელშეკრულების სასყიდლიანობის პრეზუმპცია (საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 1997 წლის 17 დეკემბრის გადაწყვეტილება – Bull.civ. III №226). ნარდობის ხელშეკრულების სასყიდლიანობის საკითხი ანალოგიურადაა გადაწყვეტილი გერმანულ სამართალშიც. კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 632-ე პარაგრაფის I აბზაცის თანახმად, ანაზღაურება უსიტყვოდაც ითვლება შეთანხმებულად, თუ გარემოებების მიხედვით ნარდობა (სამუშაოს შესრულება) მხოლოდ ანაზღაურებითაა შესაძლებელი.⁴¹⁰ სხვაგვარი პრეზუმპციაა დადგენილი ხარჯთაღრიცხვის შედგენასთან მიმართებით.⁴¹¹ კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო

409 Code civil des Français. <http://www.napoleon-series.org/research/government/c.code.html>

410 Münch Komm BGB/Soergel. §632. Rn. 3; Staudinger/Peters, §632. Rn.36.

411 Bamberger/Roth. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Verlag C.H. Beck München, 2005, S. 166.

სჯულების 632-ე პარაგრაფის III აბზაცის თანახმად, ნარდობასთან დაკავშირებული ხარჯთაღრიცხვის შედგენა არ ანაზღაურდება, თუ შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.⁴¹²

ნარდობის ხელშეკრულება არცთუ იშვიათად, ითვალისწინებს მისი მონაწილე მხარეების გრძელვადიან ურთიერთთანამშრომლობას (მაგალითად, სამშენებლო ობიექტების რეალიზაციისას) და ასეთ შემთხვევებში ნარდობის კლასიფიკაცია ხდება როგორც განგრძობადი შესრულების ხელშეკრულებისა. სხვა შემთხვევებში, ნარდობის ხელშეკრულება იდება უფრო ხანმოკლე ვადით, როგორც წესი, ერთი კონკრეტული სამუშაოს შესასრულებლად.

ხელშეკრულების საგნისა და ხელშეკრულებაში მონაწილე სუბიექტების მიხედვით, განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში ნარდობის ხელშეკრულება იყოფა სხვადასხვა სახედ: 1) სამშენებლო ნარდობის ხელშეკრულება. ეს ხელშეკრულება იდება შემკვეთსა და სამშენებლო კომპანიას შორის, მიზნად ისახავს საცხოვრებელი თუ არასაცხოვრებელი ფართის მთლიან მშენებლობას ანდა ცალკეული სახის სამუშაოების განხორციელებას (მაგალითად, ფუნდამენტის ჩასხმა, გადახურვა, ელექტრო- ან გაზის გაყვანილობის სამუშაოების შესრულება); 2) არქიტექტორთან დადებული ნარდობის ხელშეკრულება, რომელიც მიზნად ისახავს მშენებლობისათვის საჭირო პროექტის მომზადებას, ასევე სამშენებლო სამუშაოების დამტკიცებული პროექტის მიხედვით განხორციელებაზე ზედამხედველობას; 3) საპროექტო-საკონსტრუქტორო სამუშაოების განხორციელების ნარდობის ხელშეკრულება, მაგალითად, შემკვეთის შეთანხმება საინჟინრო-სამშენებლო ფირმასთან ხიდის დაპროექტებისა და მშენებლობის შესახებ; 4) მოწყობილობა-დანადგარების მონტაჟის

412 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/> München, 2005, S. 166.

შესახებ ნარდობის ხელშეკრულება; 5) ესპერტიზის ჩატარების შესახებ ნარდობის ხელშეკრულება, მაგალითად, გასაყიდად გამოტანილი უძრავი ქონების შეფასება; 6) საკონსულტაციო ხასიათის მომსახურების გაწევის ხელშეკრულება, მაგალითად, საქონლის წარმოებისა და გასაღების თაობაზე რეკომენდაციების შემუშავება; 7) სამედიცინო მომსახურების გაწევის შესახებ ნარდობის ხელშეკრულება, მაგალითად, სტომატოლოგმა უნდა განახორციელოს კბილის დაბეჭენა, ექიმ-რენტგენოლოგმა უნდა გადაიღოს სურათი და მოახდინოს მისი გაშიფრვა (რეგულარული სამედიცინო მომსახურება ხორციელდება მომსახურების ქირავნობის ხელშეკრულებისა და არა ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე).⁴¹³

ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე აღმოცენებული ურთიერთობების მოწესრიგება ძირითადად ხდება დისპოზიციური ნორმებით. ამ ნორმათა უმეტესობა მოცემულია საერთო საკანონმდებლო აქტებში, მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსებში (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის III წიგნის VIII ტიტულის მე-3 თავის III განყოფილება; გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების II წიგნის მე-9 ტიტულის მე-8 განყოფილება; შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის მე-11 ტიტულის მე-3 განყოფილება); ნარდობის ცალკეული განსაკუთრებული სახეებისათვის მოქმედებს სპეციალური ნორმები, მაგალითად, გერმანიაში მოქმედებს სამშენებლო ნარდობის წესდება (Verdingungsordnung für Bauleistung, VOB); თავისუფალი პროფესიის მქონე პირების მიერ შესასრულებელი სანარდო სამუშაოების წესდება (Verdingungsordnung für freiberuflichen Leistungen, VOB), თუმცა კი, აღნიშნული წესდებები თავისი სამართლებრივი ბუნებით არ წარმოადგენენ სამართლებრივ ნორმებს. ისინი წარმოადგენენ ხელშეკრულების ტიპიურ ანუ სტანდარტულ პირობებს,

413 Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. Т. II, М., 2005, с. 119.

რომელთაც შემთავაზებული სთავაზობს ხელშეკრულების მეორე მხარეს ნარდობის ხელშეკრულების დადებისას. წესდებებით გათვალისწინებულია სამუშაოთა წარმოების შეკვეთების გაცემის პროცედურების მოსაწესრიგებელი წესები, როდესაც მენარდის როლში გამოდიან სახელმწიფო ორგანიზაციები. წესდებები შედგება სამი ნაწილისაგან: A ნაწილი ადგენს ნარდობის ხელშეკრულების დადების წესებს; B ნაწილი შეიცავს ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოთა შესრულების ზოგად (საერთო) პირობებს; C ნაწილი ადგენს სამუშაოთა განხორციელებისათვის საჭირო ტექნიკურ დანაწესებს.

გერმანიაში 2002 წელს განხორციელებულმა ვადებულებითი სამართლის რეფორმამ ახლებურად ჩამოაყალიბა ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმები. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების შესავალი კანონის 229-ე მუხლის §5-ის თანახმად, 2002 წლის 1 იანვრამდე აღმოცენებული ვადებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობების მიმართ გამოიყენება გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების ძველი რედაქცია.⁴¹⁴

ინგლისსა და აშშ-ი არ არსებობს ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი განზოგადებული სისტემატიზებული საკანონმდებლო დათქმები. საერთო სამართლის სისტემის ფარგლებში ნარდობის ხელშეკრულების მხარეებს არ შეიძლება ჰქონდეთ იმ ანალოგიური, კონკრეტული სპეციალური ნორმების იმედი, რომლებიც გათვალისწინებულია კონტინენტური სამართლის სისტემის ქვეყნების კანონმდებლობით. აქედან გამომდინარეობს საერთო სამართლის სისტემის ქვეყნებში ნარდობის ხელშეკრულების, როგორც ძირითადი აქტის, განსაკუთრებული სამართლებრივი მნიშვნელობა. იგი აწესრიგებს მასში მონაწილე მხარეთა შორის წარმოშობილ სამართლებრივ ურთიერთობებს. ნარდობის ხელშეკრულების იურიდიული გა-

414 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

ფორმება ითვალისწინებს მისაღები ტიპიური კონტრაქტის მოძიებასა და მის ადაპტირებას ინდივიდუალური პირობებისადმი, ტიპიურ სახელშეკრულებო ნიმუშებს ადგენენ არაოფიციალური ორგანოები. ასე მაგალითად, ინგლისში, სამშენებლო ნარდობის ხელშეკრულების ტიპიურ სრტანდარტულ ფორმას შეიმუშავებს სახელშეკრულებო ტრიბუნალის გაერთიანება (Joint Contract Tribunal), აგრეთვე მშენებელი-ინჟინრების ინსტიტუტი (Institute of Civil Engineers). ნარდობის ხელშეკრულების განსაკუთრებული მნიშვნელობა იმაში გამოიხატება, რომ პოტენციური შემკვეთებისათვის შემუშავებულ პრაქტიკულ სახელმძღვანელო წესებში, განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, რომ ინდივიდუალური ნარდობის ხელშეკრულების შესადგენად, აუცილებელია დასახმარებლად მიმართონ იმ იურისტებს, რომლებსაც გააჩნიათ შესაბამისი ცოდნა-გამოცდილება და ნებართვა (ლიცენზია).

ნარდობის ხელშეკრულების მიმართ მოქმედებს არა მარტო ხელშეკრულების დადების თავისუფლების პრინციპი, არამედ ხელშეკრულების შინაარსის თავისუფლების პრინციპიც. კანონით, კანონქვემდებარე აქტით ან სასამართლო პრეცედენტით დადგენილი წესები გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, თუკი ნარდობის ხელშეკრულების მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან.

ამასთან ერთად, თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, განსაკუთრებით კი მომხმარებლების უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, სულ უფრო და უფრო იზრდება იმპერატიული ნორმების რაოდენობა. ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოების შესრულებისას, ეკონომიურად უფრო ძლიერი მხარის (მომხმარებლის) უფლებების დაცვის გარანტიები არანაკლებ აქტუალურია, ვიდრე საცალო ვაჭრობისა თუ მომსახურების სფეროში. გარდა ამისა, ნარდობასთან მიმართებით, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება აღმინისტრაციულ სამართლებ-

ბრივ დანაწესებსაც, რომლებიც ადგენენ ცალკეულ სამუშაოთა წარმოების წესსა და პირობებს, ასევე განსაზღვრავენ შესრულებული სამუშაოს ხარისხისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს. ყველაზე თვალსაჩინო და დამახასიათებელი ამ თვალსაზრისით არის ის წესები, რომლებიც განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობით დადგენილია კაპიტალური მშენებლობის ნარდობის ხელშეკრულებებთან მიმართებით.

ნარდობის ხელშეკრულების, როგორც დამოუკიდებელი სახის ხელშეკრულების კვალიფიკაცია ფორმალურად იმაში გამოიხატება, რომ ნარდობის რეგულირება ხდება განსაკუთრებული სისტემის ნორმებით, რომლებიც გამოყოფილია სამოქალაქო კოდექსების სპეციალურ თავებში. ეს ნორმები, როგორც *leges speciales*, ნარდობის რეგულირებასთან მიმართებით ექვემდებარებიან პირველ რიგში გამოყენებას. აქედან გამომდინარეობს ნარდობის ხელშეკრულების მსგავსი სახის ხელშეკრულებისაგან გამიჯვნის საკითხის აქტუალურობაც.

მხარეთა მიერ შერჩეული ხელშეკრულების სახელწოდება, სასამართლოსათვის არ არის გადამწყვეტი მნიშვნელობის, რამეთუ შეთანხმების სამართლებრივი ბუნება დგინდება არა შეთანხმების სახელწოდებიდან, არამედ შეთანხმების შინაარსიდან. ამასთან, მხარეთა შეთანხმება დანაწესების ამა თუ იმ სისტემის გამოყენებასთან მიმართებით, დასაშვებია. ამგვარად, თუკი მხარეთა შეთანხმება ითვალისწინებს, რომ სამუშაოს შესრულებასთან დაკავშირებული მათი ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად გამოყენებული იქნეს ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმები, ასეთ შემთხვევაში სასამართლო იყენებს ამ ნორმებს, თუნდაც რომ სინამდვილეში ადგილი ჰქონდეს არა ნარდობას, არამედ მომსახურების ქირავნობას. ურთიერთობათა სამართლებრივი ბუნების პრობლემის გადაწყვეტისას შესაძლებელია დიფერენცირებული მიდგომა, რომლის მიხედვითაც, სასამართლო აკვალიფიცირებს არა მთლიანად ხელშეკრულე-

ბას, არამედ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ცალკეულ ვალდებულებებს. ამის შედეგად, ერთი და იმავე ხელშეკრულების მიმართ შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს სხვადასხვა სამართლებრივი ნორმები, რომლებიც შეეხება, მაგალითად, ნარდობის ხელშეკრულებას, ქირავნობის ხელშეკრულებას, ნასყიდობის ხელშეკრულებას და ა.შ. იმისდა მიხედვით, თუ რა სახის ვალდებულებაზეა საუბარი, ხელშეკრულება შეიძლება პრაქტიკით შეივსოს, როგორც ხელშეკრულების ზუსტი დებულებების, ასევე უსიტყვო აღიარების მეშვეობით.⁴¹⁵

გერმანული სამართლის ოჯახში გერმანიისა და ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსების, ზოლო რომანული სამართლის ოჯახიდან საფრანგეთისა და ესპანეთის სამოქალაქო კოდექსების სათანადო ნორმების ანალიზი, თვით კონტინენტური სამართლის სისტემაში ნებისა და მისი გამოვლენის, ასევე ხელშეკრულების განმარტების საკითხის გარშემო არსებულ განსხვავებებს ცხადყოფს:

- 1) გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებაში, ასევე ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსში ხელშეკრულების განმარტებისას ზოგადად წინა პლანზეა წამოწეული მხარის შინაგანი ნების უპირატესობა მის გამოხატვაზე. მართალია, განმარტების დროს საფრანგეთის და ესპანეთის სამოქალაქო კოდექსებიც სათანადოდ განიხილავენ ნების მნიშვნელობას, მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში შინაგანი ნებაზე გამოხატვის უპირატესობასაც აწესებენ.
- 2) გერმანული სამართლის ოჯახი არ იძლევა განმარტების წესებს მოსამართლეებისათვის. განმარტების წესები მართალია პირდაპირ არ არის ასახული კანონმდებლობაში, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ გერმანული სამართალი არ შეიცავდეს განმარტების დროს გარკვეული სახის ყურადსაღებ

415 Contract Law. Selected source materials. Selected and edited by S.J. Burton. St. Paul. Minn. „West Publishing Co“. 1995, p. 41.

გარემოებათა ჩამონათვალს. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ეს ჩამონათვალი არაა ისეთი ფართო, როგორც ამას ადგილი აქვს რომანულ სამართალში.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდება ერთმანეთისაგან ასხვავებს ნების გამოვლენისა და ხელშეკრულების განმარტებას. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 133-ე პარაგრაფის თანახმად, ნების გამოვლენის განმარტების დროს აუცილებელია მივყვეთ ნამდვილ ნებას გამონათქვამთა სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობის გაუთვალისწინებლად.⁴¹⁶ ხელშეკრულების განმარტების პარაგრაფით გერმანიის სამოქალაქო სჯულდება ადგენს ხელშეკრულების განმარტების დროს ყურადსაღებ გარემოებებს, კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 157-ე პარაგრაფის თანახმად, ხელშეკრულებები უნდა განიმარტოს ბრუნვის ჩვეულებათა მხედველობაში მიღებითა და კეთილსინდისიერების მოთხოვნათა შესაბამისად.⁴¹⁷

ხელშეკრულების განმარტების დროს მხედველობაში მისაღებ გარემოებებს ადგენენ ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპებიც.⁴¹⁸

ყველაზე აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს ნარდობის ხელშეკრულების გამიჯვნა სასყიდლიანი მომსახურების გაწევის ხელშეკრულებებისაგან. მოვიყვანოთ მაგალითი გერმანიის სასამართლო პრაქტიკიდან. გერმანიაში მხარეთა შორის დადებული იყო ხელშეკრულება სახლის მშენებლობის შესახებ. ხელშეკრულების თანახმად, ერთ-ერთ მხარეს – არქიტექტორს უნდა შეედგინა ასაშენებელი სახლის პროექტი და ხელმძღვანელობა გაეწია სამშენებლო სამუშაოებისათვის, ხოლო მეორე მხარეს

416 Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Herausgegeben von Dr. H.G. Bamberger, Dr. Herbert Roth. Verlag C.H. Beck, München, 2003, S. 395.

417 Staudinger/Roth, §157. Rn.12; Palandt/Heinrichs, §157. Rn. 2. Münch Komm BGB §157. /Mayer-Maly. Rn 1.

418 The Principles of European Contract Law. p. 293. <http://www.jus.uio.no/lm/ew/contract.principles.part1.1995/>

კი უნდა გადაეხადა საზღაური 50 ათასი პირობითი ერთეულის ოდენობით. პირველი სართულის აშენების შემდეგ, სახლის მშენებლობა შეჩერდა ფინანსური სიძნელების გამო, შემდგომში მშენებლობა განაზღდა, მაგრამ უკვე სხვა არქიტექტორის ხელმძღვანელობით. თავდაპირველმა არქიტექტორმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს და გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 649-ე პარაგრაფზე დაყრდნობით შემკვეთისაგან მოითხოვა გასამრჯელოს გადახდა. აღნიშნული ნორმა ითვალისწინებს მენარდის უფლებას, მოითხოვოს შემკვეთის მხრიდან ნარდობის ხელშეკრულების ვადამდე შეწყვეტის შემთხვევაში ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მთლიანი საზღაურის გადახდა. მოსარჩელემ თავისი მოთხოვნის დასასაბუთებლად მიუთითა იმ გარემოებებზე, რომ მან თავისი ვალდებულებები ძირითადად შეასრულა. მოპასუხემ თავის შესაგებელში მიუთითა, რომ მოსარჩელემ დაარღვია ხელშეკრულება, რამაც მოპასუხეს მიაყენა ზიანი, ამიტომ გასამრჯელოს სახით მოსარჩელეს ეკუთვნის შეთანხმებული თანხის $\frac{3}{8}$ ნაწილი.

მიწის სასამართლომ მოსარჩელეს მოთხოვნა დააკმაყოფილა ნაწილობრივ და მოპასუხეს დააკისრა 32500 პირობითი ერთეული თანხის გადახდა.

მოსარჩელემ გადაწყვეტილება გაასაჩივრა მიწის ზემდგომ სასამართლოში სააპელაციო საჩივრის შეტანის გზით. ზემდგომმა სასამართლომ უცვლელად დატოვა ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება. ორივე ინსტანციის სასამართლომ მოდავე მხარეთა შორის შეთანხმება განიხილა როგორც მომსახურების გაწევის ხელშეკრულება, ამიტომაც გამოიყენეს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 628-ე პარაგრაფი, რომელიც ითვალისწინებს შემსრულებლის უფლებას მოითხოვოს ხელშეკრულების შეწყვეტამდე შესრულებული სამუშაოს ღირებულების ანაზღაურება. აღნიშნული საქმე გახდა ფედერალურ სასამართლოში სარევიზიო წარმოების საგანი. ფედერალურმა

სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში ჩამოაყალიბა რიგი საერთო დებულებები, რომლებიც შეეხება იმ პრობლემას, როგორცაა ნარდობის ხელშეკრულების გამიჯვნა მომსახურების ხელშეკრულებისაგან.

ფედერალურმა სასამართლომ განმარტა, რომ არქიტექტორთან მსგავსი ტიპის ხელშეკრულების დადებისას (Architektenvertrag), ხშირად პირდაპირ არის აღნიშნული, რომ ამ შეთანხმების მიმართ გამოყენებული უნდა იქნეს ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმები. მხარეთა ასეთი შეთანხმება მიუხედავად მათ შორის აღმოცენებული ურთიერთობების რეალური ბუნებისა, ფედერალური სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, ითვლება ნამდვილად. თუმცა კი, მოცემულ საკმეში ნარდობის ხელშეკრულების დანაწესების გამოყენებაზე არ ყოფილა არანაირი დათქმა, ამიტომაც წარმოიშვა სადავო ურთიერთობათა სამართლებრივი ბუნების გამოკვლევის საჭიროება (აუცილებლობა).

ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილებაში ნათქვამია, რომ შემკვეთსა და არქიტექტორს შორის დადებულ ხელშეკრულებას შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული შინაარსი. ერთ შემთხვევაში, არქიტექტორის მოვალეობა შეიძლება შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ მშენებლობის პროექტის მომზადებით, ისე, რომ მას არ დაეკისროს სამუშაოთა წარმოების ხელმძღვანელობის შესრულების ვალდებულება. იმ შემთხვევაში კი, როდესაც შემკვეთს უკვე გააჩნია პროექტი, არქიტექტორის ვალდებულებას წარმოადგენს ხელმძღვანელობა და კონტროლი გაუწიოს სამუშაოთა შესრულებისა და მიმდინარეობის პროცესს (განახორციელოს სამუშაოთა მწარმოებლის ფუნქცია). განსახილველ შემთხვევაში კი ადგილი ჰქონდა არქიტექტორთან დადებული ხელშეკრულების უფრო მეტად გავრცელებულ ვარიანტს, რომელიც ითვალისწინებდა საარქიტექტორო სამუშაოების – პროექტის შედგენიდან პროექტის რეალურ განხორციელებამდე

– მთელი კომპლექსის შესრულების ვალდებულებას.

ფედერალური სასამართლოს აზრით, ასეთი ხელშეკრულებები განხილული უნდა იქნეს, არა როგორც ფასიანი მომსახურების ხელშეკრულება, არამედ როგორც ნარდობის ხელშეკრულება. არ არსებობს ეჭვის შეტანის არანაირი საფუძველი იმაში, რომ არქიტექტორის მიერ შედგენილი ასაშენებელი სახლის პროექტი წარმოადგენს ნარდობის ხელშეკრულების ობიექტს გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 631-ე პარაგრაფის შესაბამისად. ამ პროექტში გამოიხატება არქიტექტორის ინტელექტუალური მუშაობის შედეგი. მისი, როგორც ნარდობის ხელშეკრულების ძირითადი ელემენტის სამართლებრივი მნიშვნელობა სრულიადაც არ კნინდება იმის გამო, თუ არქიტექტორი იმავდროულად რეალიზებას გაუკეთებს მის მიერ შექმნილ პროექტს და ამასთან ერთად, ხელმძღვანელობას და კონტროლს უწევს სამშენებლო სამუშაოთა მიმდინარეობის პროცესს. ფედერალურმა სასამართლომ საჭიროდ მიიჩნია გადაეხვია იმპერიის სასამართლოს პრაქტიკისაგან, რომელიც თვლიდა, რომ პროექტი წარმოადგენდა მხოლოდ და მხოლოდ არქიტექტორის რეალური სამუშაოს – მშენებლობის ხელმძღვანელობა – მოსამზადებელ ეტაპს და ამიტომაც არქიტექტორთან მიღწეულ კომპლექსურ შეთანხმებას განმარტავდა, როგორც მომსახურების გაწევის ხელშეკრულებას. ამ პოზიციის მცდარობა ფედერალური სასამართლოს აზრით იმაში მდგომარეობდა, რომ იგი იგნორირებას უწევდა არქიტექტორის შემოქმედებითი საქმიანობის მნიშვნელობას, რომელსაც ხელშეკრულების მონაწილეები ჩვეულებრივ განიხილავენ, როგორც მათი შეთანხმების მნიშვნელოვან ნაწილს.

არქიტექტორისათვის პროექტის მომზადების შეკვეთა, ასევე სამშენებლო სამუშაოების განხორციელებაზე ზედამხედველობის დაკისრება, ემსახურება იმ შედეგის მიღწევას, რომელიც წარმოადგენს ნარდობის ხელშეკრულების საგანს (გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 631-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცი, კერძოდ,

ნარდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს, როგორც ნივთის დამზადება ან შეცვლა, ისევე სხვა შედეგი, რომელიც მიიღწევა სამუშაოს შესრულების ან მომსახურების გაწევის გზით), სახელდობრ კი ნაგებობის აშენება. არქიტექტორი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი დატვირთულია სამშენებლო სამუშაოების განხორციელების ხელმძღვანელის ვალდებულებებით, არ არის მოვალე გადასცეს შემკვეთს ნაგებობა, როგორც მატერიალური საგანი, როგორც თავისი საქმიანობის შედეგი. თუმცა კი, არქიტექტორმა, როგორც სამშენებლო სამუშაოების წარმოების ხელმძღვანელმა, თავისი მოქმედებებით უნდა უზრუნველყოს ობიექტის აშენება დამტკიცებული პროექტის შესაბამისად, რამეთუ ნაგებობა უნდა იყოს უნაკლო. ოფიციალურ ორგანოებთან მოლაპარაკებები, სამშენებლო მასალებისა და ფინანსური დნახარჯების რაოდენობის დაანგარიშება, შემკვეთის სახელით წინადადებების მიღება და გაგზავნა, მშენებლობის საქმიანობაზე ზედამხედველობის განხორციელება, ადმინისტრაციული დანაწესებისა და ტექნიკური ნორმების დაცვაზე კონტროლი, სამუშაოს შედეგების მიღება, საქმიანობის ყოველი ეს სახე ემსახურება პროექტში გამოხატულ არქიტექტორის ინტელექტუალური შრომის შედეგის მიღწევას და ამით იმ მიზნის მიღწევას, რომელიც ასახულია შემკვეთის მიერ არქიტექტორთან დადებულ ნარდობის ხელშეკრულებაში – დაპროექტებული ნაგებობის აგება. ამიტომაც, ისინი არ შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც მომსახურება გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 611-ე პარაგრაფის აზრით.

სხვაგვარი კლასიფიკაცია, ანუ არქიტექტორთან დადებული ხელშეკრულების მიკუთვნება მომსახურების გაწევის ხელშეკრულებებისადმი, დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც სამშენებლო სამუშაოების ხელმძღვანელობა და მათ განხორციელებაზე კონტროლი წარმოადგენს შეთანხმების ერთადერთ

მხარეთა შეთანხმების სამართლებრივი ბუნების განსაზღვრისას, გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა ნარდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს თავისებურებაზე — ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს შრომითი საქმიანობის (ინტელექტუალური ან ფიზიკური) შედეგი (რეზულტატი), მაშინ, როდესაც მომსახურების გაწევის ხელშეკრულება კი ორიენტირებულია მომსახურების განხორციელებაზე. არქიტექტორთან დადებული კომპლექსური ხელშეკრულების შეფასებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ერთი მხრივ დამპროექტებლის, ხოლო მეორე მხრივ კი — სამუშაოთა მწარმოებლის ვალდებულებების თანაფარდობას. პირველი სახის ვალდებულებათა არსებობა არის იმის საფუძველი, რომ თამამად ითქვას — არქიტექტორთან დადებული ხელშეკრულება არის ნარდობის ხელშეკრულება. ნაგებობის პროექტის მომზადების თაობაზე არქიტექტორთან ხელშეკრულების დადებისას, შემკვეთი მიზნად ისახავს მიიღოს მზა შედეგი და ამასთან, როგორც წესი, იგი არ ერევა პროექტის დამზადების სამუშაოთა შესრულების პროცესში, რომელიც თავისი არსით წარმოადგენს არქიტექტორის ინდივიდუალური შემოქმედების შედეგს. სახეზეა ნარდობის ხელშეკრულების აღნიშნული ნიშანი.

თუკი არქიტექტორი ძირითადად მოქმედებს, როგორც სამუშაოთა მწარმოების ხელმძღვანელი, მაშინ იგი წარმოადგენს შემსრულებელს მომსახურების გაწევის ხელშეკრულებაში.⁴²⁰ აქ შემკვეთი, პირველ რიგში, დაინტერესებულია არქიტექტორის რეგულარული შრომითი საქმიანობით, რომელიც მართალია მიმართულია ნაგებობის ასაშენებლად, თუმცა ეს მიზანი არ წარმოადგენს არქიტექტორისათვის დაკისრებული ვალდებულების მონათესავეს (*causa proxima*). მოგვიანებით მიღებულ

419 BGHZ 31, 224. 26.11.1959.

420 BGHZ 62, 204, 07.03. 1974.

გადაწყვეტილებაში ფედერალურმა სასამართლომ ანალოგიური ურთიერთობებიც მიაკუთვნა ნარდობის ხელშეკრულებებს.⁴²¹ შეთანხმების სამართლებრივი ბუნების შეფასების შეცვლა არ წარმოადგენს იმ კრიტერიუმების შეცვლას, რომელიც საფუძვლად უდევს მას. სამუშაოთა მწარმოებელიც წარმოადგენს მენარდეს, რამეთუ ის პასუხისმგებელია თავისი საქმიანობის შედეგისათვის.

რადგან ნარდობის ხელშეკრულება მიმართულია შემკვეთისათვის სამუშაოს შედეგის გადაცემისაკენ, ამიტომაც მენარდეს ეკისრება ამ შედეგის მიღწევის რისკიც. ამაში ვლინდება კიდევ ერთი კრიტერიუმი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს განვასხვაოთ მოცემული სახის შეთანხმება მომსახურების ხელშეკრულებისაგან, რომელშიც შემსრულებელს არ ეკისრება მსგავსი სახის რისკები.

არქიტექტორთან დადებულ ხელშეკრულებაში ნაგებობის პროექტის მომზადებასთან მიმართებით, არქიტექტორს ეკისრება შეუსრულებლობის რისკი, მაშინაც კი, თუკი ვალდებულება არაფეროვნად შესრულდა არქიტექტორის ბრალის გარეშე. მაგალითად, ნაგებობის პროექტი დაზიანდა კომპიუტერის ვირუსით. ამასთან, მენარდეს არა აქვს უფლება მოითხოვოს შესრულებული სამუშაოსათვის შეთანხმებული საზღაური. არქიტექტორის, როგორც ნაგებობის მშენებლობის ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობა საბოლოო შედეგისათვის – ობიექტის აშენება – კი დადგება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი იქნება მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი მის ბრალეულ ქმედებასა და შესაბამის უარყოფით შედეგს შორის. არქიტექტორის მიერ გაწეული მომსახურება ანაზღაურებული უნდა იქნას, თუნდაც ნაგებობის მშენებლობა ვერ იქნა დასრულებული.

ამასთან დაკავშირებით, მენარდის შრომის შედეგი უნდა განვასხვაოთ მისი საქმიანობის ობიექტისაგან. იმ შემთხვევებში,

421 BGIIZ 82, 105, 22.10. 1981.

როდესაც მენარდე კისრულობს შეასრულოს გარკვეული სამუშაო, ზოლო ის ნივთი, რომელთანაც მიმართებით ეს სამუშაო სრულდება, ნადგურდება (ილუქება), მაგალითად, დაიწვა შესაკეთებლად მიყვანილი ავტომობილი, მენარდე პასუხს აგებს მხოლოდ თავისი ბრალეული ქმედებისათვის. ქონების შემთხვევითი დაღუპვის რისკი აწევს მის მესაკუთრეს (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1789-ე მუხლი).⁴²²

აღსანიშნავია, რომ სამუშაოთა მწარმოებლის საქმიანობა ფრანგულ სამართალში სხვაგვარად ფასდება, ვიდრე გერმანულ სამართალში. აქ სამუშაოთა არაჯეროვანი განხორციელების შედეგად დამდგარა ზიანისათვის პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას, არქიტექტორი, სპეციალისტი ან ნებისმიერი სხვა პირი, რომელიც მომსახურების ხელშეკრულების საფუძველზე ახორციელებს სამშენებლო სამუშაოებს, წარმოადგენს მენარდეს საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1792-ე მუხლის I ნაწილის შეაბამისად.

გერმანიის ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილება არქიტექტორთან დადებული ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დავასთან მიმართებით, ასევე თვალნათელი დასტურია ნარდობის ხელშეკრულების განმასხვავებელი სხვა ნიშნის არსებობისა, კერძოდ, მენარდე შემკვეთისაგან ორგანიზაციულად დამოუკიდებელია. მენარდე თვითონ უკეთებს ორგანიზებას თავის მიერ შესასრულებელ სამუშაოს, თვითონ განსაზღვრავს სამუშაოთა წარმოების მეთოდებსა და საშუალებებს, საჭიროების შემთხვევაში შეუძლია გამოიყენოს სხვა პირთა (ქვემნარდე, დამხმარე) შრომაც, რომელთა მოქმედებისათვისაც თვითონ აგებს პასუხს, ისევე, როგორც საკუთარი მოქმედებისათვის (არქიტექტორის შრომა პროექტის მოსამზადებლად). მომსახურების ქირავნობისას კი შემსრულებელი, პირიქით, მოვალეა დაემორჩილოს შრომის

422 Code civil des Francais. http://www.napolcon-series.org/research/government/c_code.html

დადგენილ რეჟიმს, ხოლო დამქირავეებელმა (დამსაქმებელმა) კი კონტროლი უნდა გაუწიოს ამ რეჟიმის დაცვას (სამშენებლო სამუშაოთა წარმოებისას არქიტექტორის ფუნქციები). მხდველობშია მისაღები, რომ საუბარია მენარდის არა აბსოლუტურ, არამედ შეფარდებით დამოუკიდებლობაზე, რამეთუ ცალკეულ შემთხვევებში, მათ შორის საკანონმდებლო დონეზე, გათვალისწინებულია შემკვეთის უფლება შესასრულებელ სამუშაოთა მიმდინარეობაზე გარკვეული სახის კონტროლის განხორციელების თვალსაზრისით. განხორციელებული კონტროლისა თუ ზედამხედველობის შედეგი შეიძლება იყოს შემკვეთის მოთხოვნა მენარდის მიმართ, რომ მენარდემ აღმოფხვრას განსაზღვრულ ვადაში აღმოჩენილი ნაკლოვანებები, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შემკვეთს შეუძლია სამუშაოთა შესრულება დაავალოს მესამე პირს. ამასთან, დამატებითი ხარჯები და რისკი ეკისრება თავდაპირველ მენარდეს (შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 366-ე მუხლის მე-2 აბზაცი).⁴²³

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოთა შესრულებისას ზოგჯერ იბადება კითხვა: შეიძლება თუ არა, რომ მენარდე განხილული იქნეს როგორც რწმუნებული, ანუ აქვს თუ არა მენარდეს უფლება, მხოლოდ ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე განხორციელოს შემკვეთის სახელითა და მისი ხარჯით სამართლებრივი მოქმედებები? ფრანგული სასამართლო პრაქტიკა არქიტექტორ-მწარმოებლის საქმიანობასთან მიმართებით ამ კითხვაზე უარყოფითად პასუხობს (საფრანგეთის სამოქალაქო საქმეთა პალატის 1965 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილება, JCP 1965, II, 1965, 14089). მენარდეს შეუძლია შეასრულოს რწმუნებულის ფუნქციები, მაგრამ ამისათვის საჭიროა მასთან დავალების ხელშეკრულების

423 Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. Т. II, М., 2005, с. 119.

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობასა და დოქტრინაში აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს ნარდობისა და ნასყიდობის ხელშეკრულებათა გამოიჯენა. ნასყიდობის ხელშეკრულება მიმართულია უკვე არსებული საქონლის გადაცემაზე და განსხვავებით ნარდობის ხელშეკრულებისაგან, ნასყიდობა საქონლის წარმოება-დამზადებასთან დაკავშირებულ არანაირ ურთიერთობას არ არეგულირებს. ამის შედეგად, მყიდველი მოკლებულია შემოქმედებით შესაძლებლობებს შესაძენ ნივთან მიმართებით.

რომის სამართლის მიერ დადგენილი პრინციპი – პირი, რომელიც რეალიზებას უკეთებს საქონელს (ქონებას), დებს ნასყიდობის ხელშეკრულებას, თუკი ეს საქონელი მან დაამზადა თავისი მასალით (ხოლო თუ ეს საქონელი მან დაამზადა შემკვეთის მასალით, მაშინ ის დებს ნარდობის ხელშეკრულებას) დიდი ხნის განმავლობაში მოქმედებდა (მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების ძველი რედაქციის 511-ე პარაგრაფის I აბზაცი). ფრანგულ სამართალში ნარდობის ხელშეკრულება შეიძლება გამოიხატებოდეს მხოლოდ სამუშაოს შედეგის გადაცემის სახით და ასევე შეიძლება ითვალისწინებდეს, რომ სამუშაოს მენარდე შეასრულებს თავისი მასალით (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1787-ე მუხლი).⁴²⁵ ასეთი შეთანხმების სამართლებრივი ბუნების განსაზღვრისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება შეკვეთილი საქონლის (ნივთის) დამზადებისათვის საჭირო მასალის რაოდენობას. თუკი სამუშაოს შესასრულებლად საჭირო ძირითადი მასალა წარმოადგენს შემკვეთის საკუთრებას, მაგალითად, ნაგებობის ასაშენებლად საჭირო მიწის ნაკვეთს, მაშინ სახეზეა ნარდობის ხელშეკრულება; ხოლო თუკი ეკუთვნის

424 Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. Т. II, М., 2005, с. 12.

425 Code civil des Français. http://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html

მეორე მხარეს, მაშინ სახეზეა ნასყიდობის ხელშეკრულება.

თანამედროვე პირობებში ევროკავშირის ქვეყნებში ევროპარლამენტის 1999/44 და ევროპის საბჭოს 1999 წლის 15 მაისის დირექტივის რეალიზაციის შედეგად (დირექტივა შეეხება სამომხმარებლო საქონლის რეალიზაციისა და დამზადების გარანტიების გარკვეულ ასპექტებს), იმ ხელშეკრულებების მიმართ, რომელთა საგანია დასამზადებელი ან საწარმოებელი მოძრავი ნივთების მიწოდება, გამოიყენება ნასყიდობის მომწესრიგებელი ნორმები,⁴²⁶ მიუხედავად იმისა, თუ ვისი მასალისაგან არის ეს ნივთები დამზადებული ან წარმოებული (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 51-ე პარაგრაფის I წინადადება).^{427, 428} ამასთან, წინამორბედი პრინციპის მოქმედება ზოგჯერ არ გამოირიცხება. ასე მაგალითად, საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის შესახებ ვენის კონვენციის თანახმად, იმ საქონლის მიწოდების ხელშეკრულებები, რომლებიც დამზადებული ან წარმოებული უნდა იქნეს, ითვლება ნასყიდობის ხელშეკრულებად, თუკი საქონლის შემკვეთი მხარე არ კისრულობს მიაწოდოს მეორე მხარეს შეკვეთილი საქონლის დამზადებისათვის საჭირო მასალის არსებითი ნაწილი (კონვენციის მესამე მუხლის ბოლო ნაწილი).⁴²⁹

სამშენებლო სამუშაოთა წარმოების შესახებ შეთანხმება ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობასა და დოქტრინაში განიხილება, როგორც ნარდობის ხელშეკრულება, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი მხარე აწვდის სამშენებლო მასალებს. ეს შეიძლება ახსნილი იყოს ზემოთ აღნიშნული პრინციპით: მენარდის მიერ მიწოდებული სამშენებლო მასალები, თავისი ღირებუ-

426 Palandt/Bassenge §950. Rn10. Soergel/Quack §950. Rn. 27. Staudinger/Wiegand §950. Rn. 38.

427 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

428 Palandt/Sprau §651.Rn.2.AnwKomm-BGB./Raab §651. Rn.5 Das neue Schuldrecht., Staudinger/Peters §651 aF Rn.3.23.

429 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. http://www.cisg.ru/content/download/cisg_ru.pdf

ლებითა და მნიშვნელობით ჩამოუვარდებიან იმ მიწის ნაკვეთს, რომელზეც შენდება შეკვეთილი ნაგებობა.

მაგრამ როგორ გადაწყდება საკითხი იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთი პირი თავის საკუთრებაში არსებულ მიწის ნაკვეთზე აშენებს სახლს და შემდგომში, როგორც მიწის ნაკვეთს, ასევე მასზე აშენებულ სახლს გადასცემს მეორე პირს? ამ კითხვაზე პასუხს სცემს გერმანიის სასამართლო პრაქტიკიდან შემდეგი მაგალითი: სანოტარო წესით დადასტურებული ხელშეკრულებით, სააქციო საზოგადოებამ იკისრა ვალდებულება თავის საკუთრებაში არსებულ მიწის ნაკვეთზე აშენებინა სახლი და გადაეცა „X“-ისათვის საკუთრების უფლება როგორც აშენებულ სახლზე, ასევე იმ მიწის ნაკვეთზე, რომელზედაც აშენდა სახლი. ხელშეკრულებით განსაზღვრული „შესასყიდი ფასი“ „X“-ის მიერ გადახდილი უნდა ყოფილიყო ნაწილ-ნაწილ. შეთანხმებული თანხის ბოლო ნაწილის გადახდაზე „X“-მა უარი განაცხადა იმ მოტივით, რომ აშენებულ სახლს ჰქონდა ნაკლოვანებები. სააქციო საზოგადოებამ, სარჩელით მიმართა სასამართლოს. სასამართლოში საქმის წარმოებისას მოპასუხემ თავის შესაგებელში მიუთითა, რომ მოსარჩელეს გაშვებული ჰქონდა ხანდაზმულობის ვადა. რადგან კანონმდებლობით სხვადასხვა სახის სამართლებრივი ურთიერთობების მიმართ დადგენილი იყო სხვადასხვა ხანდაზმულობის ვადა; საჭირო გახდა სააქციო საზოგადოებას და „X“-ს შორის დადებული ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების დადგენა. ის გარემოება, რომ მხარეებმა ამ ხელშეკრულებას უწოდეს ნასყიდობის ხელშეკრულება, პრობლემას ვერ წყვეტდა. სასამართლომ საჭიროდ მიიჩნია, რომ ამოსავალ წერტილად მიჩნეულიყო სადავო სამართლებრივი ურთიერთობის არსი. მხარეთა შეთანხმება ითვალისწინებდა არა მხოლოდ საკუთრების უფლების გადაცემას მიწის ნაკვეთსა და მასზე აშენებულ სახლზე, არამედ ითვალისწინებდა თვითონ სახლის აშენებასაც. ამის შესახებ პირდაპირ იყო მითითებული ხელშე-

კრულების ტექსტში. ამიტომაც, სასამართლომ ხანდაზმულობასთან დაკავშირებული საკითხი გადაწყვიტა ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმების და არა ნასყიდობის ნორმების შესაბამისად.

ანალოგიური მიდგომა შეიმჩნევა ასევე ნარდობისა და გადაზიდვის ხელშეკრულებების გასამიჯნავად. ასე მაგალითად, ავეჯის გადაზიდვის თაობაზე შეთანხმება განიხილება როგორც ნარდობის ხელშეკრულება, რამეთუ მისი საგანი არ არის შემოფარგლული საქონლის გადაადგილებით. მაგალითად, თუკი შეთანხმება ითვალისწინებს ავეჯის შეფუთვის, დაშლას, აწყობას, დადგმას (საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს საეაჭრო საქმეებზე სასამართლო პალატის 1998 წლის 20 იანვრის გადაწყვეტილება). გერმანული სამართლის მიხედვით, ნარდობის ხელშეკრულების მსგავს ხელშეკრულებად განიხილება ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულება,⁴³⁰ რომელიც ითვალისწინებს მგზავრის გადაყვანას და სხვა სახის მომსახურების გაწევას, რაც დაკავშირებულია მოგზაურობის ორგანიზაციასთან (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 651-ა პარაგრაფის პირველი აბზაცი).⁴³¹

საერთო სამართლის ქვეყნებში, სადაც არ არსებობს ნარდობის განზოგადებული სისტემატიზებული რეგულირება, ხელშეკრულების კვალიფიკაცია ნაკლებ აქტუალურია. დავის განხილვისას წამოჭრილი სამართლებრივი პრობლემების გადაწყვეტა ხდება მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების პირობების განმარტების შედეგად.

განვითარებული ქვეყნების დოქტრინა ითვალისწინებს შემთხვევებს, როდესაც რთული სამუშაოების შესასრულებლად საჭირო ხდება რამდენიმე მენარდის შრომის გამოყენება. მათი

430 Münch Komm BGB/Tonner §651 a. Rn.1, 17.

431 Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Hrsg. Dr. H.G. Bamberger, Dr. H. Roth, Verlag C.H. Beck, München, 2003. S. 343-344.

ურთიერთობები შემკვეთთან განისაზღვრება სხვადასხვაგვარად. შესაძლებელია გამოყოფილი იქნეს სამი საბაზისო მოდელი, რომლებიც გამოიყენება ალტერნატიულად ან ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში: უფრო ხშირად, შემკვეთი დებს ნარდობის ხელშეკრულებას ერთ მენარდესთან, რომელიც თავის მხრივ დებს ქვენარდობის ხელშეკრულებებს სხვა მენარდებთან. ამასთან ერთად, გენერალური მენარდე პასუხისმგებელია შემკვეთის წინაშე ქვემენარდეების მხრიდან სამუშაოთა ჯეროვანი შესრულებისათვის. თუკი შემკვეთს შეუძლია თვითონ მოძებნოს და შეარჩიოს ყველა მენარდე, მაშინ თითოეულ მათგანთან შემკვეთს შეუძლია დადოს ინდივიდუალური ხელშეკრულება. ამგვარად, თითოეული მენარდე პასუხს აგებს შესასრულებელი სამუშაოსათვის თავისი წილის ფარგლებში. იმ შემთხვევაში, თუკი მენარდეების საქმიანობა უნდა იქნეს შეთანხმებული, მაშინ შემკვეთს შეუძლია მათთან დადოს ერთიანი ნარდობის ხელშეკრულება, რომელიც ითვალისწინებს მენარდეთა სოლიდარულ პასუხისმგებლობას.

§2. ნარდობის ხელშეკრულების დადება

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა ითვალისწინებს ნარდობის ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპს (ხელშეკრულების დადებისა და ხელშეკრულების შინაარსის თავისუფლება) იმ შეზღუდვების გათვალისწინებით, რომლებიც დადგენილია ნორმატიული აქტებითა და სასამართლო პრაქტიკით. სახელდობრ, შემკვეთმა მენარდის შერჩევისას მხედველობაში უნდა მიიღოს ის გარემოება, რომ ცალკეული სახის სამუშაოები შეიძლება შეასრულონ მხოლოდ შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე პირებმა. პროექტის მომზადება, სამშენებლო სამუშაოების დაგეგმვა და წარმოება ითვალისწინებს სხვადასხვა სახის შეთანხმებას როგორც ოფიციალურ ორგანოებთან, ასევე ცალ-

კეულ პირებთან. ხელშეკრულების დადების ეტაპზეც კი საჭიროა სხვადასხვა იმპერატიული ხასიათის დანაწესების დაცვა, მათ შორის ისეთებისაც, რომლებიც დაკავშირებულია თავისუფალი კონკურენციის პრინციპის დაცვასთან. მართლსაწინააღმდეგოდ შეიძლება იქნეს მიჩნეული მენარდეთა ასოციაციების მიერ დადგენილი წესები, რომლებიც აიძულებენ მენარდეებს თავს მოახვიონ შემკვეთებს ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები. ევროკავშირის ქვეყნებში ამის საფუძველს წარმოადგენს ევროპის თანამეგობრობის შესახებ ხელშეკრულების 81-ე და 82-ე მუხლებით დადგენილი წესები.

ნარდობის ხელშეკრულების დასადაბად შესაბამისი პირობების შექმნას ხელს უწყობს ინგლისის სასამართლოების მიერ შემუშავებული წესი: თუკი მენარდე შეუთანხმდა შემკვეთის წარმომადგენელს გასამრჯელოს გადახდაზე იმ შემთხვევაში, თუ შემკვეთის წარმომადგენელი დაეხმარება მას შემკვეთთან ნარდობის ხელშეკრულების დადებაში, შემკვეთს, რომელიც ხელშეკრულების დადების შემდეგ შეიტყობს ამ ფაქტის შესახებ, უფლება აქვს მოშალოს ნარდობის ხელშეკრულება, ასევე მიმართოს სარჩელით სასამართლოს რწმუნებულის წინააღმდეგ და მოითხოვოს მისგან, როგორც მენარდისაგან მისთვის გადახდილი გასამრჯელო, ასევე ნარდობის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ზიანის ანაზღაურება შეიძლება მოხდეს მენარდისგანაც (*Salford Corp. v. Lever (1891) 1 Qb 168, CA*).⁴³²

განსაკუთრებული წესით რეგულირდება სახელმწიფო საჭიროებისათვის ნარდობის ხელშეკრულების დადების საკითხი. ევროკავშირის ფარგლებში ამ საკითხს აწესრიგებენ განსაკუთრებული ღირეპტივები, რომლებიც ხელს უწყობენ საქონლისა და მომსახურების ერთიანი ბაზრის ფარგლებში კონკურენციის

432 Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. М., 2005, с. 128.

თავისუფლების უზრუნველყოფას. როგორც წესი, საჯარო ინტერესებისათვის (მაგალითად, გზის მშენებლობა, საავადმყოფოს მშენებლობა, დასუფთავება) სანარდო სამუშაოთა განსახორციელებლად მენარდის შერჩევა ხდება ღია ან დახურული კონკურსის წესით. პირველ შემთხვევაში ნებისმიერ მენარდეს შეუძლია პრეტენზია განაცხადოს შეკვეთის მისაღებად, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი მხოლოდ მათ, ვინც მიწვეული არის კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად. სახელმწიფო საჭიროებისათვის ნარდობის ხელშეკრულების დადების მესამე წესს წარმოადგენს შემკვეთის შესაძლებლობა, პირდაპირი მოლაპარაკებები აწარმოოს კონკრეტულ მენარდეებთან. მაგრამ ამას ადგილი აქვს განსაკუთრებულ შემთხვევებში, მაგალითად, როდესაც საუბარია ისეთ სამუშაოზე, რომლის შესრულებაც შეუძლია მხოლოდ კონკრეტულ მენარდეს.

ნარდობის ხელშეკრულების დადების ინიციატივა უფრო ხშირად მომდინარეობს შემკვეთისაგან. არც თუ იშვიათად, შემკვეთი მოლაპარაკებებს აწარმოებს ერთდროულად რამდენიმე პოტენციურ მენარდესთან, რათა მისთვის მისაღები პირობებით (მაგალითად, სამუშაოს დასრულების ვადები, საზღაური და ა.შ.) დადოს შემდგომში ნარდობის ხელშეკრულება. იმ შემთხვევაში, თუკი შემკვეთის მიმართვა პოტენციური მენარდისადმი მოიცავს დაპირებას მიიღოს წინადადება, რომელიც გარანტირებულს ხდის სამუშაოს შესრულებას უმოკლეს ვადებში ჯეროვნად და ნაკლებ ფასად, მაშინ ასეთი მიმართვა შეიძლება გათანაბრებული იყოს ოფერტთან, ხოლო თანხმობის მიღებაზე უარი კი შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც შეთანხმების დარღვევა. გარდა ამისა, ინგლისური სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, მენარდეს შეუძლია მოსთხოვოს შემკვეთს იმ ხარჯების ანაზღაურება, რომელიც მენარდემ გასწია სატენდერო შეთავაზების მოსამზადებლად (მაგალითად, მენარდემ შეასრულა დამატებითი სამუშაოები, რომელიც საჭირო იყო სატენდერო

წინადადებების მოსამზადებლად).

შემკვეთის შეთავაზებაზე პოტენციური მენარდისაგან მიღებული პასუხი, რომელიც არ შეიცავს ახალ პირობებს, ფრანგული და გერმანული სამართლის მიხედვით ითვლება აქცეპტად იმ მომენტიდან, როდესაც იგი მიღებული იქნა ოფერენტის მიერ ანდა მისი გაგზავნის მომენტიდან ინგლისური და ამერიკული სამართლის მიხედვით. ნარდობის ხელშეკრულება არ ჩაითვლება დადებულად იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარეები აკეთებენ დათქმებს ამა თუ იმ საკითხზე დამატებითი შეთანხმების მიღწევის აუცილებლობაზე, მაგალითად, სამუშაოთა შესრულების გრაფიკი ან გამოსაყენებელი მასალები და ა.შ.

იმ შემთხვევაში, თუკი მხარეები არ შეთანხმებულან ხელშეკრულების გარკვეულ პირობებზე, ხელშეკრულება მაინც ჩაითვლება დადებულად, თუკი მენარდე დაიწყებს სამუშაოს შესრულებას, ხოლო შემკვეთი კი ნებას დართავს ამის თაობაზე. ასეთ შემთხვევაში, ნარდობის ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება სამუშაოთა დაწყების მომენტიდან, თუნდაც რომ ამ დროისათვის ხელშეკრულების ყველა პირობა ჯერ კიდევ არ იყოს შეთანხმებული.⁴³³ თუკი სამუშაოთა დაწყების შემდეგაც ხელშეკრულება არ იქნება დადებული, მაშინ მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს უკვე შესრულებული სამუშაოს ღირებულების ანაზღაურება. თუკი ორივე მხარე ისე მოქმედებდა, რომ თითქოსდა მათ შორის ნარდობის ხელშეკრულება დადებული იქნა, ასეთ შემთხვევაში ინგლისური სამართლის მიხედვით მათ სასამართლო დავაში არა აქვთ უფლება უარყონ, რომ მათ შორის დადებული იყო ნარდობის ხელშეკრულება.

საერთო წესის მიხედვით, განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში ნარდობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება ფორმათავისუფალ ხელშეკრულებათა რიცხვს. ამასთან, კანონით გათვალისწინებულ (მაგალითად, როდესაც ნარდობის ხელშე-

433 Trollope and Colls Ltd v Atomic Power Constructors Ltd [1962] 3 All ER 1035.

კრულება ეხება უძრავ ქონებას) ან ხელშეკრულებას თუნდაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნის შემთხვევაში, ნარდობის ხელშეკრულება უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით. ასევე წერილობითი ფორმით უნდა დაიდოს შეთანხმებები უზრუნველყოფის ღონისძიებების შესახებ.

ინგლისის სასამართლო პრაქტიკის თანახმად, თუკი ნარდობის ხელშეკრულება დადებული იქნა წერილობითი ფორმით, მაშინ დავის შემთხვევაში ხელშეკრულების პირობების განმარტება წარმოადგენს სასამართლოს კომპეტენციას. იმ ზეპირი შეთანხმებების დამადასტურებელი მტკიცებულებები, რომლებიც ხელშეკრულების ტექსტს ცვლიან ან რაიმეს ამატებენ, როგორც წესი, დაუშვებელია. გამონაკლისს წარმოადგენს შემთხვევები, როდესაც საუბარია ჩვეულების შინაარსის დადგენაზე ანდა ტექნიკური ტერმინის მნიშვნელობის გარკვევაზე (*Bank of New Zealand v. Simpson* [1900] AC 182). ასეთ შემთხვევაში შესაბამისი სასამართლო გამოკვლევები შეიძლება განხორციელდეს ზეპირი მტკიცებულებების გამოყენებით, ძირითადად სპეციალისტების მონაწილეობის მეშვეობით.⁴³⁴

წერილობითი ხელშეკრულების არსებობა წარმოადგენს იმის პრეზუმპციას, რომ ხელშეკრულება მოიცავს ნარდობის ყველა პირობას. თუმცა კი, ეს პრეზუმპცია საკამათოა. დაინტერესებულ მხარეს შეუძლია დაამტკიცოს, რომ გარდა წერილობითი ფორმით გაფორმებული ნარდობის ხელშეკრულებაში მოცემული პირობებისა, არსებობდა მეორე მხარესთან ზეპირი შეთანხმებაც ხელშეკრულების სხვა პირობების თაობაზე. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ზეპირი შეთანხმების არსებობა-არარსებობის დასადგენად მიმართავს ზეპირ მტკიცებულებებს (მხარეთა ახსნა-განმარტება, მოწმის ჩვენება) (*Smith v. Hughes* [187] LR 6QB

⁴³⁴ Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. М., 2005, с. 130.

სანარდო ურთიერთობათა გაფორმების საილუსტრაციო მაგალითს წარმოადგენს სამშენებლო ნარდობის ხელშეკრულება. იგი შეიძლება შედგებოდეს რამდენიმე დოკუმენტისაგან, მათ შორის:

1. მხარეთა ძირითადი შეთანხმება (ხელშეკრულება, ორივე მხარის მიერ ხელმოწერილი ერთიანი აქტის ანდა ორი ცალ-ცალკე აქტის სახით: ოფერტი და აქცეპტი);
2. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოების შესრულების პირობები (conditions), მათ შორის, სპეციალური და დამატებითი პირობები;
3. ასაშენებელი შენობა-ნაგებობების ნახაზები;
4. სპეციფიკაცია ანუ სამუშაოთა ცალკეული სახეების ანდა ასაშენებელი ობიექტის ცალკეული ნაწილების დეტალური აღწერა;
5. სპეციფიკაციაში აღნიშნული სამუშაოების სისტემატიზებული ჩამონათვალი;
6. ხარჯთაღრიცხვა.

მხარეთა შორის დადებული ძირითადი ნარდობის ხელშეკრულება, გარდა სხვადასხვა დებულებებისა, როგორც წესი, შეიცავს იმ დოკუმენტების ჩამონათვალს, რომლებიც კონტრაქტის შემადგენელი ნაწილია, განსაზღვრავს თუ რომელი სამართალი უნდა იქნეს გამოყენებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ურთიერთობების მიმართ; ადგენს ხელშეკრულებაში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის წესებს, ითვალისწინებს ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობის ზომებს, ასევე დავის გადაწყვეტის გზებს.

435 Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. М., 2005, с. 131.

§3. ნარდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობები

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობით, დოქტრინითა და სასამართლო პრაქტიკით დადგენილია, რომ მენარდემ დროულად და ჯეროვნად უნდა შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო. თუ ნარდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებდა რაიმე ნაკეთობის დამზადებას, მაშინ მენარდემ შემკვეთს უნდა წარუდგინოს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნაკეთობა.

განსხვავებით ნასყიდობითი ურთიერთობებისაგან, რომელშიც მყიდველი მოკლებულია შესაძლებლობას გავლენა მოახდინოს საქონლის დამზადებაზე, ნარდობა შესაძლებლობას აძლევს შემკვეთს მიიღოს უნიკალური ნაკეთობა, რომელიც შეესაბამება მის ინდივიდუალურ მოთხოვნილებებს. ამიტომაც, ნარდობაში პრინციპული მნიშვნელობა ენიჭება შემკვეთის სურვილების ზუსტად განსაზღვრას. ეს სურვილები შეიძლება ჩამოყალიბდეს, როგორც ხელშეკრულების ძირითად ტექსტში, ან დეტალურად იყოს ასახული სპეციფიკაციაში, ანდა მოცემული იქნეს ნორმატიული აქტების დანაწესებში, მაგალითად, ეკოლოგიური უსაფრთხოების, ტექნიკური მონაცემების, ხარისხის და ა.შ. სახით. მეორეს მხრივ, მნიშვნელოვანია ასევე სანარდო სამუშაოების შესრულება დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად. მენარდეს არა აქვს უფლება შემკვეთის თანხმობის გარეშე გადაუხვიოს შეთანხმებულ პირობებს. ამ ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, მენარდეს, როგორც წესი, არ შეუძლია მოითხოვოს შეთანხმებული საზღაურის მიღება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც გადახარჯვის წინასწარ გათვალისწინება შეუძლებელი იყო.

პრინციპული მნიშვნელობის საკითხს წარმოადგენს ნარდობის ხელშეკრულების მხარეებს შორის რისკის განაწილება. მენარდეს ეკისრება შესრულებული სამუშაოს შემთხვევითი და-

ლუპის ან დაზიანების რისკი შემკვეთისათვის შესრულების გადაცემამდე. ეს გარემოება არ ათავისუფლებს მენარდეს მისი ვალდებულებისაგან გადასცეს შემკვეთს შესრულება და ართმევს მას უფლებას მოითხოვოს შეთანხმებული საზღაურის გადახდა (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1790-ე მუხლი).⁴³⁶

გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 644-ე პარაგრაფის I აბზაცის თანახმად, მენარდეს ეკისრება რისკი შემკვეთის მიერ ნაკეთობის მიღებამდე.⁴³⁷ თუ შემკვეთი აგვიანებს მიღებას, მაშინ რისკი გადადის მასზე. მენარდე პასუხს არ აგებს შემკვეთის მიერ მიწოდებული მასალის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანებისათვის.⁴³⁸

ნარდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პირობას წარმოადგენს სამუშაოთა შესრულების ვადები. ხელშეკრულების მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ არა მარტო სამუშაოთა დასრულების, არამედ დაწყებისა და შუალედურ ვადებზეც. თუ ხელშეკრულებით განსაზღვრული არ არის სამუშაოს შესრულების ვადა, მაშინ მოქმედებს ე.წ. „გონივრული“ ვადის პრინციპი.

იმ შემთხვევაში, როდესაც სამუშაოს შესრულების ვადას აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა, ნარდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ არსებით პირობას წარმოადგენს სწორედ შესრულების ვადა – *time is of the essence*. ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გარემოებებიდან გამომდინარე ვადებს, მაგალითად, სპორტული კომპლექსის აშენება ჩემპიონატის დაწყებამდე. ასეთ შემთხვევებში, მენარდის მხრიდან ვადის თუნდაც უმნიშვნელო გადაცილება, შემკვეთს უფლებას აძლევს შეწყვიტოს ნარდობის ხელ-

436 Code civil des Français. <http://www.napoleon-series.org/research/government/.c.code.html>

437 Münch Komm BGB/Socergel §644. Rn.1; Palandt/Sprau §644. Rn1. Staudinger/Peters §644. Rn. 5.26.

438 Bamberger/Roth (Hrsg), Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Verlag C.H. Beck, München, 2003, S. 284-285.

შეკრულება და მოითხოვოს მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

როგორც წესი, ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შედეგი შემკვეთს უნდა გადაეცეს მთლიანად (სრულად) და ამის შემდეგ არის შემკვეთი მოვალე გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური. თუმცა ის არ გამორიცხავს შესაძლებლობას, რომ ნარდობის ხელშეკრულების მხარეები შეთანხმდნენ იმის თაობაზე, რომ სამუშაო მიღებული იქნება ნაწილ-ნაწილ და საზღაურის გადახდაც მოხდება ნაწილ-ნაწილ. როდესაც სამუშაოს შესრულება ხდება ნაწილ-ნაწილ, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს პრეზუმფციას: შესრულებული სამუშაოს ხარისხი შეესაბამება დადგენილ მოთხოვნებს, თუკი შემკვეთი უხდის მენარდეს საზღაურს შესრულებული სამუშაოს პროპორციულად.⁴³⁹ განსხვავებული მიდგომაა გერმანულ და შვეიცარულ სამართალში:⁴⁴⁰ თუკი ნარდობის ხელშეკრულებით სამუშაოს შედეგი მიღებული უნდა იქნეს ნაწილ-ნაწილ და საზღაური დადგენილია ცალკეული ნაწილებისათვის, მაშინ შემკვეთი მოვალეა საზღაური გადაუხადოს სამუშაოს ცალკეული ნაწილის მიღებისას (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 641-ე პარაგრაფის I აბზაცი).⁴⁴¹

სამუშაოს მთლიანად შესრულების ვალდებულება გულისხმობს, რომ მენარდემ უნდა მიიღოს ყველა საჭირო ზომები იმისათვის, რათა სამუშაო დასრულებული იქნეს დათქმულ ვადებში. მენარდემ სამუშაო უნდა შეასრულოს პირადად იმ შემთხვევაში, თუ ეს გამომდინარეობს სამუშაოს არსიდან ან მხარეთა შეთანხმებიდან. ყველა სხვა შემთხვევაში დასაშვებია დამხმარე პირთა ჩართვა. თუმცა კი დამხმარე პირთა ქმედებისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება მენარდეს.

2002 წელს გერმანიაში განხორციელებული ვალდებულებ-

439 Code civil des Français. http://www.napolcon-series.org/research/government/c_code.html

440 Palandt/Sprau §641. Rn.9. Bamberger/Roth §641, Rn.2. BGHZ 136, 342, 344.

441 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

ბითი სამართლის რეფორმის შედეგად, ჩამოყალიბდა ახლებური რედაქციის ნორმები, რომლებიც ითვალისწინებს ნარდობის ხელშეკრულებით შესრულებული სამუშაოს ხარისხის მიმართ წაყენებულ მოთხოვნებს, ასევე შესაბამის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. ასე მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 633-ე პარაგრაფის I აბზაციის თანახმად, თუ ნარდობა მოიცავს რაიმე ნაკეთობის დამზღუბებას, მაშინ მენარდემ შემკვეთს უნდა წარუდგინოს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნაკეთობა. იმავე პარაგრაფის მე-2 აბზაციის თანახმად, ნაკეთობა ნივთობრივად უნაკლოა, თუ იგი შეესაბამება შეთანხმებულ პირობებს და აქვს დათქმული თვისებები. თუ ეს თვისებები შეთანხმებული არ არის, მაშინ ნაკეთობა მიიჩნევა ნივთობრივად უნაკლოდ, თუ იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის და მას აქვს ანალოგიური ნაკეთობისათვის ჩვეულებრივ დამახასიათებელი ხარისხი. ამავე პარაგრაფის მე-3 აბზაციის თანახმად, ნაკეთობა უფლებრივად უნაკლოა, თუ მესამე პირებს არ შეუძლიათ გამოიყენონ რაიმე უფლებები შემკვეთის წინააღმდეგ.⁴⁴²

მენარდეს ეკისრება დამატებითი ვალდებულებებიც, რომლებიც შეიძლება გამომდინარეობდეს კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან სამუშაოს არსიდან. მათ შორის ისეთი, როგორიცაა უზრუნველყოს შემკვეთის მიერ მისთვის გადაცემული მასალის ჯგეროვან მდგომარეობაში შენარჩუნება. მენარდე პასუხს აგებს შემკვეთის მასალის დაღუპვის ან დაზიანებისათვის გაუფრთხილებლობის დროსაც. მენარდე პასუხს აგებს შემკვეთის მასალის არასწორი გამოყენებისათვის. მენარდე მოვალეა წარუდგინოს შემკვეთს მასალის ხარჯების ანგარიში და დაუბრუნოს მას დარჩენილი მასალა. მენარდემ ასევე უნდა მიაწოდოს შემკვეთს ინფორმაცია სამუშაოთა წარმოების მიმდინარეობის შესახებ.

442 Palandt/Sprau Vorb. v §633. Rn.2; Staudinger/Peters §633 aF Rn.37; Münch Komm BGB/Soergel §633 aF Rn.23.

შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 365-ე მუხლის თანახმად, მენარდე მოვალეა დროულად გააფრთხილოს შემკვეთი, რომ შემკვეთისგან მიღებული მასალა უხარისხო და გამოუსადეგარია, ან თუ შემკვეთის მითითება შესრულება, ნამუშევარი არამტკიცე და გამოუსადეგარი იქნება, ან რომ არსებობს მენარდისაგან დამოუკიდებელი სხვა რამ გარემოებები, რომლებიც საფრთხეს უქმნის ნამუშევრის სიმტკიცესა და ვარგისიანობას. თუ მენარდე არ შეატყობინებს შემკვეთს აღნიშნულის შესახებ, აქედან გამომდინარე ყველა არახელსაყრელი შედეგი დაეკისრება მენარდეს.

საერთო სამართალში იმისათვის, რომ შესრულებული სამუშაო ვარგისია განსაზღვრული მიზნის მისაღწევად, მენარდეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ეს გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით. თუ ხელშეკრულებაში საუბარია მხოლოდ კონკრეტული სამუშაოს შესრულებაზე, მაშინ სასამართლო არ ახდენს შეთანხმებული პირობის ფართოდ განმარტებას. განსხვავებულ მიდგომას აქვს ადგილი გერმანულ სამართალში. მენარდემ არა მარტო ბრმად უნდა შეასრულოს შემკვეთისაგან შეკვეთილი სამუშაო, არამედ გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 242-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული კეთილსინდისიერების პრინციპის⁴⁴³ საფუძველზე თავისი ცოდნითა და გამოცდილებით შეამოწმოს, თუ რა სასარგებლო შედეგები შეიძლება დადგეს შემკვეთისათვის სამუშაოს შესრულების შედეგად. მენარდემ უნდა შეამოწმოს, თუ რამდენად შეესაბამება შეკვეთილი სამუშაო შემკვეთის მოთხოვნილებებს, ხელს შეუწყობს თუ არა იმ მიზნის მიღწევას, რისთვისაც დაიღო ნარდობის ხელშეკრულება. მენარდის მიმართ წაყენებული ეს მოთხოვნები ითვალისწინებს შემკვეთის ვალდებულებას შეატყობინოს მენარდეს შეკვეთილი ნივთის გამოყენებასთან მიმართებით თავისი ზრახვების შესახებ. მენარდის ასეთი სახის

443 Münch Komm BGB/Roth §640. Bd. 2a Rn.11. Palandt/Heinrichs §640. Rn.6.

საკონსულტაციო ვალდებულებების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად საჭიროებს შემკვეთი შესაბამისი განმარტებების მიცემას, ასევე მენარდის პროფესიონალურ კვალიფიკაციაზე. ამასთან, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მენარდის არა სუბიექტურ ცოდნას, გამოცდილებას, არამედ იმ უნარ-ჩვევებს, რომლებსაც იგი ობიექტურად უნდა ფლობდეს შეკვეთილი სამუშაოს ჯეროვნად შესრულებისათვის.⁴⁴⁴

ნარდობის ხელშეკრულებით, შემკვეთის ერთ-ერთ ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენს მიიღოს შესრულებული სამუშაო და გადაუხადოს მენარდეს შეთანხმებული საზღაური.

სამუშაოს მიღების შესაძლო ვარიანტების ლეტალურ ჩამონათვალს მოიცავს საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი. სამუშაოს მიღება ხდება იმ მხარის მოთხოვნით, რომელიც ამის თაობაზე პირველი განაცხადებს, ან შეთანხმების ფორმით (*al'amiable* -მორიგება) ანდა სასამართლო პროცედურების მეშვეობით. სასამართლოში, ნებისმიერ შემთხვევაში, მიღების პროცედურა უნდა განხორციელდეს შეჯიბრებითობის საწყისებზე ანუ თითოეულ მხარეს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გამოთქვას თავისი მოსაზრებები, მათ შორის შესრულებული სამუშაოს ხარისხთან მიმართებითაც (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1792-6-ე მუხლის I აბზაცი).⁴⁴⁵

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 640-ე პარაგრაფის I აბზაცის თანახმად, შემკვეთი ვალდებულია მიიღოს შესრულებული სამუშაო. სამუშაო მიღებულად ჩაითვლება, თუ შემკვეთი არ მიიღებს შესრულებულ სამუშაოს მენარდის მიერ დადგენილ ვადაში.⁴⁴⁶ შესრულებული სამუშაოს მიღებით შემკვეთი ადასტურებს, რომ მენარდემ ჯეროვნად შეასრულა ხელშეკრულებით

444 NJW RR 1996, Helf 13, S. 791. 02.11.1995.

445 Code civil des Francais. <http://www.napoleon-series.org/research/government/c.code.html>

446 Wagen §640 Abs.1. S.3 für die Entbehrlichkeit derartiger Klauseln Bastly DNotZ 2000, 260, 270. Staudinger/Peters §640 Rn.128.

გათვალისწინებული სამუშაო.⁴⁴⁷ შვეიცარიის კანონმდებლობა პირდაპირ ავალდებულებს შემკვეთს დაუყოვნებლივ შეამოწმოს მიღებული შესრულებული სამუშაოს ხარისხი და შეატყობინოს მენარდეს გამოვლენილი ნაკლოვანებების შესახებ. ამისათვის შემკვეთს საკუთარი ხარჯით შეუძლია ჩაატაროს ექსპერტიზაც (შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 367-ე მუხლი). შემკვეთის მიერ ამ მოვალეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში მენარდე თავისუფლდება შესრულებული სამუშაოს ნაკლისათვის პასუხისმგებლობისაგან, გარდა იმ შემთხვევისა როცა მენარდემ ნაკლი განზრახ დამალა, ან სახეზეა ფარული ნაკლი (შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 370-ე მუხლის I აბზაცი).

სამუშაოს მიღება გულისხმობს, რომ მენარდემ ჯეროვნად შეასრულა მასზე დაკისრებული ვალდებულებები. ამიტომაც, შემკვეთი ამ მოქმედების განხორციელებით კარგავს ნაკლთან დაკავშირებით მოთხოვნის უფლებებს, რომლებიც გათვალისწინებულია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 634-ე პარაგრაფის 1-3 ნაწილების დებულებებით. ეს წესი არ ვრცელდება იმ შემთხვევებზე, როცა საუბარია ფარულ ნაკლზე, არ ვრცელდება ასევე მაშინ, როდესაც შემკვეთი სამუშაოს მიღებისას გააკეთებს დათქმას ნაკლის გამო არსებული უფლებების შენარჩუნების შესახებ (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 640-ე პარაგრაფის II აბზაცი).⁴⁴⁸

გარდა ამისა, სამუშაოს მიღების მომენტიდან:

- ა) იწყება ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს არაჯეროვანი შესრულებისათვის კანონით დადგენილი ზანდაზმულობის ვადების დენა (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 634-ა პარაგრაფის II აბზაცი);
- ბ) შემკვეთმა უნდა გადაიხადოს შესრულებული სამუშაოსათ-

447 BGHZ 48, 262 18.09.1967.

448 Staudinger/Peters §634. Rn.67. Münch Komm BGB/Soergel §634. Rn. 23 a. Palandt/Sprau §634. Rn.8.

ვის შეთანხმებული საზღაური. თუ სამუშაო მიიღება ნაწილ-ნაწილ და საზღაური დადგენილია ცალკეული ნაწილებისათვის, მაშინ შემკვეთმა საზღაური უნა გადაიხადოს ცალკეული ნაწილის მიღებისას (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 641-ე პარაგრაფის I აბზაცი);

გ) თუ შემკვეთი ბრალეულად გააჭიანურებს საზღაურის გადახდას მას დაერიცხება პროცენტები (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 641-ე პარაგრაფის IV აბზაცი);

დ) სამუშაოს გადაცემის მომენტიდან მენარდეს აღარ ეკისრება შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 644-ე პარაგრაფის I აბზაცი);

ე) წყდება შემკვეთის უფლება თავისი შეხედულებისამებრ ნებისმიერ დროს მოშალოს ხელშეკრულება (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 649-ე პარაგრაფის I წინადადება).⁴⁴⁹

ზოგიერთ შემთხვევაში, ნარდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს ისეთი მოქმედებების შესრულებას, რომელთა მიმართაც შეუძლებელია განხორციელდეს ფორმალური მიღების აქტი, მაგალითად, ფეხბურთის მატჩის დროს სტადიონზე სარეკლამო პლაკატების განთავსება. მსგავს შემთხვევებში აღნიშნული სამართლებრივი შედეგები გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 646-ე პარაგრაფის შესაბამისად დგება სამუშაოს შესრულების შემდეგ.⁴⁵⁰

შესრულებული სამუშაოსათვის საზღაურის გადახდის შესახებ შეთანხმება არ წარმოადგენს ნარდობის ხელშეკრულების არსებით პირობას. მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ ანაზღაურება უსიტყვოდაც ითვლება შეთანხმებულად, თუ გარემოებების მიხედვით ნარდობა მხოლოდ ანაზღაურებითაა მოსალოდნელი. მაგალითად, „A“-მ შეუკვეთა „B“-ს წიგნების კარადის დამზადება. „B“-მ დაამზადა წიგნების კარადა და „A“-ს მოსთხოვა

449 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

450 Münch Komm BGB/Soergel §646. Rn. 2. Staudinger/Peters §646. Rn.3.

500 ევროს გადახდა. მხარეთა შორის არ ყოფილა არანაირი შეთანხმება შესრულებული სამუშაოსათვის საზღაურის გადახდის შესახებ. „A“-მ უარი განაცხადა 500 ევროს გადახდაზე იმ მოტივით, რომ ეს მეტიმეტად ბევრია, თანაც მხარეთა შორის არ ყოფილა შეთანხმება საზღაურის გადახდის შესახებ. „B“-მ სარჩელით მიმართა სასამართლოს. სასამართლომ დააკმაყოფილა „B“-ს მოთხოვნა და „A“-ს დააკისრა 500 ევროს გადახდა დამზადებული წიგნების კარადისათვის. იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული მენარდისათვის გადასახდელი საზღაურის ოდენობა, ფრანგული დოქტრინის მიხედვით, საზღაური განისაზღვრება დადგენილი ტარიფების მიხედვით ან სასამართლო ანდა არბიტრაჟის გადაწყვეტილებით. ფრანგული სასამართლოები საზღაურის ოდენობას ადგენენ საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით (საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 1989 წლის 4 ოქტომბრის გადაწყვეტილება Bull.civ. 1, №301).

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 632-ე პარაგრაფის II აბზაცის შესაბამისად, თუ საზღაურის ოდენობა არ არის განსაზღვრული, მაშინ ნიხრის არსებობისას შეთანხმებულად მიიჩნევა სანიხრო საზღაური, ხოლო ნიხრის არარსებობისას – ჩვეულებრივი საზღაური.⁴⁵¹

შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 374-ე მუხლის თანახმად, მენარდისათვის გადასახდელი საზღაური განისაზღვრება მენარდის მიერ გაწეული დანახარჯებისა და სამუშაოს შედეგის ღირებულების გათვალისწინებით.

საერთო სამართლის სისტემის ქვეყნებში, სასამართლოები ხელმძღვანელობენ „გონივრული“ საზღაურის პრინციპით. მისი განსაზღვრისას მხედველობაში მიიღება სხვადასხვა სახის ფაქტორები.

451 Münch Komm BGB/Soergel §632. Rn. 16. Staudinger/Peters §632. Rn.40. 47. Palandt/Heinrichs §632. Rn.12.

მენარდისათვის გადასახდელი საზღაური, როგორც წესი, განისაზღვრება ფულადი სახით, თუმცა მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ სხვა რამეზეც (მაგალითად, მენარდისათვის რაიმე ნივთის ნატურით გადაცემა). შესაძლებელია კომბინირებული მეთოდიც (მაგალითად, საზღაურის ნაწილი გადახდილი იქნეს ფულით, ნაწილი – ნივთის სახით). საზღაურის ოდენობა შეიძლება განისაზღვროს საათობრივი ანაზღაურების სისტემის სახითაც, როგორიცაა ექსპერტისათვის, აუდიტორისათვის გადასახდელი საზღაური. უფრო ხშირად, საზღაური განისაზღვრება შესასრულებელი სამუშაოსათვის მთლიანად – დაწყებული პროექტის შედგენით, დამთავრებული მისი რეალიზაციით (turnkey/package deal/desing and build contract). ზოგჯერ შემკვეთი კისრულობს გადაუხდოს მენარდეს როგორც საზღაური, რომლის ოდენობაც განისაზღვრება ფიქსირებული თანხით, ასევე აუნაზღაუროს სამუშაოს შესრულებისას გაწეული ხარჯები (a cost plus contract).

სამშენებლო ან სარემონტო სამუშაოების განხორციელების შესახებ ნარდობის ხელშეკრულებებში მენარდისათვის გადასახდელი საზღაურის ოდენობა განისაზღვრება ხარჯთაღრიცხვით. ხარჯთაღრიცხვა შეიძლება იყოს მყარი და მიახლოებითი (რომელიც სამუშაოს მიმდინარეობისას შეიძლება გაიზარდოს ან შემცირდეს). გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 650-ე პარაგრაფის თანახმად, მიახლოებითი ხარჯთაღრიცხვის ისეთი გაზრდის შესახებ, რომლის გათვალისწინებაც შეუძლებელი იყო ხელშეკრულების დადებისას,⁴⁵² მენარდემ დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს შემკვეთს.⁴⁵³ თუ შემკვეთი წყვეტს ხელშეკრულებას ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო, მენარდეს აქვს მხოლოდ 645-ე პარაგრაფის I აბზაცით დადგენილი მოთხოვნის უფლე-

452 Kirschneck, Der unverbindliche Kostenanschlag gemäß §650 BGB, Diss. Tübingen, 1998.

453 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

ბა,⁴⁵⁴ კერძოდ, მოითხოვოს შესრულებული სამუშაოს შესაბამისი საზღაური და იმ ხარჯების ანაზღაურება, რომლებიც არ შედის საზღაურში.⁴⁵⁵

პრობლემურ საკითხს წარმოადგენს საზღაურის განსაზღვრა საათობრივი ანაზღაურების სახით. ასეთ დროს, არცთუ იშვიათია დავა იმის თაობაზე, თუ რამდენი დრო დახარჯა მენარდემ სამუშაოს შესასრულებლად. ამ პრობლემის გადასაჭრელად განვითარებული ქვეყნების დოქტრინაში შემუშავებულია შემდეგი მიდგომა: მენარდემ უნდა დაამტკიცოს, თუ რამდენი დრო დახარჯა მან სამუშაოს შესასრულებლად, ამასთან, საათობრივ ანაზღაურებაზე შეთანხმება გულისხმობს, რომ მენარდემ უნდა იმოქმედოს ეკონომიურად. დავის შემთხვევაში შემკვეთმა უნდა დაამტკიცოს, რომ მენარდემ უფრო ნაკლები დრო დახარჯა სამუშაოს შესასრულებლად, ვიდრე მიუთითებს. მაშასადამე, მტკიცების ტვირთი ასეთ შემთხვევაში ეკისრება შემკვეთს.⁴⁵⁶

ფრანგული სამართალი (ძირითადად სამშენებლო ნარდობასთან მიმართებით) და შვეიცარული სამართალი (ნარდობისათვის მთლიანად ზოგადი დებულების სახით), ადგენს სანარდო სამუშაოებისათვის წინასწარ განსაზღვრულ ფიქსირებულ საზღაურს (*à forfait*). თუკი ნარდობის ხელშეკრულების მხარეები შეთანხმდნენ ფიქსირებულ საზღაურზე, ასეთ შემთხვევაში მენარდეს არ შეუძლია მოითხოვოს გაზრდილი საზღაურის გადახდა, თუნდაც იმ გარემოებაზე დაყრდნობით, რომ გაიზარდა ხარჯთაღრიცხვა. ამ წესიდან გადახვევა დაიშვება მხოლოდ მაშინ, თუკი ამის თაობაზე მხარეთა შორის არსებობს წერილობითი შეთანხმება (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1793-ე მუხლი),⁴⁵⁷ ანდა სასამართლოს გადაწყვეტილებით იმ

454 Staudinger/Peters §645. Rn.7.13. Münch Komm BGB/Soergel §645. Rn. 5.10

455 Staudinger/Peters §645. Rn.9f., 17. Rn. 19.

456 NJW 2000 Hef 15, S. 1107. 01.02.2000.

457 Code civil des Francais. <http://www.napolcon-series.org/research/government/c.code.html>

განსაკუთრებული გარემოებების არსებობისას, რომლებიც არ შეიძლება ყოფილიყო მხედველობაში მიღებული მხარეთა მიერ საზღაურის ფიქსირებული სახით განსაზღვრისას (შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 373-ე მუხლი).

შემკვეთმა უნდა აუნაზღაუროს მენარდეს უკვე შესრულებული სამუშაოს ღირებულება, თუნდაც რომ შეწყვიტოს ხელშეკრულება. შემკვეთს უფლება აქვს სხვადასხვა საფუძველით სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს შეწყვიტოს ნარდობის ხელშეკრულება. ასეთ შემთხვევაში საზღაურის ოდენობა განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით, ხოლო მისი არარსებობისას – სასამართლოს მიერ. ამასთან, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 649-ე პარაგრაფის თანახმად, შემკვეთს შეუძლია სამუშაოს დასრულებამდე ნებისმიერ დროს მოშალოს ხელშეკრულება. თუ შემკვეთი მოშლის ხელშეკრულებას, მაშინ მენარდე უფლებამოსილია მოითხოვოს შეთანხმებული საზღაური, თუმცა მან ანგარიშში უნდა ჩათვალოს ის ხარჯები, რომელსაც იგი ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგად ზოგავს ანდა შეიძინა რაიმე თავისი სამუშაო ძალის სხვაგვარი გამოყენების შედეგად ანდა შეეძლო მიეღო საკმის კეთილსინდისიერად წარმართვის შემთხვევაში და ბოროტი განზრახვით არ ღებულობს ამ შემოსავალს.⁴⁵⁸

მნიშვნელოვან დებულებას შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 645-ე პარაგრაფი. კერძოდ, თუკი ნარდობის ხელშეკრულებით შესრულებული სამუშაოს შედეგი შემკვეთის მიერ მიღებამდე გაუარესდა ან განადგურდა შემკვეთის მიერ მიწოდებული მასალის ნაკლის ან სამუშაოს შესრულების თაობაზე შემკვეთის მითითებების შედეგად ან სამუშაოს დასრულება შეუძლებელი გახდა და ეს არ არის გამოწვეული იმ გარემოებებით, რომელზედაც მენარდე პასუხს აგებს, მაშინ მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს შესრულებული სამუშაოსათვის

458 Staudinger/Peters §649. Rn.6.9. Münch Komm BGB/Soergel §649. Rn. 2.8.

შესაბამისი საზღაური და იმ ხარჯების ანაზღაურება, რომლებიც არ შედის საზღაურში.⁴⁵⁹ ანალოგიური წესი მოქმედებს იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულება წყდება 643-ე პარაგრაფის მიხედვით.⁴⁶⁰

§4. პასუხისმგებლობა ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის.

ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების, აგრეთვე სამართლებრივი დანაწესების (საერთო ან სპეციალური) დარღვევისათვის, მხარეებს ეკისრებათ შესაბამისი სამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

მენარდის მხრიდან ვალდებულებების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობის საკითხს დეტალურად აწესრიგებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 634-ე პარაგრაფი. თუ ნაკეთობა ნაკლის მქონეა, შემკვეთს შეუძლია:

- ა) მოითხოვოს მენარდისაგან დამატებითი შესრულება 635-ე პარაგრაფის მიხედვით.
- ბ) თვითონ აღმოფხვრას ნაკლი და მოითხოვოს მენარდისაგან ნაკლის აღმოფხვრაზე გაწეული ხარჯების ანაზღაურება 637-ე პარაგრაფის მიხედვით;
- გ) მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა ანდა საზღაურის ოდენობის შემცირება 636-ე და 638-ე პარაგრაფების მიხედვით;
- დ) ხელშეკრულების შესრულების ნაცვლად მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება.⁴⁶¹

თუკი შემკვეთი, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 634-

459 Münch Komm BgB/Socrgel §645. Rn. 5. Staudinger/Peters §645. Rn.13.17.

460 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

461 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

ე პარაგრაფის თანახმად მოითხოვს დამატებით შესრულებას, მაშინ მენარდეს თავისი არჩევანით შეუძლია აღმოფხვრას ნაკლი ან დაამზადოს ახალი ნაკეთობა. დამატებითი შესრულების მიზნით მენარდე ვალდებულია გასწიოს აუცილებელი ხარჯები, მათ შორის ტრანსპორტის, სამუშაოსა და მასალის ხარჯები. მენარდეს შეუძლია 275-ე პარაგრაფის მე-2 და მე-3 ნაწილების საფუძველზე უარი თქვას დამატებით შესრულებაზე, თუ ეს მოითხოვს არათანაზომიერ ხარჯებს.⁴⁶² თუ მენარდე დაამზადებს ახალ ნაკეთობას, მას შეუძლია შემკვეთს მოსთხოვოს ნაკლის მქონე ნაკეთობის უკან დაბრუნება 346-348-ე პარაგრაფების შესაბამისად.⁴⁶³

თუკი მენარდე შემკვეთის მიერ მიცემულ ვადაში არ განახორციელებს დამატებით შესრულებას, მაშინ შემკვეთს უფლება აქვს თვითონ აღმოფხვრას ნაკლი და მოსთხოვოს მენარდეს ნაკლის აღმოფხვრაზე გაწეული ხარჯების ანაზღაურება. ვადის დაწესება არ არის საჭირო, თუკი მენარდეს არ შეუძლია აღმოფხვრას ნაკლი ანდა შემკვეთი დაინტერესებულია ნაკლის დაუყოვნებლივ აღმოფხვრაში. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 637-ე პარაგრაფის მე-3 აბზაცის თანახმად, შემკვეთს შეუძლია მენარდისაგან მოითხოვოს ნაკლის აღმოსაფხვრელად საჭირო ხარჯებისათვის ავანსის გადახდა.

ნაკეთობის ნაკლის შემთხვევაში, შემკვეთს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე ან მოითხოვოს საზღაურის შემცირება. ნარდობის ხელშეკრულებაზე უარის თქმის საკითხი რეგულირდება გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების ზოგადი დანაწესებით, კერძოდ, 323-ე პარაგრაფის I და II აბზაცების თანახმად, თუ ორმხრივი ხელშეკრულების შემთხვევაში მოვალე არ ასრულებს ვადამოსულ ვალდებულებებს, ან ასრულებს

462 Palandt/Sprau §634. Rn.4. Münch Komm BGB/Socrgel §634. aF. Rn. 10. Staudinger/Peters §634. aF Rn.15.17.

463 Staudinger/Peters §635. aF Rn.29. Münch KommBGB/Socrgel §635 aF Rn.37.

მას ხელშეკრულების პირობების დარღვევით, მაშინ კრედიტორს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე ვალდებულების შესრულებისათვის მის მიერ განსაზღვრული ვადის უშედეგოდ გასვლის ან დამატებითი შესრულების შემდეგ. არ არის აუცილებელი დამატებითი ვადის დაწესება, თუ: ა) მოვალე შესრულებაზე გადამჭრელად და საბოლოოდ ამბობს უარს; ბ) მოვალემ ვალდებულება არ შეასრულა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ვადაში, ხოლო კრედიტორმა ურთიერთობის გაგრძელება დაუკავშირა ხელშეკრულებით ვალდებულების დროულ შესრულებას; გ) არსებობს განსაკუთრებული გარემოებები, რომლებიც ორმხრივი ინტერესების გათვალისწინებით ამართლებს ხელშეკრულებაზე დაუყოვნებლივ უარის თქმას.⁴⁶⁴

თუ ვალდებულების დარღვევის ხასიათიდან გამომდინარე, არ გამოიყენება დამატებითი ვადა, მაშინ გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 323-ე პარაგრაფის III აბზაცის თანახმად, დამატებითი ვადის განსაზღვრას უთანაბრდება გაფრთხილება.⁴⁶⁵ ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივი შედეგები მოწესრიგებულია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 346-ე პარაგრაფით.

ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლის ალტერნატივას წარმოადგენს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 346-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული საზღაურის შემცირების მოთხოვნის უფლება. კერძოდ, აღნიშნული პარაგრაფის თანახმად, ხელშეკრულებიდან გასვლის ნაცვლად, შემკვეთს შეუძლია შეამციროს საზღაურის ოდენობა მენარდისადმი წარდგენილი განცხადებით. ამ შემთხვევაში არ გამოიყენება 323-ე პარაგრაფის მე-5 აბზაცის მე-2 წინადადებით განსაზღვრული გამორიცხვის საფუძვლები. თუ შემკვეთის ან მენარდის მხარეზე მონაწილე-

464 Canaris (Hrsg.) Schuldrechtsmodernisierung 2002, Disk E1, S.21, 203 ff.

465 Palandt/Heinrichs §323. Rn.11. Münch Komm BGB/Ernst Bd. §323 2a. Rn.46. 49.

ობს რამდენიმე პირი, მაშინ საზღაურის შემცირება შეიძლება განცხადებული იქნეს მხოლოდ ყველა შემკვეთის მიერ ყველა მენარდის მიმართ. საზღაური მცირდება ნარდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში ნაკეთობის უნაკლობის შემთხვევაში მისი ღირებულებისა და ნაკლიანი ნაკეთობის რეალური ღირებულების შეფარდებით. თუ შემკვეთმა გადაიხადა შემცირებულ საზღაურზე მეტი თანხა, მაშინ ზედმეტად გადახდილი თანხა მას უკან უნდა დაუბრუნდეს.⁴⁶⁶ შესაბამისად, გამოიყენება 346-ე და 347-ე პარაგრაფების პირველი აბზაცებით დადგენილი წესები.⁴⁶⁷

შემკვეთის უფლება, შესრულების ნაცვლად მოითხოვოს მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, რეგულირდება გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების ზოგადი დანაწესებით (§§280, 281, 283, 284, 311a).⁴⁶⁸

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 639-ე პარაგრაფის თანახმად, თუ მენარდემ ნაკეთობისათვის იკისრა გარანტია ან ნაკლი განზრახ დამალა, მაშინ მას არ შეუძლია მიუთითოს შეთანხმებაზე, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს შემკვეთის უფლებას ნაკეთობის ნაკლის გამო.

პასუხისმგებლობის შეზღუდვის შესახებ შეთანხმება არ არის აბსოლუტური ხასიათის. ის რეგულირდება ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილის იმპერატიული დანაწესებით, კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 309-ე პარაგრაფით.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 634-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული მოთხოვნების მიმართ (გარდა ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებისა), მოქმედებს ზანდაზმულობის სპეციალური ვადები. ის წარმოადგენს 2 წელს იმ სამუშაოს

466 Palandt/Sprau §638. Rn.3. Münch Komm BGB/Soergel §634. aF. Rn.32. Staudinger/Peters §634. aF. Rn.61.

467 Schwab, Schuldrechtsmodernisierung 2001/2002 – Die Rückabwicklung von Verträgen nach §§346 ff. BGB n.F., jus 2002, 630.

468 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

შემთხვევაში, რომლის შედეგი მდგომარეობს ნივთის დამზადებაში, შეკეთებასა თუ შეცვლაში ანდა ამ მიზნით სამუშაოთა შესრულების დაგეგმვასა თუ მათ შესრულებაზე ზედამხედველობაში, ხოლო 5 წელს სამშენებლო სამუშაოების მიმართ ან ამ მიზნით სამუშაოთა შესრულების დაგეგმვასა თუ მათ შესრულებაზე ზედამხედველობაში. დანარჩენ შემთხვევებში, მოთხოვნის უფლების მიმართ მოქმედებს ხანდაზმულობის საერთო ვადები (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების §634 a-ს აბზაცები).⁴⁶⁹

ნარდობის ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების მიმართ მოქმედებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 218-ე პარაგრაფით დადგენილი მოთხოვნები.⁴⁷⁰

ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, სხვა მოთხოვნების მიმართ მოქმედებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 195-ე პარაგრაფით დადგენილი ხანდაზმულობის ზოგადი სამწლიანი ვადა. ასეთ შემთხვევაში ვადის დენა იწყება არა სამუშაოს მიღების დღიდან, როგორც ეს დადგენილია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 634a-ე პარაგრაფის მეორე აბზაცით, არამედ იმ მომენტიდან, როცა კრედიტორმა შეიტყო ან უნდა შეეიტყო უფლების დარღვევის შესახებ, მისი მხრიდან ადგილი რომ არ ჰქონოდა უხემ გაუფრთხილებლობას (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 199-ე პარაგრაფის I აბზაცი).⁴⁷¹ ნაგებობასთან დაკავშირებული მოთხოვნების მიმართ ყოველთვის მოქმედებს ხანდაზმულობის სპეციალური ხუთწლიანი ვადა.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1792-ე მუხლის თანახმად, მენარდე, რომელიც ახორციელებს სამშენებლო სამუშაოებს, პასუხს აგებს იმ ზიანისთვისაც, რომელიც გამოწვეულია ნიადაგის დეფექტებით და საფრთხეს უქმნის ნაგებობის სიმტკიცეს და ვარგისიანობას. მენარდეს არ დაეკისრება პასუხის-

469 Staudinger/Peters §638. aF Rn.8. Palandt/Sprau §638.

470 Palandt/Heinrichs §634. Rn.2.4.

471 Palandt/Heinrichs §634 a. Rn.41.

მგებლობა, თუკი დაამტკიცებს, რომ ზიანი წარმოიშვა სხვა მიზეზებით.

ერთ-ერთი პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხს წარმოადგენს მენარდის პასუხისმგებლობა სამუშაოს შესრულების ვადის გადაცილებისათვის. მისი მოცულობა, როგორც წესი, განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით, მაგალითად, პირგასამტეხლოს სახით ანდა საზღაურის შემცირების ფორმით. პირგასამტეხლოზე ან სხვა სანქციებზე შეთანხმება ნამდვილია, თუკი განსაზღვრულია ის თარიღი, რომლის დადგომიდანაც ხდება საკომპენსაციო თანხის დარიცხვა. იმ შემთხვევაში, თუკი აღგილი აქვს შემკვეთის მხრიდან შესრულებული სამუშაოს მიღების ვადის გადაცილებას, იწვევს თუ არა ეს პირგასამტეხლოს გადახდის შესახებ შეთანხმების გაუქმებას, თუ იგი კვლავ ძალაში რჩება? ინგლისის სასამართლო პრაქტიკა ამ საკითხს წყვეტს პირველი ვარიანტის სასარგებლოდ (*Dodd v. Churton* [1897] 1. QB 562). აღნიშნული შემთხვევისაგან უნდა განვასხვავოთ შემთხვევა, როდესაც შემკვეთი უწესებს მენარდეს დამატებით ვადას სამუშაოს შესასრულებლად. ამ დროს დამატებითი სანქციების შესახებ შეთანხმება ძალაში რჩება და ისინი გამოიყენება დათქმული ვადის გათვალისწინებით.

მენარდე პასუხს არ აგებს ვადის გადაცილებისათვის, თუ ეს გამოწვეულია შემკვეთის ბრალით. ამასთან, მტკიცების ტვირთი ეკისრება მენარდეს.⁴⁷²

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა და დოქტრინა ითვალისწინებს აგრეთვე მენარდის ინტერესების დაცვის განსაკუთრებულ საშუალებებს, რამეთუ ნარდობის ხელშეკრულებით, როგორც წესი, ჯერ მენარდემ უნდა შეასრულოს სამუშაო, მაშასადამე, მან შეიძლება განიცადოს დანაკარგები, თუკი შემკვეთი ჯეროვნად არ შეასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს.

472 *British Steel Corp. v. McKinney Foundation Ltd.* [1984] 1 A II ER 504.

ასე, მაგალითად, გერმანიის კანონმდებლობით მენარდეს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე თავისი მოთხოვნების უზრუნველსაყოფად აქვს გირავნობის უფლება მის მიერ დამზადებულ ან შეკეთებულ მოძრავ ნივთზე, თუ ეს ნივთი დამზადების ან შეკეთების მიზნით მენარდის მფლობელობაში იმყოფება (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 647-ე პარაგრაფი). იმ შემთხვევაში, თუ ნარდობის ხელშეკრულების საგანია ნაგებობა ან ნაგებობის ცალკეული ნაწილები, მაშინ მენარდეს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, თავისი მოთხოვნებისათვის შეუძლია მოითხოვოს შემკვეთის სამშენებლო მიწის ნაკვეთზე საუზრუნველყოფო იპოთეკის დადგენა. თუ სამუშაო ჯერ კიდევ არ არის დასრულებული, მაშინ მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს საუზრუნველყოფო იპოთეკის დადგენა საზღაურის იმ ნაწილისათვის, რომელიც შეესაბამება შესრულებულ სამუშაოს და საზღაურით გაუთვალისწინებელი ხარჯებისათვის.⁴⁷³

ნავსაშენის მფლობელს საზღვაო ხომალდის მშენებლობიდან ან სარემონტო სამუშაოებიდან გამომდინარე, თავისი მოთხოვნების დაკმაყოფილებისათვის შეუძლია მოითხოვოს მშენებარე საზღვაო ხომალდზე ან შემკვეთის შესარემონტებელ საზღვაო ხომალდზე იპოთეკის დადგენა (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 648-ე პარაგრაფი).⁴⁷⁴

იპოთეკის ნაცვლად, სამშენებლო ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს შემკვეთს უზრუნველყოფის სხვა საშუალება, მაგალითად, საბანკო გარანტია (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 648ა-ე პარაგრაფის II აბზაცი).

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 632ა-ე პარაგრაფის I აბზაცის თანახმად, მენარდეს შეუძლია შემკვეთისაგან მოითხო-

473 Palandt/Sprau §647. Rn.2. Staudinger/Peters §648. Rn.26.

474 Münch Komm /Soergel §648. Rn. 5. Staudinger/Peters §648. Rn.41.45 (unter Berufung auf den Rechtsgedanken des §648a. Abs 4).

ვოს ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად შესასრულებელი სამუშაოსათვის ავანსის გადახდა, აგრეთვე მოითხოვოს სამუშაოს შესასრულებლად გამოყენებული თავისი კუთვნილი მასალის ღირებულების ანაზღაურება.⁴⁷⁵

განსაკუთრებულ მოთხოვნებს აწესებს გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 642-ე პარაგრაფი სამუშაოს შესრულებაში შეძკვეთის თანამონაწილეობასთან მიმართებით, კერძოდ: თუ ნაკეთობის დამზადებისათვის საჭიროა შეძკვეთის მხრიდან რაიმე მოქმედების განხორციელება, მაშინ მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს სათანადო ანაზღაურება, თუკი შეძკვეთი გადააცილებს მოქმედების შესრულების ვადას. ანაზღაურების ოდენობა განისაზღვრება ერთი მხრივ ვადის გადაცილების ხანგრძლივობისა და საზღაურის ოდენობის შესაბამისად, ხოლო მეორე მხრივ – იმის მიხედვით, რასაც მენარდე მიიღებდა თავისი სამუშაო - ძალის სხვაგვარი გამოყენებით, შეძკვეთს რომ ვადისათვის არ გადაეცილებინა.⁴⁷⁶

გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 642-ე პარაგრაფის თანახმად, თუ მიღებამდე სამუშაოს შედეგი შეძკვეთის მიერ მიწოდებული მასალის ნაკლის ან სამუშაოს შესრულების თაობაზე შეძკვეთის მითითებების შესრულების შედეგად გაუარესდა, განადგურდა ან სამუშაოს შესრულება შეუძლებელი გახდა და ამაზე გავლენა არ მოუხდენია იმ გარემოებებს, რომლისთვისაც მენარდე პასუხს აგებს, მაშინ მენარდეს შეუძლია მოითხოვოს შესრულებული სამუშაოს შესაბამისი საზღაური და იმ ხარჯების ანაზღაურება, რომლებიც არ შედის საზღაურში.⁴⁷⁷

მენარდის ინტერესების დაცვას ემსახურება გერმანიის სამოქალაქო სჯულების 640-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის ბოლო წინადადება, რომლის თანახმადაც, მიღებას უთანა-

475 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

476 Staudinger/Peters §642. Rn.9.25. Münch Komm /Socrgel §642. Rn.3.6. Palandt/Sprau §642. Rn. 3.

477 Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

ბრდება შემთხვევა, როდესაც შემკვეთი სამუშაოს შედეგს არ იღებს მენარდის მიერ მისთვის განსაზღვრულ სათანადო ვადაში ისე, რომ იგი ვალდებულია მიღებაზე.⁴⁷⁸ თუკი შემკვეთი უსაფუძვლოდ გააჭიანურებს შეთანხმებული საზღაურის გადახდას, მაშინ მას დაეკისრება პროცენტის გადახდის ვალდებულება სამუშაოს მიღების მომენტიდან (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 641-ე პარაგრაფის IV აბზაცი).

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმები ძირითადად შესაბამისობაშია განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობით დადგენილ ანალოგიურ ნორმებთან.

478 Staudinger/Peters §640. Rn.14; vgl.auch BGHZ 55, 354, 356. Münch Komm BGB/Soergel §640. Rn.23.a.

კაზუსები

კაზუსი №1

დალი ზვედელიძემ სამკერვალო ატელიეს შეუკვეთა კაბის შეკერვა ატელიეს მასალით და წინასწარ გადაიხადა შეკვეთილი კაბის საფასური. კაბის შეკერვის პროცესში მენარდემ შემკვეთს მოსთხოვა თანხის დამატება იმ მოტივით, რომ კაბის შესაკერი მასალის ღირებულება გაიზარდა, რამაც, შესაბამისად, გამოიწვია ხარჯების გადიდება. დალი ზვედელიძემ უარი განაცხადა დამატებით თანხის გადახდაზე და სარჩელით მიმართა სასამართლოს მენარდის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისა და მორალური ზიანის დაკისრების შესახებ.

რა გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს სასამართლომ?

კაზუსი №2

გიორგი გოგიჩაიშვილმა სამშენებლო ფირმა „მშენებელთან“ დადო საცხოვრებელი სახლის მშენებლობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების თანახმად სახლის მშენებლობა უნდა დამთავრებულიყო 2008 წლის ნოემბრის თვეში. აღნიშნულ ვადაში სახლის მშენებლობა ვერ დამთავრდა. გიორგიმ კიდევ ორი თვე მოიცადა და რადგან მშენებლობის დამთავრებას საშველი არ დაადგა, ახალი ხელშეკრულება დადო სხვა სამშენებლო ორგანიზაციასთან სახლის მშენებლობის დამთავრების შესახებ. იმავდროულად გიორგიმ მიმართა სასამართლოს სარჩელით და მოითხოვა ფირმა „მშენებლისაგან“ ხელშეკრულებით განსაზღვრული მშენებლობის დამთავრების ვადის გადაცილებისთვის ყოველ გადაცილებულ დღეზე პირგასამტეხლოს გადახდა

ხელშეკრულების ფასის 0,5%-ის ოდენობით, ასევე მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

სასამართლოში საქმის განხილვისას ფირმა „მშენებლის“ წარმომადგენელი არ დაეთანხმა შემკვეთის მოთხოვნებს შემდეგი გარემოებების გამო: ა) მშენებლობის დამთავრების შეფერხება გამოიწვია იმან, რომ ფირმა „მშენებელს“ მისმა კონტრაგენტებმა დროულად ვერ მიაწოდეს სამშენებლო მასალები; ბ) ხელშეკრულებაში მითითებული არ იყო სამუშაოთა დამთავრების კონკრეტული თარიღი; გ) ხელშეკრულებაში არაფერი იყო ნათქვამი შეთანხმებულ ვადაში მშენებლობის დაუმთავრებლობის შემთხვევაში პირგასამტეხლოს გადახდის შესახებ; დ) მორალური ზიანის ანაზღაურება კი ხდება მხოლოდ პირადი არაქონებრივი ხასიათის უფლებების დარღვევისთვის, ხოლო ხელშეკრულება კი ამ შემთხვევაში ატარებს ქონებრივ ხასიათს.

რა გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს სასამართლომ?

კაზუსი №3

ნარდობის ხელშეკრულებით ლეონიძეს რუხადისათვის უნდა აეშენებინა აგარაკი. ლეონიძემ ააშენა აგარაკი და გადასცა რუხაძეს 2005 წლის 5 აგვისტოს. რუხაძემ აღმოაჩინა, რომ შესრულებულ სამუშაოს გააჩნდა ნაკლი, რამეთუ ჭერის სიმაღლე არ შეესაბამებოდა დამტკიცებულ პროექტს. მან პრეტენზია განუცხადა ლეონიძეს 2010 წლის 10 ოქტომბერს და მოსთხოვა ნაკლის გამოსწორება დამატებითი შესრულების სახით. ლეონიძემ რუხადის ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარი განაცხადა იმ მოტივით, რომ შემკვეთმა გაუშვა მენარდისათვის მოთხოვნის წაყენების ვადა. რუხაძემ მიმართა სარჩელით სასამართლოს და მოითხოვა ლეონიძისაგან შესრულებული სამ-

უშაოს ნაკლის გამოსწორება, ასევე მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

როგორ გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

კაზუსი №4

გიორგი ლომიძემ სამშენებლო ორგანიზაციის მუშაკებთან – ყიფიანთან, ძნელაძესთან და გიორგაძესთან დადო ხელშეკრულება, რომლებსაც მხარეებმა შრომის ხელშეკრულება უწოდეს. დადებული ხელშეკრულების მიხედვით, აღნიშნულ მუშებს გიორგი ლომიძის საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთზე უნდა აეშენებინათ საცხოვრებელი სახლი როგორც ლომიძის სამშენებლო მასალით, ისე ნაწილობრივ თავიანთი ხის მასალით. თუ ვის რა და რა რაოდენობის მასალა უნდა მიეწოდებინა, გათვალისწინებულ იქნა ხელშეკრულებით. სახლის მშენებლობის დამთავრების ვადად განისაზღვრა 20 ივნისი. 18 ივნისისათვის სამუშაო თითქმის მთლიანად იყო შესრულებული, დარჩა მხოლოდ უმნიშვნელო სახის შიდა კოსმეტიკური სამუშაო, მაგრამ იმ დამით მოვიდა კოკისპირული წვიმა, რასაც თან მოჰყვა მეხის ჩამოვარდნა, გაჩენილმა ზანძარმა კი მნიშვნელოვნად დააზიანა თითქმის უკვე აშენებული სახლი, რომელიც თავიდან გახდა ასაშენებელი, რამეთუ სახლისაგან დარჩა მხოლოდ საძირკველი და კედლები. მუშებმა გიორგი ლომიძისაგან მოითხოვეს შეპირებული გასამრჯელოსა და დაღუპული ხის მასალის ღირებულების ანაზღაურება იმ მოტივით, რომ დადებული ხელშეკრულება არის არა შრომის, არამედ ნარდობის ხელშეკრულება, ლომიძემ უარი განაცხადა როგორც გასამრჯელოს გადახდაზე, რამეთუ სამუშაოს შედეგი მის მიერ მიღებულ არ იქნა, ასევე ხის მასალის ღირებულების ანაზღაურებაზე, რადგან იგი დაიღუპა მისი ბრალის გარეშე და, შესაბამისად, მასალის დაღუპვის რისკი მასალის მიმცემ მხა-

რეს უნდა დაჰკისრებოდა.

ყიფიანმა, ძნელაძემ და გიორგაძემ სარჩელით მიმართეს სასამართლოს და მოითხოვეს ლომიძისაგან მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

პაჭუსი №5

დათო მაჭავარიანმა სამშენებლო ორგანიზაციასთან დადო საცხოვრებელი სახლის აშენების ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით სახლი უნდა აშენებულიყო მდინარის ნაპირას. სამუშაო უნდა შესრულებულიყო მენარდის მასალით, ხოლო შემკვეთი კი კისრულობდა ვალდებულებას სამუშაოს შედეგის ჩაბარებისთანავე აენაზღაურებინა მასალის ღირებულება და გაწეული ხარჯები მენარდისათვის. მარტის თვეში მენარდემ მშენებლობის ადგილას მიიტანა სამშენებლო მასალები, მათ შორის 10 ტონა ცემენტიც, მაგრამ გაზაფხულზე ხშირმა კოკისპირულმა წვიმებმა გამოიწვიეს მდინარის აღიდება, იგი გადმოვიდა კალაპოტიდან და მთელი სამშენებლო მასალა დატბორა, რამაც უვარგისი გახადა ცემენტი თავისი დანიშნულებით გამოსაყენებლად. მენარდემ მოსთხოვა შემკვეთს გაუფუჭებული ცემენტის ღირებულების ანაზღაურება იმ მოტივით, რომ შემკვეთმა სახლის მშენებლობა შეუკვეთა მდინარის ნაპირთან ახლოს, მაშინ, როდესაც სახლი უნდა აშენებულიყო უფრო მოშორებით. შემკვეთმა უარი განაცხადა მენარდის ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე იმ მოტივით, რომ მენარდეს შეეძლო ცემენტი შეენახა სამშენებლო მიწის ნაკვეთის მეორე მხარეს, რომელიც უფრო მოშორებული იყო მდინარისაგან.

ექვემდებარება თუ არა მენარდის მოთხოვნა დაკმაყოფილებას?

ფერმერულმა მეურნეობამ ხორცის გადამამუშავებელ კომბინატთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით ფერმერული მეურნეობა გადასცემდა ხორცის კომბინატს ოცდაათ მსხვილფეხა რქოსან პირუტყვს დასაკლავად და მათი ხორცისაგან ქილებში კონსერვის დასამზადებლად. თავისი ვალდებულების შესასრულებლად ხორცის კომბინატმა დახმარება სთხოვა საკონსერვო ქარხანას. დამზადებული მოთუშული ხორცის კონსერვის მიღებისას, შემკვეთმა გახსნა ერთ-ერთი მათგანი და აღმოაჩინა, რომ მასში მოთავსებული ხორცი საკვებად უვარგისი იყო. საკონსერვო ქარხანამ აღიარა, რომ ერთ-ერთი მაცივარი გაუფუჭდა და ამან გამოიწვია დამზადებული ხორცის კონსერვის უმნიშვნელო ნაწილის გაფუჭება, ხოლო სხვა მაცივარში მოთავსებული კონსერვის ხარისხი შეესაბამებოდა დადგენილ სტანდარტებს. ფერმერული მეურნეობის წარმომადგენელმა საერთოდ უარი განაცხადა დამზადებული კონსერვის ქილების მიღებაზე და სარჩელით მიმართა სასამართლოს ხორცის კომბინატის მიმართ და მოითხოვა მისგან ოცდაათი მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ღირებულებისა და ნარდობის ხელშეკრულების არაჯეროვანი შესრულებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

საავადმყოფომ სამკერვალო ფაბრიკასთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება 1000 ცალი ზეწრის შეკერვის შესახებ. ხელშეკრულების მიხედვით, ზეწარი უნდა ყოფილიყო 150 x 200 სმ-ის ზომის და უნდა შეკერილიყო მენარდის მასალით.

შემკვეთმა წინასწარ გადაიხადა სამუშაოს ღირებულება. სამკერ-
ვალ ფაბრიკამ ზეწრები, მართალია, შეკერა ხელშეკრულებით
დათქმულ ვადაში, მაგრამ 140 x 190 სმ-ის ზომის, ხოლო
ეკონომიის შედეგად დაზოგილი ფულადი თანხა კი დაურიგა
თავის მუშებს პრემიის სახით. საავადმყოფომ სამკერვალ ფაბ-
რიკას მოსთხოვა დაზოგილი თანხის უკან დაბრუნება ანდა
იმ ზომის ახალი ზეწრების შეკერვა, როგორც ეს ნარდობის
ხელშეკრულებაში იყო მითითებული.

ექვემდებარება თუ არა დაკმაყოფილებას შემკვეთის მოთხოვნები?

კაზუსი №8

გიორგი შელიამ დავით მაჭავარიანთან დადო ნარდობის
ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით დავითს გიორ-
გისთვის უნდა აეშენებინა საკუჭნაო და შეეღება ეზოს მესერი
გიორგის სამშენებლო მასალით. მენარდემ ხელშეკრულებით
გათვალისწინებული სამუშაოს დასრულების შემდეგ ღარჩენილი
სამშენებლო მასალები გაყიდა და მიღებული თანხით შეიძინა
ალკოჰოლური სასმელი. ყველაფერი ეს მოხდა გიორგი შე-
ლიას მეზობლების თანდასწრებით, რომლებმაც დაუყოვნებლივ
შეატყობინეს გიორგის მომხდარის შესახებ. გიორგიმ ამ ამბის
შეტყობისთანავე შეუმცირა მენარდეს გასამრჯელოს ოდენობა
იმ თანხის ოდენობით, რომელიც მენარდემ მიიღო სამშენებ-
ლო მასალის უნებართვოდ გაყიდვის შედეგად და დაემუქრა
მენარდეს, რომ თუკი იგი რაიმე პრეტენზიას განაცხადებდა,
მაშინ გიორგი მიმართავდა სამართალდამცავ ორგანოებს მე-
ნარდის მიერ სამშენებლო მასალების მითვისების შესახებ.

მართლზომიერია თუ არა გიორგი შელიას მოქმედებები?

კაზუსი №9

ნარდობის ხელშეკრულებით ლიანა გაბელიამ სამკერვალო ატელიეში შეიკერა კაბა თავისი მასალით. შეკვეთილი სამუშაოს მიღებიდან ექვსი თვის შემდეგ კაბა გაირღვა და გამოუსადეგარი გახდა ჩასაცმელად. ლიანამ მიმართა სამკერვალო ატელიეს და მოითხოვა მისგან კაბის ხელახლა შეკერვა გამძლე და არა ისეთი უხარისხო ძაფით, რომლითაც კაბა იქნა შეკერილი. სამკერვალო ატელიემ უარი განაცხადა დამატებითი სამუშაოს უსასყიდლოდ შესრულებაზე.

აქვთ თუ არა უფლება ლიანა გაბელიას მოითხოვოს შესრულებული სამუშაოს შედეგში აღმოჩენილი ნაკლის უსასყიდლოდ გამოწწორება?

კაზუსი №10

პირველი ჯგუფის ინვალიდმა ო. მოსიძემ ნარდობის ხელშეკრულება დადო ფერმერ დ. კილურაძესთან. ხელშეკრულების მიხედვით დ. კილურაძე კისრულობდა ვალდებულებას, რომ წინასწარ შეთანხმებული ფასის მიიხედვით, მოუხნავდა და დაუთესავდა ო. მოსიძეს ერთ ჰექტარ მიწის ნაკვეთს 2009 წლის 5 აპრილიდან 10 აპრილამდე ვადაში. დ. კილურაძემ შეთანხმებულ ვადაში ვერ შეძლო თავისი ვალდებულების შესრულება იმ მიზეზით, რომ მწყობრიდან გამოვიდა სახნავი ტრაქტორი. ო. მოსიძე იძულებული შეიქნა დაედო ახალი ნარდობის ხელშეკრულება ი. მესხთან, რომელმაც ისარგებლა რა მოსიძეს გამოუვალი მდგომარეობით, ორჯერ უფრო მეტი გასამრჯელო მოსთხოვა შესასრულებელი სამუშაოსთვის, ვიდრე მოსიძეს კილურაძისთვის უნდა გადაეხადა. მესხმა დათქმულ ვადაში ჯეროვნად შეასრულა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამ-

უშაო.

ო. მოსიძემ მიმართა სარჩელით სასამართლოს და მოითხო-
ვა დ. კილურაძისაგან ფასებს შორის იმ სხვაობის ანაზღაურება,
რომელიც წარმოიქმნა თავდაპირველად შეთანხმებულ გასამრ-
ჯელოსა და შემდეგ ი. მესხისათვის გადახდილ გასამრჯელოს
ოდენობებს შორის იმ მოტივით, რომ დ. კილურაძემ დათქმულ
ვადაში არ შეასრულა ნარდობის ხელშეკრულებით მასზე დაკ-
ისრებული მოვალეობა.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

კაზუსი №11

ნარდობის ხელშეკრულებით ო. ცერცვაძემ სამკერვალო
ატელიეს შეუკვეთა პიჯაკისა და შარვლის შეკერვა. სამუშაო
უნდა შესრულებულიყო ატელიეს მასალით. სამკერვალო ატე-
ლიემ შემკვეთს პიჯაკისა და შარვლის გარდა შეუკერა ჟილეტ-
იც და მოსთხოვა შემკვეთს ჟილეტის ღირებულების ანაზღაუ-
რებაც. ო. ცერცვაძემ თანხმობა განაცხადა გადაეხადა პიჯაკისა
და შარვლის ღირებულება, ხოლო ჟილეტის ღირებულების
გადახდაზე კი უარი განაცხადა იმ მოტივით, რომ მხარეთა
შორის დადებულ ნარდობის ხელშეკრულებაში საერთოდ არ
ყოფილა საუბარი ჟილეტის შესახებ.

როგორ გადაწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №12

ნათელა ჭოხონელიძემ სამკერვალო ატელიეს შეუკვეთა
მის მიერ დამზადებული ესკიზის მიხედვით ქურქის შეკერვა.

ხელშეკრულების მიხედვით ქურქი შეკერილი უნდა ყოფილიყო შემკვეთის მასალით 5 დღეში, რადგან შემკვეთი ხარგრძლივი სამსახურებრივი მივლინებით მიდიოდა საზღვარგარეთ, თანაც შემკვეთი შეუთანხმდა სამკერვალო ატელიეს აღმინისტრაციას, რომ გადაუხდიდა სამუშაოსთვის ორმაგ გასამრჯელოს თუკი ქურქი შეკერილი იქნებოდა შეთანხმებულ ვადაში. ქურქის შეკერვისას, მკერავმა მ. მაკარიძემ აღმოაჩინა, რომ შემკვეთის მიერ გადაცემულ შესაკერ მასალას ჰქონდა ლაქა, რომელიც ვერაფრით ვერ მოაშორა, ხოლო თუკი ქურქი შეკერილი იქნებოდა იმგვარად, როგორც შეკვეთილი იყო, იგი იქნებოდა ნაკლის მქონე, რამეთუ ზურგის მხარეს დაემჩნეოდა ლაქა. მ. მაკარიძე მრავალი მცდელობის მიუხედავად ვერანაირად ვერ დაუკავშირდა ნათელა ჭოხონელიძეს, რომ შეეტყობინებინა აღმოჩენილი ლაქის შესახებ და თანაც, რადგან შემკვეთის შესრულების ვადაც იწურებოდა, ამიტომაც მკერავმა შეკერა სხვა ფორმის ქურქი, რომელსაც, მართალია, ლაქა არ ემჩნეოდა, მაგრამ არსებითად განსხვავდებოდა შეკვეთილი ქურქისაგან.

ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში შემკვეთი მივიდა ნამუშევრის წამოსაღებად, მაგრამ, როდესაც მას შეკვეთილის ნაცვლად სულ სხვა ფასონის ქურქი გადასცეს, შემკვეთმა უარი განაცხადა მის მიღებაზე და ყურად არ იღო სამკერვალო ატელიეს წარმომადგენლის მოსაზრებები, თუ რატომ შეკერეს სხვა ფასონის ქურქი. შემკვეთმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა სამკერვალო ატელიესაგან მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

ზურაბ მაჭარაძემ ავეჯის საამქროსთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით ავეჯის საამქროს უნდა დაემზადებინა მისთვის საძინებელი ავეჯის გარნიტური მის მიერ მიტანილი ესკიზის მიხედვით. სამუშაო შესრულებული უნდა ყოფილიყო მენარდის მასალით. ხელშეკრულებით მხარეებმა განსაზღვრეს, რომ მასალა უნდა ყოფილიყო კაკლის ხის, სამუშაო უნდა შესრულებულიყო 2000 წლის 15 მაისისთვის, ამასთან, შემკვეთმა წინასწარ გადაიხდა შესრულებული სამუშაოს ღირებულების 50%. მენარდემ სამუშაო ფაქტობრივად შეასრულა 20 მაისისათვის. სამუშაოს შედეგის მიღებისას შემკვეთმა აღმოაჩინა, რომ საწოლის ერთი ფეხი სხვა ფორმის იყო, ვიდრე მეორე, ამიტომაც მოსთხოვა მენარდეს ნაკლის გამოსწორება და ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულების ვადის გადაცილებისათვის პირგასამტეხლოს გადახდა ყოველ გადაცილებულ დღეზე ხელშეკრულების ფასის 3%-ის ოდენობით. ავეჯის საამქრომ შემკვეთის ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე უარი განაცხადა, უფრო მეტიც, თავის მხრივ, მოსთხოვა შემკვეთს შეთანხმებული გასამრჯელოს 50%-ით გაზრდა, იმ მოტივით, რომ ნარდობის ხელშეკრულების დადებიდან ათი დღის შემდეგ კაკლის ხის მასალა გაძვირდა 50%-ით.

ზურაბ მაჭარაძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა მენარდისგან ნაკლის გამოსწორება.

რა გადასწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

ნარდობის ხელშეკრულებით გია ხერკელაძემ იკისრა ვალდებულება გაეკრა არჩილ ოქრუაშვილის აბაზანაში კაფელის ფილები. სამუშაო შესრულებულ იქნა მენარდის მასალით დათქმულ ვადაში. შემკვეთმა შესრულებული სამუშაო მოიწონა და მენარდეს გადაუხადა შეპირებული გასამრჯელო და კაფელის ფილების ღირებულება. სამუშაოს შესრულებიდან სამი დღის შემდეგ კედლიდან ჩამოვარდა ხუთი ცალი კაფელის ფილა, რომლებიც კაფელის იატაკზე დაცემისას დაიმსხვრა. ერთ-ერთი ფილა მახვილი კუთხით დაეცა აბაზანაში მობანავე არჩილს მუცელზე და მსუბუქად გაუჭრა კანი.

არჩილმა მოსთხოვა გიას უსასყიდლოდ გამოესწორებინა შესრულებული სამუშაოს ნაკლი. გია დათანხმდა, მაგრამ იმ პირობით, რომ არჩილი თვითონ იყიდდა საკუთარი სახსრებით დამტკრეული კაფელის ფილების ნაცვლად ახალს. არჩილმა ამაზე უარი განაცხადა, ხოლო გია უარს აცხადებდა თავისი სახსრებით შეეძინა ახალი კაფელის ფილები. არჩილმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა მენარდისაგან გადახდილი გასამრჯელოს 50%-ის უკან დაბრუნება სამუშაოს უხარისხო შესრულებისთვის, რაც იმაში გამოიხატა, რომ მენარდემ კაფელის ფილებს დამტკერი წებო წაუსვა მხოლოდ შუაგულში და არა კუთხეებში, რამაც გამოიწვია კიდევაც ფილების ჩამოვარდნა.

ვალდებულია თუ არა არჩილი, რომ საკუთარი სახსრებით იყიდოს ახალი ფილები?

მართლზომიერია თუ არა არჩილის მოთხოვნა გადახდილი გასამრჯელოს 50%-ის უკან დაბრუნების შესახებ სამუშაოს არაჯეროვანი შესრულების გამო?

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

დავით ლომიძემ გადაწყვიტა, რომ ჩაეტარებინა თავის საცხოვრებელ ბინაში მიმდინარე რემონტი ზაფხულში, შვებულების დროს. ამ მიზნით მან ნარდობის ხელშეკრულება დადო ირაკლი სიხარულიძესთან. ნარდობის ხელშეკრულებით მენარდე კისრულობდა შეეღება თეთრი საღებავით შემკვეთის ბინაში კარფანჯრები და ჭერი შემკვეთის მასალით, ხოლო შემკვეთი კი კისრულობდა ვალდებულას, გადაეხადა მენარდისათვის შეპირებული გასამრჯელო სამუშაოთა წარმოების დამთავრებისთანავე. მუშაობის პროცესში, როდესაც მენარდე საღებავს ასხამდა გამხსნელ სითხეს, მას ხელიდან დაუვარდა ბოთლი, რომელშიც სითხე იყო მოთავსებული, სითხე დაიღვარა ხის იატაკზე და გამოიწვია იატაკის შეფერილობის გახუნება, ხოლო მეორე დღეს კი იატაკი ამოიყარა.

შემკვეთმა მოსთხოვა მენარდეს, რომ მას თავისი საკუთარი სახსრებით შეეძინა დაქცეულის ნაცვლად სხვა გამხსნელი სითხე, ასევე შეეკეთებინა დაზიანებული ხის იატაკი და მოეყვანა იგი პირვანდელ მდგომარეობაში. მენარდემ უარი განაცხადა და შეწყვიტა სამუშაოთა წარმოება. დავით ლომიძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა ირაკლი სიხარულიძისგან სამუშაოთა არაჯეროვანი შესრულების გამო მიყენებული მატერიალური და შვებულების უსარგებლო დაკარგვის გამო მიყენებული მორალური ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

ფეხის სისხლდარღვებით დაავადებულმა ლ. ქობალაძემ ფეხსაცმლის ატელიეს შეუკვეთა სპეციალური ფეხსაცმლის შეკერვა. ნარდობის ხელშეკრულების გაფორმებისას ქობალაძემ

შეარჩია ნიმუშების მიხედვით შესაბამისი ფერის ტყავის მასალა და წინასწარ გადაიხადა როგორც მასალის, ისე შესასრულებელი სამუშაოს ღირებულება. მაგრამ ატელიემ შეთანხმებულ ვადაში შეკვეთა ვერ შეასრულა იმ მიზეზით, რომ არ ჰქონდა ქობალაძის მიერ შერჩეული ფერის შესაკერი ტყავის მასალა. დამატებით შეთანხმებულ ვადაში ატელიემ ფეხსაცმელი შეკერა, მაგრამ ლ. ქობალაძემ ფეხსაცმლის ფეხზე მორგებისას აღმოაჩინა, რომ მარჯვენა ფეხსაცმლის ყელი ვიწროა და ფეხი ვერ ეტეოდა თავისუფლად, თანაც ფეხსაცმლის გახდისას გაფუჭდა ელვა შესაკრავი.

ლ. ქობალაძემ მოსთხოვა სამკერვალო ატელიეს ადმინისტრაციას მარჯვენა ფეხსაცმლის მეორედ შეკერვა, რათა მასში ისევ თავისუფლად ჩაედგა ფეხი, როგორც მარცხენა ფეხსაცმელში. ატელიეს ადმინისტრაცია არ დაეთანხმა ლ. ქობალაძის მოთხოვნას, შესთავაზა რა მას ახალი ფეხსაცმლის დამზადების ნაცვლად, უკვე დამზადებული მარჯვენა ფეხსაცმლისათვის ყელის გადაკეთება, რასაც არ დაეთანხმა შემკვეთი იმ მიზეზით, რომ გადაკეთება გამოიწვევდა ფეხსაცმლის ხარისხის გაუარესებას. ლ. ქობალაძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა სამკერვალო ატელიესაგან გადახდილი თანხის უკან დაბრუნება და ასევე მიყენებული მორალური ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

პაზუსი №17

შპს „რძის კომბინატმა“ სამშენებლო ფირმა „მშენებელთან“ 2009 წლის 10 აპრილს დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდეს შემკვეთის მასალით, შეთანხმებულ საზღაურად უნდა აეშენებინა საძეხვე საამქრო და

დაემონტაჟებინა ძეხვის დამფასოებელი ხაზი. სამუშაოთა დასრულების ვადად განისაზღვრა 2009 წლის 10 ოქტომბერი.

სამუშაოთა წარმოების პროცესში მენარდემ შემკვეთის მიერ გადაცემულ ტექნიკურ დოკუმენტაციაში აღმოაჩინა შეცდომები და შეიტანა მასში ცვლილებები. ამ ცვლილებებმა გამოიწვია დამატებითი სამუშაოების განხორციელების საჭიროება, რამაც განაპირობა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ხარჯთაღრიცხვის 20%-ით გაზრდა. მენარდემ მოსთხოვა შემკვეთს დამატებითი ხარჯების ანაზღაურება, რაზეც შემკვეთმა უარი განაცხადა. მენარდემ შეაჩერა სამუშაოთა წარმოება, სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა შემკვეთისაგან ტექნიკური დოკუმენტაციაში დაშვებული შეცდომის შედეგად წარმოშობილი დამატებითი ხარჯების ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს სასამართლომ?

პაზუსი №18

შპს „ფრინველმა“ სამშენებლო ფირმა „მშენებელთან“ 2008 წლის 5 აპრილს დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდე ვალდებულია კისრულობდა შეთანხმებულ ვადაში აეშენებინა შემკვეთისთვის ახალი საფრინველე, ხოლო შემკვეთს ღრუოულად უნდა მიეწოდებინა მენარდისათვის სამშენებლო მასალები და აენაზღაურებინა შესრულებული სამუშაო.

სამუშაოთა მიმდინარეობის პროცესში მენარდემ აღმოაჩინა, რომ შემკვეთის მიერ მიწოდებული აგური უხარისხოა, ხოლო ცემენტი კი გამოუსადეგარი გარეთა მოსაპირკეთებელი სამუშაოებისთვის. მენარდემ დაუყოვნებლივ შეატყობინა შემკვეთს გადაცემულ სამშენებლო მასალაში გამოვლენილი ნაკლის შესახებ და მოსთხოვა მისი შეცვლა ხარისხიანი მასალით, რამეთუ

ნაკლის მქონე მასალის გამოყენების შემთხვევაში, შესრულებული სამუშაო უხარისხო იქნებოდა. შემკვეთმა მენარდეს უარი განუცხადა სამშენებლო მასალის შეცვლაზე იმ მოტივით, რომ მან ძვირად შეიძინა და მისი გამოცვლის სახსრები არ გააჩნდა. მენარდემ ამის შემდეგ ცალმხრივად შეწყვიტა ხელშეკრულება და მიმართა სასამართლოს სარჩელით – შემკვეთისაგან უკვე შესრულებული სამუშაოს ნაწილის ღირებულების ანაზღაურებისა და შეთანხმებული გასამრჯელოს გადახდის შესახებ. თავის მოთხოვნას მენარდე იმით ასაბუთებდა, რომ უხარისხო მასალით აშენებული საფრინველე ვერ გაუძლებდა სულ მცირე ძალის მქონე მიწისძვრასაც კი და ამიტომ მას არ სურდა, რომ შემდგომში პასუხისმგებლობა შენობის უხარისხოდ აშენებისთვის მას დაჰკისრებოდა. თავის მხრივ, შემკვეთმა მიმართა სასამართლოს მენარდის წინააღმდეგ შეგებებული სარჩელით და მენარდისაგან მოითხოვა ხელშეკრულების ცალმხრივად შეწყვეტის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

მართლზომიერია თუ არა მენარდის მოთხოვნა?
მართლზომიერია თუ არა შემკვეთის მოთხოვნა?
როგორ გადაწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №19

შპს „მინამ“ სამშენებლო ფირმა „მშენებელთან“ 2009 წლის 10 მაისს დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდეს შემკვეთისთვის შეთანხმებულ ვადაში უნდა აეშენებინა მინის ტარის მწარმოებელი ქარხანა, ხოლო შემკვეთს კი უნდა გადაეხადა მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაური სამუშაო დამთავრების შემდეგ.

შემკვეთის მიერ გამოყოფილ სამშენებლო ტერიტორიაზე საძირკვლის გათხრის შემდეგ მენარდემ აღმოაჩინა, რომ მი-

წის გრუნტი მერყევი და ფხვიერი იყო და მისი გამაგრება საჭიროებდა დამატებით ხარჯებს. მენარდემ შეაჩერა სამუშაოთა წარმოება და შეატყობინა შემკვეთს, რომ არსებობდა მისგან დამოუკიდებელი გარემოება, რომელიც ხელს უშლიდა სამუშაოთა წარმოებაში და მოსთხოვა შემკვეთს ხარვეზების აღმოფხვრა ათი დღის ვადაში. შემკვეთმა მენარდეს დათქმულ ვადაში არ შეატყობინა პასუხი. ამის შემდეგ მენარდემ საკუთარი სახსრებით ჩაატარა გასამაგრებელი სამუშაოები, რისთვისაც გასწია ხარჯები და გააგრძელა სამუშაოთა წარმოება.

ქარხანა აშენებულ და ჩაბარებულ იქნა შემკვეთისათვის შეთანხმებულ ვადაში. შემკვეთმა გადაუხადა მენარდეს მხოლოდ თავდაპირველად შეთანხმებული გასამრჯელო. მენარდემ დამატებით მოსთხოვა შემკვეთს საძირკვლის გასამაგრებლად გაწეული გაუთვალისწინებელი ხარჯების ანაზღაურება, რაზედაც შემკვეთმა უარი განაცხადა იმ მოტივით, რომ მისი ანაზღაურება ხელშეკრულებით არ ყოფილა შეთანხმებული.

მენარდემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა შემკვეთისაგან დამატებითი გაუთვალისწინებელი ხარჯებისა და სამუშაოთა წარმოების ათი დღით შეჩერებისათვის მიყენებული მატერიალური ზიანის ანაზღაურება. თავის მოთხოვნას მენარდე ასაბუთებდა იმით, რომ გასამაგრებელ სამუშაოთა ჩატარების გარეშე აშენებული ნაგებობა უმოკლეს დროში დაინგრეოდა.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

კაზუსი №20

სამკერვალო ფაბრიკამ სამშენებლო ფირმა „მშენებელთან“ დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდეს უნდა აეშენებინა საცხოვრებელი სახლი სამკერვალო ფაბრიკის მუშა-მოსამსახურეებისათვის შემკვეთის

მიერ გამოყოფილ მიწის ნაკვეთზე შემკვეთისავე სამშენებლო მასალით, ხოლო შემკვეთი კი ვალდებულებას კისრულობდა დროულად მიეწოდებინა მენარდისათვის სამშენებლო მასალა და დამტკიცებული ტექნიკურ-საპროექტო დოკუმენტაცია, გადაეხადა შეპირებული გასამრჯელო სამუშაოთა ცალკეული ეტაპის დასრულებისთანავე. მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლის მშენებლობის დამთავრების ვადად განისაზღვრა 2006 წლის 7 ოქტომბერი.

მენარდემ შეძლო სამუშაოთა დამთავრება შეთანხმებულ ვადაში. შემკვეთმა სახლის ჩაბარებისას აღმოაჩნია, რომ ზოგიერთი ოთახის იატაკზე ხის პარკეტის ფილები არათანაბრად იყო დაგებული, ასევე უხარისხოდ იყო შეღესილი კედლები, ხოლო ზოგიერთი ფანჯარა კი საერთოდ არ იღებოდა. შემკვეთმა უარი განაცხადა სახლის მიღება-ჩაბარების აქტის ხელმოწერაზე მანამ, სანამ მენარდე საკუთარი სახსრებით უსასყიდლოდ არ გამოასწორებდა შესრულებულ სამუშაოში გამოვლენილ ნაკლს.

მენარდემ ცალმხრივად მოაწერა ხელი სამუშაოს ჩაბარების აქტს და დაურთო მას ორივე მხარის მიერ ხელმოწერილ სამუშაოთა ცალკეული ეტაპის წინასწარი მიღება-ჩაბარების აქტები. მეორე დღეს მოხდა მიწისძვრა, რასაც შედეგად მოჰყვა აშენებული შენობის ნაწილობრივი დაზიანება. შემკვეთმა მოითხოვა მენარდისაგან სახლის დაზიანებული ნაწილის უსასყიდლოდ შეკეთება. მენარდემ უარი განაცხადა როგორც დაზიანების უსასყიდლოდ გამოსწორებაზე, ასევე შემკვეთის მიერ შენობაში გამოვლენილი ნაკლოვანებების აღმოფხვრაზე იმ მოტივით, რომ წინასწარი ჩაბარების აქტებით შემკვეთს მიღებული აქვს სამუშაოს შედეგი, შესაბამისად, იგი არის მესაკუთრე და ამიტომაც შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკიც მას ეკისრება.

შემკვეთმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხო-

ოვა მენარდისაგან დამატებითი სამუშაოების განხორციელება მენარდის სახსრებით, ასევე მიყენებული მორალური ზიანის ანაზღაურება.

ვინ უნდა აანაზღაუროს შენობაში გამოვლენილი ნაკლის გამოწვევების ხარჯები?

ვინ უნდა აანაზღაუროს მიწისძვრის შედეგად შენობის დაზიანებული ნაწილის აღდგენის ხარჯები?

როგორ გადაწყვიტოთ დავა?

ქაზუსი №21

დავით ნემსაძემ გაიგო, რომ მისი მეზობელი გია იმედაძე იღებს შეკვეთებს ხის ავეჯის დასამზადებლად. დავითი მივიდა გიასთან და მიუტანა სამზარეულოს ავეჯის ნახატი და შეეკითხა, შეეძლო თუ არა მას ამ ნახატის მიხედვით დავითისთვის დაემზადებინა ავეჯი. გიამ თანხმობა განაცხადა. დავითმა გიასთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით ავეჯი უნდა დამზადებულიყო მენარდის მიერ წაბლის ხის მასალით, ხოლო შემკვეთი კი კისრულობდა ვალდებულებას სამუშაოს შედეგის მიღების შემდეგ აენაზღაურებინა შესრულებული სამუშაოს ღირებულება 2500 ლარის ოდენობით.

ავეჯის დამზადების პროცესში გია წააწყდა გარკვეულ სირთულეებს ცალკეული დეტალის დამზადების დროს. ამიტომ მან თავის მხრივ, ივანე საყვარელიძესთან დადო ქვენარდობის ხელშეკრულება, რითაც ივანემ იკისრა ავეჯის იმ დეტალების დამზადება, რომელსაც ვერ ამზადებდა გია. გარდა ამისა, რადგან ასეთი ტიპის ავეჯს გია პირველად ამზადებდა, იგი იძულებული შეიქნა შეეძინა ახალი დაზგა.

ავეჯი დამზადებულ იქნა შეთანხმებულ ვადაში. როდესაც შემკვეთი მივიდა ავეჯის წამოსაღებად და მენარდისათვის გასამრჯელოს გადასახდელად, მენარდემ მას განუცხადა, რომ

გასამრჯელოს სახით ეკუთვნოდა 4000 ლარი. თავისი მოთხოვნა მენარდემ იმით დაასაბუთა, რომ შეთანხმებული 2500 ლარი იყო მხოლოდ მიახლოებული თანხა, რადგან ავეჯის დამზადებისას მან გამოიყენა სხვა მენარდის შრომაც, რომელსაც გადაუხადა 500 ლარი, გარდა ამისა, შეძენილ დაზგაში გადაიხადა 1000 ლარი და, შესაბამისად, გასწია 4000 ლარის ხარჯი.

შემკვეთი არ დაეთანხმა მენარდის ამ მოთხოვნას იმ საფუძველით, რომ ხელშეკრულების მიხედვით მენარდემ იკისრა სამუშაოს შესრულება 2500 ლარად, ხოლო თუ მან უფრო მეტი ხარჯი გასწია, რეალურად, ამაში შემკვეთს არანაირი ბრალი არ მიუძღოდა.

მართლზომიერია თუ არა მენარდის მოთხოვნა და შემკვეთის მოქმედება მენარდის მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ?

როგორ გადაწყვეტით დავა?

კაზუსი №22

ლამარა მსხილაძემ მიმართა სარჩელით სასამართლოს შპს „ქიმშენდის“ მიმართ ზიანის ანაზღაურების შესახებ. სასარჩელო განცხადებაში მოსარჩელე მიუთითებდა, რომ მოპასუხეს ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე გასაწმენდად ჩააბარა ძვირადღირებული პიჯაკი, რომელიც გაწმენდის შედეგად ზოგიერთ ადგილას გაუფერულდა და გამოუსადეგარი გახდა გამოსაყენებლად.

სასამართლო სხდომზე მოპასუხე არ დაეთანხმა მოსარჩელის მოთხოვნას იმ მოტივით, რომ დადებულ ნარდობის ხელშეკრულებაში შემკვეთი გაფრთხილებულ იქნა წინასწარ იმის შესახებ, რომ ასეთი პიჯაკი გაწმენდის შედეგად ზოგჯერ

ფერს იცვლის, მაგრამ შემკვეთმა მაინც მოითხოვა პიჯაკის გაწმენდა, ამიტომაც მენარდეს არ შეიძლება დაეკისროს არანაირი ზიანის ანაზღაურება, რამეთუ ასეთს რეალურად ადგილი არც ჰქონია.

მოსარჩელის მოთხოვნით, სასამართლომ დანიშნა ექსპერტიზა, რომელმაც დაადგინა, რომ პიჯაკი სხვადასხვაფრად, არათანაბრად იყო შეღებილი. ექსპერტის დასკვნის მიუხედავად, სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოსარჩელის მოთხოვნა იმ მოტივით, რომ მისთვის ნარდობის ხელშეკრულებით წინასწარ იყო ცნობილი, რომ გაწმენდის შედეგად პიჯაკს შეიძლება ფერი დაჰკარგვოდ, მაგრამ მას უარი არ უთქვამს თავის შეკვეთაზე.

სწორი გადაწყვეტილება მიიღო თუ არა მოსამართლემ?

პაზუსი №23

გიორგი ბუზალაძემ დავით ხაჭაპურიძესთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდეს თავისი მასალით უნდა ჩაეტარებინა შემკვეთის სამოთახიან ბინაში კოსმეტიკური რემონტი, ხოლო შემკვეთს კი უნდა გადაეხადა მენარდისათვის გასამრჯელო 1000 ლოლარის ოდენობით. სამუშაო უნდა დაწყებულიყო 2009 წლის 10 ივნისს და დამთავრებულიყო 15 ივნისს.

2009 წლის 9 ივნისს დავითმა დაურეკა გიორგის, რომ სხვა საქმეზე წასვლასთან დაკავშირებით, ვერ მოახერხებდა სამუშაოს დაწყებას 10 ივნისს და სთხოვა შემკვეთს ვადის გადაწევა 14 ივნისისათვის. გიორგიმ ამაზე კატეგორიული უარი განაცხადა იმ მოტივით, რომ მან თავის ხარჯით აიღო ერთკვირიანი შევსება და დავითს შეთანხმებულ დროს ელოდებოდა.

მენარდემ ვერ შეძლო სამუშაოს დაწყება 10 ივნისს და დაიწყო მხოლოდ 12 ივნისს და სამუშაო დაასრულა 2009 წლის 20 ივნისს. შემკვეთმა მას გასამრჯელოს სახით გადაუხადა 500 ლარი, ხოლო დანარჩენი 500 ლარის გადახდაზე უარი განუცხადა იმ მოტივით, რომ მენარდის მიერ სამუშაოს შესრულების ვადის გადაცილებით მან განიცადა ზიანი და ამ თანხას ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში უქვეითავდა.

მენარდემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა შემკვეთისაგან ხელშეკრულებით შეთანხმებული გასამრჯელოს გადახდა და მიყენებული მორალური ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

პაზუსი №24

შპს „მშენებელმა“ სარჩელით მიმართა სასამართლოს კოოპერატივ „იმედისაგან“ მიყენებული ზიანის სახით 10000 ლარის გადახდის მოთხოვნით. სასარჩელო განცხადებაში მოსარჩელე თავის მოთხოვნას იმით ასაბუთებდა, რომ მან მოპასუხესთან დადო ნარდობის ხელშეკრულება, რითაც მისთვის უნდა აეშენებინა რძის ნაწარმის გადამამუშავებელი საამქრო, ხოლო მოპასუხეს კი უნდა გადაეხადა შეპირებული გასამრჯელო შეთანხმებულ ვადაში. მოსარჩელემ სამუშაო ჯეროვნად და დროულად შეასრულა, ხოლო მოპასუხემ კი გადააცილა თანხის გადახდის ვადას ოცდაათი დღით. ნარდობის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებული იყო პირსაგამტეხლოს გადახდა შემკვეთის მიერ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისათვის ყოველ გადაცილებულ დღეზე მთლიანი თანხის 0,5%-ის ოდენობით. მართალია, შემკვეთმა მენარდეს გადაუხადა პირსაგამტეხლო, მაგრამ მისმა ოდენობამ მთლიანად ვერ დაფარა ის ზიანი, რაც მენარდემ განიცადა და სხვაობამ შეადგინა 10000

ლარი.

მოპასუხე არ დაეთანხმა მოსარჩელეს მოთხოვნას იმ მოტივით, რომ პირსაგამტეხლო მან გადაიხადა სწორედ მიყენებული ზიანის ასანაზღაურებლად და იგი აღარ არის ვალდებული დამატებით კიდევ რაიმე გადაუხადოს მოსარჩელეს.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

კაზუსი №25

2009 წლის 10 მაისს გიორგი კვიფინაძესა და შპს „გზას“ შორის დაიდო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდე კისრულობდა ვალდებულებას შემკვეთის სახლიდან გაეყვანა ერთი კილომეტრის სიგრძის მოასფალტებული გზა ცენტრალურ მაგისტრალთან დასაკავშირებლად, ხოლო შემკვეთი კი იღებდა ვალდებულებას გადაეხადა მენარდისათვის შეპირებული გასამრჯელო და აენაზღაურებინა შესრულებული სამუშაოს ღირებულება.

მენარდე ჯეროვნად ასრულებდა თავის ვალდებულებას, ხოლო შემკვეთმა კი ორჯერ გადააცილა თანხის ნაწილის გადახდის ვადებს. იმისათვის, რომ ამალღებულები შემკვეთის პასუხისმგებლობა და შემდგომში მასაც დროულად უზრუნველყო თავისი მოვალეობის შესრულება, მენარდემ მას მოსთხოვა ნარდობის ხელშეკრულებაში დამატებითი პირობის სახით შეეტანათ შემკვეთის მიერ პირსაგამტეხლოს გადახდის ვალდებულება შესრულებული სამუშაოს ღირებულების გადახდის ვადის გადაცილებისათვის ყოველ გადაცილებულ დღეზე დავალიანების თანხის 0,5%-ის დარიცხვის შესახებ. მენარდის ამ მოთხოვნაზე შემკვეთმა კატეგორიული უარი განაცხადა. უარის მიღების შემდეგ მენარდემ ცალმხრივად შეწყვიტა

ხელშეკრულება და მოითხოვა შემკვეთისაგან როგორც შეპირებული გასამრჯელოს გადახდა, ისე მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. თავის მხრივ, შემკვეთმა მოსთხოვა მენარდეს ხელშეკრულების ცალმხრივად შეწყვეტის შედეგად მისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №26

ნარდობის ხელშეკრულების მიხედვით, შემკვეთი ვალდებული იყო გადაეცა მენარდისათვის ასაშენებელი საცხოვრებელი სახლის ტექნიკურ-საპროექტო დოკუმენტაცია 2007 წლის 25 ივლისისთვის, რაც მან ფაქტობრივად განახორციელა მხოლოდ 29 ივლისს. 2007 წლის 10 სექტემბერს მენარდემ მიმართა შემკვეთს მოთხოვნით, გადაეხადა მისთვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირგასამტეხლო ტექნიკურ-საპროექტო დოკუმენტაციის გადაცემის ვადის გადაცილებისთვის. მენარდის აზრით, გადაცილების ვადამ შეადგინა ორმოცდახუთი დღე, რამეთუ მისთვის 29 ივლისს გადაცემულ ტექნიკურ დოკუმენტაციაში არაფერი იყო მითითებული სამშენებლო მასალებისა და მოწყობილობების მიწოდების გრაფიკის შესახებ, რომლითაც მენარდეს უნდა აეშენებინა შენობა. ეს ხარვეზი კი შემკვეთმა მენარდის არაერთგზის მოთხოვნის მიუხედავად გამოასწორა და აღმოფხვრა მხოლოდ 8 სექტემბერს.

შემკვეთმა თანხმობა განაცხადა გადაეხადა პირგასამტეხლო ოთხი გადაცილებული დღისათვის – 25 ივლისიდან 29 ივლისამდე, თანაც მენარდეს განუცხადა, რომ, მართალია, გადაცემულ დოკუმენტაციაში არ იყო მითითებული სამშენებლო მასალებისა და მოწყობილობების მიწოდების გრაფიკი, მაგრამ ამას არავითარი გავლენის მოხდენა არ შეეძლო მენარდის

მუშაობაზე, რამეთუ გრაფიკით გათვალისწინებული სამშენებლო მასალები და მოწყობილობები მენარდეს სჭირდება ოქტომბრისთვის, ხოლო რაც შეეხება გრაფიკის გადაცემის დაგვიანებას, ეს გამოიწვია იმან, რომ შემკვეთს უარი განუცხადა ფირმა „ცემენტმა“, რომელთანაც მას ჰქონდა სამშენებლო მასალებისა და მოწყობილობების მოწოდების ხელშეკრულება და ამიტომაც შემკვეთი იძულებული გახდა სხვასთან დაედო სამშენებლო მასალებისა და მოწყობილობების ნასყიდობის ხელშეკრულება.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №27

გიორგი მჭედლიშვილმა სამშენებლო-სარემონტო ფირმა „სერვისთან“ დადო ნარდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით მენარდეს შემკვეთის ხუთთახიან ბინაში უნდა ჩაეტარებინა კოსმეტიკური სარემონტო სამუშაოები (ჭერის, იატაკის კარ-ფანჯრების შეღებვა, ორ საძინებელში კარ-ფანჯრის შეცვლა და ლინოლეუმის დაგება). მენარდემ სამუშაო შეასრულა ჯეროვნად, ხარისხიანად და დათქმულ ვადაში, ხოლო შემკვეთმა კი მას გადაუხადა შეპირებული გასამრჯელო.

ერთი თვის შემდეგ კი გიორგის ბავშვებს, ხოლო ცოტა მოგვიანებით კი მის მეუღლესაც დაეწყოთ სულის ხუთვა და სუნთქვის შეკვრა, რამაც თანდათანობით უფრო და უფრო ინტენსიური ხასიათი მიიღო. გიორგის ცოლ-შვილმა მიმართა ექიმს, რომელმაც დაადგინა, რომ მათ სულის ხუთვასა და სუნთქვის შეკვრას იწვევს ქიმიური წარმოშობის მომწამლავი ნივთიერებების თავმოყრა. მოწამელის წყაროს დასადგენად გიორგიმ დასახმარებლად მიმართა სანეპიდსადაგურს, რომლის წარმომადგენლების მიერ გიორგის სახლში ჩატარებულმა ექსპერტიზამ დაადგინა, რომ მომწამლავ ქიმიურ ნივთიერებებს

გამოყოფდა ფირმა „სერვისის“ (ანუ მენარდის) მიერ დაგებული ლინოლეუმში, რამაც გამოიწვია სწორედ გიორგის ცოლ-შვილის დაავადება.

გიორგი მჭედლიშვილმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს ფირმა „სერვისის“ წინააღმდეგ და მოითხოვა მისთვის და მისი ოჯახის წევრებისათვის ჯანმრთელობის დაზიანებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, რომელიც გამოიწვია მენარდის მიერ მომწამლავი ნივთიერებების შემცველი ლინოლეუმის გამოყენებამ. სასამართლო სხდომაზე ფირმა „სერვისის“ წარმომადგენელი არ დაეთანხმა მოსარჩელის მოთხოვნას იმ მოტივით, რომ ლინოლეუმის დამამზადებელი არის შპს „პლასტიკატი“ და, შესაბამისად, მან უნდა აანაზღაუროს ზიანი, ხოლო რაც შეეხება თვითონ მას, მან ჯეროვნად და დათქმულ დროში შეასრულა ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო და მისთვის არ იყო ცნობილი გამოყენებული ლინოლეუმის ფარული მავნე თვისებების შესახებ.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

Resume

Zurab Dzlierishvili Employment Contract's Law Nature

Georgian Laws recognize one of the foundermental principles of the Private Law, such as the Sides' Private Autonomy. In the condition of the Civil Society and the Market Economic, when there is a private property on the means of production, the Private Autonomy makes economic advances and the fundation of the material welfare. Civil Low makes a profitable way for the private interests and initiatives. It's expressed by the free contract that is affirmed by the Civil Code, paragraph 319, part one, "The representatives of the Private Law can make a free contract and assign its contet accoarding to the Law. They can also make contracts which are neither in the Law non against it".

free principle of contract in Georgian Civil Code is expressed by two forms:

- a) making a contract freely; b) contract's free content.

Contracts have been made according to the Georgian Civil Code, may be divided into Four groups: 1. property assignation contracts; 2. profit assignation contracts; 3. Job implementing contracts; 4. servicing contracts.

Employment Contract is legal according to the Georgian Civil Code. It like Purchase Contract is the most spreading contract in the commodity – money turnover sphere Employment regulates the relationships in the process of production as it's connected to the employer's obligation – to the job and give the client the result of the job as a concreted payment.

Moving to the market Economic in Georgia increases considerably the opportunity of effective uasge the Employment Con-

tract. It also expands its area. It may be not only making things but reconstructing, changing, repairing and building them. It consists of building the international and local meaning roads, ports, gastubes, etc. It is the sphere where we can use the Employment Contract. Georgian Civil Code pays great attention to the justfic regulation of Employment in the paragraphs 629-656.

In this work on the basis of Comparable Law methods, doctins and studing the Court practice, are discussed the subjects which are connected to the employment theoretically and practically, the are: the originate and development of Employment Contract; Employment Contract's notion; main features; the condition of reality, defferences between Employment, Purchase, Labour and Service Contracts; the sides of the Employment Contract's rights and obligations (the first and the second demands), responsibility for breaking taken obligation of the Employment Contract; the periods of remoteness relating to the Employment.

In this book it's also examined developed countries (Germany, France, Switzerland, England, the USA). Laws and practice relating to the Employment Contract; in 1980 years United Nations "Convention on Contracts", marking off the Employment and Purchase Contracts. The book will help those who are interested in these subjects make no difference they are theorists or practitioners.

ბიბლიოგრაფია

- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, თბილისი, 1997;
- საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი. თბილისი, 1999;
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი I, თბილისი, 1999;
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი II, თბილისი, 1999;
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი III, თბილისი, 2001;
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი IV, ტ. I. თბილისი, 2001;
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი IV, ტ. II. თბილისი, 2001;
- ახვლედიანი ზურაბ. „ვალდებულებითი სამართალი“, თბილისი, 2000;
- თოდუა მზია, ვილემსი ჰუუბ. ვალდებულებითი სამართალი, თბილისი, 2006.
- ზოიძე ბესარიონ. ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში. თბილისი, 2005;
- ჭანტურია ლადო. შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში. თბილისი, 1997;
- ჭანტურია ლადო. კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006;
- კერესელიძე დავით. კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები. თბილისი, 2009;
- ჩაჩავა სოფიო. მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში. სადისერტაციო ნაშრომი. თბ., 2010;
- ჩაჩავა სოფიო. მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითი სამართლებრივი ანალიზი. ჟურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. სპეციალური გამოცემა. თბილისი, 2004;
- ზარანდია თამარი. სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები. თბილისი, 2005;
- ჩიკვაშვილი შალვა. მორალური ზიანი სამოქალაქო სამართალში. თბილისი, 2000;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ზანდაზმულობის ვადების ზეგავლენა სარჩელზე. თბილისი, 1997;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. თბილისი, 2001;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ვალდებულების შესრულება მესამე პირის მიერ. თბილისი, 2005;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ფულადი ვალდებულების შესრულების თავისებურებანი. თბილისი, 2005;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ვალდებულების შესრულება. თბილისი, 2006;

ძლიერიშვილი ზურაბ. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცალკეული საკითხები. თბილისი, 2007;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ვალდებულებითი სამართალი. თბილისი, 2009;

ძლიერიშვილი ზურაბ. ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება. თბილისი, 2010;

ბოელინგი ჰაინ, ლუტრინგჰაუსი პეტერ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი. ბრემენი-თბილისი, 2004-2009;

ბოელინგი ჰაინ, ჭანტურია ლადო. სამოქალაქო საკმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდика. II გამოცემა. თბილისი, 2004;

ჰენშელი სანდრა. სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდика. თბილისი, 2009;

დუნდუა მზია. დელიქტური პასუხისმგებლობისა და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა. თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009;

ქარდავა ეკატერინე. შრომისა და ნარდობის ხელშეკრულების ურთიერთმიმართების საკითხისათვის. თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009;

ჩიტაშვილი ნათია. ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის. თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009;

ქოჩაშვილი ქეთევან. ბრალი, როგორც სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობა. თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის „სა-

მართლის ჟურნალი“, №1, 2009;

ლილუაშვილი თენგიზ. სამოქალაქო საპროცესო სამართალი. თბილისი, 2005;

ვაშაკიძე გიორგი. სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა. თბილისი, 2010;

გოლოშვილი გივი. შრომის სამართალი. თბილისი, 2000;

ზაალიშვილი ვახტანგ. სამომხმარებლო და შრომითი ხელშეკრულებების კოლიზიურ-სამართლებრივი ასპექტები. ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. №7, 2004;

იოსელიანი ნინო. ხელშეკრულების განმარტება. თბილისი, 2008;

იოსელიანი ალექსანდრე. კეთილსინდისიერების პრონციპი სახელშეკრულებო სამართალში (შედარებითი-სამართლებრივი გამოკვლევა). ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. სპეციალური გამოცემა, 2007;

ვაშაკიძე გიორგი. კეთილსინდისიერება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით – აბსტრაქცია თუ მოქმედი სამართალი. ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. №10, 2007;

გარიშვილი მარინა. დავით გიორგის-ძე ბაგრატიონის (ბატონიშვილის) პოლიტიკური და იურიდიული შეხედულებანი. თბილისი, 2004;

ცვაიგერტი კონრად, კიოტცი ჰაინ. შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში. ტომი II, თბილისი, 2001;

ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის ძირითადი დებულებები. ქართული კერძო სამართლის კრებული. თბილისი, 2003;

მაჩალაძე სოფო. ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას (საქართველოს და გერმანიის კანონმდებლობათა შედარებითი ანალიზი). ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“. სპეციალური გამოცემა, თბილისი, 2004;

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემურ საკითხებზე. თბილისი, 2007.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებები სამოქალაქო საქმეებზე. თბილისი, 2007-2010;

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებები სამოქალაქო საქმეებზე. თბილისი, 2001-2005;

Май С.К. Очерк общей части буржуазного обязательственного права. М., 1953;

Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М., 1996;

Гай. Институции. М., 1997;

Покровский И.А. История Римского права. СПб, 1998;

Гримм Д.Д. Лекций по догме римского права. М., 2003;

Бернгефот Ф., Колер И. Гражданское право Германии, СПб, 1910;

Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. М., 1998;

Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения. М., 2000;

Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая. Договоры о передаче имущества. М., 2000;

Жалинский А., Рерих А. Введение в немецком праве. М., 2001;

Шапп Ян. Система Германского гражданского права. М., 2006;

Гражданское и торговое право зарубежных государств. Под ред. Е.А. Васильева и А.С. Комарова. Т.II. М., 2005;

Гражданское и торговое право зарубежных государств. Под ред. В.В. Безбаха и В.К. Пучинского. М., 2004;

Дернбург Г. Пандекты. Обязательственное право. М., 1900;

Комаров А.С. Ответственность в коммерческом обороте. М., 1999;

Принципы Международных коммерческих договоров. М., 1999;

Эрделевский А.М. Трудовой и гражданско-правовой договоры: сходство и различия. Трудовое право. №2, М., Интелсинтез, 2003;

Цвайгерт К., Кёте Х., Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Т.2., М., 1998;

Гражданское законодательство Великобритании. Научн. ред. Елисеев И.В. СПб. 2005;

Суханов Е.А. Гражданское право. Т.2., М., 1998;

Зоидзе Б. Договорная и внедоговорная ответственность в механизме гражданского-правового регулирования. Тбилиси, 1988;
 Bambereger Heinz Georg/Roth Herbert (Hrsg.) Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1, Verlag C.H. Beck, München, 2003;
 Bambereger Heinz Georg/Roth Herbert (Hrsg.) Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2, Verlag C.H. Beck, München, 2003;
 Bambereger Heinz Georg/Roth Herbert (Hrsg.) Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3, Verlag C.H. Beck, München, 2003;
 Bambereger Heinz Georg/Roth Herbert (Hrsg.). Beck'scher Online – Kommentar zum BGB, 15. Aufl., 2009;
 Münchener Kommentar zum BGB, hrsg.v.Prof. Dr. Kurt Rebman, Prof. Dr. Roland Rixecker und Prof. Dr. Dr. h.c. Frans Jürgen Säcker, Band 2., Schuldrecht Allgemeiner Teil. 5. Auflage, München, 2007;
 Münchener Kommentar zum BGB, Band 4. Schuldrecht. Besonderer Teil II. §§611-704 Hensler Martin (Redakteur) 5. Auflage, München, 2009;
 Staudinger, Iahn. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetzen und Nebengesetzen, Berlin, 2004;
 Palandt Otto., (Begründer) Bürgerliches Gesetzbuch, bearbeitet von Bassenge, Diederichsen, Edenhofer, Heinrichs, Heldrich, Putzo, Thomas, 67. neubearbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2008;
 Medicus, Dieter, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 14. neubearbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2003;
 Kötz, Hein, Vertragsrecht, Tübingen, 2009;
 Larenz, Wolf, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, 9. Auflage, 2004;
 Zweigert, Konrad/ Kötz, Hein; Einführung in die Rechtsvergleichung: auf dem gebiet Privatrechts, 3. Auflage, Tübingen, 1996;
 Kirschnek A. Der unverbindliche Kostenanschlag gemäß §650, BGB, Dissertazion, Tübingen, 1998;
 Medicus, Dieter/Lorenz, Stephan; Schuldrecht/ Allgemeiner Teil, 18. Auflage, C.H. Beck, München, 2008;
 Medicus, Dieter. Bürgerliches Recht, 19. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2002;

Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands. <http://bundesrecht.juris.de/bgb/>

Entscheidungen des BGH in Zivilsachen (BGHZ);

Neue Juristische Wochenschrift (NJW);

Schulze R. /Zimmerman R. (Hrsg.). Basistexte zum Europäischen Privatrecht. Textsammlung. 2. Auflage. Baden-baden, 2002;

Lando O., Beale H. Principles of European Contract Law. Part I and II. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston. 2000;

Shantimal J. Contract of Service and Contract for Service. [http://www/ebc-india.com/lawyer/articles/2003 v 8a 2 html](http://www/ebc-india.com/lawyer/articles/2003_v_8a_2.html);

United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods.

[http://www.cisg.ru/content/download/cisg ru.pdf](http://www.cisg.ru/content/download/cisg_ru.pdf);

Markesinis S.B., Unberaht H., Johnston A. The German Law of Contract. A Comparative Treatise , 2^{ed} Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2001;

Contract Law. Selecter source materials. Selected and edited by S.J. Burton, St. Paul Minn. "West Publishing Co", 1995;

Code civil des Francais. [http://www.napoleon-series.org/research/government/c code.html](http://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html).

შინაარსი

I თავი	ნარდობის ხელშეკრულების წარმოშობა და განვითარება	9
II თავი	ნარდობის ხელშეკრულების ცნება და პირითადი ნიშნები	18
III თავი	ნარდობის ხელშეკრულების გამიჯვნა სხვა მსბავსი ხელშეკრულებებისაგან	32
IV თავი	ნარდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობანი	45
§1.	მენარდის მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს ჯეროვნად შესრულება	45
§2.	შემკვეთის მიერ მენარდისათვის შეთანხმებული საზღაურის გადახდა	53
§3.	ნარდობის ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხარჯთაღრიცხვის გაზრდის გამო	58
§4.	მენარდის მიერ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს პირადად შესრულების ვალდებულება	68
§5.	მენარდის ინტერესების დაცვის განსაკუთრებული ღონისძიებები.....	75
§6.	უნაკლო ნაკეთობის წარდგენის ვალდებულება	81
§7.	მენარდის მიერ შემკვეთის გაფრთხილების ვალდებულება	85
§8.	სამუშაოს მიღება და საზღაურის გადახდა შესრულებული სამუშაოსათვის	88
§9.	ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი	102

§10.	ნარდობის ხელშეკრულების მოშლა მენარდის ან შემკვეთის ინიციატივით	108
V თავი	პასუხისმგებლობა ნარდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებ- ულობების დარღვევისათვის	128
§1.	პასუხისმგებლობის ცნება და ზოგადი საფუძვლები	128
§2.	პირველადი და მეორადი მოთხოვნები	129
ა)	დამატებითი შესრულების მოთხოვნა	131
ბ)	ხელშეკრულებაზე უარი ნაკეთობის ნაკლის გამო	137
გ)	საზღაურის შემცირება ნაკეთობის ნაკლის გამო	143
§3.	ნაკეთობის ნაკლის გამო ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება	150
ა)	ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის საერთო საფუძვლები	151
ბ)	ქმედების მართლწინააღმდეგობა	159
გ)	მიზეზობრივი კავშირი	160
დ)	ზიანის მიმყენებლის ბრალი	162
ე)	ზიანის ცნება და სახეები	174
VI თავი	პასუხისმგებლობა სამუშაოს შესასრულებლად გამოყენებული მასალის ხარისხისათვის	186
VII თავი	პასუხისმგებლობის ბამორიციზმა	189

§1.	ზოგადი დახასიათება	190
§2.	მენარდის მიერ ნაკლის განზრახ დაფარვის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის გამორიცხვის დაუშვებლობა	191
VIII თავი	შმსრულების ნაკლთან დაკავშირებით ხანდაზმულობის ვადავბი	197
§1.	ხანდაზმულობის ზოგადი დახასიათება	198
§2.	ნაკეთობის ნაკლთან დაკავშირებული ხანდაზმულობა	199
IX თავი	ნარდობის ხელშეკრულება ბანკოთარებული ქვეყნების კანონ- მდებლობის მიხედვით	203
§1.	ნარდობის ხელშეკრულების ზოგადი დახასიათება	204
§2.	ნარდობის ხელშეკრულების დადება	225
§3.	ნარდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობები	231
§4.	პასუხისმგებლობა ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების დარღვევისათვის	243
კაზუსები		252
რეზიუმე ინგლისურ ენაზე.....		277
გამოყენებული ლიტერატურა		279
შინაარსი		285

Zurab Dzlirishvili
Employment Contract's Law Nature
The Press “Meridiani”
Tbilisi 2011

Зураб Дзлеришвили
Правовая природа договора Подряда
Издательство “Меридиани”
Тбилиси 2011

რედაქტორი მერაბ ცაგარეიშვილი
ტექ. რედაქტორი ღავით გოგლიძე

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, ად. ყაზბეგის გამ'ს., №47.
39-15-22
E-mail: info@meridianpub.com